

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Osmanlı Başkentinde
Bir Levanten Sems
Galata-Pera

Rinaldo Marmara

Osmanlı Başkentinde Bir Levanten Sems Galata-Pera

Rinaldo Marmara

TÜRKİYE \$ BANKASI

Kültür Yayınları

2. baskı

İNCELEME/ARAŞTIRMA

**RİNALDO MARMARA
OSMANLI BAŞKENTİNDE BİR LEVANTEN SEMTİ
GALATA – PERA**

**© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2019
Sertifika No: 40077**

**EDİTÖR
DERYA ÖNDER**

**GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM**

**DÜZELTMEN
MUSTAFA ÇOLAK**

**DİZİNİ HAZIRLAYAN
OZAN KIZILER**

**GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI**

**1. BASIM: AĞUSTOS 2020, İSTANBUL
2. BASIM: OCAK 2021, İSTANBUL**

ISBN 978-625-405-064-0

**BASKI
AYHAN MATBAASI
MAHMUTBEY MAH. 2622. SOK. NO: 6/3 I BAĞCILAR İSTANBUL
Tel: (0212) 445 32 38 Faks: (0212) 445 05 63
Sertifika No: 44871**

**Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek
metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz,
yayımlanamaz ve dağıtılamaz.**

**TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr**

Rinaldo Marmara

Osmanlı Başkentinde Bir Levanten Senti Galata – Pera

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	IX
------------	----

Giriş.....	1
------------	---

Birinci Bölüm: Levantenlerin Kısa Tarihi

Bizans İmparatorluğu'nda Galata Cenevizlileri.....	7
--	---

Doğu Latin İmparatorluğu (1204-1261).....	11
---	----

İkinci Bizans Dönemi (1261-1453).....	19
---------------------------------------	----

Galata Toplumunun Oluşması

(1453'ten 1839 Reformlarına Kadar).....	35
---	----

Latin Cemaatinin Yükselme Döneminde Galata - Pera.....	53
--	----

İkinci Bölüm: Galata-Pera

Giriş.....	69
------------	----

Pera.....	73
-----------	----

Pera'nın Sosyal Topoğrafyası.....	73
-----------------------------------	----

Pera'nın Başlıca Kiliseleri.....	115
----------------------------------	-----

Pera'nın (Beyoğlu) Latinleri.....	121
-----------------------------------	-----

Beyoğlu (Pera) Mezarlığı (Grands Champs).....	148
---	-----

Galata.....	153
-------------	-----

Galata Kulesi.....	153
--------------------	-----

Galata'nın Başlıca Kiliseleri.....	155
------------------------------------	-----

Galata'daki İtalyanların Ticari Faaliyetleri.....	168
---	-----

Üçüncü Bölüm: Levantenlerin Ortak Lisanı, Gelenekleri ve Dernekleri	
Levantenlerin Ortak Lisanı: Rumca	177
Galata-Pera'daki Dini Gelenekler	183
Levantenlerin Toplumsal Hayatı, Dernekler	193
 Ek 1: Levantenler - Fortunato Maresia	 205
Ek 2: Beyoğlu (Pera) Mezarlığı'na (Grands-Champs) Gömülen	
Kişilerin [Mezarların] Listesi	213
Ek 3: Levanten Tarihine Dair Albüm	225
 Kaynakça	 253
Dizin	257

*Sevgili annem ve babam, Matilde ve Pietro Marmara'ya
Canım kızlarım Marylise, Béatrice, Paule ve biricik Chiara'ya
son Levantenler olarak ithaf ediyorum.*

Önsöz

Güzelliğiyle asırlardır dillere destan olan İstanbul'da tarih boyunca çok farklı medeniyetler boy gösterdi. Farklı dilden, farklı dinden insanlar Boğaz'ın eşsiz güzelliğini seyre daldılar.

İstanbul'da yaşayan “atalarımızın” anılarını, taşı toprağı tarih kokan semtlerinin geçmişini gelecek nesillere aktarmanın ise bizim görevimiz olduğuna inanıyorum. Bu kadim kentin en önemli yerleşim bölgelerinden Galata ve Pera hakkında kaleme alınmış birçok kitap mevcut iken, bu semtlerde yaşamış Levanten toplumu hakkında hemen hiçbir eser yazılmamıştır.

Bu eksikliği bir nebze olsun gidermek için *Osmanlı Başkentinde Bir Levanten Semti Galata-Pera* kitabını yazmaya karar verdik. Bugüne kadar gün yüzüne çıkmamış belgelerin yer aldığı kitap, Galata ve Pera'nın Levanten tarihine farklı bir bakış açısı da sunuyor. Bu konu hakkında, Vatikan Gizli Arşivi, *Propaganda Fide* Tarihi Arşivi ve kiliselerin arşivleri gibi zengin kaynakların –bugüne kadar araştırılmamış– önemini özellikle belirtmek isteriz.

Doğu Latin tarihinin altyapısını Osmanlı hoşgörüsü ve bilhassa misafirperverliği teşkil eder. Bu misafirperverlik sayesinde ki, bilhassa 19. yüzyılda, Latinler ya da yabancı niteliği taşıyan Levantenler Osmanlı topraklarına yerleşebildiler; cemaatleri kendile-

rine tanınan ticari serbestlik ve din hürriyeti sayesinde altın çağını yaşayabildiler.

Levanten Galata-Pera semtlerini yazarken bu tarihi gerçeği vurgulamak istedik. Osmanlı İmparatorluğu’nda her bir yabancı cemaat hem özerk olarak hem diğer dini topluluklarla aynı sınırlar içinde kardeşçe yaşayabilmiştir. Kuşkusuz bu özelliğiyle Osmanlı İmparatorluğu günümüz Avrupa Birliği’nin öncüsü konumundadır. *Osmanlı Başkentinde Bir Levanten Semti Galata-Pera* kitabı da bunun en güzel örneği ve kanıtıdır.

Kitapta Türkiye Cumhuriyeti dönemine kadar (1923) İstanbul’u tanımlamak için Konstantinopolis ifadesi kullanılmıştır. Metne ayrı bir değer kattığına inandığım kartpostallar dedem Policarpo Giudici’nin koleksiyonuna aittir; fotoğraflar için ise kilise arşivlerinden yararlanılmıştır.

Değerli katkılarından dolayı, Beyoğlu’nun her taşının tarihini bilen Zuhal Floria’ya candan teşekkür ederim. Arkadaşım Fortunato Maresia’ya Levantenler hakkındaki açıklayıcı metninden dolayı şükranlarımı sunmak isterim.

Bilgili çalışmalarıyla kitaba değer katan Derya Önder’e, desteklerini esirgemeyen Pınar Güven’e ve Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Müdürü Ahmet Salcan’a teşekkürü borç bilirim.

Rinaldo Marmara
Haziran 2020, İstanbul

Giriş

Konstantinopolis doğanın oluşturduğu ya da oluşturaabileceği en güzel denizin kenarında yedi tepe üzerine kurulmuştur.

Venedikli Maffeo Venier, Konstantinopolis'in ihtişamını yansıtan bu sözlere Vatikan Kütüphanesi'nde¹ muhafaza edilen 1581 yılına ait raporunda yer verir. Bu raporda Galata'yı aşağıdaki gibi tanıtır:²

Konstantinopolis'in, henüz tam olarak görülmeden bile gerçekten hayran bırakan ve haz veren enfes doğa hediyeleri olan ihtişamı, güzelliği, stratejik konumu gibi harika nitelikleri mevcuttur.

Dolayısıyla (Galata) bu üç denize [Karadeniz, Liman Denizi (Haliç), Marmara Denizi] hükmederken, bağ ve bahçeleriyle, Konstantinopolis'in Haliç'e (Liman Denizi) inen tarafını seyretmektedir. Bu liman kadirga, gemi ve her türlü tekneyle kaplanmaktadır. Karadeniz (Büyük Deniz) ve Batı Denizi'nden gelen ve giden her gemi buradan geçer ve demir atar. [...]

1 *Biblioteca Apostolica Vaticana (BAV)*, Ms. Barb. Lat. 5403, *Relatione di Costantinopoli del 1629* (contenuta nel Ms. Barb. Lat. 5403) [çev. 1629 Konstantinopolis Raporu]. Eser, Venedikli Maffeo Venier'nin Osmanlı İmparatorluğu'nu anlatımını içerir. Venedik elçilerinin raporlarını yazdıkları üslupla 1581'de yazılmıştır; s. 146-156 vd. Metni modern İtalyancaya çeviren Dott. Luca Berardi'ye içten şükranlarımızı sunarız.

2 *Biblioteca Apostolica Vaticana (BAV)* s. 146-156 vd.

Konstantinopolis'in üzerine kurulduğu yedi tepe birbirinin görüntüsüne engel olmayacak şekilde dizilidir. Her birinin yamacı; şehri, su yollarını ve Asya'nın kıyılarını sergilemektedir. Kara tarafında şehir giderek yükselen üç surla çevrilirken, deniz tarafında 250 kulesi bulunan bir surla çevrilidir. Kara tarafında altı, deniz tarafında 10 adet kapı bulunmaktadır. [...]

Aralarında Haliç'ten başka sınır olmadığına göre, Galata semti Konstantinopolis'in bir bölümüydü. Burada süt (Yun. *galas*) satan Rumlar bu toprakları Galata olarak adlandırmışlardır. Yaygın görüşe göre Pera, Cenevizliler tarafından inşa edilmiştir. Cenevizlilerin burayı, uzun zaman bölgede yaşayan Peralılardan satın aldıklarına ya da başka bir görüşe göre Konstantinopolis imparatorunun savaşta gösterdikleri başarıdan dolayı bu toprakları bir mükâfat olarak (Cenevizlilere) verdiği düşünülmektedir.

Pera kısmen tepede kısmen ovada yer almakta. Tepe, biri doğuda diğeri batıda kalan ve her biri yaklaşık 1 mil [1,6 km] uzunluğunda iki vadi oluşturmaktadır. Her bir yanı en az 200 adım genişliğinde olan tepe, kuzeyden güneye doğru yayılmaktadır. Konstantinopolis gibi Pera da denize bakan açısıyla her evin manzarasından zevk aldığı bir yarımadadır. Pera semtinin çevresi 4 mil [6,4 km] ve 400 adım uzunluğundadır. Nüfusun hemen tamamı Hristiyanlardan oluşmaktadır. Konventual³ rahiplerin yaşadığı ve muhterem peder Aziz Francesco'nun müritlerinin inşa ettiği en eski ve büyük bir kilise olan Aziz Francesco Kilisesi yer almaktadır. Dominiken⁴ rahiplerine ait Aziz Pietro Kilisesi; takriben kırk senedir burada

-
- 3 Konventual (*Conventuale*): Bu terim sıfat olarak kullanıldığında, genellikle manastıra ait manasına gelir. Ayrıca özel bir mana daha taşır; isim olarak, Fransiskanlerden türemiş bir erkekler tarikatını belirtir. Bu tarikatın resmi ismi *Frati Minori Conventuali* ise de *Conventuali* sözcüğü kullanılır. 1517 senesinde Papa X. Leone tarafından resmen bağımsız bir tarikat olarak tanındı; bütün diğer Fransiskan tarikatları gibi Aziz Assisili Francesco'nun tüzüğüne bağlıdır. Tarikatın simgesi: O.F.M. Conv. (Ordo Fratrum Minorum Conventualium).
 - 4 Dominiken (*Domenicani*): Bu terim, resmi adı "Ordre des Frères Prêcheurs" olan ve 13. yüzyılın ilk yıllarında, Güney Fransa'da, Aziz Domenico (1170-1221) tarafından kurulan bir erkekler tarikatının üyelerini belirtir. Bu tarikat hızlı bir şekilde gelişti ve birçok memleketi yayıldı. Yine 13. yüzyılın sonuna doğru mensuplarının sayısı 15 bin civarındaydı. Bu tarikatın özelliği ve faaliyet alanı, o dönemde ortaya çıkmış sapkınlıklara karşı koymak ve onların öğretilerinin yanlışlığını ispat etmektir. Bunu yapabilmek için de felsefe ve ilahiyatı derin bir şekilde bilmeleri gerekirdi. Faaliyet alanları her seviyede öğretimdir. Tarikatın tüzüğü Aziz Agostino'nun tüzüğüdür. Simgesi: O.P. (Ordo Praedicatorum).

yaşayan rahiplere [Zoccolanti]⁵ ait Azize Maria Kilisesi; on yedi senedir burada yaşayan Cizvit⁶ rahiplere ait Aziz Benedetto Kilisesi; Kapüsen⁷ rahiplerin dört senedir görevlerini yerine getirdiği Aziz Giorgio Kilisesi; geçmişte Azize Chiara rahibelerine ait olan Aziz Antonio Abate Kilisesi bulunmaktadır. Burada, şanlı Aziz Antonio Abate vasıtasıyla çeşitli lütf-lara nail olan halkın yoğun katılımını gören ayinleri icra edebilmesi için, cemaat kilisede görevli bir peder bulundurulur. Vebalılara gizem⁸ veren Konventual rahip, Latinlerin hastanesinde ve Aziz Giovanni Battista kilisesinde görev yapar. Konventual rahipleri Aziz Sebastiano adında fakir bir kiliseyle de ilgilenirler.

Konstantinopolis'te kalan İran büyükelçisi ve Polonya'dan gelen büyükelçiler hariç diğer büyükelçiler ve İtalyan Deniz Cumhuriyetleri'nin görevlileri Pera'da konaklardı. [...]

-
- 5 Fransisken (*Frati Minori*): 1208-1209 senelerinde Aziz Assisili Francesco tarafından kurulan bir erkek tarikatının resmi adıdır. Genellikle bu tarikat sadece Fransisken olarak bilinir. Aziz Francesco'nun amacı, bu tarikat sayesinde, o zamanların zengin ailelerine bu dünyanın zenginliklerinin geçici olduğunu hatırlatmaktır. Tarikat çok hızlı bir şekilde gelişip birçok memlekette manastırlar kurdu. Tarikatın simgesi: O.F.M. (Ordo Fratrum Minorum).
 - 6 Cizvit: Bu terim, 16. yüzyılın ortasına doğru, Ignace de Loyola ve birkaç arkadaşı tarafından kurulan bir tarikatın üyeleri için kullanılmaktadır. Tarikatın resmi ismi İsa'nın topluluğu manasına gelen "Societas Jesu"dur. Erkeklerden oluşturulan bu tarikat çabuk çoğalmış ve dünyanın her tarafına yayılmıştır; üyeleri özellikle eğitim alanında faaliyet gösterirler. 1773 senesinde tarikat, Papa XIV. Clemente tarafından feshedildi. 1814 senesinde tarikat yeniden ve resmi bir şekilde papalık tarafından tanındı. Tarikatın simgesi: S.J. (Societas Jesu).
 - 7 Kapüsen (*Cappuccino*): Fransisken tarikatının bir dalı olan Kapüsenlerin tarikatı, 1528 senesinde, Papa VII. Clemente tarafından müstakil bir tarikat olarak resmen tanındı. Resmi kıyafetlerinin bir parçası olan büyük bir kukuleta (İt.: *cappuccio*) takmaları sebebiyle halk, bu tarikatın mensuplarını "kukuletalı" manasına gelen *cappuccino* diye adlandırdı. Zamanla bu lakap onların resmi adı haline geldi. Kapüsenlerin faaliyet alanı özellikle köylülere eğitmektir. Tarikatın simgesi: O.F.M. Cap. (Ordo Fratrum Minorum Capucinatorum).
 - 8 Gizem (*Sacramento*), kutsal eylem: Basit bir dinsel tören veya bir dua değildir; gizem aslında ilahi lütfu ihsan etmek için araç olan bir kutsal eylemdir. Bir eylem olduğu için algılanabilir; su, yağ, ekmek, söz gibi öğeleri mevcuttur; bu maddi öğeler ilahi lütfun simgeleridir. Kilisenin öğretilerine göre gizemler İsa tarafından oluşturulmuştur. Katolik Kilisesi'nde yedi gizemin varlığı kabul edilir: Vaftiz, kuvvetlendirme, efkariya, irtıraf veya tövbe ve barışma, hastalar gizemi, ruhbanlık ve evlenme.

BİRİNCİ BÖLÜM:
LEVANTENLERİN KISA TARİHİ

Bizans İmparatorluğu'nda Galata Cenevizlileri

Konstantinopolis'teki Levanten toplumunun mevcudiyeti, İtalyan kolonilerin ticari sebeplerle Bizans İmparatorluğu'na yerleşmelerine dayanır. 10. yüzyıldan itibaren Amalfi, Venedik, Cenova ve Pisa denizci cumhuriyetlerinin sakinleri, iki kıtanın kesiştiği bu şehre gelmeye başlamışlardır. Buraya yerleşip koloni kuran Batılılar arasında Ancona, Ragusa, Floransa, Provence,¹ İspanya ve Almanya halkları sayılabilir.

Mayıs 1082'de İmparator I. Aleksios Komnenos tarafından Venediklilere, resmi bir belgeyle de onaylanan, Konstantinopolis'te bir mahalle hakkı verilmesi, İtalyan kolonisinin oluşmasının işaretidir. Mal depolarından, dükkânlardan, mağazalardan, geçici ikamet eden tüccarların konaklama yerlerinden oluşan *funduk* ya da mahalle, kiliseyle beraber doğudaki her bir İtalyan toplumu için ana merkez işlevini taşımaktaydı. "İmparatorlardan maddi menfaatleri için farklı yerler edinen her millet, aynı zamanda kilise, şapel, mezarlık, ibadet ve çeşitli hayır işleri için mekânlar edinme imkânını da kazanmış oluyordu."²

1 Fransa'nın Marsilya, Narbonne ve Montpellier sakinleri [*Provençaux*] Provençeli olarak tanımlanır.

2 A. Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, revize edilen, genişletilmiş ve güncel 2. baskı, R. P. Arsène de Chatel, Paris: Alphonse Picard et Fils, 1894, s. 16.

Konstantinopolis'in Levantenler tarihi bir şekilde, "Doğu'nun başkentinde İtalyan kolonisinin önem kazanma, kısıtlanma ve gelişme aşamalarını izleyen"³ Latin Kilisesi tarihiyle kesişmektedir.

Başlangıçta Konstantinopolis'in Levanten toplumu Bizans surlarının etrafına, liman yakınlarına, Neorion (Bahçekapı), Peramatis (Balıkpazarı Kapısı) ve Droungarion (Zindankapı) kapılarının güzergâhı üzerinde Haliç'in sağ kıyısına yerleşmişlerdi. "İmparator'dan imtiyaz elde eden her Latin kolonisi, üç kapının güzergâhında şehrin surları içerisinde kalan merkezi bir binaya sahipti. Bunun kıyıdaki uzantısında, ticari faaliyetler için rıhtım veya iskele bulunmaktaydı."⁴

Toplunun adlandırılmasıyla ilgili 1453'te Türklerin Konstantinopolis'i fethine kadar olan süreçte, Levanten ve Latin terimlerini eşanlamlı düşünebiliriz. Farklı yabancı milletlerden oluşan topluluk, Bizans İmparatorluğu topraklarında tahsis edilen belirli yerlerde yaşıyordu. Fetih'ten sonra ise Levanten olan yabancı Latinler ile reaya ya da Müslüman olmayan Osmanlı tebaası Osmanlı-Latinlerin ayırt edilmesi gerekti.

1142'den itibaren, II. İoannes Komnenos Cenevizli elçilerle Kilikya'da Cenevizlilerin mallarına uygulanan keyfi vergileri adil bir tahakkukla değiştiren ticari bir antlaşma imzalamıştır. 12 Ekim 1155 tarihli antlaşmayla Cenevizliler Konstantinopolis'e yerleşmişlerdir. 1157'de I. Manuel Komnenos'un söz verdiği kiliseyi sahiplenmişlerdir. 1162'de Pisalılar Konstantinopolis'teki Cenevizlileri şehirden kovarken, en saygın Cenevizlilerden olan Ottavio Ruffo'yu katlettikten sonra mahallelerini yağmalamışlardır. Cenevizliler 1170'te *Koparia* olarak adlandırılan mahalleye geri dönmüşlerdir. 1182 senesinin kanlı hadiseleri onları yeniden yaşadıkları yeri terk etmek zorunda bırakmıştır. Sur [Tyra] başepiskoposu ve aynı zamanda tarihçi Guglielmo di Tira'ya göre "bu ayaklanmada öldürülen Latin sayısı 6.000'di. Evleri yağmalanıp yakılmıştı. Katliamdan kaçabilenler ise kendi gemilerine sığınmış-

3 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 15.

4 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 13 ve 17.

lardı”.⁵ Tekrar Konstantinopolis’e dönen Cenevizliler 1198’de ve daha sonra 13 Ekim 1202 yılında yeni bir antlaşma yapmışlardır. Bu son antlaşmayla III. Aleksios Angelos Cenevizlilere verilmiş hakları tanıyıp bunlara yenilerini eklemiştir. 1202 antlaşmasında adı bizce malum olmayan sütunlu bir kiliseden bahsedilir. Janin bu kilisenin Kalamanos veya Botaneiates sarayındaki terk edilmiş eksi manastır olduğunu iddia eder. 1160’ta Cenevizliler bu manastırı satın alıp yıktıktan sonra elçilik binası, kilise ve koloni için gerekli tüm hizmet binalarını inşa etmişlerdir.

Ceneviz binalarının çoğu 1203’te Pisa Mahallesi’ni tahrip eden yangında harap olmuştur.⁶ Doğu Latin İmparatorluğu’nun kurulmasıyla, Venedikliler Cenevizlileri oturdukları yerleri terk etmeye zorlamışlardır. Fakat rakip iki cumhuriyet arasında imzalanan 1212 ve 1251 antlaşmalarıyla Ceneviz eski haklarını tekrar elde etmiştir. Janin’in, Cenevizlilerin o dönemde hâlâ bir kiliseye sahip olup olmadıklarını sorgulamasının sebebi, VIII. Mihail Palaiologos’un 13 Mart 1261 tarihli Nymphaeum⁷ Antlaşması ile Cenevizlilerle ittifak kurarak onlara Venediklilerin Azize Meryem (Maria) Kilisesi’ni de vermelerinden kaynaklanır. Görünen o ki Cenevizliler, 25 Temmuz 1261’de Bizanslıların şehri ele geçirmesinde müdahalede bulunmadıkları için bu hüküm yerine getirilmemiştir. VIII. Mihail Palaiologos’la yaşadıkları anlaşmazlıklardan dolayı Cenevizliler Galata’ya yerleşmişlerdir.

5 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 36.

6 R. Janin, *Constantinople Byzantine, Institut Français d’Etudes Byzantines*, Paris, 1950, s. 239: “Pisalılar başkentlerini korumak için Yunanlılarla 1203 tarihli haçlı seferlerine karşı işbirliği yapmışlardı. Avamın yabancı düşmanlığıyla mahallelerine saldırıp ateşe vermesi üzerine tamamen aksi yönde faaliyet izlediler.”

7 İzmir’in 29 km doğusunda bulunan Nymphio şehri, eski Nymphaeum şimdiki Kemalpaşa, Bizans zamanında imparatorların sefahat mevkii olarak meşhurdur. I. Andronikos Komnenos (1183-1185) burada, halen kalıntıları mevcut olan üç katlı bir saray inşa ettirmişti. C. Texier, *Asie Mineure*, Paris: Firmin Didot Frères, Fils et Cie., s. 260.

Doğu Latin İmparatorluğu (1204-1261)

Genellikle Papa'nın talebi üzerine Kutsal Topraklar'ı Müslüman hâkimiyetinden geri almak için Batılı Hıristiyanların giriştiği, haçlı seferleri olarak tanımlanan akınlar, Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'ndeki çağrısıyla 27 Kasım 1095'te başlamıştır. Toplamda sekiz tane olan haçlı seferleri, 1291'de son önemli kale olan Akka'nın Müslümanların eline geçmesiyle sona ermiş ve Haçlı savaşçıları Kıbrıs'a sığınmışlardır.

Bizim ilgimizi bilhassa Doğu Latin İmparatorluğu'nun kurulmasına zemin hazırlayan IV. Haçlı Seferi (1202-1204) çekmektedir.

Latinlerin fethiyle sayısız önemli kilise onlara verilmiştir. Bu sayının, 1.200 kilise ve 360 manastırdan oluşan Konstantinopolis'in dini yapılarının toplamından daha az olması gerekir.¹

Doğu Latin İmparatorluğu'nun yıkılması için yarım asırdan uzun bir süre² yeterli olmuştur. Artık Cenova, Venedik'in uzlaşmaz bir düşmanı haline gelmiştir. Cenevizlilerin bu topraklarda ticaretlerini çökerten 1258 Akka mağlubiyeti, nefreti öyle bir seviyeye getirmiştir ki Cenevizliler intikam almak için her türlü

1 Ducange'nin Theodelus'tan aktardığına göre: "Sene 1500, şehirde 1.200 kilise ve 360 manastır bulunuyordu." Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 54.

2 Angiolo Mori, *Gli Italiani a Costantinopoli*, Konstantinopolis, İtalyan Ticaret Odası tarafından düzenlenen yurtdışındaki İtalyanlar sergisinde yer alan koloni monografisi, 1906 Milano Uluslararası Sergisi, Modena: Soliani, 1906, s. 31-33.

yola başvurmaya karar vermiştir. VIII. Mikhail Palaiologos'un Konstantinopolis'in fethi için alenen başlattığı mücadele Cenevizliler için bir fırsat olmuştur. Bu yüzdendir ki VIII. Mikhail Palaiologos artık her yerde ayaklanan Yunanlılara kendini imparator kabul ettirirken, Bulgarlarla ittifak kurmuştur; başkent surlarının eteklerine kadar ilerleyip yakın toprakları işgal ederek Galata'yı kuşatmıştır. Konstantinopolis'in fethi ve Doğu Latin İmparatorluğu'nun yıkımı için yapılan işbirliği, aynı zamanda Cenevizliler için Venedik egemenliğini çökertmek anlamına gelmektedir. Nasıl ki Venedik, onlara yapacağı yardıma karşılık Haçlıların kendisine karşı yükümlölükleri üzerine hesap yaptıysa; aynı şekilde Cenova da sunacağı mütenasip yardım karşılığında VIII. Mikhail Palaiologos'tan bir dizi imtiyaz sözü almıştır. Böylece Konstantinopolis'in tekrar Bizanslılar tarafından ele geçirilmesi, Ceneviz ticaretinin gelişmesi ve egemenliği için elverişli koşullar sunacaktır.

Venediklilere karşı Bizans'la işbirliği yapan Cenevizliler Papa'nın öfkesine maruz kalacaklarını biliyorlardı. Fakat Venedik'in Konstantinopolis'teki gücünün azaltılması Ceneviz Cumhuriyeti için hayati önem arz ediyordu. Venedik hâkimiyeti Cenevizlilerin ticareti için onarılamaz bir yıkım teşkil ettiğinden, Cenova kendi menfaatini ön plana çıkararak VIII. Mikhail Palaiologos'la ittifak kurmuştur.

Nymphaeum Antlaşması'na (1261) göre Cenevizliler Bizans imparatorunun talebi üzerine bir filoyu silahlandırmayı üstlenirken, imparator Konstantinopolis'in fethinde işbirliği yapmaları için masraflarını üstlenecektir. Bunun karşılığında VIII. Palaiologos, imparatorluğun bazı limanlarında hâkimiyet elde etmenin yanı sıra, 1155'ten itibaren Cenevizlilere verilmiş hakları tanıyıp daha sonra da bunları genişletecektir. Ayrıca Cenevizliler, imparatorluğun topraklarında ve limanlarında her türlü ticari vergiden muaf tutulacaktır; Konstantinopolis'teki Ceneviz mahalleleri Venediklilerin aleyhine genişletilerek Azize Meryem (Maria) Kilisesi ile onu çevreleyen mahallelere, banka dahil saraya da el konulacaktır. Ayrıca, Venediklilerin Akka'da bir Ceneviz kalesinin yıkımına karşılık, Bizans'taki Venedik sarayını yıkma hakkı da tanınır.

Antlaşmaya göre Ceneviz Cumhuriyeti'nin düşmanları, bilhassa Venedik, imparatorlukta serbest ticaretten men edildiklerinden, Cenevizliler Ege'de, Karadeniz'de ve Boğaz'da, Konstantinopolis merkez olmak üzere ticareti ele geçirecekler ve o zamana kadar Venedik'e ait olan hâkimiyet kendilerine geçecektir.

10 Temmuz 1261'de Cenova'da onaylanan Nymphaeum Antlaşması Venedik Cumhuriyeti'nin ticari üstünlüğüne ölümcül bir darbe indirmiştir. 25 Temmuz'da ise Bizans'ta bir sığınığın keşfedilmesiyle, Ceneviz Cumhuriyeti vakit kaybetmeden VIII. Palaiologos'un yardımına bir donanma göndermiştir. Cenevizliler VIII. Palaiologos'la yaptıkları antlaşma gereği Venediklilerin sarayını ele geçirip yerle bir etmişler ve birkaç kıymetli taşını ganimet olarak ülkelerine göndermişlerdir.

Konstantinopolis'te Venedik yıldızı bir günde sönerken, Cenova azametinin temellerini atmıştır. VIII. Mikhail Palaiologos daha sonra alenen Cenevizlilerin lehine bir siyaset izlemiştir. 1282 sonunda yerine geçen I. Andronikos Komnenos'un izlediği siyaset Venediklilerle yaşanan ve savunmasız Galata'ya kadar uzanan mücadelede, daha çok Cenevizlilerin lehine, onların kararlı bir destekçileri olmuştur. Cenevizlilerin şehre sığınmasıyla, Morosini'nin yönetimindeki Venedik donanması o zamanlar henüz sahilde bulunan Galata evlerini yağmalayıp ateşe vermiştir; fakat donanmanın yola çıkmasıyla Andronikos hasar tazmini için Venediklilerin mallarına el koyarken, Cenevizliler mahallelerine saldırıp evlerini ateşe vermiş ve Venedik elçisini çatıdan atarak, çoğu zaten hayatını kaybetmiş olan ileri gelenleri memleketlerine sığınmaya zorlamışlardır. Böylece mücadeleden oldukça güçlenmiş çıkan Ceneviz kolonisi ciddi hasar görmeden, Venedik kolonisinin nüfusu azaltılmıştır.

*

Doğu Latin İmparatorluğu'nun kısa süren ömründe Konstantinopolis'in tam karşısına, Galata'ya Latin kiliseleri de inşa edilmiştir. Fakat şehrin bu bölümünde bu döneme ait sadece bir eser kalmıştır. Günümüzde Arap Camii olarak bilinen ibadethane as-

linda Aziz Paolo'ya adanmış eski bir kilisedir. Dalleggio d'Alessio o dönemde Galata'da bugün mevcut olmayan iki kilisenin daha bulunduğunu nakleder: Bunlar, haklarında hiçbir bilgiye sahip olmadığımız Azize Tecla ve Azize İrini kiliseleridir.

Aziz Paolo ve Aziz Domenico Kilisesi (Arap Camii)

Galata'da Cenevizlilerin toprak imtiyazının sınırlarını belirleyen 1303 tarihli fermanla, Konstantinopolis Episkoposu Pertinace tarafından MS 2. yüzyılda yaptırılan Aya İrini Kilisesi'nden³ söz edilir. Aya İrini, 552'de İmparator I. Justinyen tarafından yeniden inşa edilerek adını taşıdığı azizeye adanmıştır. Son Latin işgalinde [1204-1261] Cenevizlilerin burayı mezarlık olarak kullandıkları iddia edilir. Daha sonra buranın yerini Aziz Paolo Kilisesi alacaktır.⁴

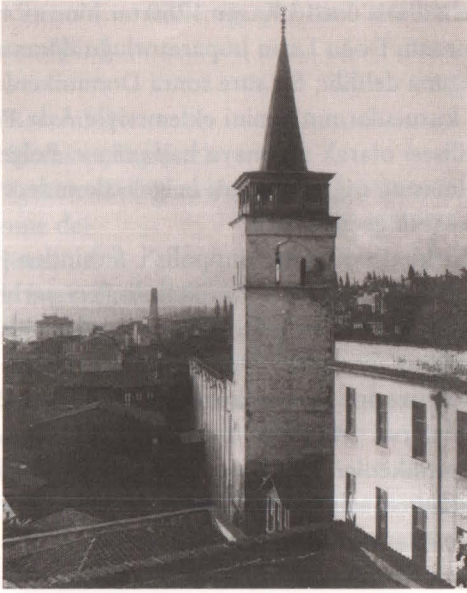
1297-1298'de rahip Guillaume Bernard de Gaillac, Pera'da bir manastır kurmak için bir ev satın almıştır. Manastırın tarikata dahil edilebilmesi ancak on iki rahip için inşa edilmiş olmasına bağlıdır. Aziz Paolo'ya adanmış bir Latin kilisesinin (Aziz Paolo Kilisesi) yakınlarında bulunan bu ev, Latin İmparatorluğu zamanında [1204-1261] muhtemelen Bizans kilisesi Aya İrini'nin arazisine inşa edilmiştir.⁵ Uzunluğu 45 ve genişliği 15,60 metre olan bu güzel bina, piramit şeklindeki çatısına eklenmiş kare biçimli bir çan kulesine sahiptir.⁶

3 “[...] daha önce Cenevizlilerin mezarlık olarak kullandığı Aya İrini Mabedi'nden kuyu için geçen geçit.” E. Dalleggio D'Alessio, “Recherches sur l'histoire de la Latinité de Constantinople”, *Echos d'Orient*, Ocak-Mart 1926, c. XXV, dosya no. 141, s. 24-25.

4 B. Palazzo, *I Frati Predicatori a Costantinopoli*, daktiloyla yazılmış, s. 24. Dominiken Arşivi, İstanbul.

5 Palazzo, *I Frati Predicatori a Costantinopoli*, s. 76-77; R. Janin, *La géographie ecclésiastique de l'Empire byzantin*, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1953, c. III, s. 598-599.

6 Mauri della Fratta o dönemde cami olan bu eseri 1631'de anlatırken dikey yükselen bir bina olduğunu söyler. Günümüzde 21 metre genişliğe sahip olan binanın bu şekline ulaşması 1734'te I. Mahmud'un annesi Saliha Sultan tarafından sağlanmıştır. J. Ract, “Eglise Saint-Paul Saint-Dominique, Arap Camii”, *Présence*, Erol Ferah, İstanbul, no. 1, s. 2-3.

*Arap Camii (eski Aziz Paolo ve Aziz Domenico Kilisesi), dış görünüm
(R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi).*

Arap Camii, iç görünüm (R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi).

Aziz Paolo Kilisesi'nin 13 Kasım 1260 tarihine ait en eski mezar taşı yazısı, buranın Doğu Latin İmparatorluğu döneminde bir ibadethane olduğuna delildir. Bir süre sonra Dominikenlerin kilisenin adına, kendi kurucularının ismini eklemesiyle Aziz Paolo ve Aziz Domenico Kilisesi olarak anılmaya başlamıştır. Belgelerde her iki isim de yer almasına rağmen, resmi belgelerde sadece Aziz Domenico Kilisesi olarak geçmektedir.

1453'te Türklerin Konstantinopolis'i fethinden sonra, Fatih Sultan Mehmed Cenevizlilere bütün kiliseleri serbest kullanım hakkı vermiştir. Fethedilen şehirlerde en büyük kilisenin camiye çevrilmesi usulüne uyularak⁷ Dominikenler kiliselerinden çıkarılmıştır. Bunun üzerine Dominikenlerin Aziz Pietro Manastırı'na yerleşmeleri Haziran 1476'dan önce gerçekleşmiş olmalıdır, zira bu tarihte Dominikenler Aziz Pietro Manastırı'na yerleşmiştir. Fatih Sultan Mehmed saltanatının son yıllarında (1479-1481) caminin vakfa bağlanmasıyla, eski Aziz Paolo ve Aziz Domenico Kilisesi Müslümanların ibadetine tahsis edilmiştir. 1492'de Aragon Kralı II. Fernando'nun Granada'yı ele geçirmesiyle Araplar İspanya'dan göç edip Galata semtine yerleştirilince, cami Arap Camii adını almıştır.

Türklerin Konstantinopolis'i fethine kadar olan döneme dair Levanten ailelerin listelerinin oluşturulmasında Aziz Paolo ve Aziz Domenico Kilisesi'nin mezar yazıtları önemli bir kaynak teşkil eder. Dalleggio d'Alessio'ya göre Doğu Latin İmparatorluğu dönemine tarihlenen ve hâlâ orijinal yerinde [Ayasofya'da] bulunan tek yazıt, Venedikli Büyük Enrico Dandolo'nun anısına olandır.⁸

1917'de Arap Camii'nde imar çalışmaları nedeniyle sökülen 106 mezar taşı İstanbul'daki Arkeoloji Müzesi'ne yerleştirilmiştir. En iyi muhafaza edilen yazıtlar, 1260 ve 1476 yıllarında Galata'da ikamet eden Latin ailelerin adlarını öğrenme imkânı sunmaktadır.

7 Semavi Eyice, "Arap Camii", *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1993, c. I, s. 294-295.

8 E. Dalleggio d'Alessio, "Les inscriptions latines funéraires de Constantinople au moyen âge", *Echos d'Orient*, Nisan-Haziran 1932, c. XXXI, dosya no. 166, s. 189. Yazıt Aya Sofya'nın sağ galerisinde zeminde bulunmaktadır: Henricus Dandolo [Enrico Dandolo].

Dalleggio d'Alessio'nun naklettiği yazıtlar⁹ alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

Archerio (Rolando)
 Argenti (Niliani ve Baptiste)
 Arrior de Messine (Bonacita de)
 Aste (Antoine de)
 Belhomi (Jean)
 Beneven de Segio (Jean de)
 Bernone (Asperti)
 Bontempi (Jacob)
 Bracellis (Ambroise de); podestà
 Cami (Antoine de)
 Campofregoso (de)
 Castono Spelta (Bertoloti de)
 Cattanei
 Cevento de Durantis (Manuel)
 Coca (Jean ve Manuel)
 Costa (Dominique)
 Cruce (Nicolas de); şehrin operatör doktoru
 Danielis (Jean de)
 Dedeg (Nicolas) [doğrusu Dedeo]
 Doria
 Gandolfi (Guillaume de); en eski yazıt, 13 Kasım 1260
 Gategari (Pierre)
 Grimaldis (Eliani de)
 Imperiali Braschi
 Lamanarolo (Antoine de)
 Lastrego Fabre (Antoine de)
 Laude (Jean de)
 Lecavella (Jean)
 Lercaro (Jean de)

9 E. Dalleggio d'Alessio, "Familles latines de Péra au temps des Paléologues d'après les inscriptions funéraires d'Arab-Djami", *Echos d'Orient*, İstanbul, Ekim-Aralık 1936, c. XXXV, dosya no. 184, s. 418-419.

Levanto

Marinis (de); bu aile Galata'ya çok podestà [vali] vermiştir

Merode veya Merodii

Nigrono (Juceni de); 1446

Otaviani

Pagana (Théodore de)

Passacio (Ogerio ve Jean)

Pastera (François)

Podio (Jean de)

Ponte (Paul de)

Prementorio

Ravecchi (Antoine de)

Ricci (Georges)

Salvago Odonus

Santo-Francesco (Antoine de)

Secoria de Merano (Balthasar de)

Sigro (Simon de)

Spinola (Luchineta de)

Testis – Testa – (Thomas de)

Toliecari

Vaca (Nicolas)

Varna (Antoine de)

Vernacia (Dominique)

Dalleggio d'Alessio'nun belirttiği gibi “her iki tarafı oyulmuş levhaların mevcudiyeti, bunların tekrar kullanılmış olması ve bu kiliseye gömüldüğü bilinen kişilerin levhalarının bulunamaması eski yazıtların kaybolduğunun kanıtıdır”.¹⁰ Dalleggio, kayıp yazıtlar arasında, 16 Şubat 1398'de Aziz Domenico Kilisesi'ne 10 altın duka bağışlayan şövalye de Toucy'nin levhası ile Via ailesinin mezar taşını örnek olarak verir.

10 d'Alessio, “Familles latines de Péra au temps...”, s. 414.

İkinci Bizans Dönemi (1261-1453)

Yunan fethi Latin İmparatorluğu'na baskı kurmakta zorlanmayan İznik İmparatoru VIII. Mikhail Palaiologos tarafından gerçekleştirilmiştir. Konstantinopolis general Melisse'nin kumandasındaki VIII. Mikhail'in ordusu tarafından 1261 yılında 25 Temmuz'u 26'sına bağlayan gece kazanılmıştır. II. Baudouin tacını, asasını ve kılıcını iskelede bırakacak kadar aceleyle kaçmıştır.¹ Patrik Justin-yen de son Latin imparatorunun ardından gitmiştir.

Galata'daki Cenevizliler

14 Ağustos 1261'de Konstantinopolis'e giren VIII. Mikhail Palaiologos, Bizans fethinin ayrıcalıklı yararlanıcıları olan Cenevizlilere karşı sorumluluklarını² dürüstçe yerine getirmiş ve Venedik-

1 G. Young, *Constantinople depuis les origines jusqu'à nos jours*, İngilizceden çeviren: M. Dard ve M. Ténine, Paris: Payot, 1948, s. 142.

2 "Sözüne sadık olan VIII. Mikhail onlara Venediklilerin sarayını verip Karadeniz yollarını açmıştır. Masrafları Bizans altınıyla karşılanan Ceneviz filosu başkenti korumaktadır. Kral, müttefiklerinin 1204 öncesi Bizans sınırlarına ulaşmaya yardım etmelerini istiyordu. Bu, Cenevizlilerin sağlayamayacağı ve Bizanslıların finanse edemeyeceği devasa askeri kuvvet ve deniz gücü demektir. Bu yüzden müttefikler arasında ihtilaflar söz konusuydu." A. Ducellier, *Byzance et le monde orthodoxe*, Paris: Armand Colin, s. 323.

lilerin Kalaman³ Sarayı'nı tekrar onlara teslim etmiştir. Rekabet ve intikam duygularına yenik düşen Cenevizliler Venedik Sarayı'nı yıkmışlardır. Bu olayın etkisi ve Konstantinopolis'e yerleşen Cenevizli nüfusun artmasıyla VIII. Mikhail güven ortamı yaratmak için onları Konstantinopolis'in karşısına Galata bölgesine, Pera'ya yerleştirmiştir.

O dönemde Pera'da binalar bulunmamaktadır. “Bir zamanlar liman girişini kapatan zincir ucunun bağlı bulunduğu bir kale⁴ kıyıyı koruyordu. Fakat tedbir olarak Cenevizliler yerleşmeden önce kale yıkılmıştır, semtin bağlarında sadece birkaç şapel görünmektedir.”⁵

Koloni serbest bölge imtiyazına sahiptir. Şehir yönetimi gibi şekillenen idaresi her sene Cenova'dan tayin edilen bir podestà [vali] tarafından sağlanmaktaydı. Büyük Kurul, Küçük Kurul ve birçok yetkili başkana yarıdımçı oluyorlardı. Podestà şehirde en yüksek otoriteyi temsil etmekteydi. Şehir resmi ismini ona hükmeden tepelerden almıştır: Pera.⁶

Nüfusları azalan Venedikliler ve Pisalılar Konstantinopolis'te birbirlerinden ayrı halde yaşamaya devam etmiştir.

VIII. Mikhail Venediklilerle bir uzlaşma sağlamak için 30 Haziran 1268'de duka [doge] Raniero Geno'yla bir antlaşma imzalamıştır; 19 Mart 1277'de antlaşmayı bir Basileus kararnamesi takip etmiştir.

Harabelerine yerleşen rakiplerini görmekten öfkelenen Venedikliler, 1284'te II. Andronikos döneminde, Morosini'nin kumandasında, Galata'yı denizden kuşatıp yangına verecek güçlü bir filo

3 “Kalaman Sarayı Cenevizlilerin mahallesi dahilinde idi”; C. E. Arseven, *Eski İstanbul*, s. 169.

4 Özdemir Kaptan (Arkan), *Beyoğlu*, İstanbul: Aybay Yayınları, 1988, s. 151: “Karaköy çevresinde bulunan Galata Hisarı (Kastelion ru Galatau) Bizans'a bağlı bir küçük kale olup, Cenevizlilerin surları içinde bulunup, Cenevizlilerin olan Galata Kulesi ile ilgili yoktu.”

5 J. Sauvaget, “Notes sur la colonie génoise de Péra”, *Syria, Librairie orientaliste Paul Geuthner*, Paris, 1934, s. 253.

6 Sauvaget, “Notes sur la colonie génoise de Péra”, s. 254.

göndermişlerdir.⁷ Aciz kalan Cenevizliler imparatorluk kentine sığınmışlardır. Barışın sağlanmasıyla Ceneviz kolonisi hasarı giderirken, yeni saldırılardan korunmak için, imtiyaz bölgelerini, bölgenin ötesine uzanan bir hendekle çevirmiştir.⁸

15 Haziran 1285'te II. Andronikos Palaiologos Venediklilerle on senelik yeni bir ateşkes imzalamıştır.

1 Mayıs 1303'te Galata'daki Cenevizlilerin mahalle sınırını net belirleyen bir *Bulla Aurea* verilmiştir. Bu kararnameden sonra "Galata halkı deniz suyunu yönlendirebilecekleri hendekleri genişletmişlerdir. Mancınıkları⁹ yerleştirip evlerini emniyet içinde yaşayabilecekleri küçük sipere çevirmişlerdir. O andan itibaren şehir oluşmuştur."¹⁰

1304 yılında II. Andronikos Palaiologos tarafından bir kez daha Cenevizlilere yeni bir *Bulla Aurea* verilmiştir. Bu Basileus kararnamesi öncekini teyit ederken, "sağlam ve emniyetli ev ile diğer binaları inşa etmelerine; hamam, pazar hatta Latin ritüeline göre ibadet imkânı sunan kilise yapılarına" izin vermiştir.¹¹

16 Mayıs 1352 yılında Cenevizlilerle yeni bir antlaşma imzalanmıştır. O tarihten itibaren koloni savunma araçlarını genişletip güçlendirmiştir. Şehri askeri cephanelikten Tophane'ye kadar ve üst kısmı Galata Kulesi'nde son bulan güçlendirilmiş surlarla çevirmiştir.

Böylece Galata güçlendirilmiş bir şehir olurken, daha sonra Bizans İmparatoru Giovanni Cantacuzeno'nun döneminde Konstantinopolis'e karşı savaşabilmiştir. Zamanla surları daha fazla sağlamlaştırmak için Galata semti sürekli değişikliklere maruz kalmıştır. 1864'te 6. Belediye Dairesi tarafından yıkılan bu surlar 3 kilometre uzunluğunda, şehre giriş sağlayan 12 kapı ve 24 kaleden oluşmaktaydı.¹²

7 E. Mamboury, *Istanbul Touristique*, İstanbul: Çituri Biraderler, 1951, s. 45.

8 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 127.

9 Top yapımının bilinmediği yıllarda, ağır taş gülle fırlatmakta kullanılan savaş aracı.

10 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 129.

11 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 129-130.

12 Mori, *Gli Italiani a Costantinopoli*, s. 40-42.

Galata'daki Latin İbadethaneleri

Levanten toplumunun dini, ticari ve kültürel hayatı semtin Cenevizlilere teslim edildiği tarih olan 1267 yılından itibaren giderek daha fazla Galata'da yoğunlaşmıştır.

İbadethaneler sosyal hayatın merkezi olmuştur. Cemaatin (Levanten) arşivleri Azize Anna Kilisesi'nde muhafaza edilmiştir.

Azize Anna Kilisesi

Bu şapel Galata'da Aziz Francesco [Fransiskus] Kilisesi'nin avlusunda bulunuyordu. Del Giorno, kilisenin Osmanlı'nın fethinden kısa süre önce eski bir binanın yerinde inşa edildiğini aktarmıştır.¹³

Monsenyör¹⁴ Pietro Demarchi 1622 yılı Ekim-Kasım aylarındaki Konstantinopolis'in Apostolik¹⁵ ziyareti sırasında, 7 Kasım'da Azize Anna Kilisesi'ne de bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretle ilgili raporunda Demarchi, Magnifica Comunità'ya ait olan bu kiliseden bahseder. Büyük altar¹⁶ basamaklarına kadar 27 adım¹⁷ ve basamaklardan altara kadar 7 adım uzunluğundadır. Eni 13 adımdır. Şehir kiliselerinin ve manastırlarının bütün belgeleri iki kilitli bir kasada muhafaza edilmektedir. Her çarşamba merhumlar için

13 V. Del Giorno, *Esquisses sur la Latinité de Constantinople*, yayımlanmamış elyazması, İstanbul, 1983, s. 667.

14 Yüksek aşamalı din adamlarına verilen san.

15 Apostolik Ziyaret (Visita Apostolica): Papa'nın adına gerçekleştirilen bir ziyaret: Bir bölgenin dini faaliyetlerinin araştırılması ve Papa'ya sunulmak üzere raporlanması.

16 Sunak veya Altar (Altare); "Hristiyanlıkta, Tanrı'ya ne hayvan ne bitkiler kurban olarak sunulur, bu sebeple, Hristiyan sunağı çok basittir; sadece Missa Ayini'nin icrası sırasında kullanılır ve daha çok, basit bir masaya benzer. İlk yüzyıllarda gerçekten basit bir masaydı; sonraki yüzyıllarda, özellikle Rönesans Dönemi'nde sunaklar çok süslenmiştir. Sunak daima, kilisenin her tarafından kolayca görülebilen bir yerde bulunur; genellikle kilisenin ön tarafında ve diğer bölümlerden biraz daha yüksek olan koro ortasında yer alır. İlk yüzyıllarda, Hristiyanlar katapomplara sığınmak mecburiyetinde kaldıklarında, Missa Ayini özellikle iman şehitlerinin mezarları üzerinde icra edilirdi; bu gerçeği anmak için Katolik sunaklarında biz azizin kutsal kalıntıları bulunmaktadır." Xavier Jacob, *Essai d'un Lexique Chrétien en Langue Turque (Hristiyan Terimler Sözlüğü, bir deneme)*, İstanbul: Saint Antuan Kilisesi, 2004.

17 Bir geometrik adım 1,489 metreye tekabül eder; Guglielmo Stefani, *Stabilimenti Civelli G. e E.*, Milano, 1856, s. XL.

ve her ayın ikinci pazarı olmak üzere iki ayın düzenlenirdi. Mon-senyör Demarchi ayının pazar günleri ve önemli yortuların kutlan-masında yapılmasını emretmiştir.¹⁸

Birkaç yıl sonra, muhtemelen 1633'te, Konstantinopolis Patrik Vekili Peder Giovanni Mauri dalla Fratta'ya atfedilen bir rapor-da¹⁹ bu kilise hakkında daha fazla bilgi sunulur. Oldukça güzel, rahat ve ferah olan kilise, iç mekânda iki sıra tahta oturma yerle-riyle çevrilidir ve mermer bir kürsü²⁰ yer alır. Kurşundan bir kubbe ile örtülmüştür. Azize Anna'nın iki kapısı bulunur. Biri manastırın içinde yer alırken, diğeri küçük kapının yakınlarında manastırın dışındadır. Buradan 15-20 basamaklı bir merdiven sayesinde kili-senin katına çıkılır. Her an harabeye dönüşme riskiyle karşı kar-şıya kalan bina, seviyesi yükseltilerek yeniden inşa edilmiştir. Alt bölümü dükkânların olacağı şekilde düzenlenmiştir.

Daha önce değinildiği gibi, Magnifica Comunità, Azize Anna Kilisesi'ne ve "kilisesinin içerisinde yapılan genel toplantılar için değil, ama arşiv ve bazı özel toplantılar için" mekânlara sahiptir.²¹

1660 alevlerine teslim olan Azize Anna Kilisesi, 1674'te tekrar inşa edilmiştir.²² 5 Mart 1696 yılında semtte vuku bulan yangının ardından kiliseye, 6 Mart 1697 yılında Aziz Francesco Kilisesi'yle beraber el konulmuştur. Ciddi hasara maruz kalmayan kilise kıs-men yıkılıp camiye²³ çevrilmiştir.

18 G. Hofmann, *Il Vicariato Apostolico di Costantinopoli, 1453-1830*, Pot. Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1935, s. 56-58.

19 d'Alessio, "Recherches sur l'histoire de la Latinité de Constantinople", s. 21-22 ve 37-38. "Söz konusu elyazması Paris Milli Kütüphanesi'nde bulunur ve İtalyan fonunun 254 numarasını taşır. 17. yüzyılda kopya edilen 331 yapraklı bir eserdir. Kitap beş rapor içerir. Bunlardan başlığı 'Roma Başpiskoposu'na itaatkâr Pera ve Konstantino-polis'in Hristiyanlık durumu üzerine Rapor' olanı Konstantinopolis hakkındadır (s. 205-306)."

20 Kürsü (pulpito, cattedra); "Kiliselerde vaaz verilen küçük tribün bu terimle belirtilir". Jacob, *Essai d'un Lexique Chrétien en Langue Turque*.

21 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 320.

22 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 319.

23 Perşembepazarı'nda (Galata) 1697 yılında Aziz Francesco Kilisesi'nin arsasında inşa edilen Galata Yeni Valide Camii. Sultan III. Mehmed'in zevcesi ve III. Ahmed'in validesi Gülnuş Emetullah Sultan tarafından yaptırılmıştır. Sonraki dönemde yapılan yol çalış-maları nedeniyle bu büyük cami yıktırılmıştır.

Aziz Antonio [Antuan] Kilisesi ve Düşkünler Evi

Koruyucusunun Aziz Antonio l'eremita [yalnız yaşayan] ya da Padovalı Aziz Antonio'nun olabileceği, Aziz Antuan Kilisesi ve Düşkünler Evi'nin²⁴ kuruluş tarihi bilinmemektedir. 1390 yılına ait bir belge *Magnifica Comunità*'ya bağlı kilisenin Ceneviz döneminde mevcut olduğunun tespit edilmesini sağlamıştır.

9 Kasım 1622'de kiliseyi ziyaret eden Monsenyör Pietro Demarchi, apostolik ziyaret raporunda yapının 18 adım uzunluğunda ve 8 adım genişliğinde olduğunu aktarır. İki altarı Aziz Antonio'ya adanmıştır. Duvarları Aziz Antonio'nun hayatını ve mucizelerini tasvir eden resimlerle süslenmiştir. Ayrıca bakımevinde konaklayan ve sayıları 1622 yılında 26 olan düşkünlerin hastalıklarına şifa aramak için geldikleri bir kuyusu bulunmaktaydı.²⁵

Kilisede bazen Dominiken bazen Fransisken bir rahip görevlendirilmiştir. 22 Kasım 1400 yılında Papa IX. Bonifacius, kısa süre önce vefat eden Pietro di Bassignana'nın yerine muhtemelen Ermeni olan, Kefeli olarak da bilinen, Tebrizli Dominiken Luiz'i kilisenin başına geçirmiştir. Ancak daha sonra kararını yeniden gözden geçiren Papa, onun yerine Alman rahip Nicola'ya (muhtemelen Nicolas Laupurg) getirmiştir. Yeni rahibin ülkenin dillerini iyi bilmediğini düşünenler Rahip Nicola'dan şikâyetçi olmuşlardır; 9 Ağustos 1403'te Papa IX. Bonifacius tekrar Tebrizli Luiz'i görevlendirmiştir. 1448'de Aziz Antonio Kilisesi'nin sorumlusu Dominiken Tommaso di Gubbio olmuştur. Osmanlı Dönemi'nde, kilisede Konventual tarikatından rahipler hizmet etmiş, 1622'de ise Peder Giulio di Monte Rubiano hizmete getirilmiştir.²⁶

Şubat 1636 yılında müsadere edilerek mühürlenene kiliseyi, *Magnifica Comunità*'nın geri alması mümkün olmamıştır.²⁷ Kâtip Çelebi, *Fezleke* adlı eserinde, bu kilisenin 1642 senesinde camiye çevrildiğini bildirmektedir. Günümüzde Kemankeş Mustafa Paşa Camii adıyla da bilinmektedir.

24 Aynı adı taşıyan Konstantinopolis'in deniz zindanında ve Aziz Francesco Kilisesi'nde bulunan şapellerle karıştırılmamalıdır.

25 Hofmann, *Il Vicariato Apostolico di Costantinopoli*, s. 59-60.

26 Hofmann, *Il Vicariato Apostolico di Costantinopoli*, s. 60.

27 d'Alessio, "Recherches sur l'histoire de la Latinité de Constantinople", s. 34.

Azize Katerina Manastırı

Dominiken rahibelerine ait bu manastırın²⁸ kurucusu Peder Guillaume di Gaillac'dır. Papa XXII. İoannes, 1 Ocak 1330 fermanıyla, kiliseyi Dominikenlerin yetkisi altına vermiştir. Tarikatın 1358 yılı istatistiklerinden Azize Katerina'nın "Fra Pellegrini Cemaati" bölgesinde bulunan tek rahibe manastırı olduğu öğrenilmiştir. *Magnifica Comunità*'nin hesaplarından 1390 yılında Azize Katerina Manastırı'nda Noel için sadaka dağıtıldığı anlaşılmaktadır.

1390'dan itibaren hiçbir belgede bu manastırın adına rastlanmaz. Muhtemelen 1453'te Türklerin Konstantinopolis'i fethi sırasında, rahibeler şehri terk etmek zorunda kalmışlardır. Manastırın yok olmasıyla alakalı hiçbir bilgi ele geçmemiştir. Peder Loenertz'e göre, Azize Katerina Manastırı'nın, 1475'te Dominikenlerin Aziz Dominik'ten kovulup yerleştikleri Aziz Petrus Manastırı olduğunu savunan gelenek²⁹ kabul edilebilir nitelikte değildir.

Peder B. Palazzo, Monsenyör Pietro Cedulini'nin doğudaki Apostolik ziyaret belgelerinden çıkardığı bir işaret³⁰ doğrultusunda, Azize Katerina Manastırı'nın yerini Aziz Yorgi Kilisesi'nin bitişiğindeki bir binaya yerleştirmektedir.

Azize Chiara Manastırı ve Kilisesi

Azize Chiara Manastırı ve Kilisesi Osmanlı'nın Konstantinopolis'i fethinden kısa süre önce, Gaspere di Pagana'nın kızı Marietta tarafından kurulmuştur. Kilise 1580 yılında da mevcuttur. Monsenyör Cedulini'nin belgelerine göre, Azize Chiara Kilisesi, bitişiğindeki evde yaşayan bir Fransisken rahibin hizmet ettiği küçük bir Latin kilisesidir. Kilise şehrin sayısız yangınlarından birinde ortadan kalkmıştır.³¹

28 Bu manastır hakkında ileri sürülen argümanların ilham aldığı kaynaklar şunlardır: Palazzo, *I Frati Predicatori a Costantinopoli*, s. 106-110.

29 Palazzo, *I Frati Predicatori a Costantinopoli*, s. 108-109.

30 Palazzo, *I Frati Predicatori a Costantinopoli*, s. 110. O dönemde Dominiken rahibelerin Galata'ya yerleşen tek rahibe topluluğu olması nedeniyle, Monsenyör Cedulini'nin belgelerinde adı geçen rahibe manastırının ancak Azize Katerina'nınki olabileceğini gözlemlemekteyiz.

31 Palazzo, *I Frati Predicatori a Costantinopoli*, s. 132.

Azize Chiara Kilisesi büyük ihtimalle ismini de aldığı Azize Chiara Kapısı'nın yakınında, Mumhane'de [Karaköy] bulunmaktadır.³²

Aziz Francesco Manastırı ve Kilisesi

Aziz Francesco Kilisesi, Konventual Fransiskanların kilisesidir. Fransiskanlar 1220'de zaten Konstantinopolis'te bulunmaktadır. Galata'daki manastırları 1227'den önce, Arezzolu rahip Benedetto'nun şehri ziyaretinin ilk günlerinde inşa edilmiş olmalıdır. Başlangıçta Azize Meryem'e adanan kilise, 27 Mart 1227'de tarikatın kurucusu Francesco'nun aziz ilan edilmesinden sonra, 1230'da onun adını almıştır.³³ Osmanlı Dönemi'nde, Aziz Francesco Latinlerin ve papa vekilinin merkez kilisesi haline gelmiştir.

Fatih Sultan Mehmed, Konstantinopolis'i fethettiğinde, 29 Mayıs 1453 gecesini bu manastırda geçirmiştir.³⁴

Aziz Francesco Kilisesi 1586'dan 1593'e kadar kapalı kalmıştır. Yaklaşık yedi yıl sonra, Fransa Kralı IV. Henri, elçisi de Brèves aracılığıyla sultan III. Murad'dan kiliseyi tekrar açma iznini elde etmiştir.

Kilise 18 Mart 1639'da çıkan bir yangında harap olmuştur. Osmanlı hükümetinin tekrar inşasını istememesi nedeniyle, daha küçük olarak ve büyük zorluklarla yapımı tamamlanan kilise, 16 Nisan 1660'ta Galata'nın üçte ikisini yok eden yangına kurban gitmiştir. Manastırın yeniden inşasını bekleyen rahipler, bu süreçte Dört Yol Pera bağlarında, Fransız Sarayı'nın yakınında bulunan ve uzun süredir tarıkata ait bir eve sığınmışlardır.³⁵

20 Mayıs 1666'da, Papa Hazretleri'nin adına Venedik balyosu, büyük şansölye Ballerini'ye bir rica mektubu gönderilerek, yanmış olan Aziz Francesco Kilisesi'nin yerine küçük, sade bir kilise için Babiâ-

32 Janin, *La géographie ecclésiastique de l'Empire byzantine*, s. 595.

33 F. Falcini ve C. Ceccherelli, *La Missione dei Frati Minori in Turchia e Grecia*, Firenze, 1981, s. 17.

34 Falcini ve Ceccherelli, *La Missione dei Frati Minori*, s. 17 ve 19.

35 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 203.

li'den [Babiasafi] izin alması istendi. Venedik Cumhuriyeti, 1660'taki felaketin ardından araziyi elinde tutmayı başarabilmişti; böylece Aziz Francesco [Kilisesi] Venedik himayesine girmişti, bu durum 1666'da kesinleşti.³⁶

1669'da Kandiye'nin teslim olmasından sonra, Venedikli amiral Morosini Aziz Francesco Kilisesi'nin yeniden inşa edilmesi için gereken izni almıştır. Çalışmalar 18 Ağustos 1670'te başlamış, 25 Aralık'ta ilk ayın icra edilmiştir.³⁷

5 Mayıs 1696 yılında vuku bulan büyük yangın Galata'daki [Pera] 10 bin evi ve tüm Rum kiliselerini yok etmiştir. Aziz Francesco Kilisesi neredeyse sapsağlam kalmıştır ama gelirini elde ettiği tüm varlık ve gayrimenkullerini kaybetmiştir. 6 Mart 1697'de II. Mustafa'nın fermanıyla manastır, kilise ve müstemilatına el konulmuştur. 4 Ekim 1697'de, kilise kısmen yıkılıp nihayet sultan II. Mustafa'nın annesi Valide Sultan tarafından Yeni Camii ya da Valide Camii adlarıyla bilinen camiye çevrilmiştir.³⁸

Tekrar Dört Yol'daki evlerine sığınan din adamları 28 yıl burada ikamet etmişlerdir. Daha sonra ancak Fransa'nın müdahalesiyle Padova'lı Aziz Antonio'nun onuruna (1724) Fransız Sarayı'nın yakınlarına tahtadan küçük bir kilisenin inşasına izin veren fermanı elde edebilmişlerdir.³⁹

1629'dan 1631'e kadar Konstantinopolis Patrik Vekili olan Peder Giovanni Mauri della Fratta'ya atfedilen "Pera ve Konstantinopolis'in Hristiyanlık Durumu Üzerine Rapor"⁴⁰ başlıklı anonim ve tarihsiz elyazması, Aziz Francesco Kilisesi'nin mezar yazıtlarını sunmaktadır. Yazarının da belirttiği üzere, sadece kilise değil aynı zamanda manastır da mezar taşlarıyla örtülüydü. Giovanni Mauri

36 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 204.

37 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 204.

38 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 208-209.

39 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 211.

40 Giovanni Mauri Della Fratta'ya atf, *Relatione dello stato della Cristianità di Pera e Constantinopoli Obediente Al Sommo Pontefice Romano*, 1629-1631; yayımlayan: E. Dalleggio D'aleccio, Constantinopoli: Edizioni Rizzo & Son, 1925.

della Fratta sadece en ilginç yazıtları⁴¹ derlemiştir. Mezar yazıtlarında bahsi geçen Levanten ailelerin adlarını aktaralım:

Bodiasco (Amadei de); 1319

Bona (Soror) – Marc Draperis’in eşi; 1314

Clavica (Andrioli de); 31 Mayıs 1314

Dolu (Joanni); 1561

Gherardus (Alessius); 24 Nisan 1542

Grilli –veya Grillo– (Brancaleoni); 20 Kasım 1376

Gritti (Andrea); 4 Temmuz 1538

Lomellini (Caroli); 4 Eylül 1434

Podio (Frederic de) – ve eşi Andola; 12 Kasım 1359 ve 18 Aralık 1341

Porta (Precivali de); 8 Eylül 1318

Portonari (Lamfranchi); 14 Mart 1325

Spinola (Francisci de); 18 Ekim 1438

Tonti (Nicolai); 26 Ekim 1436

Viciis (Albertus de); 21 Ekim 1549

*

İstanbul’un fethine geçmeden önce Levantenlerden, kısaca da olsa, bahsetmemiz gerekir. 1453 tarihli fetih Latin cemaati için bir dönüm noktasıdır. Bu tarihten sonra Latin cemaati, hukuki bakımdan Osmanlı Latini ve Levanten diye adlandırdığımız yabancı vasıflı Latinler olarak iki ayrı gruba ayrılır: Birincisi, “millet” olarak sayılmasalar bile gayrimüslimler, ikincisi kapitülasyonlardan faydalanma hakkına sahip yabancı vasıflı Latinler.

Levantenler

İstanbul Levanten cemaatinin kökeninde, Bizans İmparatorluğu’na ticari sebeplerle yerleşen İtalyan kolonileri bulunur. Denizci İtalyan cumhuriyetlerinin halkları: Amalfililer, Venedikliler, Cenevizliler, Pisalılar, 10. yüzyıldan itibaren iki kıtanın kesişme noktasında kurulmuş olan bu şehre akmaya başlamışlardır. Bu-

41 *Annotato e pubblicato da E. Dalleggio D’alessio*, s. 50-54.

rada koloniler kuran diğer Batılılar arasında Ankonalıları, Raguzalıları, Floransalıları, Provenslileri,⁴² İspanyolları ve Almanları sayabiliriz.

Mayıs 1082’de İmparator I. Aleksios Komnenos tarafından Venediklilere verilen ve bir belgeyle onaylanan, İstanbul’daki bir semtin imtiyazı, İtalyan kolonilerinin kuruluş belgesidir. Ticaret malları için antrepolar, dükkânlar, seyahatteki işadamları için lojmanlardan oluşan semt ya da “funduk”, kiliseyle birlikte, Doğu’daki bütün İtalyan cemaatinin ana yapısını oluşturmuştur. Her milliyet, kendi maddi çıkarları için Bizans imparatorlarından belirli yerler edinirken, aynı zamanda, ibadet ya da hayır işleri için kiliseler ve bilhassa şapellere olduğu gibi, mezarlıklara ve daha başka yerlere sahip olma selahiyeti de kazanmıştır. Bu kolonilerden her birinin üyeleri, uzak ülkelerindeki âdetlerini yaşatmak amacıyla ayrı bir ibadet yerinin etrafında toplanmıştır.

İstanbul’un Levanten cemaati, Haliç’in sağ kıyısında, Bizans surlarının etrafında, liman civarında, Neorion (Bahçekapı), Peramatis (Balıkpazarı Kapısı) ve Droungarion (Zindankapı) kapıları arasındaki alanda yaşamıştır. İmparatorlardan imtiyaz elde etmiş bütün Frenk kolonileri, bu üç kapı arasındaki alanda, şehir surları içinde bulunan –*intra muros*– bir merkezi müesseseye ve ticari işlemler için az çok bu müesseselerin uzantısı olarak kıyıya yerleştirilen bir iskeleye sahip olmuştur.

Bizans İmparatorluğu’nun Levanten ya da Latin cemaati, 1453’te İstanbul’un Türkler tarafından alınmasıyla dağılmıştır. Fethin ertesi gününden itibaren, tarihinde ikinci kez, fakat bu sefer onu oluşturan iki unsurun hukuki farklılığı göz önünde bulundurularak yeniden kurulmuştur. Bu tarihten itibaren, o zamana kadar farklı tâbiyetlerden yabancıların oluşturduğu Latin cemaati, Osmanlı Latinleri ve Levanten terimiyle belirttiğimiz yabancı Latinler etrafında yeniden şekillendirilmiştir. Aynı ailenin içindeki bu farklılık açıktır; Osmanlı tebaasından olanlar, Ceneviz ma-

42 Provensliler derken Marsilya, Narbonne ve Montpellier halkı kastedilmektedir. 12. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan faaliyetleri, özellikle Doğu Latin İmparatorluğu döneminde kendini göstermiştir.

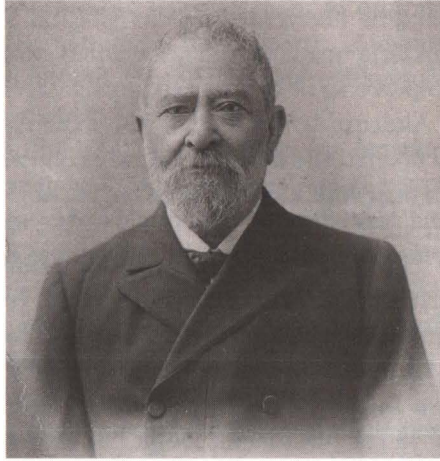
hallesi Galata'nın teslimi esnasında yerlerinde kalırken, yabancı tebaadan olan diğerleri ülkeden kaçıp daha sonra geri dönmeyi tercih etmişlerdir.

3 Kasım 1839'da Tanzimat'ın ilanıyla, İstanbul Latin cemaati için altın çağ olarak nitelendirilebilecek yeni bir dönem başlamıştır. 1856 Islahat Fermanı bu reformları onaylamış ve bunların uygulanmasını güvence altına almak için önlemler getirmiştir. 1867 kanununun, bir cemaatin bir ülkede yerleşip yayılmasının başlıca etkenlerinden biri olan, yabancılara gayrimenkul edinme hakkını vermesi, imtiyazlar yelpazesini daha da kritik hale getirdi.

19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın başına kadar İstanbul Latin cemaatinin, tarihindeki en parlak dönemini yaşadığı görülür. Bu dönemin özelliği, iş ve daha müreffeh hayat arayışındaki yabancı göçmenlerin Osmanlı İmparatorluğu'nda toplanmış olmasıdır. Bunun, kilise ve konsolosluk kayıtlarında görülebilen belirgin işaretleri, okulların ve kolejlerin açılması, hayır kurumlarının kurulması, yeni kiliselerin inşası ve hatta yeni bir semtin, Pancaldi'nin (Pangaltı) ortaya çıkmasıdır.

24 Temmuz 1923'te Lozan'da imzalanan barış antlaşmasıyla yabancı Latin cemaatinin düşüşü başlamıştır. Her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu 9 Eylül 1914'ten itibaren ilga edildiğini ilan etmiş olsa da kapitülasyonlar ancak Lozan Antlaşması ile kesin olarak kaldırılmıştır. Böylece bir dönem kapanmış ve kapitülasyonların ilgası, yabancıların Türkiye'deki kitlesel varlıklarını bir şekilde haklı kılan bütün avantajları ortadan kaldırmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi, zımnen tek bir cemaat gibi kabul edilen bu iki cemaat arasında bir ayırım yapıyoruz: Yabancı ya da Levanten Latin cemaati ve Osmanlı Latin cemaati. O halde bu alanda neden hâlâ bir belirsizlik ve sessizlik sürüp gitmektedir? Her şeyden önce Osmanlı yönetimi, Osmanlı Latin cemaatini hiçbir zaman açıkça bir "millet" olarak tanımamıştır. Bu reddedişi haklı çıkaracak birçok sebep vardır; bunların arasında cemaat mensuplarının sayısının çok düşük olması, ruhani olarak Osmanlı İmparatorluğu sınırları dışında bir otoriteye bağlı olmaları sayılabilir.

*Giuseppe Rotondo, bir Levanten, 19. yüzyıl sonları
(R. Marmara Arşivi).*

Üstelik Osmanlı İmparatorluğu'nda, yalnızca yabancı bir tâbiyete sahip olmak bir üstünlük göstergesi olarak kabul edilmiştir. Kapitülasyonlar, yabancılardan bir ayrıcalıklılar sınıfı yaratmıştır. Gayrimüslim Osmanlı tebaası, özellikle de Osmanlı Latinleri, onları cizyeden kurtaracak ve kapitülasyonların avantajlarından yararlanmalarını sağlayacak bir yabancı devletin himayesini elde etmeye çalışmamışlar mıydı?

Latin ailesini, kökeninde birbirinin aynı olan iki cemaate bölen bu hukuki farklılık zaman içinde gönüllü olarak unutulmuştur. Zarlar bu şekilde atılmıştır ve bunu düzeltmek de kimsenin aklına gelmemiştir. Hatta günümüzde dahi, biri azınlık ya da reaya statüsündeki Osmanlı Latinlerinden, diğeri kapitülasyonlarla idare edilen yabancı Latinlerden oluşan, Osmanlı İmparatorluğu'nun hukuki olarak birbirine zıt bu iki cemaati arasında fark gözetilmemektedir. Bu iki cemaati aynı ailenin, Doğu Latinleri ailesinin içinde toplamak konuyu daha da karmaşık hale getirecektir. Doğu'nun eski ailelerinin soyağaçlarına ve monografilere düşkünlüklerinin, bu karışıklığın sürmesinde hafife alınamayacak bir rolü bulunmaktadır. Hangi evlat, hele de Levanten atalarını reaya olarak nitelendirmek ister?

Bu belirsizliklerle her yerde biraz karşılaşılr. Yabancı dildaki bütün sözlüklerle ansiklopediler, Levanten teriminin gerçeği yansıtmaktan epeyce uzak tek bir açıklaması üzerinde mutabıktırlar: “Doğu Akdeniz’de doğmuş, Doğu Akdeniz kökenli kişi; Doğu Akdeniz ülkelerinde doğan.” Geçen yüzyılın seyahatnameleri de bu konuya açıklık kazandırmaz ve “reaya” ile “yabancı”-yı birbirine karıştırır.

Amacımız, “Levanten” terimini yeniden tanımlamaya kalkışmaksızın, İstanbul’da kapitülasyonlar yoluyla idare edilen yabancı bir cemaatin varlığının altını çizmektir. Bu cemaat, Osmanlı tebaası Latinlerden ya da reayadan oluşan Osmanlı Latin cemaati ile aynı kefeye konulamaz. Bununla birlikte bütün Latinlerin büyük ve tek bir ailenin, Doğu Latinleri ailesinin çatısı altında toplanması konusunda hemfikiriz ancak hukuki olarak birbirine zıt iki toplumu tek bir toplum olarak kabul etme hakkını kendimizde bulmamalıyız. Bu büyük ailenin içerisinde, Levantenler yabancı reayadan ayırt edilebilmelidir. Eğer Osmanlı Latinleri “reaya” gibi yerleşmiş bir adlandırmaya sahipse, “Levanten” adlandırması da Doğu Akdeniz’de yaşayan ilk Venediklilerle Cenevizlilerden yola çıkarak yalnızca yabancılara atfedilmelidir.

Biz Levantenleri her milliyetten ve her dinden, Doğu Akdeniz’de, özellikle İstanbul’da ve İzmir’de doğmuş olan ve burada yaşayan yabancı tebaa olarak kabul ediyoruz. Terimin dar anlamıyla Levanten, Osmanlı İmparatorluğu içinde yabancı tâbiyeti olan Latin Katolik’tir. Levantenler Batılı değildirler, Doğulu hiç değildirler; bu iki kültürün âdetlerini miras edinerek, bir anlamda Doğu ile Batı’nın yaşayan sentezidirler. Sınırların olmadığı bir Avrupa’nın müjdecileri olarak, bütün milliyetlerin birbirine karıştığı bir ortamda, her biri kendine has kimliğini koruyarak birlikte yaşamayı bilmişlerdir. Unutulmaması gereken, bu tarihi sürecin Türk halkının misafirperverliği sayesinde gerçekleştiğidir.

Levantenler,⁴³ Osmanlı İmparatorluğu'na özgü, bünyesinde yabancı uyrukluları barındıran bir cemaattir. Cumhuriyet döneminde hukuki ve ekonomik sebeplerle sayıları giderek azalmış; bugün ise neredeyse tamamen kaybolmuşlardır.

Günümüzde, bir zamanlar var olan bu cemaate nostaljik bir yaklaşımla özenen ve "Neo-Levanten" adını benimseyerek Türkiye'ye yerleşen yabancıların asıl Levantenlerle hiçbir benzerliği yoktur. "Neo-Levantenim" demekle köklü Levanten kültürünün mirasçısı olmak mümkün değildir. Levantenliğin kendine has bir adabı, bir dili, bir düşünme tarzı vardır. En ayırt edici, en önemli özellikleri ise Doğu ve Batı kültürlerinin sentezinden kaynaklanan, yüzyıllar içinde şekillenen yaşam tarzlarıdır.

Bugün artık dirilmesi mümkün olmayan Levanten kültürü ancak tarihi araştırmalarla, bu cemaati inceleyen kitapların yayımlanmasıyla yaşatılabilir; yoksa söz konusu kültürü çağrıştıran yeni adların arkasına sığınmakla sağlanamaz. Yeri gelmişken bir kez daha hatırlatmakta yarar var: Levantenler, Osmanlı İmparatorluğu'nda doğan, Osmanlı topraklarında hayatlarını sürdüren yabancı uyruklulardır. Dolayısıyla Osmanlı tebaasından gayrimüslimleri veya reayayı bu gruba dahil etmek tarihi bir hatadır.

Değişik milletlerden gelen Levantenler, özlerini kaybetmeden hep birlikte yaşamayı başarabilmiş, bu bakımdan sınırların olmadığı bir Avrupa'nın da öncüleri olmuşlardır. Bunu yaratan ise Osmanlı İmparatorluğu'nun yüce gönüllülüğü ve misafirperverliği idi.

43 Rinaldo Marmara, "İstanbul'daki Latin ya da Levanten Cemaatin Oluşumu", s. 145-151; *I'm Istanbul, Ben İstanbul'um*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 2007, 199 s.

Galata Toplumunun Oluşması (1453'ten 1839 Reformlarına Kadar)

Bizans İmparatorluğu'nun Levanten ya da Latin cemaati 1453'te Türklerin Konstantinopolis'i fethiyle tarihten silinmiştir. Fetihten hemen sonra, Latin cemaati tarihinde ikinci kez ve bu defa onu oluşturan iki farklı yasal unsuru gözeterek yeniden yapılanmıştır. O zamana kadar farklı milletlerden oluşan Latin cemaati, Levanten olarak tanımladığımız Yabancı Latinler ve Osmanlı Latinlerden oluşur. Bu fark aynı aile içerisinde de gözlemlenebilir: Bir tarafta Ceneviz semti Galata teslim edilirken, kentte kalan Osmanlı tebaası, diğerk tarafta daha sonra geri dönmek için kenti terk eden yabancı milletler.

1453 Konstantinopolis'in Fethi

Fatih Sultan Mehmed (II. Mehmed) 29 Mayıs 1453 Salı günü, 54 gün süren kuşatmanın ardından Konstantinopolis'i fethetmiştir, böylece bin yıl öncesine dayanan Doğıu Roma İmparatorluğu son bulmuştur. şehir kontrol altına alındıktan sonra, Fatih Sultan Mehmed Aziz Romano Kapısı'ndan¹ zafer girişini yapmıştır.

1 Bugünkü Topkapı.

Ayasofya'ya giderek detaylı biçimde inceleyip bu mimari şahesere büyük hayranlık duymuş ve camiye çevrilmesini buyurmuştur.

Latinler panik içerisinde evlerini ve servetlerini bırakıp Ba-tı'ya giden gemilere binmek için limana kaçmışlardır.² “Zeki ve ticarete yetenekli insanların terk etmesiyle fethin etkilenmesini istemeyen” sultan, “Zağanos Paşa'yı Cenevizlilere göndermiştir”.³ Galata semtine giden Zağanos Paşa, burayı terk etmemeleri için⁴ onları ikna etmeye çalışmıştır. Fatih'in Cenevizlilere dostluğunu garantileyip Bizans imparatorlarının verdiği imtiyazları vaat etmesine rağmen, çoğu Cenevizli kenti terk etmeyi tercih etmiştir.

29 Mayıs'ta *podestà* [vali] Angelo Giovanni Lomellino'nun, Fatih'e gönderdiği üç Ceneviz koloni temsilcisi, Babilano Pallavicino, Marchisio de Franchi ve Nicolò Pagliuzzi (tercüman), şehrin anahtarlarını teslim etmişlerdir.⁵

Çok sayıda Latin, bilhassa Cenevizli, Chios [Sakız Adası] ya da diğer Hristiyan ülkelere kaçmışlardır. On altı gemi limanı terk edebilmiştir.

-
- 2 L. Sauli, *Della Colonia dei Genovesi in Galata*, Libraio Giuseppe Bocca, c. II, Torino, 1831, s. 170-174: “İmparatorluk lehine silahlanan birçok Galatalı Cenevizli öldürülmüştür; bazıları kendi gemilerine ya da her milletten kaçığın akın ettiği Venedik gemilerine sığınmış ve kurtuluş yolunu bu şekilde bulmuşlardı. Yunanlıların dayanılmaz felaketine şahit olan kolonide kalanlardan bazıları da servetlerini alarak gemilere hücum etmişlerdi. Muhteşem fethin miskin kitle harabesine dönüşmesini istemeyen ve Galata sakinlerinin dağılmasının bölge ticaretine vereceği zararı düşünen II. Mehmed, kalmaları için ikna etmek üzere onlara Zağanos Paşa'yı göndermiştir. Zağanos Paşa onlara, Yunan imparatorlarıyla o zamana kadar yaptıkları antlaşmaları yenilemeye hazır olduğunu söylemiştir.”
 - 3 Mamboury, *Istanbul Touristique*, s. 54.
 - 4 G. Pistarino, “La storia dei Genovesi”, *Atti del Convegno di Studi sui Ceti Dirigenti nelle Istituzioni della Repubblica di Genova*, Genova, 12-13-14 Nisan 1984, s. 17-18.
 - 5 Sauli, *Della Colonia dei Genovesi in Galata*, s. 170-174: “Koloninin ileri gelenleri buluşup, kentin anahtarlarını Fatih'e göndermeye karar vermişlerdir. Fatih anahtarları sakın ve huzurlu bir yüzle kabul etmiştir. Gösterdikleri hürmetkâr saygıyla onu tamamen yatıştırdıklarına ikna olduktan sonra, Yunanlılarla belirlenen antlaşmaların yenilenmesi için ona elçiler göndermişlerdir. O zaman Mehmed, tavır değiştirerek, onları öfkeli ve sert bir yüzle kabul etmiştir; Konstantinopolis lehine ellerinden geleni yaptıklarını ve şehre sundukları yardımın onun kuşatmanın ilk günü şehri ele geçirememesinin tek sebebi olduğunu söyleyerek onlara sitem etmiştir. Hiddetli hükümdarın öfkesini yatıştırmak için, Yunanlılarla yapılan eski kapitülasyonların şartlarından vazgeçip Mehmed'e tabi olarak onun önerdiği antlaşmaları kabul etmek, kaçınılmaz olmuştur.”

1 Haziran 1453'te, cuma namazı hızla camiye çevrilen Aya-sofya'da kılınmıştır.⁶ Aynı gün Cenevizlilere, Yunanca yazılmış, sultanın kayınpederi ve veziri Zağanos Paşa'nın imzasını taşıyan ve baş kısmında II. Mehmed'in tuğrası bulunan bir ferman verilmiştir. Böylece sultan, Galatalı Cenevizlilere imtiyazlar tanımıştır.⁷ Bunlar 400 yıldan daha uzun süre, Cumhuriyet ilan edilene kadar [1923], ibadet özgürlüğü ve kiliselerin muhafazası konusunda Latin cemaati için yasal dayanak teşkil etmiştir.⁸ Lakin Cenevizlilere sivil ve dini imtiyazlar verilmesinin, onların kuşatma esnasında gösterdikleri görünüşte tarafsızlıklarından kaynaklandığına dikkat edilmelidir.⁹

Fatih Sultan Mehmed'in Galata Ceneviz Kolonisine Verdiği Ferman

Burada "Latin reaya" diye tanınan Osmanlı Latin cemaatinin menşei olan 1 Haziran 1453 kapitülasyonlarından bahsedeceğiz. Ferman fetihten sonra kurulan bu yeni toplumun hukuki statüsünü belirlemiştir: "Egemenliğimin altında bulunan diğer ülkeler gibi, Galatalı Cenevizliler de haraca tâbi tutulacaklardır." Böylece haraca maruz kalan Cenevizliler yabancı vasıflarını yitirerek gayrimüslim Osmanlı tebaası ya da reaya sayılmışlardır.

2 Haziran günü sultan, egemenliğinin bir alameti olarak ve koloninin savunma sistemini çökertmek için, Galata'nın kara surlarının büyük bölümünü yıktırırken, kaçanları tekrar gelmeye teşvik

6 D. Essad, *Constantinople de Byzance à Stamboul*, Paris: Renouard, H. Laurens, 1909, s. 35.

7 Sauli, *Della Colonia dei Genovesi in Galata*, s. 170-174: "Fatih, kolonilere Osmanlı topraklarında serbest ticaret; mallarını, evlerini, depolarını, bağlarını, değirmenlerini, gemilerini ve bütün ticari dükkânlarını muhafaza imkânı veriyordu; çan çalmanın yasaklanmasının yanı sıra kilise ritüellerini ve ibadetlerini sürdürme izni veriyordu; kendi inançlarına göre yaşama ve işlerini yürütüp davalarını çözmeleri için ileri gelenlerden birini seçebilme imkânı tanıyordu. Diğer taraftan, Cenevizlileri kolonilerini savunma surlarını yıkmaya ve cizye ödemeye mecbur kılıyordu."

8 E. Dalleggio d'Alessio, "Traité entre les Génois de Galata et Mehmed II", *Echos d'Orient*, c. XXXIX, dosya no. 197-198, Bucarest, Ocak-Haziran 1940, s. 161.

9 Young, *Corps de Droit Ottoman*, c. II, Oxford: Clarendon Press, 1905, s. 122-123.

etmiş,¹⁰ geri dönmeleri halinde onları mallarına el koymakla tehdit etmiştir. Pera’da oturanların sayımı yapılmış ve mülklerinin tesciline başlanmıştır. Kaçanlara, mülklerine sahip çıkmaları için üç ay müddet tanınmıştır. Çok az sayıda Cenevizli, sultanın misillemesinden endişelenerek geri dönmüştür.¹¹ Söz konusu 1453 kapitülasyonunun Yunanca metni ilk kez Hammer tarafından yayımlanmıştır.¹²

Ben Ulu Padişâh [...]. Yemin ederim ki, yeri göğü yaradan Perverdgar hakkı için [...] şimdiki hâlde Galata’nın halkı ve merdüm-zâdeleri atebe-i ulyâma dostluk için Balaban Pravizin ve Markizoh Frenku ve tercümanları Nikoroz Baluğu ile Kal’a-i mezkûrenin miftâhın gönderüb bana kul olmağa itâat ve inkıyâd göstermişler. Ben dahi;

1. Kabul eyledim ki, kendülerin âyinleri ve erkânları ne vechile câri ola-gelirse, yine ol üslûb üzere âdetlerin ve erkânların yerine getüreler. Ben dahi üzerlerine varub kal’alarını yıkub harâb etmeyem.

2. Buyurdum ki, kendülerin malları ve rızıkları ve mülkleri ve mahzenleri ve bağları ve değirmenleri ve gemileri ve sandalları ve bilcümle metâ’ları ve avretleri ve oğlancıkları ve kulları ve câriyeleri kendülerin ellerinde mukarrer ola, müté’ârız olmayam ve üşendirmeyem.

3. Anlar dahi rencberlik edeler. Gayrı memleketlerim gibi deryâdan ve kur’adan sefer edeler, kimesne mâni ve müzâhim olmaya, mu’âf ve müsellem olalar.

4. Ben dahi üzerlerine harâc vaz’ edem, sâl be-sâl edâ edeler gayrıları gibi. Ve ben dahi bunların üzerlerinde nazarı şerifim dirîğ buyurmayub koruyam gayrı memleketlerim gibi.

5. Ve kiliseleri ellerinde ola, okuyalar âyinlerince. Ammâ çan ve nâkûs çalmayalar. Ve kiliselerin alub mescid etmeyem. Bunlar dahi yeni kilise yapmayalar.

10 Sauli, *Della Colonia dei Genovesi in Galata*, s. 170-174: “Konstantinopolis’in fethinden beş gün sonra, II. Mehmed Galata’ya gidiyordu. Fermanda belirtildiği gibi kara tarafındaki surları yıktırıp denize bakan surları sağlam bırakmıştı. Daha sonra kaçanların evlerinin ve depolarının kapatılıp mühürlenmesini ve mallarının sayılmasını emretmişti. Üç ay içerisinde geri dönmeleri halinde mallarının iade edileceğini ilan etmişti. Sultan Mehmed’in niyetini kaçanlara iletmek için, bunların sığındıkları Sakız Adası’na bir gemi gönderilmiştir.”

11 Mamboury, *Istanbul Touristique*, s. 54-55.

12 César Saih, *Notice Historique sur la Communauté Latine Ottomane*, Constantinople: A. Zellich Fils, 1908, s. 9-11 (Hammer, *Histoire de l’Empire ottoman*, c. II, s. 524).

6. Ve Ceneviz bâzîrgânları deryâdan ve kurudan rençberlik edüb geleler ve gideler. Gümrüklerin âdet üzere vereler. Anlara kimesne te'addî etmeye.

7. Ve buyurdum ki, yeniçeriliğe oğlan almayam ve bir kâfiri rızâsı olmadan Müslüman etmeyeler ve kendüleri aralarında kimi ihtiyâr ederlerse maslahatları için kethüdâ nasbedeler.

8. Ve buyurdum ki, evlerine doğancı ve kul konmaya ve kal'a-i mezkûre halkı ve bâzîrgânları angaryadan mu'âf ve müsellemler olalar.

Şöyle bileler, alâmet-i şerife i'timâd kılarlar.

Tahrîren Fî Evâhiri Cemâziyelülâ sene seb'in ve hamsîn ve semâne-mi'ete. (857 H./1453 M.)

Cenevizlilerin Fatih Sultan Mehmed'e itaatlerinin karşılığı yaşam garantisi ve birçok imtiyaz olmuştur. Diğer taraftan yabancı statülerini kaybederek, Osmanlı İmparatorluğu'nun haraca tâbi gayrimüslim Latin tebaasını oluşturmuşlardır. Bu yeni hukuki statü, Osmanlı Latinlerinin kapitülasyon imtiyazlarından yoksun kalmasına neden olacaktır.

Fatih Sultan Mehmed'in kapitülasyonları 1613'te I. Ahmed, 1617'de I. Mustafa, 1624'te IV. Murad tarafından ve 1652'de bir kez daha yenilenmiştir.¹³ 18 Şubat 1856 reformları (Islahat Fermanı) ise bu kapitülasyonların onaylanması niteliğini taşımıştır.

Pera Latin Mukimleri Cemaati: “Magnifica Comunità di Pera”

29 Mayıs 1453'te Konstantinopolis'in fethedilmesiyle Galata Ceneviz mahallesi de teslim olmuştur. Cenova merkezi gücünü temsil eden Pera podestası Angelo Giovanni Lomellino teslimiyeti imzalamayı kabul etmeyip¹⁴ koloniyi kendi kaderine terk ederek Sakız Adası'na çekilmiştir. 22 Eylül 1453'te eski podesta Cenova'ya yönelmiştir.

13 d'Alessio, “Traité entre les Génois de Galata et Mehmet II”, s. 173-174.

14 Sauli, *Della Colonia dei Genovesi in Galata*, s. 170-174: “Galata podestası, II. Mehmed'le yapılan antlaşmaya taraf olmaktan kaçınmıştır. Belki de Cenova Cumhuriyeti adına yetkili olduğu için imzasının kararlarda geçmesini istemiyordu.”

Fetihle birlikte dağılan eski belediye teşkilatının yerine, Galata kolonisinin burjuvaları bir araya gelerek bir birlik oluştururlar. Hem hukuki hem dini özelliği olan bu birliğe *Magnifica Comunità di Pera* veya *Santa Anna* Tarikatı denilir.

César Saïh, 9 Ekim 1908’de toplanan Osmanlı Latin cemaati genel meclisine sunduğu bir raporda, bu belediye teşkilatının tarihini anlatır.¹⁵

Magnifica Comunità di Pera bir başkan, bir başkan yardımcısı ve on iki danışman tarafından idare edilmekteydi. 25 Nisan 1632 yılında alınan bir karara göre, bütün danışmanların Latin Katolik, Pera doğumlu ya da en azından Peralı kadınlarla evlenmiş olmaları gerekmekteydi.

Fatih Sultan Mehmed’in imtiyazlarını yenileyen 1616 fermanında, kolonilerin aralarından istedikleri kişiyi işlerini yürütmek üzere başlarına getirebilecekleri belirtilmiştir. Cemaat tarafından seçilen kişi sonra Babiâli tarafından tanınarak vekil unvanı verilmiştir.

Bu birliğin, sivil ve dini olmak üzere iki görevi vardır. İdare işleri arasında, kiliselerin ve hayır kurumlarının dünyevi yönetimi de bulunur. Her bir kilise için her sene kilise gayrimenkullerini, bağış, sadaka ve topluluğun belirlediği vergilerden elde edilen gelirleri idare göreviyle iki yönetici atanırdı. Kiliselerin gümüş eşyaları, yöneticilerin koruması altındadır. Birlik, Babiâli ile Papalık makamı arasında arabuluculuk görevi yapar.

Birliğin yetki ve nitelikleri, laik unsurun denetimine alışık olmayan Latin ruhban sınıfının bağımsızlık istekleriyle pek örtüşmez. İki taraf arasında sıklıkla çatışmalar gerçekleşmiştir. Tüm bunlar, birliğin ne kilise ve manastırları takdire şayan idare edişini ne Latin Katoliklerin çıkarlarına hizmet etmedeki gayretini değiştirmiştir.

Propaganda Fide [İnancı Yayma Kurumu, Vatikan] 1682’de, 17 Ekim tarihli kararla laik kurumların kilise mallarının idaresine her türlü müdahalesini yasaklamıştır. O tarihten itibaren, Birlik’in rolü Latin tebaanın ve dini kurumların Babiâli’yle ilişkisini sağlamakta sınırlandırılmıştır. Sonraki dönemde Vatikan’ın ruhani gücünün artmasının ve Fransa’nın bütün Doğu Katoliklerinin koruyucusu olarak tanınmasının sonucunda etkisi giderek azalmıştır. Ne var

15 Saïh, *Notice Historique sur la Communauté Latine Ottomane*.

Pera (R. Marmara-Policarpo Giudici Arşivi).

ki Fransa da üstlendiği rolü belli bir ölçüde Venedik'le, sonra da Avusturya'yla paylaşmak zorunda kalacaktır.¹⁶

Saîh'in kesin tarih vermeden, 1828 civarında diyerek anlattığına göre, 1841'den önce Osmanlı tebaasından Latinler, hukuki işler için bir Müslüman nazırın idaresi altına girmişlerse de Birlik'in özel yapısını korumuşlardır. Başlarında da yine Latin bir idareci bulunmuştur. İlk Müslüman memur Divan-ı Hümayun tercümanlarından Nazır İzzet Bey olmuş ve işlerini Papalık temsilciliğinde yazman Don Agostino Gad aracılığıyla yürütmüştür. Osmanlı Latin cemaati daha sonra Hariciye Nezareti'nin hükmü altına girdi ki, bu onun "yabancı kökeninin net bir göstergesi"¹⁷ niteliğindedir. Bir Osmanlı Latin Muhtarlığı'nın [Cancelleria Latina Ottomana] tesis edilmesi de bu döneme rastlar; Hariciye Nezareti, Halepli Anceli ya da Ancelaki'yi vekil atar. 1843'te onun yerini Corc Vartaliti¹⁸ almıştır; onun döneminde Osmanlı Latin Muhtarlığı sırasıyla 1844'te Mehmed Ali Paşa, 1850'de Mehmed Emin Paşa'yla

16 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 178: "1793'te, Avusturya papa vekilini ve San Giorgio'yu, Napoli ise Konventualleri himayesine aldı; San Benedetto, Kapüsenler ve Dominikenler Fransa'nın himayesinde kaldılar."

17 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 167.

18 Georges Vartaliti.

Zaptiye Nezareti'nin, 1851'de Mehmed Rüştü Paşa'yla Harbiye ve Zaptiye nezaretlerinin hükmü altına girmiştir; ve nihayet 1866 Kasımı'nda tekrar Hariciye Nezareti'nin emri altına verilmiştir.

Osmanlı Latin Muhtarlığı'nın müdürünün, yetkilerini tasdik ettirmek için her yeni Hariciye nazırından bir buyrultu almak zorunda olması, iki kurumun arasındaki bağın önemli bir göstergesi olmuştur.

Corc Vartaliti'nin 1866'da ölmesinden sonra, yerine oğlu Ot-hon Vartaliti geçmiştir.

1908'de Latinler, *Magnifica Comunità di Pera*'nın mirasçısı olan Osmanlı Latin Muhtarlığı'nı yeniden düzenlemeyi denemişlerdir.

César Saïh, 9 Ekim 1908 tarihli Osmanlı Latin Muhtarlığı'nın geçici komitesine sunduğu raporda, sebeplerini belirtmeden Osmanlı Latin cemaatinin çöküşte olduğundan bahsederken “Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer gayrimüslim topluluklarının menfaatlerini koruduğu gibi, bizden olan tebaayı da koruyabilecek”¹⁹ yeni bir düzenleme isteğini dile getirmektedir. Osmanlı Latin Muhtarlığı 1927'ye kadar faaliyetini sürdürmüştür.²⁰

Magnifica Comunità'nın Başkan ve Başkan Yardımcıları Listesi

Konstantinopolis'in Latin tarihi için önem arz eden “Pera topluluğunun ve Azize Anna Cemaati'nin Saygıdeğer Başkan ve Başkan Yardımcısı” listesini aşağıda aktarıyoruz.²¹ Yabancı güçlerin

19 Saïh, *Notice Historique sur la Communauté Latine Ottomane*, s. 5.

20 Del Giorno, *Esquisses sur la Latinité de Constantinople*, s. 261, 287. E. Dalleggio D'alessio, “La communauté latine de Constantinople au lendemain de la conquête ottomane”, *Echos d'Orient*, cilt XXXVI, dosya 187, Temmuz-Ekim 1937, s. 309: “Cemaatin son yönetimi Pera kaymakamının sözlü emriyle 14 Haziran 1927'de lağvedildi, bu önleme başvurulmasının nedenini ise öğrenemedik”, İstanbul'da Türk makamlarının isteği üzerine Osmanlı Latin cemaatinin idare konseyinin bir üyesi tarafından hazırlanan, 1 Kasım 1928 tarihli rapordan.

21 Bu liste, E. Dalleggio d'Alessio'nun bir makalesine konu olmuştur, “Listes des podestats de la colonie génoise de Péra (Galata) des prieurs et sous-prieurs de la Magnifica Comunità”, *Revue des Etudes Byzantines*, c. XXVII, Paris, 1969, s. 151-157. Fonds Testa, c. 1, kutu Galata, belge no. 1 (4 sayfa). Bu listenin anonim yazarı şunları yazıyor: “Extrait du peu qui subsiste des registres préservés des incendies et des tremblements de terre” (Deprem ve yangınlardan korunabilen kayıtlardan kalan alıntı).

himayesinde yabancı vasfını kazananlar hariç, bu kişilerin hepsi Osmanlı Latini idiler.

Yıl	Başkan	Başkan yardımcısı
1559	Odoardo Zaccharia	Benedetto Daggagliano
1560	Andrea Doni	Gian Battista Bendorio
1562	Pasquale di Negron Navone	Agostino Torreleone
1563	Domenico Fornetti	Giovanni Dell'Aspa
1565	Angelo Testa	Nicolo Fornetto
1567	Antonio di Negro	Agostino Dell'Aspa
1568	Bartolomeo Testa	Francesco di Negro
1570	Nicoloso Draperis	Alessandro de Via
1571	Antonio delli Albori	Domenico Panzano
1573	Benedetto Daggagliano	Antonio di Levanto
1575	Agostino Torreleone	Angelo Laspe
1577	Gian Battista Bendorio	Bartolomeo Danese
1578	Giovanni Dell'Aspa	Giacomo da Pè
1580	Nicolo Fornetti	Giacobo Grillo
1585	Antonio Perone	Ambrosio Grillo
1590	Antonio Perone	Georgio Mamoretto
1593	Ambrosio Grillo	Andrea Ferraris
1594	Battista Tansi	Pietro Galante
1595	Andrea di Ferraris	Bernardo de Via
1596	Nicoloso Perone	Giacomo Alberti
1605	Odoardo Daggagliano	Olivier Olivieri
1606	Olivier Olivieri	Nicoloso Grillo
1607	Pietro Galante	Antonio de Negri
1609	Domenico Fornetti	Gianesin Salvago
1610	Nicoroso Grillo	Francesco de Negri
1611	Matteo Perone	Antonio de Negri
1612	Antonio de Negri	Nicolo Grillo
1614	Odoardo Daggagliano	Leone Zanetti
1615	Lazarotto Draperis	Stefano Perone
1616	Lazarotto Draperis	Tommaso Navone
1618	Nicolo Grillo	Francesco de Negri
1619	Antonio de Negri	Stefano Perone
1622	Stefano Perone	Gian Antonio Grillo
1623	Odoardo Daggagliano	Cristoforo Brutti
1624	Lazarotto Draperis	Giovanni Patrigo
1625	Antonio de Negri	Nicolò Draperis
1627	Stefano Perone	...
1631	Gian Antonio Grillo	Stefano Perone
1632	Stefano Perone	Francesco Fornetti
1636	Antonio de Negri	Giorgio Draperis
1640	Giorgio Draperis	Antonio Grillo
1642	Matteo Perone	Bernardo de Negri
1646	Giorgio Draperis	Bernardo de Negri
1651	Gaspare Testa	Giovanni Perone

Yıl	Başkan	Başkan yardımcısı
1652	Cristoforo Tarsia	Francesco Alessio
1655	Nicoroso de Negri	Agostino Sanguinezo
1656	Francesco Alessio	Lorenzo D'Andria
1657	Abram Fontana	Domenico Perone
1662	Giorgio Draperis	Tommaso Peron Navone
1669	Lorenzo Summa	Francesco Draperis
1670	Michele Parada	Francesco Testa
1680	Giorgio Draperis	Luca Barca veya: Lorenzo D'Andria
	Marc Antonio Mamouca Della Torre	Pietro Pangalo
1682	Tommaso Navone	Francesco Testa
1683	Giacomo Tarsia	Gian Balta Fornetti
1684	Gian Battista Fornetti	Luca Barca
1688	Francesco de Negri	Angelo Rosa
1689	Demetrio Timone	Luca Barca
1690	Domenico Fornetti	Bartolomeo Sperco
1705		
...	Bartolomeo de Testa	
1778-	Frederico Chirico	
1792		
1793		

Azize Anna Cemaati Kataloğu (1741)

Vatikan Gizli Arşivleri'nde, Azize Anna Cemaati veya *Magnifica Comunità* üyelerinin bulunduğu 1741 seneli elyazması kataloğu olan "Azize Anna Cemaati'nin Kardeş ve Kız kardeş Listesi" [Catalogo de Fratelli e Sorelle della Confraternità di Sancta Anna] bulunmaktadır. Bu liste Konstantinopolis eski Papalık Temsilciliği'nin arşivinden gelen önemli bir belgedir.²²

Bu belgede, 18. yüzyılın başında Latin cemaatine katılan (Osmanlı, yabancı ya da Levanten) Latin ailelerin isimleri bulunmaktadır. Katalogda hem Latin (s. 2-31) hem Ermeni (s. 32-60) erkek ve kadınların isimleri ayrı ayrı gösterilmektedir.

22 Vatikan Gizli Arşivleri [22 Ekim 2019'dan itibaren Vatikan Apostolik Arşivleri olarak değiştirildi], [abb/abgek: Ach. Nunz. Türkiye], kısmen danışmaya açık "Archivio della Nunziatura in Turchia"; kutu no. 1 (evrakların yeniden sınıflandırılması henüz bitmediğinden, kutuların numarası değişebilir). Belge zor okunabilen 60 sayfalık elyazmasından oluşur. Antoine Gautier'e kataloğun yazılması konusundaki yardımlarından dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Galata Magnifica Comunità'nın Özel Niteliği

Gayrimüslim Osmanlılar, Babiâli tarafından tanınmış dini cemaatler halinde örgütlenmişlerdir. Her cemaat, kendisini devlet katında temsil edecek ruhani önderini seçme hakkına sahiptir. Bu seçim devlet tarafından onaylanır, cemaat başının göreve başlama-sına izin veren bir beratla tasdik edilirdi. Osmanlı İmparatorluğu gerek ruhani, gerek idari meseleleri yabancı makamlarla görüşme-yi daima reddetmiştir.

Aynı mesele, Osmanlı Latin cemaati için de gündeme gelmiş-tir: Cemaat dini olarak Osmanlı İmparatorluğu sınırları dışındaki bir makama (Papalık) bağlı olduğu için, öteki azınlıklara tanınan “millet” statüsüne sahip olamamıştır.²³

Monsenyör Vittorio Del Giorno'nun aktardığına göre zamanın gereklerine göğüs germeye çalışarak “Latin cemaati, bundan böyle Osmanlı'nın hükmü altına girmiş olan inancını, genel ve özel hak-larını, kiliselerini ve mülklerini savunmak için, millet ya da cema-at olarak hukuki açıdan tanınmayı da talep edemeyişinden ötürü, son derece özgün bir şekilde, yani bir muhtarlık teşkilatı şeklinde yapılanmaya gayret etti. Öbür Hristiyan toplulukları içine alan çerçeveye dahil olamayan Osmanlı Latin cemaati, Osmanlı'nın şehri fethinin hemen ardından Magnifica Comunità di Pera ya da Santa Anna Tarikatı adı altında bir dini ve medeni hukuki tarikatla kendini ortaya koydu.”²⁴

XV. Gregorio'nun 1622'de *Propaganda Fide*'yi kurmasının, Va-tikan'ın 1653'te İstanbul'a bir Papa vekili göndermesinin ardından imtiyazlarını korumak için savaşmakta olan *Magnifica Comunità* Sultan'a başvurdu. 1664'te de Babiâli'den “Papa vekilini İmpa-ratorluk'taki öbür din adamları gibi kabul etmesini, atanmasını berata bağlayarak onu Vatikan'ın otoritesinden çıkarmasını talep etti. Yedi yıl sonra da tamamen Osmanlı makamlarına bağlı bir

23 B. Eryılmaz, *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi*, Risale, İstanbul, 1990, s. 64.

24 Del Giorno, *Esquisses sur la Latinité de Constantinople*, s. 260-261.

Latin Patrikliği kurulmasını istedi". Babiâli, Osmanlı Latin cemaati'nin iki talebini de sırasıyla reddederek, Osmanlı Latin cemaatinin kendine has niteliğini vurgulamıştır.²⁵

1857'de farklı gayrimüslim cemaatlere yönelik bir düzenleme getirilmiş; cemaatler 23 Şeval 1281 (1865) tarihli iradeyle nihai şekillerine kavuşmuştur. Saih'in belirttiğine göre, sadece Osmanlı Latin cemaati bu genel tanzim hareketinin dışında kalmıştır.²⁶

Osmanlı Latin cemaati öteki azınlıklarla aynı nitelikleri taşımasına rağmen, daha baştan itibaren, II. Mehmed tarafından millet olarak tanınmamıştır. Bu özel durumu açıklamak için tarihçiler değişik nedenler ileri sürerler.²⁷ Vatikan Gizli Arşivleri'ndeki araştırmamız esnasında, beklenmedik bir şekilde, 1453 fethi akabinde kendine has özelliği nedeniyle Osmanlı Latin cemaatinin ayrı tutulmasının sebebini aydınlatan –bildiğimiz kadarıyla yayımlanmamış– belgelere rastlanmıştır.²⁸ Bu durum bizi keşfedilen belgeler ışığında konuyu tekrar değerlendirmeye teşvik etti. 1915'te Osmanlı hükümetinin Latin Patrikliği kurma önerisiyle ilgili bu belgeler, Fatih Sultan Mehmed'in bu topluluğu diğerlerinden ayrı tutma kararının doğruluğunu tasdik etmektedir. Latin Kilisesi, hükümetin Patriklik kurma teklifini reddederek imparatorluk içindeki özel statüsünün altını çizmektedir. Latin Katolik Kilisesi'nin evrensel [Katolik] boyutunu vurgulayan bu konu, imparatorluğun Müslüman olmayan diğer cemaatleriyle eş düzeyde tutulmasını imkânsızlaştırıyor. Sebebi ise diğer cemaatlerin yerel oluşudur: Yani cemaatin dini önderi Osmanlı tebaasından olup yerel seçimle seçilir ve bu seçimin hükümet tarafından tasdik edilmesi zorunludur. Böylece II. Mehmed'in Osmanlı Latin cemaatini "millet" olarak kabul etmemesiyle ilgili öne sürülen sebepler önemi kaybeder; zira Osmanlı Latin cemaatinin ayrı tutulmasının sebebini sadece kendi özel konumunda [yerel olmayıp evrensel oluşu] aramay gerekir.

25 Saih, *Notice Historique sur la Communauté Latine Ottomane*, s. 14-15.

26 Saih, *Notice Historique sur la Communauté Latine Ottomane*, s. 21.

27 Eryılmaz, *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Teb'anın Yönetimi*, s. 64.

28 Bu konu hakkında bkz. Rinaldo Marmara, *Deux documents d'archives pour l'histoire de la Latinité de Constantinople*, İstanbul: Les éditions ISIS, 2004, s. 105.

1453 Fetih Sonrası Latin Cemaatinin Durumu

Belirttiğimiz gibi sultanın misillemesinden endişelenen Cenevizlilerden çok azı geri dönmüştür.²⁹

Galata'daki Cenevizlilerden (özellikle Sakız Adası'na) göç etmeyip kendi rızalarıyla sultana boyun eğmiş olanlar yaşadıkları mahallelerde kalmışlardır. Osmanlı Latin cemaati böyle doğmuştur. Fetih sonrasındaki durumlarıyla ilgili "Relazioni Venete"de, Galata'daki Venedik nüfusunun "mahvolmuş, sefil durumdaki, çok az sayıda tüccardan" ibaret kaldığı aktarılır.³⁰

Dalleggio d'Alessio, cemaatin çekirdeğini oluşturan Ceneviz kolonisine "1475'te, Kefe (Kırım'da) kolonisinin Türkler tarafından fethinin ardından İstanbul'a nakledilen Cenevizlilerin eklenmesini" söyler.³¹ Kefe'den gelme Cenevizliler³² Edirnekapı yakınlarındaki تنها Salmatomruk'a yerleştirilmiş, mahallenin adı da Kefe Mahallesi olmuştur. İki kilise³³ verilmiştir. Koloni daha sonra Galata'ya geçmiştir. San Nicolò ve Santa Maria kiliseleri de camiye çevrilmiş, "bu, esas olarak, şehrin bu kesiminde sadece iki Katolik aile kaldığı bahane edilerek yapılmıştır".³⁴

Monsenyör Cedulini'nin "Actes"lerinde³⁵ Türkler tarafından fethedilişinden yüz yıl sonra İstanbul'da Latinlerin durumuyla ilgili değerli bilgiler yer alır.³⁶

29 Mamboury, *Istanbul Touristique*, s. 55.

30 *Compte-Rendu du Cimetière Catholique-Latin à Féri-Kewi*, 1863-1864, 3. yıl, 2. baskı, Constantinople: A. Zellich, 1875, s. 23.

31 d'Alessio, "La communauté latine de Constantinople ...", s. 310.

32 "Kırım Yarımadası'nda yer alan Kefe, geç 18. yüzyılda Karadeniz'de Ceneviz ticaretinin en parlak deposuydu. Konstantinopolis Latin İmparatorluğu'nun çöküşüyle Cenevizliler tarafından kurulmuştur. [...] Fakat ticari ve dini canlılık 1475'te birden sıfırlanmıştır. [...] Hristiyan ve Yahudi ailelerin çoğu, Osmanlı İmparatorluğu yeni başkentinin nüfusunun artması için Konstantinopolis'e getirilmiştir." B. Palazzo, *Deux anciennes églises dominicaines à Stamboul*, İstanbul: Güler, 1951, s. 38-43.

33 Aziz Nicola ve Azize Maria.

34 d'Alessio, "La communauté latine de Constantinople ...", s. 311.

35 Monsenyör Cedulini 1580'de Papa XIII. Gregorius tarafından Konstantinopolis'e apostolik ziyaret [Papa adına] için gönderilmiştir. Nisan 1581'de görevinin tamamlanmasından sonra, Papalık için 138 sayfalık ayrıntılı Latince bir rapor yazmıştır. Rapor, "Monsenyör Pietro Cedulini'nin Doğu'ya Apostolik Ziyaret Belgeleri" (Actes de la Visite Apostolique au Levant de Mgr Pierre Cedulini) başlığını taşımaktadır.

36 L. Biskupski, *L'origine et l'histoire de la représentation officielle du Saint-Siège en Turquie*, İstanbul: Ümit Basımevi, 1968, s. 40-41.

Osmanlı tebaasından olanlar	500
Azledilen köleler	500
Elçilik personeli	100
Yabancı tüccar	50
Şehirde geçici olarak bulunan yabancılar	500
Köleler ³⁷	2.000

Bu bilgiler toplam 3.650 Latin Katolik bulunduğunu gösterir.³⁸ 16. yüzyılda, Latin cemaatinin yüzde 44'ü Osmanlı Latinlerden oluşmaktaydı.³⁹ Yıllar içerisinde Osmanlı Latin cemaatinin oranı, 1839'da başlayan Tanzimat'la Osmanlı İmparatorluğu'na akın eden yabancı Latinler ya da Levantenler lehine azalmıştır.

Patrik Vekili Peder Giovanni Mauri della Fratta, 1631 tarihli raporunda⁴⁰ Latin cemaatinin durumu ve topluluğu oluşturan aileler hakkında bilgi vermektedir. Osmanlı tebaasından olanlar yaklaşık 550 kişidir. Topluluğun üyeleri arasında 500 azledilmiş köle ve 500 yabancı (elçilik personeli, tüccar) bulunuyordu. Bu elyazmasının Beşinci Bölüm'ünü aktaralım:⁴¹

Konstantinopolis'in fethinden sonra, Hristiyanlarımız yukarıda değindiğimiz imtiyazlarla ve tüm kiliseleri, birazdan bahsedeceğimiz, ruhaneleri ile sağ salım muhafaza ederek Pera'da kalıp, ihtişamla burada

37 Esir sayısının 2.000 olduğunu Cizvit tarikatından R. Saulger de İstanbul'dan Fransa'daki bölge sorumlusuna yazdığı 20 Mart 1664 tarihli mektupta onaylar. A. Carayon, *Relations inédites des missions de la Compagnie de Jésus*, Ch. Douniol, Paris, 1864, s. 99.

38 Osmanlı tebaasından ya da Babilî'nin uyruklarından olan Latinler, fetihten sonra memlekette kalmış, Fatih'in kanununu kabul etmiş olan kolonistlerin (özellikle Cenovalıların) soyundan gelenlerdi. Azatılar, başka bir deyişle esirler, özgürlüklerine kavuştuktan sonra memleketlerine dönmeyi tercih etmemiş ya da istememiş kadınlar ve erkeklerdi. Geçici bir süre için şehirde bulunan yabancılar arasında ağırlık, limana demirlenmiş olan gemilerde çalışan denizcilerdeydi. Esirlerin bir kısmı gemilerde çalışıyordu, bir kısmı da Sultan'ın zindanında hapti.

39 Konstantinopolis'te sabit ikamet eden 1.150 Latin arasında 500 Osmanlı Latini mevcuttu.

40 Fratta, *Relatione dello Stato della Cristianità di Pera...*, s. 21-26.

41 Fratta, *Relatione dello Stato della Cristianità di Pera...*, Beşinci Bölüm, s. 21-26: "Pera'da kaç tane Peralı aile ve hanesi mevcut, toplam kaç kişi bulunmakta ve dünyevi hayatlarını nasıl idare etmekte?" Metni modern İtalyancaya çeviren Dott. Luca Berardi'ye içten teşekkürlerimizi sunarız.

yaşamaya devam etmişlerdir. Papalığa karşı pek hürmetkâr ve itaatli idiler. Latin ritüelini muhafaza edebilmek için inanılmaz bir çaba sergiliyorlardı; bunun için Yunanlılarla akrabalığa, soylu ve zengin kısımetler çıkmasına rağmen kızlarının onlarla evlenmesine müsaade etmiyorlardı. Bundan dolayı (ve aynı zamanda Konstantinopolis'te ve Pera'da her sene alevlenen salgın katliamından da dolayı), seneler sonra yüksek nüfus oranlarının azaldığına inanmaya meyilliyim. Eski kayıtlarda zikredilen çoğu haneden geriye pek azı kalmıştır. Çok sayıda Kefelinin gönderildiği Konstantinopolis'te de sadece Fonta ve Dona [Fontana ve Doria] olmak üzere iki hane kalmıştır. Her halükârda halen, bazıları eski ihtişamıyla muhafaza edilen çok sayıda ev bulunmaktadır. Okuyucunun merakını giderme amaçlı, her birini aile fertlerinin sayılarıyla birlikte aşağıda açık bir şekilde aktarmak istedim:

EV	AİLE
PERONE	4
FORNETTI	1
NEGRI	2
CHIAVARI	1
DEVIA	1
DRAPPERIS	2
NAVONI	3
SANSONI	1
OLIVIERI	1
BRUTTI	1
GRILLI	2
CAVALORSO	1
SALVAGO	1
PANZANI	1
TESTA	1
GALANTE	1
ALESSIO	1
PATRIGO	1
SANGUINAZZO	1
SASSI	1
DAMARCE	1
DHE	1

BORISI	1
BONSIGNOR	1
ORLANDI	1
DANDRIA	2
FORTIS	1
BUONO	1
MOTA	1
TIMONE	1
TARSIA	1
PERLA	1
SPIERO	1
CAMOZZA	1
MARINI	1
CODONNA	1
SILVESTRI	1
PARADA	1
BEVERENTIO	1
GENI	1
POLETTI	1

Toplam 43 hane, 53 aile; Konstantinopolis'teki Fontana ve Doria ile beraber, 45 hane ve 55 aile [aslında 41 hane ve 50 aile] bulunmaktadır ki, eğer her biri için her iki cinsiyetten aile fertleri ve hizmetçiler olacağını düşünerek yaklaşık 10 kişi tahsis edersek, nüfus neredeyse 500 kişiye yükselir [...]

Peder Benedetto Palazzo'nun⁴² yayımlanmamış notlarında, 1839 reformlarından önce mevcut Osmanlı Latin nüfusu hakkında bilgilere rastlanır. 1765 tarihli bir rapora göre, Aziz Pietro [Petrus] Kilisesi 310, Aziz Antonio [Antuan] Kilisesi 120 ve Azize Maria [Meryem] Kilisesi 197 kişilik kilise cemaatine sahiptir. Aynı dönemde, 250 Katolik köle Deniz Zindanı'nda,⁴³ 51'i de kadırgalarda bulunmaktadır.

42 Palazzo, *I Frati Predicatori a Costantinopoli*, s. 125.

43 Deniz Zindanı veya Banyol. En büyüğü Kasımpaşa'da bulunuyordu. Diğer ikisi ise Top-hane ve Beşiktaş'ta yer alıyordu. Rinaldo Marmara, *Le registre du bague de Constantinople*, Université Montpellier III, Montpellier, s. 34.

1783 yılında Papalık Vekili Monsenyör Fracchia 1.800 Latin Katolik olduğunu bildirir. Aynı rakamı sunan 1808 tarihli başka bir istatistiki veri, Konstantinopolis Latinlerini aşağıdaki şekilde sınıflandırır:⁴⁴

Aziz Pietro Kilisesi Cemaati	350
Azize Maria Kilisesi Cemaati	400
Aziz Antonio Kilisesi Cemaati	700
Sefaretlerin şapelleri	150
Zindandaki esirler	200

1839 reformlarından itibaren, özellikle yabancı uyruklu Latinlerin nüfus oranı 1923 yılına kadar önemli derecede artar. Bu tarihten sonra Levantenlerin çizdiği eğri keskin bir düşüş gösterir.

44 Palazzo, *I Frati Predicatori a Costantinopoli*, s. 126.

Latin Cemaatinin Yükselme Döneminde Galata-Pera

19. yüzyılın ortasından 20. yüzyılın başına dek geçen süre, İstanbul Latin cemaatinin altın çağıdır. Bu dönemin en önemli simgesi iş bulmak ve daha rahat bir hayata kavuşmak için Osmanlı İmparatorluğu'na akın eden yabancı göçmenlerdir. Göçlere dair, kiliselerin ve konsoloslukların kayıtlarında rastlanan izler, ilk ve orta dereceli okulların, hayır kurumlarının, yeni kiliselerin kurulmasında ve hatta yepyeni bir mahallenin¹ doğmasında ifadesini bulmuştur.

Yükselme Dönemini Hazırlayan Etkenler

Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun 3 Kasım 1839'da okunmasıyla İstanbul Latin cemaati için, deyim yerindeyse altın çağ başlamıştır. Bu tarihten itibaren göçler giderek hızlanacak, yeni yeni ülkelerden göçmenler gelmeye başlayacaktır. 1856 Islahat Fermanı'yla daha önce yapılan reformlar tasdik edilmiş, yanı sıra bunların hayata geçirilmesi için birtakım tedbirler alınmıştır. 1867'de çıkarılan yasayla yabancılara mülk edinme hakkı verilmiştir ki bu, bir cemaatin bir ülkede kök salıp gelişebilmesinin temel etkenlerinden biridir.

1 Pancaldi; bugünkü Pangaltı.

Tanzimat, 1839 Reformları

Sultan Abdülmecid (1839-1861), 3 Kasım 1839 tarihli Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile reformlar devrini (Tanzimat) başlatmış; diğer yeniliklerle beraber Osmanlı tebaası arasında, din ve millet farkı gözetmeden eşitlik ilan edilmiştir. Bu dönemden önce sultanın tebaası iki sınıfa ayrılırdı: Müslümanların temsil ettiği baskın sınıf ile gayrimüslim halkın temsil ettiği ve ilk sınıfın otoritesi altında kalan alt sınıf. Tanzimat hem bir hakkın tanınmasıdır hem bir reform vaadi teşkil eder.

Gülhane Hatt-ı Hümayunu'yla, reformların gerçek öncüsü olan Abdülmecid'in babası II. Mahmud'un uzun süre önce kararını verdiği bir plan yürürlüğe girmiştir. Yeni Osmanlı kamu hukukunun hangi temellere dayanacağını ortaya koyan bu belge, Topkapı Sarayı'nın bitişiğindeki Gülhane'de,² özel olarak hazırlanmış bir kürsüde Reşid Paşa tarafından Sultan Abdülmecid'in, diplomatların, gayrimüslim dini makamların ve önde gelen Osmanlı bürokratlarının huzurunda okunmuştur.

Tanzimat (Tanzimat-ı Hayriye), tohumlarının 18. yüzyılın başında atıldığı reformların yarattığı bir sonuçtur.³

Ubicini'nin *Lettres sur la Turquie*'de belirttiği gibi, bazı milliyetçi kesimler reformları, zamanla ve yeniçerilerin yönetimi işgal etmesi yüzünden bozulmuş eski duruma bir dönüş olarak değerlendirmişlerdir:

Bunlarla birlikte, tanzîmât ifadesi, Arapça tanzîm'in (düzenlenme) çoğulu olup, bazen zannedildiği gibi yeni bir düzen belirtmiyor, tam aksine eski şekle geri dönüşü ifade ediyor [...]. En azından milli parti mensubu Türklerin böyle algıladığı sanılmaktadır. Onlara göre, ne Tanzîmât ne Gülhane Hatt-ı Şerifi, hükümete ve yönetime yenilik getirmediler; sadece gerçek İslami ilkelere dayanan geleneğe göre yeniden düzenleme

2. Gül evi. Sarayın üçüncü avlusu. Burada bulunan "tatlı ve bilhassa gül konservesinin hazırlanmasına tahsis edilmiş büyük bir atölye"ye atıfla Gülhane adı verilmiştir. A. Ubcini, *Lettres sur la Turquie*, 2. baskı, c. 1, Paris: Librairie militaire de J. Dumaine, 1853, s. 31.

3. E. Z. Karal, *Osmanlı Tarihi*, c. 5, Ankara: TTK, 1982-1983, s. 170.

yaptılar. Bildiğim kadarıyla bu zamana kadar belirtilmemiş bu görüş, Türkiye'deki reformist partinin içerisindeki fikir ayrılıklarını açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bir taraf eski ülke kurumlarına dayanan milli reform talep ederken, diğer taraf Avrupa gibi şekillendirmeyi talep etmekteydi.⁴

Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun ilk paragrafı okunduktan sonra edinilen düşünce şu şekildedir:

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk döneminde, Kuran-ı Kerim'in emirleri ile imparatorluk kanunlarının hürmet gösterilen kurallar olduklarını bütün dünya bilmektedir. Nihayetinde, imparatorluğun gücü ve ihtişamı büyürken, istisnasız tüm tebaa zenginlik ve refah içindeydi. 150 yıldır, beklenmedik olaylar ve farklı sebeplerden dolayı, kanunlar ve yönetmelikler kutsal kurallara uymuyordu. İç refah ve kuvvet, zayıflık ve yoksulluğa dönüşmüştü. Bir imparatorluk, kanunlarına saygı göstermeyi bıraktığı an, istikrarını kaybeder.⁵

Reformlar aşağıdaki üç noktada özetlenir:

1. Tebaamıza tam bir emniyet, can, şeref ve mal güvenliğini sağlayan güvenceler,
2. Vergi hesaplama ve toplamada belirlenen düzenli bir usul,
3. Askere almada ve görev sürelerini belirlemede adaletli bir yöntem.⁶

Metinde bilhassa, bütün Osmanlı tebaası arasında benimsenen eşitlik göze çarpmaktadır:

[...] ister başka dinlerden olsun, ayırım gözetilmeksizin bu haklara sahip olmaları için can, ırz ve namus ve mal konularında bütün Osmanlı ülkesi halklarına, şeriat kuralları gereği olarak, pâdişâhlığımız katından tam bir güvence verilmiştir.⁷

4 Ubicini, *Lettres sur la Turquie*, s. 30.

5 Ubicini ve P. de Courteille, *Etat Présent de l'Empire Ottoman*, Paris: Libraire Militaire J. Dumaine, 1876, s. 231 (İmparatorluğun, Konstantinopolis Fransız Elçiliği'ne ilettiği kopyasına göre resmi çeviri, Dışişleri Bakanlığı Arşivleri).

6 Ubicini ve Courteille, *Etat Présent de l'Empire Ottoman*, s. 232.

7 Ubicini ve Courteille, *Etat Présent de l'Empire Ottoman*, s. 233.

Açıklanan bu önlemlerin sadece hükümden ibaret olduklarını ve uygulamaya 28 Şubat 1856 tarihli reformlarla (Islahat Fermanı) geçildiğinin altını çizmek gerekir.

1856 Islahat Fermanı

28 Şubat 1856 tarihli Islahat Fermanı'nın tek işlevi 1839 reformlarını teyit etmek ve gayrimüslim tebaaya verilen imtiyazları artırmak olmuştur. Bu fermanın ilk maddesi şöyledir:

Ülkede bulunan Hristiyan ve diğer gayrimüslimlere, ecdadım tarafından daha önce verilen her türlü ayrıcalık ve bağışıklık aynen yürürlüktedir. Bu güvencelerin yürürlüğe girmesi için etkili önlemler alınacaktır.⁸

Islahat Fermanı'nın, konumuzla ilgili hükümlerine göz atalım:⁹

İkinci maddede, sultanların o güne dek Hristiyan ya da sair gayrimüslim cemaatlere bahsettiği din ve ibadet özgürlüğü teyit edilir. Bununla birlikte her cemaat belli bir süre içinde dokunulmazlıklarını ve imtiyazlarını, yeni reformlarla uyumlu hale getirmek için çalışmaya başlayacaktır.

Hristiyan ruhbanın malına ve mülküne kesinlikle dokunulmayacaktır (3. madde).

Her cemaat kilise, hastane, okul ve mezarlıklarını tamir edebilecek, tekrar inşa edebilecektir.¹⁰ Yeni bina inşa etmek için millet

8 Aristarchi Bey, *Législation ottomane*, c. II, yayımlayan: Demetrius Nicolaïdes, Constantinople: 1873, s. 15.

9 Aristarchi Bey, *Législation ottomane*, c. II, s. 14-22.

10 Aristarchi Bey, *Législation ottomane*, c. II, s. 17-18. IV. madde: "Nüfusu toplu olarak tek bir mezhebe bağlı şehir, kasaba ve köylerde ayinlerin yapılması için ayrılan binalar, okul, hastane ve mezarlık gibi yerlerin asıllarına uygun biçimde tadilatın geçirilmelerine hiçbir engel konulmayacaktır. Böyle yerlerin yeniden inşası, gerektiğinde patriğin ya da millet liderinin onayı alındıktan sonra planlanıp, Babîlî'ye sunulacaktır. Talepler, ya kabul edilip gereği yapılacak ya da belirli bir süre içerisinde bunlara itiraz edilebilecektir. Bir mezhebin cemaatine, mahallesinde başka bir dine mensup ahalî mevcut değil ise, o yerde yapılacak dini ayinle ilgili hiçbir sınırlama getirilmeyecektir. Nüfusu farklı din ve mezheplere bağlı cemaatlerden oluşan köy, kasaba veya şehirlerde ise belirli bir mezhebe mensup olanlar, belirli bir mahallede oturuyorsa kendi kilise, hastane, okul ve mezarlıklarının tamiri hususunda yukarıdaki şekilde hareket edebilirler."

başları Babiâli'den gerekli izni alacaktır. Yapılacak binanın yanında cami bulunması gibi idari bir engel yoksa devlet gerekli izni verecektir (5. madde).

Bir mezhebe tâbi olanların sayısı ne kadar olursa olsun serbestçe ibadetlerini icra edebilmeleri için gerekli tedbirler idarece alınacaktır (7. madde).

İrk, dil ve din farklılıkları yüzünden tebaadan herhangi bir sınıfın diğer bir sınıftan aşağı tutulmasını ifade eden bir deyim ve söz, ne şekilde olursa olsun resmi yazışma dilinden kesinlikle silinecektir (8. madde).

İncitici, aşağılayıcı ifadeler kullanan şahıslar ya da devlet makamları kanunen cezalandırılacaktır (9. madde).

Kimse istediği dini seçmekten alıkonulmayacak (10. madde), bu yüzden rahatsız edilmeyecek (11. madde) ve din ya da mezhep değiştirmeye zorlanamayacaktır (12. madde).

Bütün tebaa, hiçbir ayrımcılık olmaksızın devlet memurluğuna alınacak (13. madde) ve devletin askeri ya da mülki okullarına kabul edilecektir (14. madde).

Her cemaat bilim, sanat ve sanayi okutulacak okullar kurabilecektir ancak eğitim sistemi ve seçilen öğretmenler, üyeleri devlet tarafından atanacak karma bir eğitim heyeti tarafından teftiş edilecektir (15. madde).

Ticaret ve ceza davalarında taraflardan biri Müslüman, diğeri Hristiyan ya da sair gayrimüslim cemaatlerden ise kararı karma mahkemeler verecektir (16. madde).

1856 Islahat Fermanı'nın Uygulanması Hakkında Değerlendirmeler

On bir sene sonra, "18 Şubat 1856¹¹ tarihli padişah fermanının uygulanması hakkında değerlendirmeler" başlıklı ve Fuad Paşa imzalı 15 Mayıs 1867 tarihli rapor, Hariciye Nezareti tarafından Babiâli'nin Paris, Viyana, Berlin, Petersburg ve Floransa'daki elçiliklerine gönderilmiştir.

11 Türk tarihçi Enver Ziya Karal'ın kabul ettiği 28 Şubat 1856 tarihini tercih ediyoruz.

Gülhane Hatt-ı Hümayunu bir hakkın tanınması ve bir reform sözüydü; onu hayata geçirmek, yani “kurumlara dahil edildiği gibi, âdetlere de dahil etmek gerekiyordu”.¹² Hükümet bu zor göreve kendini adanmıştır. Babiâli’nin elçilerine gönderilen 15 Mayıs 1867 tarihli belgeyle, Osmanlı yönetimi bu geniş düzenleme programını rapor haline getirmiştir.¹³ 1856 tarihli padişah fermanının ilan ettiği bütün hükümleri paragraf paragraf incelemiş, iyi niyetle elde edebileceği tüm sonuçları belirtmiştir. Konumuzla ilgili vaatlerle bağlantılı icraata bir göz atalım:

– Yeni kiliselerin inşa edilmesine veya eskilerinin bakımına hiçbir engel getirilmemiştir. Sultan ve hükümet sıklıkla bedava arazi bağışlayarak ya da para yardımıyla hayır vakıflarına yardım etmişlerdir.¹⁴

– Osmanlı İmparatorluğu’nun haricinde hiçbir ülkede ibadetler bu kadar özgür, hoşgörülü ve açıktan icra edilmemiştir.

– Irk ve din farklılığına dayanan aşağılayıcı deyimlerin yasaklanması için alınan önlemler neredeyse her yerde etkisini göstermiştir. Bu tarz tahriş edici unvanlar hem halk dilinden hem resmi belgelerden yok olmaya başlamıştır. Bu yasakları çiğneyenler için ciddi cezalar belirlenmiştir.

– Bütün Osmanlı tebaasının, milliyetleri ne olursa olsun devletin hizmet ve memuriyetlerine kabul prensibi hayata geçirilmiştir. Hem başkent idaresinde hem dış elçiliklerde önemli görevlere Hıristiyanlar atanmıştır.

– Müslümanlarla Hıristiyanlar arasındaki ticaret veya ceza davaları için karma mahkemeler görevlendirilmiştir.

– 1856’da hükümet ticaret kanunu, ceza kanunu, deniz kanunu, ticaret ve sivil mahkeme kanunu, farklı kanunlar ve belirli

12 18 Şubat 1856 tarihli padişah fermanının uygulaması hakkında değerlendirmeler. Aristarchi Bey, *Législation ottomane*, c. II, s. 25.

13 Aristarchi Bey, *Législation ottomane*, c. II, s. 24. Raporun ekindeki mektuptan: “[...] Bu raporda yaptıklarımız ve yapmamız gerekenler olarak tüm gerçekler söylenmiştir. Maksudımız her şeyi ya da çoğunu yaptığımızı göstermek değildir. Tam aksine, görevimizin bir kısmını yapabildiysek eğer, gerisini de yapabileceğimizi göstermektir. [...]”

14 1838’de Sultan Abdülmecid *Artigiana* adlı hayır kurumunun kuruluşuna 20.000 kuruşluk bir katkıda bulunmuştu; A. Palmieri, *L’Associazione Commerciale Artigiana di Pietà in Costantinopoli*, Cenni storici 1837-1902. Napoli: Francesco Gianni e figli, 1902, s. 8.

konular hakkında yönetmelikler ilan edip yürürlüğe koymuştur. Türkçe ve Fransızca yayımlanan bu kanunlar, bir bültende (*Des-tour*) toplanmıştır. Ceza muhakemesi kanunu ve medeni kanun yazım aşamasındadır.

– Hükümet, cemaatler tarafından kurulan ve yönetilen okullara tam özgürlük tanımıştır.

– Sanai, ticari ve zirai teşebbüsler tamamen serbesttir, zorunlu olan tek konu, en mükemmel yabancı mevzuatlardan alınmış, kanunun öngördüğü kamusal formalitelerin yerine getirilmesidir.

1839’da ilan edilen uygulamaların hayata geçirilmesi Osmanlı İmparatorluğu’na göçü teşvik edici niteliktedir. Dini hoşgörüyle ilgili reform bütünüyle tamamlanmıştır. Okul yapımı, kilise, cemaat merkezi inşası artık öncelikli haldedir. Diğer binaların ödemekle yükümlü olduğu vergilerden, kilise mallarının ve ibadete yönelik eşyaların gümrük vergisinden muaf sayılmaları ilginçtir.¹⁵ Bu imtiyaz sadece kilise ve manastırda dine hizmet eden eşyalara değil (haç, kadeh, şamdan, rahip giysileri, dua kitapları, halı, org vb.), aynı zamanda hastane, yetimhane, okul, bakımevi gibi din adamlarının işlettiği hayır kurumlarının muhafazasını da içermektedir.¹⁶ Buna örnek olarak öğrenciler ve ücretsiz mekteplerle ilgili “Yerli ve yabancı cemaat ve dini tarikatlara ait tüm kilise ve hayır kurumlarına uygulanan gümrük imtiyazları”nın 3. madde, 5. paragrafına bakabiliriz:

15 Ubicini ve Courteille, *Etat Présent de l’Empire Ottoman*, s. 248, 4. madde: “[...] Kilise malları kamu hukukunun güvencesi altındadır ve imtiyazlarından dolayı Müslümanların aynı nitelikteki veya aynı işlevi gören mallarıyla eşdeğerdir. Bu hayır vakıfları, diğer varlıkların tabi olduğu vergiden muaftır. Eşit koşul sebebiyledir ki Müslümanların ibadetlerine adanmış eşyalar gibi, gayrimüslimlerin ibadetlerine adanmış eşyalar da gümrük vergisinden muaftır.”

16 Aristarchi Bey, *Législation ottomane*, c. III, s. 399-407 (Yerli ve yabancı cemaat ve dini tarikatlara ait tüm kilise ve hayır kurumlarına uygulanan gümrük muafiyetleri): “İmparatorluğun farklı dini cemaatlerine imtiyazlar verildi. Gümrük vergisi muafiyeti bu imtiyazların en önemlisi olduğundan, Osmanlı hükümeti, özenle, resmi bir şekilde onları bir kez daha tanımak istedi. Bu sonuç için gerekli yönetmelikler padişah fermanıyla alındı: Dine hizmet eden kilise eşyaları ve süslemeleri her türlü vergiden muaftır; gümrük vergisi muafiyeti her yıl belirlenen miktarda uygulanacaktır: Manastır ve okul, hastane, yetimhane, ücretsiz okul, bakımevi gibi hayır kurumları personelinin idamesi için gerekli eşyalar.” Bu giriş 12 madde takip etmektedir.

Ücretsiz mektep öğrencisinin her birine verilen eşyanın toplam miktarı senelik 450 kuruş değerindedir, bu miktar gümrük vergisinden muaftır. Bu eşyalar şunlardır: mürekkep ve her türlü kâğıt, kalem, kırtasiye malzemesi, başarı mükâfatı (süslü defter, tablo, kutu ve oyuncak gibi) ve eğitim için gerekli her şey.¹⁷

Yabancılar Tanınan Gayrimenkul Edinme Hakkı

Gülhane Hatt-ı Hümayunu’nun belirlediği genel ilkelerin neticesinde oluşturulan yasalar arasında bir toplumun yabancı bir devlete yerleşmesi ve yayılması için ana etkenlerden olan yabancılar gayrimenkul edinme hakkını veren yasayı aktaracağız.

1856 Islahat Fermanı’nın 17. maddesi devletin yasalarına, belediye ve zabıta yönetmeliklerine aynen uymak şartıyla yabancı uyrukluların taşınmaz mal sahibi olabilmelerini öngörmüştür.

Konu 1867’de kaleme alınan, fermanın uygulamalarını içeren belgede tekrar ele alınıyor, yabancılar mülk hakkı veren bir kanunun yakında çıkarılacağı ilan ediliyordu. Ayrıca bütün yabancılar, Devlet-i Âli’yle yabancı devletler arasında yapılacak düzenlemelere uygun olarak bu imtiyazdan yararlanacaklardı.¹⁸

Söz konusu kanun, 18 Haziran 1867’de (7 Sefer 1284) çıkarılmıştır. Kanunun geç çıkmasının nedeni, Osmanlı devletinin iki seçenek arasında tereddüt etmiş olmasıdır: Ya Osmanlı tebaasıyla aynı koşullarla yabancılar mülk edinme hakkı verilecek ya da bu hak bütün riskleri, özellikle de Osmanlı İmparatorluğu’nu bir sömürgeye dönüştürmesi ihtimali göze alınarak kapitülasyon rejimi içinde sonuca bağlanacaktır.¹⁹

Devlet ilk seçenekte karar almıştır. Ülkenin zenginliğini artırmak, Osmanlı İmparatorluğu’nda yabancıların mülk edinme hak-

17 Aristarchi Bey, *Législation ottomane*, c. III, s. 403.

18 Ubcini ve Courteille, *Etat Présent de l'Empire Ottoman*, s. 252; 18. madde.

19 Stefanos Yerasimos, *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye* (Turquie: le processus d'un sous-développement), Fransızcadan Türkçeye çeviren: Babür Kuzucu, 5. baskı, İstanbul: Belge Yayınları, c. II, s. 124.

kının olmayışı yüzünden ortaya çıkan zorluklara, suiistimallere, belirsizliklere son vermek üzere sultanın buyruğuyla aşağıdaki yasal düzenlemeler yapılmıştır:²⁰

Yabancılar Osmanlı tebaasıyla aynı statüde ve başka hiçbir şart olmaksızın Hicaz bölgesi hariç Osmanlı topraklarının tamamında, şehirlerde ya da kırlarda mülk edinebileceklerdir. Bu hüküm Osmanlı tebaasından olup da sonradan tâbiyetini değiştiren Osmanlıyı kapsamaz (1. madde).

Yabancıların mülk edinme hakkı açısından Müslüman tebaayla bir tutulmasının birtakım yasal sonuçları vardır (2. madde):

1. Böylece yabancılar, bütün kanunlara, o sırada yönetimde olan ya da ileride yönetime gelebilecek belediyelerin ya da kolluk kuvvetlerinin bütün düzenlemelerine, gayrimenkullerin başkalarına intikaline, devrine, ipotek edilmesine boyun eğmek zorunda kalacaklardı.

2. Her ne isimle olursa olsun, şehirlerdeki ve kırlardaki gayrimenkullerden alınan ya da ileride alınacak bütün vergi ve resimleri ödeyeceklerdi.

3. Gayrimenkullerle ilgili her sorunda ve her tür davada, taraflardan biri yabancı olduğu takdirde davalı ya da davacı olarak Osmanlı hukuk mahkemelerine başvuracaklardı; bütün bunları Osmanlı mülk sahipleriyle aynı vasıf, koşul ve şekilde yapacaklardı, yabancılar bu konuda milliyetlerinden yararlanamayacak ama antlaşmalar sonucunda kendilerine ve mülklerine getirilmiş dokunulmazlıklar geçerli olacaktı.

Avrupa bu kanunu kapitülasyonların verdiği imtiyazların ilk ihlali şeklinde algılayarak, elçilikler aracılığıyla Babıâli’de protesto etmiştir. Cevap gecikmemiştir. Osmanlı hükümeti 9 Haziran 1868’de imzalanan bir ek protokolle söz konusu fermanı değiştirmeyi uygun görmüştür. Protokolde yabancılara mülk edinme hakkı tanıyan yasanın kapitülasyonların getirdiği imtiyazları etkilemeyeceği, imtiyazların sağladığı dokunulmazlıkların hem yabancı mülk sahipleri hem onların gayrimenkulleri için geçerli sayılacağı belirtilmiştir.²¹

20 Aristarchi Bey, *Législation ottomane*, c. I, s. 19-21: “7 Sefer 1284 (1867) tarihli tebaa-yı ecnebiyenin emlakê mutasarrıf olmaları hakkında kanun.”

21 S. Yerasimos, *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye*, s. 126.

Kapitülasyonların verdiği imtiyazları koruyarak yabancılara mülkiyet hakkının istimalini sağlayan bu protokolü aşağıda aktarıyoruz:

Yabancılara gayrimenkul hakkı veren kanun eski antlaşmalar tarafından verilmiş imtiyazlara engel olmayıp bunlar halen gayrimenkulleri ve yabancı sahiplerini güvence altına almaktalar.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ikamet eden her insanın hanesinin dokunulmaz olduğu ve yetkili otoritenin emri ve gerekli yetkiye sahip hâkim ya da görevlinin eşliğinde olmaksızın kimsenin ev sahibinden izinsiz giremeyeceği gibi, aynı şekilde antlaşmalar gereği yabancı tebaanın hanesi de dokunulmazdır. Kamu görevlileri yabancıların tâbi olduğu konsolos veya konsolosluk görevlisi hazır bulunmaksızın haneye giremezler.

Hane, bina ve mülkiyetin diğer parçaları hariç avlu, bahçe, çitler gibi bina müştemilatını kapsamaktadır.²²

Bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce, yabancılar takma adla ya da kendilerini Osmanlı tebaası göstererek gayrimenkul mülkiyet edinme yasağını aşmışlardır. 29 Haziran 1870 tarihli genelge bu hususu yeniden düzenlemiştir.²³

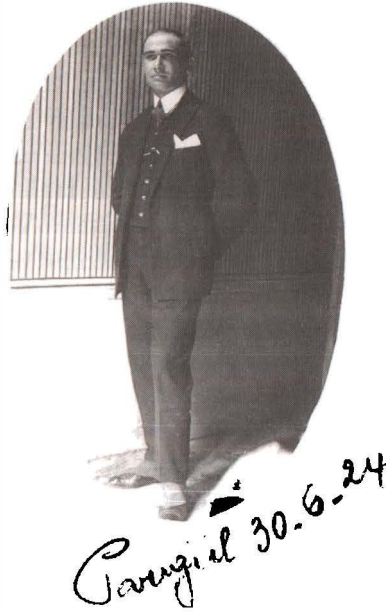
İtalyan Kolonisi

Bu yükseliş döneminde, İtalyan kolonisi en çok nüfusa sahip koloni durumundadır. 1892 ile 1915 yılları arasında İtalyanların definleri Latin Katolik mezarlığında yapılan tüm definlerin yüzde 23'ünü teşkil etmektedir.²⁴

22 Aristarchi Bey, *Législation ottomane*, c. I, s. 22-25.

23 Aristarchi Bey, *Législation ottomane*, s. 25-26: Eski tapuların yenileriyle değiştirilmesini ve tapulara sahiplerinin gerçek tabiiyetinin yazılmasını öngören protokole katılan devlet elçilerine yönelik Babiâli'nin genelgesi: "[...] Bey, [...] yabancılara mülkiyet hakkı veren kanunun yürürlüğe girmesinden önce Türkiye'de gayrimenkul edinmek isteyen bazı yabancı tebaanın, kendi adına tapu alabilmek için kendisini Osmanlı tebaası olarak tanıttığı Babiâli'ye malum olmuştur. 7 Sefer 1284 (18 Haziran 1867) tarihli kanun, ek protokole katılan ülke tebaasından mülkiyete dair kısıtlamaları kaldırmıştır. Babiâli, protokole katılan ülkelere kanunun kolayca uygulanması isteğini ifade etmek ve gayrimenkul işlemlerinin zorluklarını def etmek için, Evkaf nazırının gerektiğinde ve kontrol ettikten sonra tapuları, sahiplerinin gerçek tabiiyetlerinin belirtilmiş olduğu yeni tapularla değiştirmesine yetki vermektedir."

24 Marmara, "De l'Empire byzantin à la République Turque, la formation, l'apogée et le déclin de la Communauté levantine de Constantinople", Avrupa Label Doktora tezi, Prof. Marie-Paul Masson'un yönlendirmesinde, Ocak 2003'te Montpellier III Üniversitesi'nde sunulmuştur; s. 263.

Raffaello Rotondo, bir İtalyan Levanten (R. Marmara Arşivi).

Mezarlık kayıtları Konstantinopolis'te önemli oranda İtalyan kolonisi nüfusu bulunduğunu gösterirken, İtalyan konsoloslukunun kayıtları İtalyanların sayıları, göçmenlik ve meslekleri hakkında daha detaylı bilgi sunmaktadır.

1860'ta İtalya'nın birleşmesinin²⁵ tamamlanması için sadece Roma ve Veneto eksiktir. İlk İtalyan parlamentosunun seçilmesiyle, 27 Nisan 1861'de II. Vittorio Emanuele İtalya kralı ilan edilmiştir. 2 Ekim 1870 yılında Roma'nın ele geçirilmesiyle, İtalya'nın destansı birlik dönemi [Risorgimento] tamamlanmıştır. Birleşme

25 P. Guichonnet, *Histoire de l'Italie*, Presses Universitaires de France, Paris, 1975, s. 94-95: "Cavour 16 Ocak 1860 yılında yönetime geçip inisiyatifi ele almıştır. (24 Mart 1860) Torino Antlaşması'yla, Orta İtalya ilhakına Fransız onayına karşılık, Savoia ve Nizza'yı vermeyi kabul etmiştir. Cavour'un gizli yardımıyla Garibaldi, Napoli Krallığı'na sefer düzenlemiştir. Cenova'ya gelen gönüllülerden oluşan seferin başına geçen Garibaldi, 11 Mayıs'ta Marsala'ya gelir, Napolilileri Calatafimi'ye püskürtür ve Palermo'yu ele geçirir [...] 2 Ekim 1860'ta, Papa IX. Pio sadece Roma ve etrafına sahiptir. 9 Kasım, Garibaldi'nin Cavour'un fikirlerine boyun eğmesiyle, Vittorio Emanuele Napoli'ye giriyordu."

tamamen bitmemiştir. Trentino, Trieste, Istria illeri ve Dalmaçya kıyıları Avusturya hâkimiyeti altındadır.

1880'den itibaren İtalya'da endüstriyel ve kentsel gelişim gerçekleşmiştir. 1884'te Terni çelik fabrikalarıyla demir metalurjisi, 1899'da Fiat'ın kurulmasıyla araba ve gemi inşaatı en aktif sektörler olmuştur. Diğer taraftan, Amerikan tahılının pazarı işgal etmesiyle tarım krizi vuku bulmuştur. Fiyatların ani düşüşü nüfusun artmasıyla eşzamanlı gerçekleşmiştir. Avrupa ve Amerika'ya kitle göçü son çare olmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısında, modernizasyon reformları ve kapitülasyonlardan gelen avantajlardan dolayı, en çok göç edilen ülke Osmanlı İmparatorluğu olmuştur. Yeni gelenlerin mevcut İtalyan ailelerle birleşmesiyle büyük İtalyan kolonisi oluşmuştur.

Angiolo Mori²⁶ İtalyan kolonisini üç gruba ayırmaktadır. İlk grup zaten Konstantinopolis'te ikamet eden, takımadalarından gelen İtalyanlardan ve İspanyol engizisyonu sırasında Toskana Büyük Dükaliği'ne sığındıktan sonra İtalyan vatandaşlığını alıp Osmanlı İmparatorluğu'na yerleşen Yahudilerden oluşur. Çoğunluk olan ikinci grubu ise Konstantinopolis'e yerleşen yeni göçmenler oluşturur. Üçüncü grupta bilhassa yabancı işgücünün talep edildiği büyük şantiyelerde (mesela demiryolu ağının, Zonguldak Limanı'nın inşası) çalışmak için gelen yeni işçiler bulunmaktadır.

İtalyan Konsolosluğu'nun Kayıtları

25 Ekim 1823 yılından itibaren İtalya Konsolosluğu Sardegna [Sardenya] Krallığı²⁷ konsolosluğu olarak kurulmuştur. İtalya'nın birleşmesinden önce Konstantinopolis İtalyanlarının kayıtlı olduğu değerli Sardunya kayıt defteri, İstanbul İtalya Konsolosluğu'nun arşivinde muhafaza edilmektedir.

Konstantinopolis-İstanbul'da ikamet eden İtalyanlar, İtalya Konsolosluğu arşivine ait 29 adet²⁸ kayıt defterine işlenmiştir.

26 Mori, *Gli Italiani a Costantinopoli*, s. 210-211.

27 Mori, *Gli Italiani a Costantinopoli*, s. 214.

28 İtalya Konsolosluğu Arşivi, İstanbul.

İstanbul İtalya Konsolosluğu kayıtlarının açıldığı tarih olan 1860'tan 1867'ye kadar, 1.760 aile kaydedilmiştir (başlangıçta her aileye bir sıra numarası tahsis edilmiştir).

1868'de yeni bir kayıt defteri açılmış ve kayıtlar güncellenmiştir. 1880'e kadar 2.011 ailenin kaydı yapılmıştır. 1881'den itibaren D harfli kayıt defterine göre, kayıtlar gözden geçirilip her bireye bir sıra numarası verilmiştir. O dönemde İtalyanlara ait 3.600 kayıt bulunmaktadır. Aynı numaralama 1905'e kadar devam etmiştir. Bu tarihte 8.888 kişi kayıtlı görünmektedir. Böylece sadece 20 senede İtalyan kolonisi doruğa ulaşmış on binlere yaklaşmıştır. 1881 yılının D1 kayıt defteri, 19. yüzyılın ortalarındaki göçlerden dolayı Latin nüfusunun artışıyla inceleme fırsatı sunmaktadır. 680 aile reisi²⁹ arasında 403'ü yurtdışında doğmuştur, koloni ailelerinin neredeyse yüzde 60'ı İtalya'da doğan ebeveynlerden oluşmaktadır. Bu veriler aşağıdaki tabloda aktarılmıştır:

İtalyan Kolonisi	Sayı (aile reisi)	%
İtalya'da doğanlar	403	59,26
Osmanlı İmparatorluğu'nda doğanlar	277	40,74
Toplam (adet)	680	100

1905'te numaralandırma baştan başlamış ancak bu defa eski kayıtlar dikkate alınmamıştır. Bu dönemde kısmi bir düşüş kaydedilir: Yeni kayıtların senelik ortalaması 230'dan (D kayıt defteri) 165'e (E kayıt defteri) düşmüştür. D kayıt defterinin devamı olan E kayıt defterinin verileri incelendiğinde, 1913'te İtalyan kolonisinin on bin adedi geçtiği görülmüştür. Kayıt olmayanlar da göz önünde bulundurulduğunda, bu sayıyı 12.500-14.000 kişi olarak değer-

29 Bu deftere kaydedilen her bir kişi bir sıra numarasına sahiptir. Bu biçimde 8.888 kişinin kaydı tespit edilmiştir. 680 sayısı aile reisi (birey olarak, aile sorumluluğu olan dul kadınlar, babalar) ya da aileye (çoğunlukla baba olan – ailenin adını taşıyan ve bir meslek sahibi ilk kişi, kayıtlarda referans alınmıştır) tekabül etmektedir; iki erkek veya iki kız kardeş olması durumunda, ilk kayıt edilen kişi aile reisi sayılmıştır; bazı durumlarda ise evlenen çocuklar baba ailesine mensup sayılmıştır.

lendirmek mümkündür.³⁰ Bu tarihten itibaren, aynı veriler tekrar ele alınarak farklı kayıt defterlerine dağıtılmıştır.

Diğer yandan 29 Eylül 1911’de İtalya Osmanlı İmparatorluğu’yla savaşa girmiş, ordularını Trablusgarp’a gönderip Rodos’u ve On İki Ada’yı işgal etmiştir. İtalyanlar Konstantinopolis’te rahatsız edilmezken, [Osmanlı İmparatorluğu’nun] Bakanlar Kurulu İtalyanların ikamet ettiği şehirlerdeki valilere “kişisel güvenliklerinin sağlanması için gerekli önlemlerin alınarak güvence altına alınmalarını”³¹ emretmiştir. Basın da aynı frekansı izlemiştir. *İkdam* “İki ülke resmen savaşta olduğundan İtalyan tebaaya kötü davranmak istismardır” yazarken, “Vatandaşlar hükümet eylemlerinden sorumlu değildir”³² vurgusunu yapmıştır.

1912 yılı başında Osmanlı hükümeti İtalyanları sınır dışı etmiştir. Uşi Antlaşması’yla (18 Ekim 1912) Sirenayka, Trablusgarp ve On İki Ada İtalya’ya bırakılmıştır.

Savaşın sonunda İtalyanlar Konstantinopolis’teki bütün taşınır ve taşınmaz mallarına yeniden kavuşmuşlardır.

30 Mori, *Gli Italiani a Costantinopoli*, s. 210.

31 W. Sperco, *Turcs d’hier et d’aujourd’hui*, Paris: Nouvelles Editions Latines, 1961, s. 14.

32 Sperco, *Turcs d’hier et d’aujourd’hui*, s. 14.

İKİNCİ BÖLÜM: GALATA – PERA

Giriş

Dominiken Peder Benedetto Palazzo “Konstantinopolis’teki Vaizci Kesişler” başlıklı yayımlanmamış elyazmasında, Galata’nın bir zamanlar hem Galata hem Pera adıyla bilindiğini aktarmaktadır:¹ “Galata’nın geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Eski çağların en önemli deniz yolu üzerinde (Boğaz) ve Haliç gibi doğal bir limanın girişindeki hayranlık verici coğrafi konumu eski dönemlerden beri toplumların ilgisini çekmiştir. Bizans’ın koruyucu gölgesinde yaşamış, sadece 14. yüzyıla doğru başkentten bağımsız bir hayatı olmuştur.”

Bizanslı tarihçiler, bölgeyi kaplayan incir ağaçları nedeniyle başlangıçta “Syke” veya “Sykodes”, yani “incir dikilmiş yer” adıyla bilinen eski Galata hakkında ayrıntılı bilgiler aktarmışlardır.

Daha MS 1. yüzyılda Strabon, Argoslu bir kâhin olan ve Thebai Savaşı’nda İsmenos Nehri’nin kıyısında kaybolmasıyla tanrılaştırılan Amphiaraos’a adanmış bir tapınağın bulunduğu “Syke” limanından bahsetmektedir.

Dionysos (MS 2. yüzyıl) “Sykodes”i anlatırken Megaralı kahraman İppostene’nin mezarını, Diana ve Venüs tapınaklarını zikretmektedir. Hristiyan inancının gelmesiyle bu tapınaklar kiliseye çevrilmiştir [...].

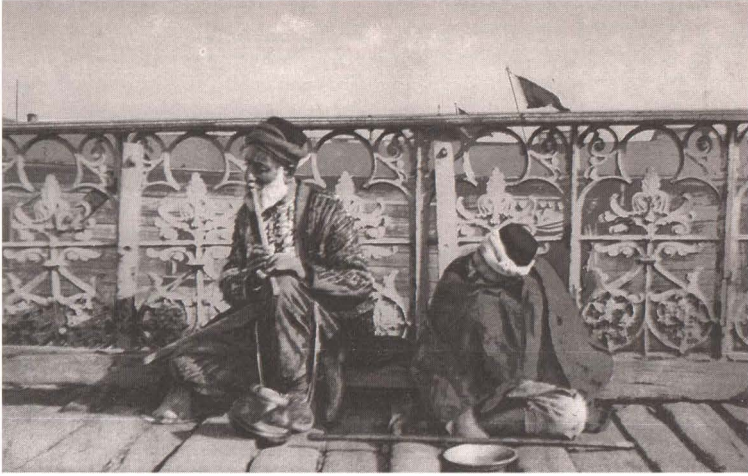
1 Palazzo, *I Frati Predicatori a Costantinopoli*, s. 59-64.

Arcadius çağlarından anonim bir yazar, onun zamanında “Syke”de bir kilise, Onoriano adında bir kaplıca ve meydan, bir tiyatro, bir tersane, 431 hane, bir büyük çarşı, dört özel hamam, bir halk fırını ve dört özel fırının yer aldığını aktarmaktadır.

Justinianus “Syke” bölgesini genişletip yeni surlar inşa etmiştir; burada tiyatro, hamam, sarnıç yapılmış, 552 yılında Azize İrini Kilisesi tekrar inşa edilmiş ve “Syke” adı “Justinianus”la değiştirilmiştir. Bizans yazarlarının yüzyıllarca, “Galata” adı, eski bütün tanımlamaları gölgede bırakana kadar, kenti “Syke” adıyla ifade etmeye devam etmeleri, yeni tanımlamanın başarılı olmadığının göstergesidir.

İsmin kaynağı hakkında farklı tahminler yapılmaktadır [...]. Galata adının menşei hakkında en olası varsayım, Bizans sarayında bulunan etkin Galatyalı bir kişinin adından geldiğidir. Bu kişi, tarihi kesin olmamakla birlikte, 717 yılından önce, Bizans’ın karşısına, Haliç’in girişine, limanı düşman gemilerinin muhtemel saldırısından korumak için bir kale yaptırmıştır. Bazı Bizans yazarlarının (ondan ilk kez 717’de bahseden Theofilos’tan 1310’da Giorgio Pachymeres’e kadar) o kaleyi Galata Kalesi olarak ifade etmiş olmaları, bizi en azından böyle düşünmeye sevk etmektedir. Galata adı kalenin tanımlanmasından, etraftaki bölgeyi ve nihayet tüm kenti ifade etmek için kullanılmıştır. 13. yüzyıldan itibaren Bizans yazarları şehri Galata dışında başka bir isimle tanımlamamışlardır. Latin yazarlar 13. yüzyıldan itibaren kenti “Pera” (= karşı tarafta, öte yanda) ile tanımlamaya başlamışlardır. Bu ifadeler 8. yüzyıldan itibaren Bizans yazarlarında, Bizans’ın karşısında, Haliç’in diğer yakasında bulunan bölgeyi tanımlamak için sıklıkla kullanılmıştır. Bu ifadeler, yavaş yavaş özellikle halk dilinde, sadece Bizans’ın karşısındaki yerlerle kısıtlı kalmayıp aynı zamanda Galata’nın yerleşim bölgelerini ifade etmek için de kullanılmıştır. IV. Haçlı Seferi’nde, çağın Latin tarihçileri tarafından şehir hem “Galata” hem “Pera” olarak tanımlanmaktadır.

Bölgeye yerleşmelerinden itibaren Cenevizliler 15. yüzyılın ortalarında birkaç defa Galata adını kullanmaları dışında şehri sadece Pera ismiyle tanımlamışlardır. Osmanlı’nın İstanbul’u fethiyle Galata adı bölgeye hâkim olmuş ve Pera’nın yeni mahalleleri, Ga-

*Galata Köprüsü'nden bir manzara, 20. yüzyılın başları
(R. Marmara-Policarpo Giudici Arşivi).*

lata'nın üstünde yükselen yeni şehri ifade etmek için kullanılmaya başlamıştır.

13. yüzyılın ilk yarısında Galata topografyasını, o döneme ait belgelere göre, aşağıdaki gibi oluşturabiliriz:

Haliç'in girişinde, 70 Ceneviz adımı ötede (yak. 120 m) şimdiki Galata Köprüsü'nün kuzeydoğusunda, tam olarak sağlık merkezi binasının olduğu yerde, Galata Kulesi'yle beraber Kale (Castrum S. Crucis) yer alıyordu. Düşman gemilerine limanı kapatan, Bizans'ın karşı yakasına kadar deniz boyunca gergin bir zincirin ucu Galata Kalesi'ne bağlıydı. Bu heybetli kalenin kalıntılarını sağlık merkezinin arkasında bulunan Yeraltı Camii'nde görmek mümkündür.

Kale ve kulenin kuzeydoğusunda, Galata'da, günümüzdeki adıyla Aziz Sauveur [Kurtarıcı] Ermeni-Katolik Kilisesi'nin yakınlarında ve oradan denize ulaşan yolların sonunda, bazıları tarafından "Estenor", diğerleri tarafından "Pera" adıyla bilinen Yahudi mahallesi bulunmaktadır. 1203 yılında Haçlılar burayı ateşe vermişlerdir.

Galata Kalesi ve Yahudi mahallesinin batısında, bir tarafta Galata Köprüsü ile şimdiki meydan arasında, diğer tarafta Atatürk Köprüsü ve Azapkapı Sokağı'nda, eski "Syke" Bizans mahallesi yer almaktadır.

Pera

1913 *Doğu Yıllığı*, Yunan ve Ermeni azınlıkların eşlik ettiği Levantenlerden oluşan Pera mukimlerinin isimlerini ve mesleklerini belirterek, anayolun şimdiki İstiklal Caddesi'nin, erken 19. yüzyıl sosyal topografisini çizmemizi sağlamaktadır. *Doğu Yıllığı* eski binaların yerlerini saptamamıza yardım ederken, İstiklal Caddesi'nin [Pera anayolu] ara yollarını da belirtmektedir.

Pera'nın Sosyal Topografyası

Taksim Meydanı'ndan başlayan ziyaret, önce yolun sağından, sonra sol tarafından olmak üzere Tünel'e doğru devam etmektedir:¹

Caddenin Sağ Tarafı (Meydandan Tünel'e doğru)

(Bilgi için yolun üzerindeki sokak çıkışları belirtilmektedir):

Çeşme

1 *Annuaire Oriental, Commerce Industrie, Administration, Magistrature de l'Orient*, Constantinople: The Annuaire Oriental Ltd., 1913, Grande rue de Péra, s. 1156-1165 (Pera Sokağı'nın sağ tarafında bulunan 17. sokak numarası tekrarlanmıştır: Olivo Pasajı ve Glavany Sokağı).

1. çıkış: İtfaiyeciler Sokağı

22	Fransız Hastanesi ² Fransız Hastanesi, 1846 yılında Fransız Büyükelçisi Baron de Bourqueney tarafından çağrılan Filles de la Charité rahibeleri tarafından kuruldu. Yönetimi Fransız başkonsolosunun idaresindeydi. 1894-1896 yılları arasında hastane yeniden inşa edilip Henri Giffard adını aldı. 1918'den sonra eski Avusturya Hastanesi binasına nakledilerek Pasteur adı verildi. Bugünkü Fransız Başkonsolosluğu.
34	Mertzanoff ve Altıparmak; otomobil

2. sokak: Taksim Sokağı

36, 38	Şükrü; muhallebeci
38	Hrissotis (I.); bankacı
42	Pabuçyan (Garabed)
44	Asmani (Stilianos); salam imalatçısı
46	Hacı Sarim (K.); şekerçi
	Otel Sarim; sahibi: K. Hacı Sarim
48	Kosma ve Miltiade; sütçü
56	Apartman TOPTACHE (1) Bima; komisyoncu (3) Dul Bayan Mattar Levi-Kezapcıoğlu (Isaac); dükkân sahibi
58	Teodoridi (Dul Bayan Const. A)
60	Poladiyan (Léon ve Suren); demir eşya
60	Otel Turkia; sahibi: Hacı Zenop Aprahamiyan
64	Thodi Kardeşler; kahve tüccarı

2 Marmara, *Saint-Benoît Notre-Dame de la Providence, 1839-2009*, Latin Katolik Ruhani Reisliği, İstanbul, 2009, s. 116-117.

3. sokak: Bekâr Sokağı

70	Yunan Krallığı Ortaelçiliği'nin yazmanlığı (kancılarya) ³ Bina yıkıldıktan sonra apartman olarak yeniden inşa edilmiştir. Alt katında Florya Bar mevcuttur.
78	Apartman LECLERCQ Odabaşı: Calitza Youvan (1) Leclercq (Dul Bayan Alfred) (2) Zollikofer (Hermann), Mühendis (3) Clician (Alfred S.), baş sekreter <i>Régie des Tabacs</i> [Tütün İhisarı] (4) Leclercq (Gaston), talebe
78	Rıza Topanelli, lokanta
80	Vlastari (C.), bankacı
82	Limonciyan (E.), eczacı

4. sokak: Misk Sokağı

84	Angiopulos (K.), şekerçi [Angiopulos] ⁴ Misk Sokağı'nın köşesinde bulunan ev Mimar Balyan'a aitti. Angiopulo Pastanesi 1908 yılına doğru bu binanın alt katında açılmıştır. İlginç bir ayrıntı: Pastanenin birkaç sandalyesi de kaldırıma çıkarılmıştır.
86	Surenyan (Th.), bakkal
86	Tokatian (Dicran), tüccar
88	Kondaris (S.), yün
88	Pirimoglu (P.), tütün
90	<i>Le Phénix</i> , bakkal, Haig A. Tiryakian'ın müdürü
90	Gazete yönetimi ve basımı, <i>Neologos</i> <i>Neologos</i> (Yeni Söz), 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başlarında İstanbul'da yayımlanan en önemli ve en uzun süre yayın hayatını sürdüren Rumca bir gazetedir. Ağustos 1866'da günlük gazete olarak yayına başlanmış, daha sonra haftada üç kere yayımlanmaya devam etmiştir.
90	Teodorides (N.), eczacı
92	Muhtar Ağa, tütüncü dükkânı
94	Hatsios (Ster. A.), bakkal

3 Said Naum-Duhanî, *Eski İnsanlar Eski Evler*, 19. Yüzyılda Beyoğlu'nun Sosyal Topoğrafyası, çev. Cemal Süreya, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2017, s. 179.

4 Naum-Duhanî, *Eski İnsanlar Eski Evler*, s. 168.

5. sokak: İmam Sokağı

104	Sotiriades (Lazare), şekerçi
106	Papagabriel (Demetre G.), saatçi
	Kalemkarian (H.), dişiçi
	Gulerian (Z.), tütüncü
108	Makrides (P.), şekerçi
110	Panayotidis ve Şirketi, New-Camelia, ipek
	CITÉ [Merkez] ROUMÉLIE [Rumeli]⁵ Sultan II. Abdülhamid'in başmabeyincisi Sarıca Ragıp Paşa tarafından 1897 yılında yaptırılmıştır. İstiklal Caddesi ile Öğüt Sokağı'nı birbirine bağlayan pasajın mimarı August Jasmund'dur. T planlı ve üzeri metal strüktürlü camla örtülü pasaj, giriş katı dışında 6 kata sahiptir. Zemin dükkânlardan birinde 1940 yılından beri Rebul Eczanesi bulunmaktadır.
114	Natsos (Hariton), sütçü
114	Ilia (Paul), berber
116	Reboul (J. C.), eczane⁶ Rebul Eczanesi, 1895 yılında Fransız eczacı Jean Cesare Reboul tarafından kurulmuştur. 1900 yılından sonra Rumeli Pasajı'nın giriş katında faaliyet göstermiştir. Eczacı Jean Cesare Reboul'un hikâyesi de ilginçtir. Jean Cesare Reboul, babası mühendislik görevi nedeniyle Trabzon-Erzurum karayolunun inşaatı için Türkiye'ye geldiğinde Trabzon'da doğmuştur. Eğitimini Paris'te tamamladıktan sonra çok sevdiği İstanbul'a yerleşmiştir. Eczacılık diplomasıyla Beyoğlu'nda eczacılığa başlamıştır. Mezarı Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndadır. Günümüzde eczaneyi Mehmet Müderrisoğlu işletmektedir.

Cami

5 Zuhal Floria'dan edinilen bilgilere dayanarak. Bundan sonra sadece ismen belirtilecektir.

6 Zuhal Floria.

6. sokak: Sakızağaç [Sakızağacı] Sokağı

122	Constantinides (N.), eczacı
124	Coumbia (Zoī), kiralık oda
	Pappadopoulos (Vassil), simsar
126	Cosmas (Nicolas), yün işleri, tuhafiye
128	Simonidis (A.), tuhafiye
	Mateudakis (Jean), ayakkabıcı
	Muras (Georges), tütün
130	Luxembourg Apartmanı Kapıcı: Viskovitch Stanko (3) Gherson (Maurice) (5) Illich (col. St.), Sırbistan askeri ataşesi (7) Apikian (Bayan G.) (7) Apikian Eff. (Grégoire), avukat (8) Chabert (şövalye Albay), İtalya Büyükelçiliği'nin ikinci tercümanı (9) Posseldt (Albay), Osmanlı İmparatorluğu'nda ataşe (10) Negri (Achille O.), Gio. Ansaldo, Armstrong Co. tersanesinde mühendis (11) Glavany (René), sigorta şirketleri mümessili (12) Vismes de Ponthieu (Bayan)
130	Tsangopoulos (J.) Kardeşler, şekerçi, lokanta ve bira
132	Djermaguan [Cermaguyan] (Vincent), terzi
134	Théâtre Odéon [Odeon Tiyatrosu], ⁷ müdür: Alex. Langoussis 1875 yılında, mimar Giovanni Barborini tarafından iç duvarları muhteşem altın yaldız kalem işleriyle bezeli, iki balkonlu Varyete Tiyatrosu olarak inşa edilmiştir. Bu müthiş salonun adı 1877 yılında El Dorado, 1884 yılında da Verdi olarak değiştirildi. En sonunda, işletmesini Petros Raptopulos adında bir Rum'un üstlendiği salon Odeon adını aldı. Ünlü yabancı sanatçılardan Sarah Bernhardt'ın Tosca'yı oynadığı gece yer yerinden oynamıştır. Fransız aktör André Antoine, Odeon sahnesine çıkan ünlülerden bir diğeridir. 1930'lu yıllarında, işletmesini Niko Çangopoulos'un üstlendiği bina Saray Sineması adıyla kapılarını açmıştır. Odeon, günümüzde Demirören AVM'nin olduğu yapının içindeydi. ⁸
136	Panayotidis (Minas), şekerçi

7 Turgay Tuna, *Taksim'den Tünel'e Adım Adım Beyoğlu*, İstanbul: E Yayınları, 2015, s. 109-111.

8 Zuhail Floria.

7. sokak: Deveau Sokağı

140	Mir ve Cottureau, terzi
142	"Circolo d'Oriente" Derneği⁹ Cercle d'Orient, sarraf Abraham Karakahya tarafından 1875 yılında dönemin ünlü mimarı Alexandre Vallaury'e yaptırılmıştır. Abraham Karakahya, Mısır'da Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın yanında çalıştığı dönemde servetini artırmıştır. Günümüzde Beykoz Korusu olarak bilinen 28 hektarlık arazi de o dönemde ona aitti. Cercle d'Orient bir şehir kulübüydü. Üyeleri, dönemin önemli devlet adamları, Levanten, gayrimüslim işadamları ve bankacıları. 45 metrelik cephesiyle İstiklal Caddesi'nin en görkemli yapılarından biridir. Cercle d'Orient binası 1958 yılında Emekli Sandığı'na devredildi. Yapının sinema olarak kullanılan salonlarından birinin ismi Emek Sineması olarak değişti. Cercle d'Orient binası 2017'de restore edilerek Grand Pera ismiyle yeniden açıldı.
146	Stavraki (Nic. S.), berber
148	Tatarian (P.), terzi, gömlekçi
150	Psalty (Georges J.), mobilya
152	Lekos (P. H.), moda
152	Nicolaidis (Georges S.), tuhafiye
154	Sismanoğlu (Jean), banker
156	Kardamenis (T.) ve A. Veletsos, gömlekçi, yün giyim eşyası
	Georgiadis (Georges), tütün, gazete
158	Psaropoulos (Alex.), <i>Hofbrauhaus</i> (birahane) müdürü

8. sokak: Halep Sitesi [Centro Aleppo]

158	Rossi (D.), çamaşır
	Leontidi (Georges), tütün
160	Christidi (Georges D.), atölye
162	Andriomenos (N.), fotoğrafçı
	"Sintagmaticos Politikos Sindesmos" (Siyasi dernek)
164	"Cinémas Orientaux" Sinema, müdür: Georges Champsoor
164	Aghniadis ve Yakumis, tuhafiyе
166	Calavrias (Alex.), çarşaf
	Hamamcıyan (Serkis Efendi ailesi)
168	Bravakis (G. D.), pastane

9. sokak: Sağ sokak [Günümüzde Balı Sokağı]

170	<i>Cent Mille Chemises</i> , gömlekçi
	Veletsos (P.), D. Sigara, yün giyim eşyası

10. sokak: Sol sokak [Günümüzde Solakzade Sokağı]

174 ila	Tokatlian (Mıgırdıç) Şirketi, pastane, otel, lokanta, kahvehane TOKATLIYAN ¹⁰
186	Tokatlıyan Otelі, 1909 yılında Mıgırdıç Tokatlıyan tarafında İstiklal Caddesi üzerinde kurulmuştur. Kapalıçarşı'da esnaf lokantacısı olan Mıgırdıç Tokatlıyan, Tokatlıyan'ı açarak İstanbul'un en ünlü, en kaliteli otel ve restoranını yaratmıştır. Otel arsası Ermeni Kilisesi Vakfı'na ait olup Tokatlıyan Otelі inşaati öncesi Ermeni Tiyatrosu olarak kullanılıyordu. İstanbul'a Toka'tan göçmüş olan Mıgırdıç Tokatlıyan, çok lüks sınıf olarak açılan Cafe Splendide ile Beyoğlu'nda adını duyurmuştu. Tokatlıyan binası 1955 yılından beri Tokatlıyan Han olarak bakımsız virane hali ile kullanılmaktadır. İçerisinde çeşitli dükkânlar vardır. Sahaf Ergun Hiçyılmaz hanın giriş katındadır. Tokatlıyan'a sırf Ergun Bey'i görmek için giderim.
188	Grizagorides Kardeşler, atölye

11. sokak: “Cité de Péra” Pasajı [Çiçek Pasajı]

Çiçek Pasajı:¹¹ Galatasaray Lisesi’nin karşı sırasında yer alan Çiçek Pasajı, 1870 Beyoğlu yangınında yok olan ünlü Naum Tiyatrosu’nun arsasında Banker Hristaki Zografos tarafından mimar Cleanthe Zannos’a 1876 yılında Cite de Pera adıyla yaptırılmıştır. 1930’larda Çiçekçilik Kooperatifi’nin çarşıya taşınmasıyla Çiçek Pasajı adını almıştır. 1950’lerin sonunda ise pasaj tümüyle meyhaneye konseptine dönüşmüştür.

190	Aleksiadis (D. G.), tuhafiye
	Vorias (C.), kuyumcu
192	“ <i>Régie des Tabacs</i> ” (Tütün İhisarı) mamulleri satış yeri

12. sokak: Tiyatro Sokağı [Rue du Théâtre]

194	Georgiadis (Ath.), <i>Au Louvre</i> , ipek
196	Privileggio (P.), terzi, dikiş atölyesi
198	Tahtacıyan (Sertço), berber
200	Karagözyan (A.), ressam
	Kaprielyan (Kirkor), dişiçi
	Goutas (D.), terzi
	Damigu (Matmazel Helene), güzellik salonu
204	AZARIAN Apartmanı Odabaşı: Balabanyan (Gomidas) (1) Mimidyen (Ant.), doktor (3) Stavrides (A. D.), dişiçi (4) Pappudaff (Fatiuş), simsar Ananian (Matmazel Fanny ve Marie)
206	Nedjibler [Necibler] (Şirket), atölye
	Necib ve Oğlu, atölye
208, 210	Osmanlı Posta ve Telgraf İdaresi

11 Zuhâl Floria.

	<i>The Eastern Telegraph Company</i> [Doğu Telgraf Şirketi]
	<i>Osteuropäische Telegraphengesellschaft</i> [Doğu Avrupa Telgraf Şirketi] Eski Beyoğlu Posta ve Telgrafhane binası¹² Beyoğlu'nun cephesi mermer kaplı sayılı binalarından biridir. 1875 yılında Theodor Sıvacıyan adlı Ermeni bir işadamı tarafından yaptırılan bina, 1907 yılında, Posta-Telgraf Nazırı Hüseyin Habib Efendi'nin döneminde posta nazırlığı tarafından satın alınmıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında, ofisleri bulunan Avusturya ve İngiliz Telgraf ve Doğu Telgraf Şirketleri çalışmalarını burada sürdürmüşlerdir. 1977 yılında bina kısmen yanmış ve yapılan onarımlardan sonra 1982 yılında tekrar açılmıştır. 1999 Marmara depreminde hasar görüp tehlike arz eden postane binası kapatılarak başka yere taşınmıştır. 2009 yılında müzeye dönüştürülmüştür.

13. sokak: Hamalbaşı Sokak

244	Lemoncioğlu (C.) ve Ev. Spiridion, moda
246	Lemoncioğlu (N.) ve I. Pastellas, kristal ve porselen
248	Markarian (A.), mücevherat
248	Metses (Haralam.), kasap
254	Pappayanopoulos (J. ve T.), bakkal
256	Coussoulis (Nic.), sigara, döviz bürosu
256	Benditsch (Robert), fırın
258	Calligas ve Vassiliadis, tuhafiye

12 Tuna, *Taksim'den Tünel'e Adım Adım Beyoğlu*, s. 184-185.

14. sokak: Tütüncü Çıkmazı

262	Dapola (Sim.), moda, <i>Parret</i> şirketi
264, 266	Aznavur Sitesi Aznavur Pasajı: ¹³ Günümüzde Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları binasının karşısında yer alan Aznavur Pasajı, 1893 yılında Aznavur ailesi tarafından mimar Hovsep Aznavur'a yaptırılmıştır. Pasaj dokuz katlıdır. İstiklal Caddesi girişi dar olmasına karşın içeri girildiğinde yüksek tavanlı, neoklasik sütun başlıklarıyla geniş bir mekân duygusu verir. İstiklal Caddesi'nin girişindeki kapının üstünde Art Nouveau üslubu dikkat çekicidir. Meşrutiyet Caddesi'ne bakan cephesi ise oldukça sadedir. Pasajın içinde 30 civarında dükkân bulunmaktadır.
272	Vringas (Jean), pastahane
	Zimpulides (D. S.), terzi
	Broussali (Helen), yatırım bürosu
276	Stronguilo Kardeşler, gömlekçi

15. sokak: Boğaz Çıkmazı

276	Birahane ve <i>Central</i> lokanta
-----	------------------------------------

16. sokak: Hazzopoulo Pasajı

Hacopulo Pasajı:¹⁴ Hacopulo Hanı 1850'li yıllarda İstiklal Caddesi ve Tepebaşı Caddesi'ni [Günümüzde Meşrutiyet] birbirine bağlayan yerde inşa edilmiştir. 15 Nisan 1871 tarihli *La Turquie* gazetesinde, şehrin tanınmış tüccarlarından olan M. Hacopulos'a ait bir pasaj açıldığının haberi verilmiştir. Pasajın en önemli özelliği, yapıldığı günden beri içindeki dükkânların tamamına yakınının düğmeciler, işlemeciler, broderci ve model çizimcilerinden oluşmasıdır.

13 Zuhul Floria.

14 Sinan Ceko, *İstanbul'un 100 Hanı*, İstanbul: Kültür A.Ş., 2012, s. 87.

278	Lambropulos Kardeşler, tuhafiye
280	Marianopulos (Dim.), gazete
282	Pazaryan (G.), mücevherat
284	Karayanopulos (G. N.), <i>Londres</i> birahane müdürü Sahibi Alman olduğundan, 1870 yılında kapılarını açan Londra Birahanesi'nin esas müşterilerini İstanbul'da yaşayan Almanlar oluşturmuştur. Sonradan, Karayanopulos adlı Rum bir müteşebbis tarafından işletilmiştir. ¹⁵
286	Mesciyan (Isak), yün giyim esyası
288	Derarsene (G.), fotoğrafçı <i>Parnasse</i>
290	Osmanlı Kooperatifi (Cooperativa Ottomana, Società Anonima dei vecchi stabilimenti) J. Pappi, yiyecek
286	Sivacıyan (Armenak), kuyumcu
292	Valliades Kardeşler, ayakkabıcı
294	<i>Panaia</i> Rum Kilisesi'nin pasajı Panaia Rum Kilisesi: ¹⁶ Mısır Apartmanı'nın tam karşısında Emir Nevruz Çıkmazı'nda bulunan kilise 1804 yılında yaptırılmıştır. Mimarı Komnenos'tur. Kilise Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem'e ithaf edilmiştir. Rum kiliselerinde nadir rastlanan tarzda bir çan kulesine sahiptir. 2003'te yakınındaki İngiltere Büyükelçiliği'nin bombalanması sırasında zarar görmüş, bir yıl süreyle ibadete kapatılmış, 2004'te restore edilerek yeniden açılmıştır.
296	Hristides (Jean D.), tuhafiye
298	Della Sudda (Eug.), ¹⁷ eczane Kapısını 1847 yılında açan Della Sudda Eczanesi, İstanbul'un ilk eczanelerinden biridir. Bu eczane, sonradan Faik adını aldı ve mülkiyeti 1859 yılında saraydan paşalık unvanıyla onurlandırılacak doktor François Della Sudda'ya geçti.

17. sokak: Olivo Pasajı

Olivo Geçidi: Olivo Han'ın kapısının üzerinde de yazılı olduğu gibi bina 1900 tarihli; Malta asıllı İtalyan bir aile olan Olivo'lar

15 Tuna, *Taksim'den Tünel'e Adım Adım Beyoğlu*, s. 216.

16 Zuhai Floria.

17 Tuna, *Taksim'den Tünel'e Adım Adım Beyoğlu*, s. 115.

tarafından yaptırılmıştır. 19. yüzyılın sonlarında oluşmaya başlayan pasaj, başlarda toprak patika bir yol iken sonradan parke taşlarla kaplanmıştır. Geçidin orta yerinde kalan binada Demostenes Halas'ın işlettiği Constantinople Palace oteli yükseliyordu.¹⁸

300	Pappadopoulos (B. P.) ve Oğulları, müzik dükkânı
310	Tranopoulos (Ch. ve B.) Kardeşler, moda malzemeleri
312	Birahane <i>Gambrinus</i> , müdür: Dim. Triantoyani
	Iliadis (Hristo), kuyumcu
314	Apostolidis (Ger.), ayakkabı
316	Galatreos (Evang.), kuyumcu
318	Paçikakis (B.), ayakkabı
320	Avusturya-Osmanlı şirketi, döşemeci ve kaplamacı
322	Pappa (G. P.), çarşaf
324	Hazapis ve Gulantris, tuhafiye
326	Vretas (A.), saatçi
328	Balis Oğlu (Naum), kürk
330	Pappadopoulos (Panayoti), tütün
330	Skifos (Angeli), ayakkabı

17. sokak: Glavany Sokağı

336, 338,	Atlas Frères, "Au Lion", ipek
342	Kalivrusi (E.), ipek mamulleri

18. sokak: Saka Çıkmaz Sokak

344	Tranopoulos (Antoine D.), tuhafiye
346	NAMIK PAŞA Apartmanı (1) Sykiotis (Georges), terzi atölyesi (2) Sarades (Marie S.), terzi

18 Tuna, *Taksim'den Tünel'e Adım Adım Beyoğlu*, s. 218.

348	Georgiadis ve Perpinyas Kardeşler, moda
350	Viterbo (M.), <i>Aux Fabriques Réunies</i> , yapımevi
350	Zeki Paşa Apartmanı Odabaşı: Ahmed Ağa Zemin Kat: Teofilopulos (Thom.), döviz bürosu (1) Alemşah (Nişan), terzi (1) Kaporalis (N.), terzi (2) Lacombe (Dott. de), doktor (3) Tunda (Emile), Sağlık Ocağı müdürü
354	"DU BON MARCHÉ" Apartmanı (1) Rossi (J. ve A.), terzi (2) Boccognano (Pierre Louis), "Bon Marché" mağazalarının müdürü
354	<i>Au Bon Marché</i> , dükkân. Bon Marché dükkânı Mağazanın kurucusu olan Bortoli Kardeşler, Kırım Savaşı'nın ardından İstanbul'a gelerek bugün Mısır Apartmanı'nın bulunduğu yere Bon Marché mağazasını açtılar. Paris ve Marsilya'dan getirdikleri kıyafetleri satan Bortoli Kardeşler işlerini genişletmek isteyince, o dönemde bugün Odakule olarak bilinen yerde bulunan Banker Alléon Ailesi'nin konağını satın alarak Bon Marché'yi yeniden düzenlediler. Bon Marché'nin hem İstiklal Caddesi hem Tepebaşı tarafından girişleri bulunuyordu. Çelik Gülersoy'un teşvikiyle o dönemleri kaleme alan Said Naum Duhani, Bon Marché mağazasının sadık müşterilerinden biriydi. Bakın kitabında neler demiş: Biraz ileride daha çok Paris ve taşra şehirlerindeki büyük mağazaları hatırlatan Bortoli Biraderler'in Bonmarşesi yer alıyordu. Burada yok yoktu: her çeşit ev eşyası, maroken bölümü, kâğıt, avcılık, parfümeri, kuyumcu, bronz eşya, oyuncak bölümü, gözlükçü, fotoğraf bölümü, eczane, eldiven, tuhafiyeler, kadın çamaşırları, giysileri, şemsiyeler satan reyonlar, porselen, kristal, şaraplar, likörler, konserve, yatak takımları... Bon Marché mağazası 1926'da el değiştirip Viyana Musevisi olan Karlman'lara geçti ve o günden sonra da Karlman Bonmarşesi veya Karlman Pasajı isimleriyle anıldı. 1970'lerde Karlman yıkılarak yerine bugünkü Odakule binası yapıldı. ¹⁹
354	"DU BON MARCHÉ" Apartmanı (4) Mastroyeni (F.), moda (3) Byzantiadis (C.), doktor Kokidis (D.), doktor

19. sokak: Latin Çıkmaşı

356	Pascalides (Vasil), tütün
	Muriades (Th.), ayakkabı
356	Parissis (M.) Ogulları, yeni mamuller

20. sokak: “Esadji” Sokak [Günümüzde Deva Sokağı]

362, 364	Karlman (Carl), moda ve konfeksiyon
366	Sabuncakis (Efstratios S.), çiçekçi Bu firmanın kurucusu Efstratios Sabuncakis 1860’lı yıllarda Girit’in Hanya yerleşiminden İstanbul’a göç etmiş bir Rum olup sabun imal eden bir ailenin oğludur. İstanbul’a geldiğinde bir çiçekçinin yanında çıraklık yapmaya başlamıştır. Esaslı biçimde öğrendiği mesleğini ilerleterek 1874 yılında Beyoğlu’nda bir dükkân açmış ve kısa zamanda başarılı işlere imza atmıştır. O dönemde resmi makamlar kutlama ve törenler için çelenklerini, çiçeklerini Sabuncakis’e sipariş ederlerdi. ²⁰
366	N. Critico şirketinin acentesi

21. sokak: Lorando Çıkmaşı

370	Baker (G. ve A.), yapımevi
376	Burgeni (Victor), ayakkabı

22. sokak: Testa Çıkmaşı

380	Babayan Kardeşler, kuyumcu
388	Paluka (W.), Alman pazarı

23. sokak: Dandria Pasajı

390, 392	Lambrinidis (Marc), “Vapillon” halefi, vaftiz esyası
394	İtalyan Postanesi

20 Tuna, *Taksim’den Tünel’e Adım Adım Beyoğlu*, s. 220.

396	KANAVALOFF Apartmanı Odabaşı: Haçıkıyan (Nişan) İvrakis (Taxiarhis), Viyana birahanesi (2) Vassiliadis (C. P.), dişi (2) Lambrinidis (Alex.), Marc Lambrinidis şirketinden (4) Tzuklos (C.), doktor (5) Vassiliadis (Vassil), doktor (6) Kanavaloff (Ath.), mal sahibi
398	Karakas [Caracache] Kardeşler, fotoğraf makineleri RoberKarakas, Osmanlı Dönemi fotoğrafçılarından. Stüdyosunda portre çekimlerinden başka, kabine ve kartvizit boyutlarında hazırladığı kıyafet ve mesleklerle ilgili fotoğrafları da satardı. Bunlara ek olarak, fotoğraf malzemelerinin ticaretini yapmıştır. 1891 yılında stüdyonun ismi Karakas Kardeşler olarak geçmektedir. 1900'lerin başlarında Beyoğlu'nda 398 numaralı yere taşınmıştır. Aynı zamanda 474 numaralı yerde de bir şube açılmıştır. Fotoğraf stüdyosu 1922 yılına kadar çalışmalarını sürdürmüştür. ²¹

24. sokak: Venedik Sokağı

400	Exerdjoglou (Théod.), yeni mamuller
402	Ognienovich (S.) ve Şirketi, <i>Moderne</i> Kitabevi
404	"Au Palais Royal", Ravouna Kardeşler, yapımevi
406	Amerikan pazarı; sahipleri: C. D. Yenidunia ve Şirketi

25. sokak: Derviş Sokak

408	<i>Au Petit Louvre</i> , yapımevi, sahibi: A. Zahariades
408	Varian (J. C.) ve Oğulları, kristal ve porselen
410	Sarafidis (Stavro), yeni mamuller

21 Gülerden Bölük, *İstanbul'un 100 Fotoğrafçısı*, İstanbul: Kültür A.Ş., 2009, s. 38.

412	REŞAT PAŞA Apartmanı Reşat Paşa Apartmanı: Aznavur Pasajı'nın hemen yanında kalan bu apartmanın yapım yılı ve mimarı bilinmemektedir. Beş katlı binanın ön cephesi Art Nouveau ve Neoklasik özellikler taşır. Art Nouveau süslemeleri özellikle üçüncü kattan sonra cephenin değişen ritminde görülür. Cumbanın üzerinde bulunan balkonda çiçek motifli yapraklardan oluşan yoğun bezemeler ve eğrisel formlardan oluşan bombeli demir korkuluklar vardır.²² (1) Gritti (A.) ve M. Haniotis, terzi (2) Simon, fotoğrafçı, Boşnakyan (Vahan H.), sahibi Kandçıyan (S.), dişiçi (4) Gritti (Emilia), moda
416	Saury (M.) ve Şirketi, kuyumcu

26. sokak: “Ottoni” Çıkmazı

418	Lemoncioğlu (C.) ve I. Pastellas, kristal ve porselen
420	“Cité DE SYRIE” Suriye Sitesi Suriye Pasajı: İstiklal Caddesi'nde Rus Konsolosluğu'nun karşısında kalan pasaj, 1909 yılında dönemin ünlü tüccarlarından Abut ailesi tarafından mimar Dimitri Vassiliadis'e yaptırılmıştır. Yapının alt katı pasaj ve çarşı olarak, üst katları ise konut şeklinde tasarlanmıştır. 1875 yılından 1974'e kadar Fransızca yayımlanan <i>Journal de Stamboul</i> gazetesinin matbaası Suriye Pasajı'ndaydı. 1920'lerde Rumca yayımlanan yüksek tirajlı gazete APOYEVMATİNİ'nin hazırlık çalışmaları da bu pasajda sürdürüldü.
422	“Grands Magasins du Printemps de Paris”, Paris Printemps mağazaları

27. sokak: Timoni Sokağı

426	Polihroni [Polychronis] (J.), <i>Strasbourg</i> Biraşanesi
428	Karayosma (F.), piyano ve müzik
430	Dimitrakopulo Kardeşler, bakkaliye

28. sokak: Oryantal Pasajı (Passaggio Orientale)

432	Bourdon (H.) ve J. David, <i>Saint Petersburg</i> şekerçi ve pastahane
436	Evangelino (S.), döviz bürosu, pulcu
436	ELIAS PAŞA Apartmanı Odabaşı: Pavloviç (Tomas) (1) Pakos (P.), terzi (2) Garih (U.), dişiçi (2) Palamidis (Georges), doğum doktoru (3) Friedmann (Bayan Marie) ve Kız Kardeşleri, terzi
438	Avusturya Postanesi şubesi
440	Şapirer [Schapirer] (Jacob), yün giyim esyası

29. sokak: Asmalı Mescit Sokağı

O dönemde nüfusunun çoğunluğunu Rum vatandaşların, Be-yaz Rus kökenli ailelerin, yabancı konsolosluk görevlilerinin oluş-turduğu bu sokakta bazı konsolosluk binaları da bulunuyordu. Asmalı Mescit'te yaşamış ünlüler arasında padişah için marşlar bestelemiş Giuseppe Donizetti Paşa ve eski İstanbul'un ünlü fotoğ-rafcılarından James Robertson sayılabilir.²³

450	Batistatos (Const. D.) ve Ph. Ioannidis, yapımevi
452	Ahnam (Charles), kunduracı
452	Parma (Paul), terzi atölyesi, M. Palma ve Oğulları D. Lena halefi
	Parma (Louis), komisyoncu
	Frisch (Mme F.), dişiçi
	Parladi (Jacques), <i>Deutsche Orient Bank</i> 'ta istihbarat şefi
	Dimitriu (Jean), tütün
454	Papadimitratos (Fotis), çiçekçi
456	Petrangelo (Mişel), berber
458	Dandria (A.), modacı
460	Rusya Başkonsolosluğu

23 Tuna, *Taksim'den Tünel'e adım adım Beyoğlu*, s. 325-327.

30. sokak: İsveç Sokağı (Rue de Suède)

464, 466	Scarlatos (Nicolas M.), modacı
468	Patriarkeas (S.), yapımevi
470	Griyevitch (P.), berber
472	Pappadopoulos (Demet.), fonografi
474	Karakaş Kardeşler, fotoğraf makineleri
476	Melkenstein (Isidore), kuyumcu
482	Verdoux (J.), gözlük

31. Tünel Meydanı

Geçmişte, bu meydanın orta yerinde fıskiyeyle bir de havuzu varmış. Meydanın asıl özelliği, adını da taşımakta olduğu dünyanın en eski üçüncü yeraltı taşıma sistemine ev sahipliği yapmasıdır. Geçmişin izlerini, yağ kokusu sinmiş duvarlarında taşıyan Tünel, 1863 yılında Londra’da, 1868 yılında da New York’ta inşa edilen metrolardan sonra dünyanın üçüncü tüneli olma ayrıcalığını taşır.

1871-1874 yılları arasında, yapımı mühendis Eugène Henri Gavand tarafından gerçekleştirilen tünelin inşası sırasında buradan çıkartılıp katırlarla taşınan topraklar, Tepebaşı ile Kasımpaşa arasındaki bayıra boşaltılmıştır. İki yıl boyunca, üstü açık vagonlarda yalnızca hayvanlar, at arabaları ve eşyalar taşınmıştır. Gayrimüslim kesim de Tünel’e ilgi göstermeye başlar, ne de olsa, Karaköy’den Beyoğlu’na çıkan o büyük yokuşu 108 saniyede katetmek, hem zaman açısından hem fiziki açıdan büyük kolaylıktır. Tünel, 1939 yılından bu yana İETT tarafından işletilmektedir.²⁴

24 Tuna, *Taksim’den Tünel’e Adım Adım Beyoğlu*, s. 372-374.

484	Vafiades (Const. E.), kunduracı
486	Mentzos (B. G.) ve Şirketi, kitabevi
486	Ksantos [Xanthos] (Georges), modacı
486	Kastellides Kardeşler, yün işleri
486	Samaras (Sp. D.), kürk
486	Şahinyan (Duruk), modacı
486	Stavridis (Ant.), bayanlar için konfeksiyon
486	Naskidoff (A.), modacı
486	Rosenstein (Z.), terzi atölyesi

32. sokak: Nebat Sokak

	Karakol binası
488	D'andria (G.), İtalyanca yayınlar
490	Scarlato (N. E.), modacı
492	Ostrow (A.), şapka
494	Krikoryan (Filo), modacı
494	Skufopulos (Georges), elbise ve palto
496	Zakum (Hector), kaplamacı
498	Melkonyan (Melkon), berber
500	Baker (George ve A.), yapımevi
502	Collaro (Frangisco), kunduracı
502	Filakis (N.), kitabevi
506	Survanos (Mihail), örgü işleri imalatı
508	Schlick (A.), şapka ve fes

33. sokak: Değirmen Sokak

512	Niaros (Sot.), kitabevi
514	Ekzarhos [Exarchos] (D. G.) ve A. Bournias, elektrikçi
516	ADAMOPULOS Apartmanı 1906 yılında mimar C. Coulouthros tarafından inşa edilmiştir. Neoklasik üsluba yakın tasarlanan cephe düzenlemesiyle, aynı döneme tarihlenen pek çok yapı örneği gibi ana malzemesi taş olan yapı oldukça geniş bir alan kaplamaktadır. ²⁵ Odabaşı: Ratkovitç (Petro) (1) Calfoglu (D.), dişiçi (2) Xenos (Ath.), kaptan (3) Kovach (Albert de), mühendis (4) Gorniaczewski (Th.), terzi (5) Englaender (Michel), profesör (8) Rosenthal (Moritz L.), komisyoncu (9) Küçükyan (Alex.), tüccar (10) Nikiforaki (Georges), değirmencilik (12) Glavany (Richard), <i>Damas Hama</i> demiryollarında muhasebeci (13) Raymond (Clement de), Başmüfettiş (14) Marketto (Hristo), ip/halat ticareti (15) Ruzicka (Dr Ottokar), Avusturya Postanesi'nde yardımcı denetçi (17) Simon (Georges), berber
516	Platis (Hristo), terzi
518	Parayios (Dim.), kundura
	Cami
520	Ghikas (Arist.), kasap
522, 532	Ferigo (Petro), mobilya
530	Tomas (Stef.), tütün
536	Calfopulos (Theod.), berber
538	Pappantoine (Gerass.), kitapçı
540	Vafiadis (Th.) ve Şirketi, gramofon
542	Elefteriadis (Avram), muhallebici

25 Ceco, *İstanbul'un 100 Hanı*, s. 19-21.

544	Franghioudakis (Ant.), kundura
546	Psilopulos (Const.) ve Dem. Hristopulos, kahve
548	Bilikaki (François C.), kundura malzemeleri
550	Çalpoglu Kardeşler, tuhafiye

34. sokak: Cerrahpaşa Sokak

554	Mitsopulos (Gr.), bakkal
556	Barzilaî (A.), eczane
558	Eisenstein (A.) ve Oğulları, müzik aletleri
564	Iliadis (Const.), odun ve kömür
568	Kuşas (G.), yün giyim eşyası
	Ricci (Domen.), oyuncak
570	Mordo (Jean), ortopedist
	Alberti (Efimi), oymacı
	Rigopulos (Stilianos), cilt işleri
572	Abalian (Agop H.) ve S. Missassian, demir eşya imalatı
574	Survanos (D. G.), demir eşya
576	Curtessi Kardeşler, mobilya
578	Crespi (J. ve B.), çerçeve işleri
582	Karayanni Kardeşler, sütçü
584	Baruh Moïse, çerçeve işleri
588	Nicolau (Vassil), pastane
590	Kutikas (Vassilios), berber

35. sokak: Kule Kapısı Sokağı (Galata Kulesi)

36. sokak: Merdiven Sokak

592	Tsaoussakis (Spiridion), dişiçi
	Abdullah Hacı Ali, tütün
594	Kalfa (C.) Kardeşler, yiyecek esya
594	Andrinos (Hristo), <i>Teutonia</i> Kulübü'nde memur Teutonia: Bina 1875 yılından bu yana İstanbul'daki Almanların kültür ve sosyal kulübü işlevini gören; balo, çay, toplantı, sergi, konser, konferans gibi etkinliklerin yapıldığı yerdir; mimar Von Mackensen tarafından inşa edilmiştir. Geçmişi 1847 yılına dek uzanan dernek, aynı yıllarda İstanbul'da yaşayan Bohemyalı Alman cam tüccarları tarafından kurulmuştur. Üç Alman devlet başkanı, Kayser II. Wilhelm, Theodor Heuss ve Konrad Adenauer tarafından ziyaret edilmiştir. Goebbels de burada bir konuşma yapmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Türkiye'nin müttefik ülkelerle birlikteliğini ilan etmesinden sonra da 1944 yılında kapatılmış ve bina kapısı 1954 yılına dek mühürlü kalmıştır. ²⁶
596	Eminian (Bedros), bileyci
600	Hillel (Isaac), temizlik malzemeleri
604	Sadik Mulayaya, çorap
606	Pappadopoulos (Const. K.), damga, mühür
608	Azaziyan (K.), terzi malzemeleri

Caddenin Sol Tarafı (Meydandan Tünel'e doğru)

1	Stratigaki (Efstratios), bakkal
1	Hadji Grigoriou (Alex.) ve Cie, <i>Eptalophos</i> kahvehanesinin işletmecisi
5	Karayanni Kardeşler, sütçü
7	Tzega (G.) Kardeşler, meyhane
9	Ladopoulos (Yossif), bakkal
11	Şevki (Chevki), kasap
13	Ducas (Georges), fırın
15, 17	Tzega (G.) Kardeşler, şarap
15	Daravinga (Stavro), tütün
21	Panganikas (S. S.), sütçü
23	Pappadopoulos (Tomas), tütün mamulleri
23	Nenopoulos (Panayotti C.), bakkal, şarap
25, 27	Mehmed Rıza, lokanta
29	Margossian (M.), kahvehane
33	Yusuf Zeki, doktor
35	Tülbendciyan (Vincent), berber ve kolonya imalatçısı
37	Tanti (Dul Bayan Victoire)
	Taşcıyan (V.), dişçi
39	Spiridonos (J. P.), saatçi
39	Nurian (Hatçık), fes
41	Mardirosyan (M.), dişçi
43	Stratigaki Kardeşler, bakkal
45	Sakayan (S.), kahvehane
47	Georgopoulos (P.) Kardeşler, tütün mamulleri
49	Sclavo (Fotius), eczane
51, 53	Calutzis (L.), kasap

1. sokak: Rum Kabristanı Sokağı

18. yüzyılda Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi'nin yerinde Pera Rum Hastanesi yer alıyordu. Etrafında bulunan Rum mezarlığından dolayı sokağın adı Rum Kabristanı Sokağı olarak anılmıştır. Bugünkü Meşelik Sokak.²⁷

55	İbrahim Halil, tütün mamulleri
57	Kehayadopulos (Stilianos), berber
59	Tzuma Kardeşler, bakkal
61	ÇIRACIYAN Apartmanı (1) Corpi (John R.), <i>Wiener Bank Verein</i> 'in vekili (2) Voridis (Dul) (3) Vassiliadis (V.), mühendis
61 bis	Çuhacı (G.) ve S. Caravas, kaplamacı
	Perovolidis (Leonidas), kartpostal
65	Tolayan (Ohannes), (<i>Mendjouma-i-Ahbar</i>) <i>Mencuma-i Ahbar</i> gazetesinin sahibi ve müdürü
65	Tolayan (Yervant), <i>Gavroche</i> gazetesinin sahibi ve müdürü
65	Pistoff (Nicolas M.), arabacı
67	Sfikas (Sphicas D.), tütün
69	Valsamakıs (Pand.), lokanta, şarap
	Adalı (N.), ütücü
73	Ahçıyan (Achdjian Kerope), berber
75	Surmenian (Sebuh), tütün mamulleri
75	Zarfçıyan (Zarfdjian K.), doktor
77	Sardhis (Greg. D.), birahane

27 Tuna, *Taksim'den Tünel'e Adım Adım Beyoğlu*, s. 58-62.

77	NORADUNGIYAN Apartmanı Odabaşı: Yacubian (Petri) (1) Mülkiye Okulu'nun eski talebe derneği (2) Azaryan Efendi, senatör (3) Ludci (Loudji Georges), kaplamacı
79	ANT. FOLTZ Apartmanı Odabaşı: İzzet Ağa (1) Şişliyan (Hrant), dişiçi (1) Bakas (Marius A.), avukat (2) Sofiano (Ant. D.), <i>Pan</i> , Rumca mecmuasının sahibi ve müdürü (3) Seferyan (Dul Bayan Nişan Efendi) ²⁸ (5) Anmegiyan Efendi, tercüman (6) Hamamcıyan (Gurnik), bankacı Hamamcıyan (Keğam), komisyoncu
81	Şahbaz (Ed.), doktor
81	Stratigaki Kardeşler, bakkal
81	Nakaşyan (Nacachian Aram), manikür salonu
83	Dikraniyan (V.) ve Şirketi, ayakkabı

2. sokak: Küçük Parmakkapı Sokağı

85	Manasso (S. N.), <i>Marseillaise</i> bakkal
87	HRİSOS (CHRISSOS) Apartmanı (2) Manara (Mario), doktor (5) Chrissos (P.), tüccar
89	<i>Cinema Americano</i> [Amerikan Sineması], sahibi: P. Chrissos
91	Ditsos (Const.), camcı
	Pappavramidis (Christo), tütün

28 Vefat eden Nişan Seferyan Efendi'nin dul eşi anlamına gelir.

3. sokak: Büyük Parmakkapı Sokağı

95	Zaharopulo (Zacharopulo Emm.), eczane
95	Pappavramidis (Dim.), tütün
97	Fischer (F.), Demiryolları'nda sekreter
99	Tsitsopulos (Eftimios), kasap
101	Hoci Efendi, Tramvay İşletmesi Müdürlüğü'nden emekli ²⁹
107	Eliasco (John), bankacı
111	Balgi (Paul), piyano
	Hanessian (Ohannes), saatçi
115	Stambolluyan (Parsek H.), bankacı
117	Kalemkarian (Mihran), eczane
119	Lifonti (G. Schaday), müzik, piyano
121	Rossi (Ant. ve Guillaume)
123	Noïos (Georges), eyerci
125	Filipu (Philipou Georges), manav
125	CAMONDO Apartmanı Aynı aileye ait olan, Bankalar Caddesi, Felek Sokak'taki Kamondo Evi günümüzde otel olarak kullanılmaktadır. Bina 1882 yılında mimar Gabriel Tedeschi tarafından Galata'nın ünlü Yahudi bankerlerinden Kamondo için tasarlanmıştır. Bina, yapımı tamamlandıktan sonra bir süre İsrailite Universelle Demeği'ne bağlı okula devredilmiş olsa da daha sonra Kamondo Bankası'nda çalışanlar için konut olarak kullanılmıştır.³⁰ Odabaşı: İsmail Halil (1) Rziha (E. de), mühendis (2) Elias Paşa, gözlükçü (3) Kamler (Henri), Avusturya Postanesi müdürü (4) Piperno (L.), I. Camondo ve Cie şirketinin müdürü (6) Vamvakis (A.), komisyoncu (7) Elefteriadis (Ailesi) (8) Mitsotaki (Haral.), tüccar

29 Eski Hariciye Nazırı Savas Paşa'nın kayınbiraderidir. Salonunun İstiklal Caddesi'ne bakan bir penceresine dışarıdan görülecek şekilde bir minyatür tramvay vagonu koymuştu. Naum-Duhanî, *Eski İnsanlar Eski Evler*, s. 168.

30 Zuhai Floria.

127	Anastassiadis (A. X.), araba yapım atölyesi.
127	COÛTEAUX Apartmanı Odabaşı: Malkassian (Elia) Giriş kah: Azkanever (Ermeni Kadınları Derneği) 1. kat: Duka Paşa (Doktor) 2. kat: Hazarosyan (Melik), P. Hazarosyan şirketinde 4. kat: Kocabeyekian (Alex.), <i>Sabah</i> gazetesinin yöneticisi Kocabeyekian (Vahran), doktor Danon (B. J.), Osmanlı Bankası'nda memur
127	Rossopulos (Alex.), tütüncü
129	Aleksanian (O.), kahve

4. sokak: Bahçeli Hamam Sokağı

129	Manios (Miche), bakkal
131	Şerif Kemaleddin, lokanta
133	Kazian (A.), terzi
133	Assimacopulos (Const.), fotoğrafçı
135	Farsopulos (Spiro), bakkal
	Afia (Moiz), halı tamircisi
137	İnciciyan Kardeşler, kasap
	Tulbenciyan (Apik), fes yapımı
139	Halil Ağa, tütüncü

5. sokak: Bursa Sokağı

143	Ovagimyan (Hatçık), kahve
147	Hazarosyan (Leon), ısıklandırma
149	Tchitchedjian (Pascal), fes
151	Dumas Kardeşler, eyercilik
153	Hudaverdi (M.), saatçi
155	Lukas (Tomas), sütçü
159	Brogakis (Avgust.), <i>Epiro</i> kahvesi
163	Ahbaryan ve Assaduryan, tütüncü
165	Fenerciyan (H.), tüccar

6. sokak: Kuloğlu Sokağı

173	Hacı Merkuriadis (Mercourios) ve Nic. Vassiliadis, bakkal
175	Mangalcıyan Kardeşler, kuyumcu
175	Armao (Teodore), tütüncü
175	Bonnici (Joseph), pedikür
177	Volkman (Johann), boyacı
	Kallias Kardeşler, tuhafiye

7. sokak: Hava Sokağı

179	Foti ve Kardeşler, muhallebici
181	Pappadopulos (M. N.), halı
183	Franco (Lazzaro), döşemelik kumaş

8. sokak: Anadolu Pasajı

19. yüzyılın sonlarına doğru Sultan II. Abdülhamid'in mabe-yincilerinden Sarıca Ragıp Paşa tarafından 831 metrekaare üzerine yaptırılmıştır. Tüccar apartmanları olarak tabir edilen binada on yedi dükkân ve ileri gelen tüccarlar için yirmi daire bulunmak-taydı. Hanın inşası tamamlandığında girişin sağ tarafına Lazzaro Franco'nun mefruşat mağazası, daha sonra da *Belfast* gömlekçisi bulunmaktaydı.³¹

185	Naumann Cie, L. Bornstein ve Şirketi, mümessil
187	Coukis (Michel), manifatura
189	Brussali (Kiriaco E.), çiçek
191	Köçeoğlu (Keutchéoglou) Agop Efendi Ailesi
193	Lazaretto (G.), moda
193	Hacopulos (Jean), terzi
197	Mavrocordato (Bayan L.)

31 Ceco, *İstanbul'un 100 Hanı*, s. 28.

201	<i>New-Hôtel</i> , yönetici De Celis (J.)
205	Filippidis (Defkalios), tereyağı
205	Vergoglu (D.), berber
207	Kostantinidis (S.), kuyumcu
209	Georgiadis (Ath.) ve Sp. Ioannidis, kumaş

9. sokak: Suterazi Sokağı

211	Çobanakis (Serafim), tütüncü
213	<i>New-Palace</i> , sahibi: S. Lemonidis
215	Hristidis (Sotiri), müzik ve piyano
217	Stavridis (Const.) ve Ch. Rayos, berber
219	Gulerian (Karnik), tütüncü
221	Cosmas (Dim.)
	Çohadiç (Tchohadjitch Dim.), Sırbistan Ortaelçiliği'nde tercüman
221	Cosmas Paşa (Nic.), Deniz Kuvvetleri'nde cerrah
223	Noulis (G. K.), doktor
227	Patriano (Darius), döşeme
	Andres (Louis), ressam
	Andres (Bayan Helle), ressam
231	ŞÜKRÜ BEY Apartmanı Odabaşı: Pappadopulos (Dimitro) (1) Lauffer (Geza), peruk (2) Velicanidi (E. J.), doktor (3) Androniki (Bayan), elbise (4) Millot (Louis), mühendis
233	Velicanidi (M.), eczane
237	<i>Aux Galeries de Péra</i> , yün vb.
239	ESSAYAN Apartmanı (1) Gherson (Isidore), Wiener Bank-Verein müdürü (2) Essayan (Dul Bayan Virginie) (3) Coressi (Dul Bayan Marie J.)
241	Baker (George ve A.), hazır elbise

247	Kanzuk (Canzuch J.) ve V. Giannetti, <i>Britannique</i> Eczanesi
247	SAİD PAŞA Apartmanı Odabaşı: Mehmed Ağa (2) Apostolidis (E.), dişçi (7) Ricci (Raffaello), komisyoncu
247	Stefanu (Jean), kahve <i>Royal</i>
249	Paris <i>Galleries Lafayette</i> şubesi

10. sokak: Kartal Sokağı

	Galatasaray Lisesi: 1820 yılına kadar Osmanlı'nın en önemli kurumlarından biri olan Galata Sarayı Medresesi bu yıldan sonra Tıbbiye ve Askeri Kışla olarak kullanılmıştır. Bu ikinci okulun etkinliği pek fazla sürmemiş ve 1868 yılında Sultan Abdülaziz'in katıldığı bir törenle Mekteb-i Sultani adıyla kurum yeniden faaliyete geçmiştir. 1924 yılında Galatasaray Lisesi adıyla eğitime başlamıştır. 1965 yılında kız öğrenciler okula kabul edilmiştir. 1968'de kuruluşunun 500. yıldönümünü, Türkiye'nin ilk laik okulu olarak da 100. yıldönümünü kutlayan okul; görkemli mimarisi ve geçmişiyle İstanbul'un önemli tarihi binalarından biridir. ³²
255	Renaud (Bayan Hariclia), bayan için dikim atölyesi
255	Platidu (Veroniki), manikür
257	Tuhtaryan (Garabed), döviz bürosu
257	Dadryan (A.), demir eşya
259	Camilieris (N.) ve Cie, tereyağı
259	Haralambidis (E. S.), eczane
	Karakol

11. sokak: Yeni Çarşı Sokağı

263	Lambro (Theod.) ve Jean Psoma, ayakkabı
263	Metalidis (Hristo), bakkal
265	Armao (A.), kolonya, parfüm

32 Tuna, *Taksim'den Tünel'e Adım Adım Beyoğlu*, s. 189-191.

12. sokak: Galatasaray Pasajı

273	Klonarides (P.), eczane
275	Spiegel (A. L.), elbise, palto
277	Gabriel ve Şirketi, sütçü
277	Lemoncioğlu (C.) ve Ev. Spiridion
279	Tsitsopulos (Nicolas) ve Şirketi, manav
283	Spanudis ve Rossinopulos, tuhafiye
	Granis (E.), bayan terzisi

13. sokak: Ada Sokağı

285	Angelides (D.), puro
305	Stepanyan (C.), tuhafiye
305	Milla Kardesler, terzi
	Paidas (G.), berber
	Argiridis (G.), bayanlar için elbise
	Bolian (Sirak), fotoğrafçı
307	Onofri (Louis), Japon mağazası
309	Paris <i>Grands Magasins du Louvre</i>
311	Paluka (Johann), gözlük
311	SAINT-ANTOINE Apartmanı Giriş: Cimara (Alex.), kambiyo acentesi Negro (Louis), mühendis (1) Rapp (A.), Zeytinburnu Fişek Fabrikası'nın müdürü (1) Klemens (P. P.), Avusturya Hastanesi cerrahı (2) Summerer (R. de), Osmanlı Bankası'nda sekreter (2) Eikborn (Konrad), dişçi (3) Haas (A. von), <i>Deutsche Bank</i> 'ta müdür yardımcısı (3) Gorgoly (A. M.), <i>Crédit Lyonnais</i> 'de genel müdür (4) De Nari (Edouard), mimar (4) Belart, Anadolu Demiryolları'nda memur Saint-Antoine Kilisesi
311	Wiener Bank-Verein (Pera şubesi)
	<i>The Oriental Carpet Manufacturers Ltd</i> , halı
329	Lazaretto (G.), moda
331	Sevy (Isaac), eczane

14. sokak: Linardi Sokağı

333	<i>Crédit Lyonnais</i> (Pera şubesi)
335	Fruchtermann (Max), çerçeve işleri
337	Azizyan (A. ve D.) Kardeşler, kuyumcu
339	Mathieu ve Cie, muhalebici
343	Commendiger (A.), Commendiger (Ernest), müzik ve piyano
343	Ognienovich (Spiro), tuhafiyе
345	Zalloni (Pierre), tütün
345	<i>The Singer Manufacturing Company</i> , dikiş makineleri, satış dükkânı ve şirket merkezi
345	Mullatier (F.), şekerçi, Romanet (Louis), halefi

15. sokak: Polonya Sokağı

347	Banque Impériale Ottomane, Osmanlı Bankası, Pera şubesi
347	Société Générale d'Assurances ottomane (Pera şubesi)
349	Bakalian (Aram), ressam
	Sarebey (Melcon), terzi
	Aprahamyan (G.), terzi
351	Zellich (A.) Figli, kırtasiye
353	Melconian Kardeşler, ipek eşya
353	Anemateros (Dim.), kürk
359	Tarkoul (Paul), <i>Phébus</i> fotoğrafçı
367	Mirikelam (P.),
369	Allahverdi (Ohannes), yüksek gelirli
	Fransa Başkonsolosluğu Fransa Büyükelçiliği

383	VUCCINO Apartmanı 1° kat: Dapola (Georges F.), moda malzemeleri 2° kat: Nikolaides (Nicolas), dişi 3° kat: Lombardo (Fortunato) Lombardo (Dul Bayan G. B.) 4° kat: Joaillier (Dul Bayan P.)
383	Lannessans (E.), şarap ve likör
385, 387	Dapola (Georges F.), moda aksesuarları
389	Pekios (D. ve N.) Kardeşler,
391	<i>Banque de Salonique</i> (Pera şubesi)
393	Hollanda Ortaelçiliği
395	Vartan, Zinguilli, kuyumcu
397	Yannios (Mihali), döviz bürosu
397	Gulmez Kardeşler, fotoğrafçı
399	Leontides (C. C.), gömlekçi
403	Pollak (D. H.) ve Şirketi, ayakkabı
403	RAVOUNA Apartmanı (1) Joannidi (G. D.), dişi (3) Mongavy (Louis), <i>Galleries Lafayette</i> müdürü
407	STAMATIADIS Apartmanı Odabaşı: Milovich (Yuvan) (2) Leon ve Şirketi, terzi atölyesi (3) Jurdan (Alex E.), Osmanlı Bankası'nda memur
405	<i>Deutsche Orient Bank</i> , Pera şubesi
407	Hazai (H.), saatçi
409	Motola (Robert ve R.) Kardeşler
411	Kutelis (E. D.), çiçekçi
	Gatidis (Odyssée A.), döviz bürosu
411	Georgiadis (K.), eczane
413	Şaub (Schaub Martin), tuhafiye, Kopp (Karl), halefi

16. sokak: Postacılar Sokak

417	Privileggio (P.), yün eşya
419	Kiriakopulos (E.), ses yazıcı
421	CEMAL BEY Apartmanı (1) Anastassiades (A.G.), bayan terzi (2) Plescoff (Dr), doktor (3) Rıza Nur, doktor
421	Kraml (A.), kürkçü
423	Nişastacıyan Kardeşler, kuyumcu
425	Zahariades (D.), vaftiz eşyası
	Santa Maria Katolik Kilisesi
431	SAINTE-MARIE Apartmanı Odabaşı: Arevian (Artin) Nicolaidis (Thém.), terzi atölyesi Kürkciyan (Puzant), fotoğrafçı "Società Anonima Gio. Ansaldo, Armstrong ve Cie." büroları Yağmuryan (Harout.), terzi atölyesi
431	Osmanlı Posta Büroları
433	Matcovich (Dr A. G.), eczane
437	Hovagimyan Kardeşler, yün eşya
439	Sebah ve Joaillier, fotoğrafçı Suriyeli Katolik-Melkit bir aileden olan Pascal Sebah 1857 yılında ilk stüdyosunu Tomtom Sokağı 10 numarada kurmuştur. Buraya El-Chark [Şark] olarak Arapça bir isim vermiştir. 1860 yılları başında Pera [İstiklal Caddesi] 232 numarada, Fransız Konsolosluğu'nun karşısında bir şube açmıştır. 1866 yılında bu şubeyi başka bir fotoğrafçıya devretmiş ve iki yıl sonra Pera 439 numaraya taşınmıştır. 1881'de Tomtom Sokağı'ndaki atölyenin yanmasıyla yıllardır oluşturulmuş negatifler ve tüm fotoğraf malzemeleri yok olmuştur. Pascal Sebah bu talihsiz olaydan beş yıl sonra 63 yaşında hayata veda etmiştir. Eşi Roza Zarfçıyan, çocuklarının yaşının küçüklüğü nedeniyle, Polycarpe Joaillier'i işletmeye ortak alarak, firmanın ismini Sebah ve Joaillier olarak değiştirmiştir. ³³

33 Bölük, *İstanbul'un 100 Fotoğrafçısı*, s. 26-27.

	Kopas (Platon), di�çi
441	Lazaridis (P.), gömlekçi
	Rusya B�y�kelcili�i İsviçre asıllı Giuseppe ve Gaspare Fossati Kardeşler tarafından 1838-1845 yılları arasında inşa edilen bu saray 8.000 metrekairelik bir alanı kaplamaktadır. Tavan ve duvarlarındaki muhteşem resimlerle zengin şekilde tasarlanmış olan sarayın büyük Saint-Petersburg Salonu, �arlık Rusyası'nın ihti�amını İstanbul'a taşıyan öğelerden biridir. Bu saray yapılmadan önce, Ruslar elçilik binası olarak Tünel tarafında kalan ve sonradan Narmanlı adını alacak hanı kullanmışlardır. ³⁴
449	Collaro (F.), �apkacı
451	İBRAHİM PA�A Apartmanı Odaba�ı: Apostologlu (A.) (1) Karikiopulo (Fr.) �irketi, terzi (2) Mayro (Alex.), di�çi Dimitrakopulo (G.) (4) Mazzolini (Pascal), matbaacı
453	Ganz Elektrik Anonim �irketi
455	Ganz ve Cie. <i>Danubius</i> , makine ve vagon
457	Keil (Otto), Sultan'ın kitapçısı
459	Tzallas (Lucas), döviz bürosu ve tütün
461	KAYSERİLİYAN Apartmanı Odaba�ı: Milovich (Frano) Giriş katı: Boyacıyan (G.), terzi (1) Surenyan (A.), di�çi (2) Tanqueray (Georges), banka müdürü (4) Petridis (Dr), avukat
461	Tremmas (M.) ve J. Katanos, bakkal

34 Tuna, *Taksim'den Tünel'e Adım Adım Beyoğlu*, s. 313-315.

17. sokak: Kumbaracı Yokuşu Sokağı

463	<i>Société des Producteurs de France</i> [Fransız Üreticiler Şirketi]
	Hallas (Philippe), <i>Khédivial-Palace Hôtel</i>
465	Alman Posta şubesi
467	Weinberg (Sigm.), gramofon
469	TESTA Apartmanı (1) Piliuris (J.), terzi atölyesi (2) Schegloff (A.), Rusya Büyükelçiliği'nde atase (3) Tacoli (marchese Arrigo), İtalya Büyükelçiliği'nde sekreter
471, 473	Décugis (H.), kristal ve porselen eşya
477	BOTTER Apartmanı Odabaşı: Agopian (Haçık) 1° kat: Botter (J.), terzi atölyesi 2° kat: Kaller (M.), doktor 3° kat: Rey (Aleksis), J.-S.-C. Demiryolu Şirketi'nin müdürü 4° kat: Rouet (Bayan) 5° kat: Edwards (Dul Bayan E. O.) Joffredy (Cesar), Sigorta şirketi acentesi Rizzo (Dott. A.), avukat Diamant (F.), D. H., Pollak şirketinin müdürü
479	Hayden Brothers, manifatura (Hayden Çıkmazı)
481	Vidoevich (A.) ve Oğulları, dikiş atölyesi
483	Weiss (S. H.), Heydrich (E.) halefi, kitapçı
485	Baptiste (G.), şapkacı
487	Rosenthal, tuhafiye İsveç Elçiliği İsveç Sarayı: İsveç Krallığı 1756 yılında Pera sirtlarından, bugünkü İsveç Konsoloslugu'nun bulunduğu yerdeki, İngiliz tüccar Lisle'e ait araziye 6.000 duka altınına satın alarak ilk elçilik binasını yaptırmıştır. Bina 1818 yangınında büyük hasar görür ve 1871 yılında, XV. Karl zamanında, Avusturyalı mimar Pulgher'e yeniden inşa ettirilmiştir. İsveç Krallığı'nın sınırları dışındaki en eski ve ilk elçilik binası olması nedeniyle de ayrı bir özellik taşır. ³⁵

491	Lazaridis (Pierre), gömlekçi
	Xantulis (G. A.), dikiş atölyesi
493	Braun (W.), moda
495	Varutti (Th.), şapkacı
497	Martinos (J.), terzi

18. sokak: Yeni Yol

505 à 511	Tiring (Victor) ve Kardeşleri, konfeksiyon
513	Evangelidis (P.), tütün
515	Karayannidis (J.), eczane
515	Kyriakopoulos (E.), fonograf [ses yazıcı; plak]
517	Killave (Bayan), terzi
	Kazancıyan (Vincent), dişçi
	Kondulis (A.), dişçi
517	Bon (P.), kunduracı
517	Rothenberg (Ch.), döviz bürosu
519	Aulle (Salvatore), berber
521	Gross Kardeşler, kuyumcu
523	Guliadis (Vassili), kasap
525	Okul kitapları, Dragatsis (J. J.)
527	Prelorenzo Kardeşler, kunduracı
529	Sergiades (Xenop.), kitapçı
531	Russo (S.), şapkacı
533	Bonis (G.), kunduracı
533	Vafiadis (M.) ve Oğulları, dikiş atölyesi
	Tekke,
541	Hüseyin Ağa, poğaçacı
543	Alvanopoulos (K.), tütüncü dükkânı

543	Tomaidis (A.), bakkal
545	Çobanyan (Remy), fonograf
547	Portokalidis (Cleov.), örgü işleri
	Micoğlu (Georges), kuyumcu
549 bis	Berberyan (Onnik), moda
551	Hruby (Robert), ışıklandırma, <i>Auer</i>
	Rappaport (S.), kitapçı
553	Halkiopulos (I.), kunduracı
555	Fetaki (Öfemi), modacı
557	Hornstein Kardeşler, saatçi
559	Apartman MAVRIDES (1) Krinsky (B.), dikiş atölyesi (2) Bolgi (Emilie) (3) Makropulos (N.), şekerçi
561	Mutevelli (Dim.), şapka ütücüsü
563	Beyleryan (Bedros), semsiye
567	Aleksandridis (Alex.), dikiş atölyesi
569	Vidalis (M.), kunduracı
571	Filippidis (Athan.), kasap
573	Tumanoff (Lucie), modacı
575	Kondaris (Arist.), yüncü
577	Turkoff (I. B.), dikiş atölyesi
579	Ehrlich (Albert), eczacı
581	Læffler (F.), tipografi ve litografi
585	Kassar (Kleoniki), modacı
585	Apartman FRIEDMANN Odabaşı: Fazıl İsmail (1) Saracıyan (Leon), dişiçi (2) Foussat (A.), Fransızca öğretmeni (3) Caloghera (Georges), memur (4) Karakasyan (V.), mühendis (5) Vandoro (Demosth.), tüccar

587	Carwetzki (Jean St.), pastane
589	Apartman SELAMİ BEY Odabaşı: Mehmed (2) Pappadopoulos (Etienne), Abdülrahman Bey'in sekreteri (3) Metaxa (Matmazel Elen) (4) Barry - Sabunci (Philippe G.), eczacı
591	Iofan (Salom.), saatçi ve pul
593	Dimaropoulos (Cons.), ressam
593	Mihailidis (Sofi), modacı

19. sokak: Ester Pasajı

595	Brod (N. B.), dikiş atölyesi
597	Cara (G.), gözlükçü
599	Mavrommatis (G.), terzi
	<i>Teutonia</i> [Kulüp]

20. sokak: Balkon Sokağı

611	Farhi (D.), oymacı
611	Kaloyeropoulos (L.), kunduracı
613	Karadimos (Lambros), bileyici
	Kaloğlu (Const.), polisaj
615	Breitner (H.), ve Oğulları, terzi levazımatı
617	Fillidis (Marco), fırın
619	Kepekcioglu (Djordji), kunduracı
621	Zervos (A.), mobilya
623	Gottesman (Nathan), dikiş atölyesi ve örgü
625	Ruşanopoulos (Nic.), inşaat tahtası
627	Behar (Elia), kundura
629	Zervos (A.), mobilya
631	Wahl (Auguste), Anadolu Demiryolları'nda memur

633	Winkler (F. Wilh.), oymacı
635	Yannicopulos (N.), gazete ve kitap
637	D'Isidoro (Dul Bayan)
637	Aznavour (Oh.), Aznavour Kardeşler şirketinden
639	Valianos (G. A.) ve E. K. Sladovitch, renkli kartpostal
641	Drossos (P. A.), kahve
651	Persides (Constantin), bakkal
653	Dimboğlu (Georges C.), yakıt

21. sokak: Yazıcı Sokağı

	Bittis (Stylianos), cam eşya
657	Apartman CİVAN (1) Jacob (Avram), terzi (2) Davanzo (Franc.), tabela ressamı (3) Karako (Joseph), sigortacı Karako (V. ve A.), pul (4) Dimitrievitch (Yannaki Eff.), Monastır milletvekili (5) Heilpern (Rudolf), <i>Atlas</i> şirketinin vekili (6) Asseo (Is. M.), komisyoncu (7) Ferri (Ernest), komisyoncu (8) Algranti (Bayan) (9) Medina Joseph, tüccar (10) Darmon (David), <i>Stein</i> şirketinin müdürü (11) Baumgarten (Jacques), komisyoncu (12) Rostand (Jacques), <i>Deutsche Bank</i> 'ta memur
659	Skiadas (Ant. P.), şeritçi
665	Dotzo (C.) şirketi, basımevi
673	Aleksandratos (Minas), kitapçı
675	Mehmed Halil, yün işleri
679	Pappantoine (Georges), kitapçı

681	Apartman FRIEDMANN Odabaşı: Mustafa Mehmed (1) Barşah (Hirsch), gezici satıcı (2) Ragalsky (J.), tüccar (3) Vassilatós (Socrate), yün işleri (4) Papo (Simon), memur (5) Kalicic (Ant.) Kalicic (John Ph.), Avusturya Lloyd'da memur (6) Pollak (Rudolf), Avusturya Postanesi'nde müfettiş (7) Friedmann (Dul Bayan J. R.) (8) Pech (Hilarion), Osmanlı Bankası'ndan emekli (9) Miniati (N. N.), avukat
683	Laski (Vassil), ses yazıcı
685	Apartman HIRISTODULOS [CHRISTODOULOS] (1) Schwartz (Joseph), rehber (2) Silberstein (Marco), müzik hocası (3) Kavadias (Socrate), ahçı (4) Bernstein (Dul Bayan Malke)
685	Mutafidis (Fokion), gömlekçi
687	Christodulos (Const.), cilt işleri
689	Benveniste (Joseph), gözlük
691	Levi (Jacques) ve Kardeşi, çerçeve işleri
691	Uhrmann (Moiz), kuyumcu
693	Kousis (Evnoikos), kitapçı
695	Gasparian (Agop), kuş kafesi
	Barelia (Jacob), oymacı
	Pistofçıyan Kardeşler, kitapçı
697	Aleksandratos (G. A.), sahaf

22. sokak: Lüleci Hendek Sokağı (Saint-Benoît Lisesi'nin sokağı)

705	Constantinides (N. C.), manifatura
707	Pantopulos (C. K.), eczane
709	Sigala (Demetrius), yeni mamuller
711	Cohen (Elia), renkli kartpostal

Hendek Sokak (R. Marmara-Policarpo Giudici Arşivi).

Pera'nın Başlıca Kiliseleri

Pera Caddesi'nin iki ana kilisesinden bahsetmeden önce, aşağıda 1629 yılından 1631 yılına kadar Konstantinopolis Patrik Vekili olan Peder Giovanni Mauri della Fratta'nın raporunu aktarıyoruz:³⁶

Konstantinopolis ve Pera'da bulunan bütün Katolik Hristiyanların sayısını, burada durma sebeplerini ve dünyevi yönetimle ilgili diğer meseleleri ana hatlarıyla çizdikten sonra, şimdi kilise, din adamları ve ibadet ile ilgili bilgi vermek gerekmektedir. Ülkenin kalitesi, din adamlarının ne denli inanılmaz özgürlükle yaşadıkları, ibadetlerin ve kilise bakımının ihtişam ve nezihliği, titiz araştırmacıları şaşkın bırakacaktır. Önce genel çerçevede, daha sonra her birinden detaylı olarak bahsedeceğim.

Pera'da sekiz kilise bulunmaktadır [dokuz kilisenin adı geçiyor]: Aziz Francesco, Aziz Pietro, Azize Meryem (Maria) Draperis, Aziz Benedetto, Aziz Giorgio, Yuhanna Baptist Kilisesi Aziz Giovanni Battista, Aziz Antonio, Aziz Sebastiano ve Azize Anna kiliseleri; Konstantinopolis'teki diğer Azize Meryem Kilisesi'yle sayı onu bulmaktadır [...].

Peralıların kiliseleri korumalarındaki titizlik ve ihtiyat takdire değerdir; bunların yanında yıllardır masraflarını üstlenerek ve kendi paralarıyla çeşitli vesilelerle kiliseleri ciddi anlamda onaran birçok büyükelçi de saygınlık kazanmaktalar. Bütün kiliseler, binaların ve eşyaların muhafazası, rahiplerin ve görevlilerin beslenmesi için az çok bir gelire sahiptirler. Bu gelirler kiliselere bağışlanan evlerin kiralarından gelmektedir.

Türkler özellikle alçakgönüllü veya ellerinde tespihle yürüyen din görevlilerini rahatsız etmiyorlardı, çünkü kendileri de tespih kullanıyor ve ona saygı gösteriyorlardı. Bu nedenle çok kez bu çareye başvurduğum olmuştur. Kilisede ayin esnasında hiçbir Türk rahatsız etmeyi düşünmez. Bunu dememin sebebi, kiliselerimize

36 *Relatione dello Stato della Cristianità di Pera e Constantinopoli*, Yedinci Bölüm: Pera'da kaç Katolik kilisesi, din adamı bulunmaktadır; gelirleri, görevlerini ve kutsal ödevlerini yerine getirmede özgür oluşları hakkında bkz. s. 39-43. Metni modern İtalyancaya çeviren Dott. Luca Berardi'ye içten teşekkürlerimizi sunarız.

*Azize Meryem (Maria) Draperis Kilisesi'nin caddeden dış görünüşü
(R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi).*

ayın esnasında, bilhassa Aziz Francesco Kilisesi'ne ibadetimizi izlemek için meraktan gelenler çok oluyor ve törenlere hayran kalıyorlar. Vaizi dinleyip, daha doğrusu eğer dönen Hristiyan değil iseler çok azı dili anlayabildiklerinden rahibi süzerek kimseye rahatsızlık vermeden gidiyorlar. Büyük yortumuz olduğunu bildikleri Paskalya vaizimde, korumayla görevli elçilik çalışanları arasında 200'den fazlasını gördüm. Onlar için pazar gününe tekabül eden

cuma günü, meraklarını gidermek için daha önce kiliseleri ziyaret edenler, kadın ve gençleri buralara getiriyorlar. Org dinlemeyi talep ettikleri de oluyor. Durumlarına göre, giderken sadaka ya da bahşış veriyorlar. Olağan zamanlar dışında, daha sonra bahsedeceğimiz diğer yortular da meraklı Türklerin akınıyla kutlanmaktadır. Kilisede ayin düzenlemek, vaaz vermek ve bu gibi şeylerde, vaazda aşırıya kaçılmadığı ve cezası ölüm olan Hazreti Muhammed'in dine dokunulmadığı sürece Hristiyan âleminde yapılandan farklı değildir.

Azize Meryem (Maria) Draperis Kilisesi³⁷

Fransiskanlar İstanbul'a ilk kez 1220 yılında geldiler. Fransiskan tarikatına mensup din adamları şehrin savunulmasında bizzat yer aldıkları için 1453'te öldürülmüş ya da esir edilmişler, Aziz Antonio dei Cipressi adlı manastırları da ortadan kaldırılmıştır.

1584'te çok zengin ve dindar bir kadın olan Nicolò Draperis'in dul eşi Clara Bertola, Fransiskan [Fratı Minori] rahiplerine bir kilise ile bitişindeki bir evi bağışlamıştır. Kilisede Bizans'tan kalma bir Meryem ikonası muhafaza edilmiştir. Bağışçı Galata'da, bugün Mumhane denen kesimde, denize yakın bir yerde bulunan kilisenin Azize Meryem (Maria) Draperis [Santa Maria Draperis] olarak anılmasını istemiştir.

1660'ta Galata'nın tamamı bir yangına kurban gitmiş, manastırdan ve kiliseden de sadece Meryem ikonası kurtarılabilmektedir. İkona manastırın hamisi Giorgio Draperis'in evinde muhafaza edilirken, din adamları yaklaşık on dokuz yıl boyunca bir kiliseleri olmaksızın, izbe ve sefil yerlerde yaşamak zorunda kalmışlardır.

Rahipler nihayet, pek çok hayırseverin bağışları sayesinde Pera'da, Dört Yol'da,³⁸ Mane diye birinin evini, ardından Dimitro Savato'nun bir arsasını almayı başarmışlardır. Böylece 1678'de yine

37 Bu kilisenin tarihi için yararlanılan temel kaynaklar: *Almanach à l'usage des Familles...*, s. 63-65; C. Ceccherelli, "Santa Maria Draperis", *Le Flambeau*, Şubat 1959, no. 2, s. 14 ve 16; Ract, "L'Église Sainte Marie Draperis", s. 2-4.

38 Galatasaray.

Pera'da Azize Meryem (Maria) Draperis (Santa Maria) Kilisesi'nin önünde Paskalya dini alayı (R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi).

aynı adı taşıyan ahşap bir kilise inşa edilmiştir. Epey zor olsa da Draperis'in mirasçılarından geri almayı başardıkları Meryem ikonası da yeni kilisedeki yerini almıştır. Son yapılan bu binanın da 9 Eylül 1697 gecesi çıkan bir yangında yanmasına rağmen, Meryem ikonası bir kez daha alevlere kurban olmaktan kurtulmuştur.

13 Haziran 1768'de Patrik Vekili Monsenyör Roverani yeni bir kilisenin temeline ilk taşı koymuştur. 18 Mart 1769'da halka açılan kilisede o tarihten beri Fransisken [Francescani Minori] tarikatı mensupları hizmet vermektedir.

Pera'da düzenlenen dini alaylardan biri (R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi).

Monsenyör Angelo Roncalli, Papalık gayriresmi temsilcisi, İstanbul'da kaldığı senelerde (1935-1944) Levanten bir grupta. 1958'de Papa XXIII. Jean olmuştur (R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi).

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu uyruklarının ulusal kilisesi olan Azize Meryem (Maria) Draperis Kilisesi, 1874’te baştan aşağı yenilenmiş, büyütülerek tamamlanmıştır.

Aziz Antonio Bazilikası

5 Mayıs 1696’da çıkan yangından sonra Aziz Francesco Kilisesi camiye çevrilmiştir. Fransisken Konventual tarikatından din adamları da Pera’nın tepelerine, içinde Aziz Antonio’ya adanmış küçük bir şapelin bulunduğu kendilerine ait bir eve çekilmişlerdir. Gerekli fermanın alınmasından sonra 1724’te inşa edilen ahşap kilise aynı yıl Monsenyör Mauri tarafından Padova’lı Aziz Antonio’nun onuruna takdis edilmiştir. 1762’de ve 1831’de bu yapı da alevlere yenik düşmüştür. Yeni inşa edilen taş kilise ise 1839 reformlarının ardından hatırı sayılır ölçüde artan Katolik nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiştir.³⁹

Fransisken Konventual rahipleri yeni bir kilise inşa etmek için daha geniş bir arsa almaya karar vermişlerdir. Tarikatları 25 Haziran 1721’den itibaren Fransa’nın himayesi altına girmiştir.⁴⁰ Yeni Aziz Antonio Kilisesi’nin inşasında müteahhitlik yapan Peder Giuseppe Caneve, Fransa büyükelçisi Ernest Constans’a danışmıştır. Sefirin maddi yardımda bulunmayı reddetmesi üzerine, peder bu kez de İtalyan hükümetine başvurmuştur; İtalya büyükelçisi Marki Guglielmo Imperiali di Francavilla projeye sıcak bakınca, Fransisken Konventual’lerin başrahibi Peder Domenico Reuter, 24 Nisan 1905’te Fransa Büyükelçiliği’ne yazdığı bir mektupla Fransız himayesini reddetmiştir: “Bu olay üzerine (yeni kilisenin inşaatına maddi destek verilmemesi) biz de İtalyan hükümetinin himayesine giriyoruz. Bu nedenle, Haşmetmeap, hem bu kararı tarafınıza bildirmeyi hem soylu Fransız ulusunun tarikatımıza olan desteği için size sükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.”⁴¹

Ertesi gün, yani pazar günü İtalyan bayrağı Aziz Antonio’da dalgalanmaktadır. Bu olay Fransız himayesine indirilen ilk darbe olmuştur.

39 *Almanach à l’usage des Familles ...*, s. 53.

40 *Almanach à l’usage des Familles...*, s. 54.

41 *Konventual Tarikatı’nın Arşivi*, Aziz Antuan Bazilikası, İstanbul; “Come si è fatta la chiesa di Sant’Antonio”, numaralandırılmamış elyazması (59 sayfa), s. 27-30.

Yeni kilisenin, Pera ana caddesinde bulunan yaklaşık 2.560 metrekairelik *Concordia* tiyatrosunun yerine inşa edilmesine karar verilmiştir.⁴²

İnşaatın yapım işi mimar Giulio Mongeri'ye verilmiş ve temelin ilk taşı 23 Ağustos 1906'da, İstanbul Papa Vekili Monsenyör Giovanni Tacci o sırada orada bulunmadığından, genel vekili Monsenyör Giovanni Borgomanero tarafından takdis edilerek yerine konulmuştur. Kilisenin yeri iyidir, buna karşılık zemini sağlam değildir ve su içindedir. Bu nedenle 1907'nin sonunda temellerin inşası halen tamamlanamamış, kaynaklar ise tükenmiştir. İki yıllık bir aradan sonra inşa çalışmaları tekrar başlamıştır. Kilise 15 Şubat 1912'de tam olarak bitirilmemiş halde hizmete açılırken "Pera'nın sokaklarını genişleten işçilerin kazmaları da eski Aziz Antonio Kilisesi'ni yerle bir ediyordu".⁴³ 16 Kasım 1913'te yeni Aziz Antonio Kilisesi, Papalık temsilcisi Monsenyör Vincenzo Salvi tarafından törenle takdis edilmiştir. Rahip Giuseppe Caneve bu takdisten hemen sonra, kilisedeki ilk ayini yönetme şansına sahip olmuştur.

Pera'nın (Beyoğlu) Latinleri

İstanbul Fransisken Konventual (Aziz Antonio Kilisesi) Arşivleri'nde yer alan yayımlanmamış bir eser, 1904 yılında Pera'da yaşayan Latinlerin isimlerini ve hane numaralarını vermektedir. Liste soyisim, isim, hane no sırasıyla'dır:⁴⁴

42 *Konventual Arşivi*, s. 31-33.

43 "1913-1988, 75e anniversaire de la basilique de Saint-Antoine", *Présence*, Ocak 1989, no. 1, s. 9.

44 *Archivio dei Francescani Conventuali*, Sant'Antonio Kilisesi, İstanbul, "Catalogo delle persone e famiglie cattoliche, che si spera contribuiranno all'edificazione della nuova chiesa di Sant'Antonio. Redatto per ordine del Comitato, 29 Aprile 1904; Persone della Parrocchia". (Yeni inşa edilecek Sant'Antonio Kilisesi'nin inşaatına katkıda bulunabileceği tahmin edilen Katolik kişi ve ailelerin listesi. Komitenin isteği üzerine hazırlandı, 29 Nisan 1904; Sant'Antonio Kilisesi cemaati). 27 çift sayfalık elyazmasıdır. Bu arşiv belgesinde elyazısıyla düşülmüş bir not bulunmaktadır: "Yardım edebileceklerini tahmin ettiğimiz pek çok kişi vardı. Fakat çok azı yardım etti: Bay Enrico Santoro ve Bayan Matilde Giustiniani'yi bunun dışında tutarsak, yaptıkları 2.000 Türk liralık yardım, bütün 'İstanbullu Beyefendiler'in toplam yardımından daha fazladır."

Abdullah Sokağı

Rossi, n° 4

Lanza C., n° 18

Ağa Çeşmesi Sokağı

Veggetti R., n° 26

Tedeschi Antoine, n° 28

Ağa Hamam Caddesi

Alisaffi, n° 41

Radomsky Théophile, n° 52

Ağa Hamam Sokağı

Rubbers Joseph, n° 14

De Angelis Gaëtan, n° 20

Lombardo Jean, n° 22

Jogna Juste, n° 23

Pallamary Jean, n° 23

Madelli Henri, n° 25

Rumebe J., n° 84

Ronzevalle C., n° 88

Ağa Sokağı

Nava, müzik hocası, n° 1

Majoni, İtalya Konsolosluğu'nda yardımcı

Rigaudias Théodore, n° 2

Dott. Arié, n° 2

Chabert Georges, n° 2

Lazian J., n° 2

Gutowsky, n° 12

Blacque Bey, n° 12

Giorgiani Ant., n° 26

Abanos Sokağı

Caraffi Nicolas, n° 10
 Apery Simon, n° 12
 Freri Livarevich, n° 13
 Testa Charles, n° 18
 Borghini R., n° 18 (tekrar)
 Renouard Alfred, n° 21
 Bally Charles, n° 22
 Mulieri, n° 24
 Maubach Charles, n° 25
 Germani Antoine, n° 30
 Leonardi (Casimir ailesi), n° 34
 Mussich (Dul Bayan), n° 30
 Acquarone (Ailesi), n° 35

D'Alger [Cezayir] Sokağı

De Celis J. A., n° 2
 Sossonovich Pierre, n° 4
 Pervitich Jacques, n° 5
 Mratovich Mathieu, n° 5
 Reboul Alex., n° 5
 Bilian Jean, n° 8
 Soulié Paul, n° 10
 Mercenier P., n° 15
 Terrin E., n° 15

Alléon Pasajı

Fischer F., n° 1

Alléon Sokağı

Voisin Jean, n° 1
 Thalasso Gustave, n° 1
 Mille Dominique, n° 1
 Giustiniani Mme B., n° 3

Tubini Aristide, n° 9
Collaro (Ailesi), n° 14
Naum Béatrix, n° 14
Florio, n° 16
Scanziani Ange, n° 16
Copello F., n° 20
Dubois Alfred, n° 20
Labo Ludovic, n° 20
Viraps (Ailesi), n° 20

Ambassade de France [Fransa Başkonsolosluğu] Sokağı

Dapola Georges
Barisien (Ailesi)
Heer Rudolphe
Say Hector

Anadolu Sokağı

Xahoraris André, n° 4
Fischer, n° 4
Hailer (Ailesi), n° 6
Lindell Ch., n° 7
Antonovitz (Ailesi), n° 11
Cuinet (Ailesi), n° 13

Anatolie [Anadolu] Pasajı

Giudici (Ailesi), n° 8
Zeri Dr. Richard, n° 12
Conti L. (Ailesi), n° 18

Araslar Sokağı

Jones W.J., n° 5
Toustain Pacha Vedova, n° 5
Helbig Gustave, n° 11
Guiccioli marchese Guido, n° 38

Rizzo John, n° 38
 Boulot, Fransız Konsolosu

Baltazzi Çıkma Sokağı

Tonietti Vinc., n° 8
 Dalleggio Léonard, n° 9
 Lambert A., n° 9
 Marini Alfred, n° 9
 Mazzolini Nicola, n° 11

Bayram Sokağı

Caralli (Ailesi), n° 9
 Marengo A., n° 11
 Aractingi Ch., n° 15
 Hoyland (Bayan), n° 23
 Podesta Margh., n° 26
 Rotin Georges, n° 26
 Milyan Etienne, n° 29
 Mazzini B., n° 32
 Mananti (Dul Bayan), n° 44
 Rossi Oscar, n° 44

Bekâr Sokağı

Bonkowsky Bey Pierre, n° 3
 Keussy Joseph, n° 4
 Demole Henri, n° 5

Bir Kuyulu Sokağı

Hendlé J., n° 4

Boğaz Pasajı

Santoro, n° 1

Brousse [Bursa] Sokağı

Caporal (Ailesi), n° 31
 Glavany Edouard, n° 38
 Mizzi Lewis, n° 40

Büyük Parmakkapı Sokağı

Dameno Ang., n° 10
 Mercless Vve [Dul Bayan], n° 30

Camcı Sokağı

Armao Jacques, n° 7
 Balgi Paul, n° 5
 Della Tolla Ant., n° 11
 Illich (Ailesi), n° 12
 Carneri A., n° 12
 De Ferrari, n° 13
 Psalty Albert, n° 15
 Lazar Alfred, n° 3
 Hezez (Ailesi), n° 4
 Reggio Alphonse, n° 8

Carnavoula [Karnavula] Sokağı

Torrent Michel, n° 5
 De Simone Vinc., n° 18
 Amancich Alfred, n° 19
 Velasti Georges, n° 19
 Dilotti (Ailesi), n° 20

Cerrahi Çıkmaz Sokağı

Aperio Ernest, n° 2
 Boggetti Jules, n° 4
 Livadari Ant., n° 4
 Tacchella Amédée, n° 4
 Stokowsky Ernest, n° 4
 Genovesi Salvatore, n° 6

Çiçek Sokağı

Auzière A., n° 5
 Thalasso Alfr., n° 5
 Foscolo François, n° 6
 Caloui Georges, n° 8
 Cuchet A., n° 15

Çukur Sokak

Volgo Jules, n° 6
 Crippa Louis, n° 13
 Vacondio M., n° 15
 Odibert G., n° 15
 Lanzoni Edouard, n° 28

Çukurbostan Sokağı

Carikiopoulo Const., n° 4
 Vitalis Nicolas, n° 6
 Millioris Fr., n° 6
 Morelli Florio, n° 6
 Eker Gaetan, n° 8
 Vuccino A., n° 8
 Bechler Achille, n° 8
 Calavas (Ailesi), n° 22

Çukurçeşme Sokağı

Fettel C.J., n° 4
 Vallaury Pierre, n° 5
 De Cossio Doktor Egidio, n° 16

Dudu Odalar Sokağı

Ruta Arthur, n° 7
 Pech Jacques, n° 8
 Levantino Const., n° 9

Dülbenci Sokağı

Fabbrichi A., n° 6

Sasso H., n° 6

Enli Yokuş Sokağı

Altherr (Ailesi), n° 7

Galani Ant., n° 13

Callegari Ant., n° 19

Erik Sokağı

Mazzolini Auguste, n° 1

De Georgio Raphaël, n° 7

Ermeni Kilisesi Sokağı

Sapienza Charles, n° 3

Cristich John, n° 7

Santoro Jean, n° 10

Ridolfi Louis, n° 14

Faik Paşa Sokağı

Della Sudda E., n° 6

Bonkowsky Pacha, n° 9

Aubert Victor, n° 10

Marinelli Raphaël, n° 10

Callich Joseph, n° 10

Grenier Ernest, n° 11

Lanzoni Joseph, n° 13

Lanza P., n° 13

Perpignani, n° 1

Chiavetta Jean, n° 13

Rossolato Joseph, n° 13

Balatti Pascal, n° 13

Commendiger Ernest, n° 15

Vimal de Monteil, n° 17

Lecocq Paşa, n° 17
 Durazzo (Ailesi), n° 18
 Rouzaud Toussaint, n° 19
 Lambert Pierre, n° 29

Franchi [Franki] Çıkmaz Sokağı

Lambiri R., n° 172
 Valenti (Ailesi), n° 172
 Ferro Gaëtan, n° 172
 Romano, n° 172
 Vignola, n° 172
 Bonaldi E., n° 172
 Russano J., n° 172
 Toni Ange, n° 172
 De Luca (Ailesi), n° 172
 Moretti Frédéric, n° 172
 De Cilis A., n° 172

Galatasaray Pasajı

Trophe V., n° 2
 Moussat Albert, n° 4
 Bossy Alex., n° 5
 Jaremgi P., n° 15

Glavany Sokağı

Chabert Hyllarion, n° 1
 Baudouy Maurice, n° 1
 Garrus (Ailesi), n° 2
 Dassira (Ailesi), n° 7
 Livadari, n° 15
 Balladur E., n° 16
 Glavany M., n° 24

Gül Baba Sokağı

Fabri A., n° 7
 Sgradich Etienne, n° 7
 Torchia Ernest, n° 7
 Gravina Marc, n° 7
 Gravina Constantin, n° 9
 Del Giorno Joseph, n° 11
 Scheggi Alex., n° 11
 Gabinelli (Ailesi), n° 11
 Pasqualino An., n° 11
 Ganbara L., n° 14

Halepli Sokağı

Scherrer J., n° 2
 Pasquali M., n° 6
 Jugliucci Alfred, n° 11
 Cociffi Arthur, n° 14
 Thiggini N., n° 17
 Heimling Alex., n° 27
 Duprès Auguste, n° 33
 Tunda Etienne, n° 45

Hamal Başı Sokağı

Dethier, n° 50
 Rossolato Richard, n° 50
 Castelli E. D., n° 76
 Blanchet A., n° 80

Hava Merkezi

Guglielmi Ern., n° 1
 Bezzolese Ant., n° 2
 Roboly (Ailesi), n° 3
 Zundo Av., n° 7
 De Giacomo, n° 9
 Mazzolini (Ailesi), n° 15
 Brossard Eugène, n° 18

Hava Sokağı

Sandalgi Bayan Thérèse, n° 1

Sandalgi Georges, n° 4

Badetti Albert, n° 5

Franco Cussa Fetih Bey, n° 6

Schütt (Ailesi), n° 7

Hayriye Sokağı

J. de Essarts, n° 10

Charrier Aimé, n° 10

Lyster A.J., n° 10

Duroni Alphonse, n° 10

Guiglia Joseph, n° 10

Livarevich (Ailesi), n° 2

Hocazade Sokağı

Saîh Vve [Dul bayan] Costaki Bey, n° 5

Cartizza François, n° 5

Prost Albert, n° 5

Privileggio (Ailesi), n° 10 bis

Giannetti (Ailesi), n° 11

Aluta Henri, n° 15

Servitchen (Nomico), n° 16

Jannovich Edouard, n° 19

Biloroglu (Ailesi), n° 20

Lazar Michel, n° 23

İki Kuyulu Sokak

Legoff Pierre, n° 1

Andriotti, n° 23

Prelorenzo Michel, n° 23

Gagliar Edouard, n° 27

Fléry Joseph, n° 32

İmam Sokağı

Rey Alexis, n° 14

Timoni Amédée, n° 16
Wassa Pacha (Ailesi), n° 21

Karanlık Sokak

Bogdanovich (Ailesi), n° 5

Kartal Sokağı

Czecheny Pacha, n° 1
Vernoni Ed., n° 3

Kepek Sokağı

Esposito Robert, n° 4
Tonietti S., n° 8
Mazzolini Georges, n° 9
Rabaglietti Ant., n° 42

Keresteci Sokağı

Galliardi Alfred, n° 3
Grob Jacques, n° 13
Brindisi Pierre, n° 30

Kırlangıç Sokağı

Martini N., n° 7
Berghelich (Ailesi), n° 17
Carlotti (Ailesi), n° 30
Gamba, n° 30
Caffiero Ferd., n° 34

Kızlar Sokağı

Barozzi Ant., n° 15

Küçük Parmakkapı Sokağı

Nalpassé (Ailesi), n° 1
Perrard J., n° 4
Filipachi Paul, n° 8
Collaro Fr., n° 36

Küçükyazıcı Sokağı

Guès Philogone, n° 9

Lebon et Trophe, n° 10

Cattaneo (Ailesi), n° 16

Külhan Sokağı

Polat (Ailesi), n° 3

Chaliciopoulos Jacques, n° 5

Vircovich Mathieu, n° 10

Rossi Eugène, n° 11

Kuloğlu Sokağı

La Candela Jérôme, n° 14

Kwassay (de) Etienne, n° 20

Baudouy Joseph, n° 20

Perpignani Antoine, n° 20

Heer Fritz, n° 20

Edwards E., n° 20

Brindisi Marc, n° 20

Kuyum Sokağı

Zanni Joseph, n° 7

Collaro Hilarion, n° 2

Falria Emile, n° 10

Pisani Frédéric, n° 10

Lale Sokağı

Pappi J., n° 8

Cavallaro Cost., n° 9

Gargiullo Alf., n° 10

Sargologo (Ailesi), n° 15

Lorando Çıkma Sokağı

Carruthers (Ailesi), n° 2

Marguerite [Margörit] Sokağı

Gabuzzi Dott. Jerôme, n° 9

Mektep Sokak

Vidovich N.J., n° 1

Franco Cussa Jousouf [Yusuf] Bey, n° 4

Podesta Chev. G., n° 8

De Andria Georges, n° 11

Rosolato Louis, n° 16

Runzler Rudolf, n° 25

Mezarlık (bis) Sokağı

Bernasconi Alfred, n° 5

Helbig Ch., n° 27

Hilbert Theod., n° 39

Cuinet Alph., n° 39

Mezarlık Sokağı

Rossi J. ve A., n° 1

Farra Antoine, n° 1

Schmit, n° 3

Glavany Alfred, n° 5

Mateovich Ant., n° 1

Walter Richard, n° 13

Baudouy Emile, n° 19

Lorando (Ailesi), n° 25

Agostini Jean, n° 47

Misk Sokağı

Barozzi Jacques, n° 1

Helbig (Ailesi), n° 2

Sandalgi Jean, n° 11

De Andria Herman, n° 15

Mussala Çıkma Sokağı

Falla Lucien, n° 2

Fernandez Joseph, n° 2

Freri, n° 4

Nane Sokağı

Devlet, n° 1

Charvet L., n° 4

Marengo William, n° 6

Clician Eddy, n° 6

Assouad, n° 6

Battus (Ailesi), n° 9

Descuffi G. (Ailesi), n° 15

Molinari, n° 16

Vido Roch, n° 18

Nouvelle [Nuvel] Sokağı

Varthaliti Othon, n° 1

Franzoni, n° 1

Corpi César, n° 7

Ricci (Ailesi), n° 12

La Candela N., n° 17

Saïh Charles, n° 17

Saïh Vve [Dul bayan], n° 17

Guès André, n° 25

Moussat Emile, n° 31

Olivo Merkezi

Desanti Louis, n° 6

Leduc G., n° 7

Olivo (Ailesi), n° 7

Olivo Sokağı

Zacevich I. [numarası yok]

Langade Jacques [numarası yok]

Copello Richard [numarası yok]
Faure Jules [numarası yok]

Pera Caddesi

Monnier (Ailesi), n° 60
Leclercq (Ailesi), n° 72
Clician Alfred, n° 72
Zanni Joseph, n° 82
Preziosi (Conte R.), n° 77
D'Aronco (Ailesi), n° 77
Roux (de) Loussignan, n° 79
Arlaud Eugène, n° 79
Hübsch (Baron de) Gust., n° 90
Hübsch (Baron de) Henri, n° 90
Reboul (Eczacı), n° 116
Lifonti Georges, n° 121
Rossi Antonio, n° 121
Sellié Léon, n° 127
Vuccino Camille, n° 130
Braggiotti Michel, n° 130
Negri Achille, n° 130
Chabert Albert, n° 130
Della Mea Vincent, n° 196
Dapola Simon, n° 196
Dr. Josipovich, n° 204
Blanchenay, n° 204
Benci (Ailesi), n° 237
Churchill Sidney, n° 237
Canzuch, n° 247
Carvallo, n° 247
Parma Ant., n° 272
Lanfranco Dom., n° 285
Pappi, n° 290
Della Sudda Eugène, n° 298
Loeduc, n° 302

Rossi Ant., n° 305
 Commendiger A., n° 343
 Mullatier, n° 345
 Pellissier Eugène, n° 350
 Zellich (Kardeşler), n° 351
 Boccognano, n° 354

Peşkirci Sokağı

Aliprandi L., n° 4
 Rossetto J., n° 5
 Farra J., n° 10
 Bradovich V., n° 12
 Geido J., n° 12
 Perpignani Laurent, n° 14
 C. de Marini, n° 29
 Pisani, n° 37

Petits-Champs [Pötişan] Sokağı

Dupont (Fransa'nın Askeri Ataşesi)

Petits-Champs [Pötişan] Sokağı (R. Marmara-Policarpo Giudici Arşivi).

Pol Sokağı

Bouchet E., n° 1
 Vekil (Ailesi), n° 1 bis

Pologne Sokağı

De Summerer (Ailesi), n° 2
 Alisier C., n° 3
 Collaro (Ailesi), n° 4
 Martire, n° 6
 Psalty Joseph, n° 8
 Faverio Ant., n° 10
 Dr. Kitterer, n° 11
 Belloli, n° 13
 Lupo J., n° 13
 Robert Jean, n° 13
 Castelli (Ailesi), n° 17
 Commendiger Ernest, n° 19
 Dalleggio Jean, n° 23
 Solimbergo, İtalya Konsolosu, n° 25
 Lachèze Paul, n° 27
 Longeville, n° 33
 Travers Vve [Dul bayan], n° 33
 Giustiniani Brice (Ailesi), n° 39
 Millet (Ailesi), n° 41
 Zaccagnini Av. Joseph, n° 41
 Mme Carthy, n° 43
 Bianco, Prof., n° 43
 Fasanotti, n° 43
 Pascal Théophile, n° 43
 Guarraccino Alfr., (Mulatier Apartmanı)
 Bründel (Ailesi), n° 43

Rudolphe [Rudolf] Sokağı

Bruchner, n° 2
 Faverio C., n° 2

Aluta Em., n° 2
 Calabrese Etienne, n° 2
 Perini (Ailesi), n° 2
 Gnallo Ant., n° 5
 Marchesi Germain, n° 5
 Gabai Albert, n° 5
 Lotz Rudolphe, n° 5
 Michelini Joseph, n° 6
 Velcovich W., n° 7
 Spiteri, n° 23
 Paliatak Noël, n° 24
 Calleja Ant., n° 24
 Bava Cap. J. B., n° 27
 Adger Clod, n° 27

Rum Kabristan Sokağı

Gargiullo Alf., n° 14
 Callos J., n° 22

Rumeli Pasajı

Arthur Miglievich, Doktor
 Spiraki Paşa (Ailesi)
 Cigallo Don Pedro
 Bonnal Ar.
 Pussich L.
 Hefter Ad.
 Massad Gabriel
 Pretextat Charles
 Lanzoni Joseph
 Dalleggio Eugène
 Trullet A. (Russo Ailesi)
 Pisani Edouard
 Scheggi Alex.
 Flamment (Ailesi)

Sağ Sokağı

Coressi Isidore, n° 1
Roy Léon, n° 6
Braggiotti F., n° 6
Spadaro Isidore, n° 14
Melhamé Habib, n° 16

Saint-Antoine [Sent-Antuan] Çıkma Sokağı

Giuliani César

Saka Çıkma Sokak

Coûteaux Av. Gustave, n° 1
Stanich (Ailesi), n° 8
Dalleggio Etienne, n° 8
Cingria (Ailesi), n° 8
Agélou Paul, n° 8
Vitalis Antoine, n° 8

Sakızağaç Sokağı

Baudouy Mme, n° 1
Noblet (Ailesi), n° 1
Abonneau Georges, n° 1
Mille Victor, n° 36
Albini D., n° 62
Noblet, n° 63
Badetti Jacques, n° 68
Bo John, n° 71
Schembri Georges, n° 95

Sakız Sokağı

Melia Prof. Carmel, n° 5
Fusarini F., n° 8
Serpos Albert, n° 11
Lahaille Alphonse, n° 11
Dupuis Edouard, n° 12

Sıraselvi Sokağı

Vallaury Alex., n° 9
 Berger Léon, n° 23
 Melhamé Selim Paşa, n° 31
 Melhamé Necib, n° 32
 Lanzoni Vedova J., n° 40
 Della Sudda Paşa, n° 40
 Giustiniani Edm., n° 40
 Vitalis Léonard, n° 40
 Caro (Ailesi), n° 40
 Dupuis Isidore, n° 122
 Dumas (Ailesi), n° 126
 Sartinsky Jean, n° 131
 Seefelder L., n° 132
 Conte d'Arnoux, n° 140
 Lacomblez, Prof., n° 150
 Barozzi Pierre, n° 160
 Della Sudda Franç., n° 160
 Van den Steen de Jehay,

Şişli Sokağı

Dandria Jérôme, n° 3
 Psalty A., n° 9
 Toucas (Ailesi), n° 10
 Tourtet Louis, n° 16
 Maillard J., n° 19
 Giustiniani Thomas, n° 19
 Vitalis Nicolas, n° 24
 Aslan Vve [Dul bayan] J.,⁴⁵ n° 29
 Perpignani A., n° 40

Società Operaia Çıkmaç Sokağı

Them vedova C., n° 1
 Coûteaux Richard, n° 1

45 Orijinal metinde böyle.

Briata Jules, n° 1
 Isoard Léon, n° 1

Suterazi Sokağı

Hayler, n° 4
 Calavassi Joseph, n° 6
 Havard Duclos (Ailesi), n° 13
 Fréville (de) Ernest, n° 13
 Perpignani Marc, n° 15
 Gravier Casimir, n° 27

Tarlabası Sokağı

Capello François, n° 116
 Giudici, n° 117
 Alberti Nicolas, n° 118
 Collaro (Ailesi), n° 152
 Lemmi (Ailesi), n° 156
 Pedrelli Fulvius, n° 158
 Sargologo Nicolas, n° 166
 Rossolato Celestin, n° 172
 Rossel Paul, n° 186

Tatavolali Sokağı

Alberti (Ailesi), n° 1
 Carayosma Joseph, n° 4
 Lauro Pierre, n° 12

Télégraphe Sokağı

Kirico, de (Ailesi), n° 4
 Ammiragli (Ailesi), n° 10
 Veggetti Alph., n° 12
 De Janko Chev. Nicolas, n° 15
 De Janko P., n° 15
 S.E. Camposagrado, n° 15
 Naum Paşa, n° 19

Centola E., n° 22

Pedrelli (de), Louis, n° 28

Tepebaşı Sokağı

Rossolato Bey Franç., n° 12

Rosani (Ailesi), n° 21

Auzière Pascal, n° 27

De Santo (Ailesi), n° 29

Keller Pascal, n° 27

Touzet E. (Ailesi), n° 35

Perini Ant., n° 35

Virgile Pedrelli (Dul Bayan), n° 47

Rossi (Ailesi), n° 15

Mercenier Pierre, n° 15

Vogl (Ailesi), n° 15

Tom Tom Sokağı

Caponi Cap. Franç., n° 9

Bucich Ant., n° 9

Vuccino Othon, n° 9

Belli Ant., n° 9

Schröder, n° 20

Paulovich (Ailesi), n° 21

Mirabel, Dr., (Garde Malades Apartmanı)

Glavany Albert, (Garde Malades Apartmanı)

Menziger (de) Preusenthal, (Garde Malades Apartmanı)

Lazian Jean, (Garde Malades Apartmanı)

Corbelli (Conte A.), (Garde Malades Apartmanı)

Tourtet Louis, (Garde Malades Apartmanı)

Cilière, Console di Francia, (Garde Malades Apartmanı)

Grenier Claude, n° 22

Zépharovich (de) L., n° 29

Fraus Arrigo, n° 29

Raday (de) C., n° 29

Topçular Sokağı

Rigo Arthur, n° 1
Psalty Max, n° 13
Prelorenzo N., n° 17
Vitalis Paşa (Dul Bayan), n° 24
Farra Paul, n° 24

Yeni Çarşı Sokağı

Balatti Jean, n° 14
Ricci N., n° 20
Freund J., n° 21
Laendler Henri, n° 21
Rottino J., n° 61
Badetti John (Ailesi), n° 66
Della Sudda Eug. (Ailesi), n° 74
Vuccino (Ailesi), n° 82
Coschieri V. (Ailesi), n° 86
Livadari J. (Ailesi), n° 92
Plavo N., n° 33
Dapolla (Ailesi), n° 104

Pera, 1908 (R. Marmara-Policarpo Giudici Arşivi).

Yeşil Sokağı

Bouzouron Ant., n° 8

Mallo (Ailesi), n° 16

Salla Edouard, n° 21

Polter Charles, n° 15

Pera Sokak Adları⁴⁶

Eski sokakların yerlerini bulabilmek için, bugün o sokaklara verilen adları belirtiyoruz:

20. yüzyılın başında Pera'nın sokak isimleri	Bugünkü karşılığı
Abanos Sokağı	Abanoz Sokak
Abdoullah Sokağı	Abdullah Sokak
Ada Sokağı	Acar Sokak
Agha Tchetchmessi Sokağı	Başağa Çeşmesi Sokak
Agha Sokağı	Koca Ağa Sokak
Ağa-Hamam Sokağı ve Suterazi Sokağı	Turnacıbaşı Sokak
Ak Sokağı ve Douzio Sokağı	Akarsu Sokak
Alleon Pasajı	Alyon Geçidi
Alléon Sokağı	Gazeteci Erol Dernek Sokak
Alléon Sokağı	Anadolu Sokak
Anadolu Pasajı	Anadolu Geçidi
Arabacı Sokağı	Öğüt Sokak
Asmalı Mescit Sokağı	Asmalı Mescit Sokak
Bayram Sokağı	Büyük Bayram Sokak
Bekâr Sokağı	Bekâr Sokak

⁴⁶ Per localizzare i nomi delle vie di una volta e trovare i loro corrispondenti attuali ci siamo serviti delle tavole n° 36, 37, 38, 39 e 40 della Pianta d'Assicurazione di Costantinopoli, c. II, Aralık 1905, Pera & Galata, di Charles Edward Goad (1848-1910). Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları, haz. İrfan Dağdelen, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2007.

Boğaz Sokağı ve Haçopulo	Haçopulo Sokak
Bursa Sokağı	Ahududu Sokak
Büyük Parmak Kapı Sokağı	Büyük Parmakkapı Sokak
“Chancellerie” Sokağı	Şehbender Sokak
“Cité Roumélie” Pasajı	Rumeli Han Geçidi
Camcı Çıkmaz Sokak	Billurcu Sokak
Çeşme Sokağı	Mahyacı Sokak
Çukur-Çeşme Sokağı	Çukurlu Çeşme Sokak
Derviş Sokağı	Piremeci Sokak
Deveaux Sokağı; ve Yeşil Sokak	Yeşil Çam Sokak
Doudou [Dudu] Odalar Sokağı	Dudu Odaları Sokak
Douzio Sokağı ve Ak Sokak	Akarsu Sokak
Ermeni Kilisesi Sokağı	Nevizade Sokak
Eczacı Sokağı	Deva Sokak
Glavany Çıkmaz Sokak	Kallavi Çıkmazı
Glavany Sokağı	Kallavi Sokak
Hamal Başı Sokağı	Hamal Başı Sokak
Hava Sokağı	Hava Sokak
Hazzopoulos Pasajı	Haçopulo Sokak
Hocazade Sokağı	Hocazade Sokak
Ibil Sokağı	İpek Sokak
İmam Sokağı	İmam Adnan Sokak
Journal Sokağı	Jurnal Sokak
Kabristan Sokağı	Meşrutiyet Caddesi
Kartal Sokağı	Kartal Sokak
Kiepek Sokağı	Maç Sokak
Kilid Sokağı	Kilit Sokak
Kuloğlu Sokağı	Ayhan Işık Sokak
Kumbaracı Yokuşu Sokağı	Kumbaracı Yokuşu
Koyun Sokağı	Taksim Kuyu Sokak

Küçük Parmak Kapı Sokağı	Küçük Parmakkapı Sokak
Lale Sokağı	Toprak Lüle Sokak
Latin Çıkmaz Sokak	Perukar Çıkmazı
Linardi Sokağı	Eski Çiçekçi Sokak
Lorando Çıkmaz Sokak	Korsan Çıkmazı
Margarite Sokağı	Ekrem Tur Sokak
Mekteb Sokağı ve Sağ Sokağı	Balo Sokak
Mezarlık Sokağı	Mezarlık Sokak
Mezarlık Sokağı (veya Petits-Camps)	Mezarlık Sokak
Mimar Sokağı	Tosbağa Sokak
Minaret Sokağı	Minare Sokak
Misk Sokağı	Mis Sokak
Nane Sokağı	Nane Sokak
Nebat Sokağı (veya Tünel Sokağı)	Tünel Sokak
Nergiz Sokağı (veya Nadir Sokak)	Nergis Sokak
Nouvelle [Nuvel] Sokağı (Yeni Yol)	Şahkulu Bostanı Sokak
Panaia Çıkmaz Sokak	Emir Nevruz Sokak
Pera Caddesi	İstiklal Caddesi
Pologne [Polonya] Sokağı (veya Leh Sokağı)	Nûruziya Sokak
Postacılar Sokağı	Postacılar Sokak
Rum Kabristan Sokağı	Meşelik Sokak
Sağ Sokağı ve Mekteb Sokağı	Balo Sokak
Saka Çıkmaz Sokak	Saka Salim Sokak
Saksı Sokağı	Süslü Saksı Sokak
Sakızağaç Sokağı	Sakızağaç Caddesi
Sofialy [Sofyalı] Sokağı	Sofyalı Sokak
Sol Sokağı	Solakzâde Sokak
Suterazi Sokağı ve Ağa-Hamam Sokağı	Turnacıbaşı Sokak
Suède [İsvec] Sokağı	Müeyyet Sokak

Şişli Sokağı	Kurabiye Sokak
Taxim [Taksim Sokağı]	Zambak Sokak
Télégraphe [Telgraf] Sokağı	Tel Sokak
Tercüman Çıkma Sokak	Tercüman Çıkma
Testa Çıkma Sokak	Terkos Çıkma
Tiyatro Sokağı	Sahne Sokak
Timoni Sokağı	Gönül Sokak
Topçular Sokağı (veya Silogos Sokağı)	Topçekenler Sokak
Tütüncü Çıkma Sokak	Tütüncü Çıkma
Valide Çeşme Sokağı	Ana Çeşme Sokak
Venedik Sokağı	Balyoz Sokak
Yeşil Sokağı	Yeşil Çam Sokak
Yeşil Sokağı ve Deveau Sokağı	Yeşil Çam Sokak
Yemenici Sokağı	Yemenici Sokak
Yeni Sokağı	Hasnun Galip Sokak
Yeni Çarşı Sokağı	Yeniçarşı Caddesi
Zumbul Sokağı	Sümbül Sokak

Beyoğlu (Pera) Mezarlığı (Grands-Champs)

“Grands-Champs” adıyla bilinen eski Beyoğlu Mezarlığı, Taksim’de Pera Mahallesi’nin sonunda yer alıyordu.⁴⁷

Ceneviz döneminde mezarlıklar surların dışında ama onlardan uzak olmayacak şekilde yer alırken, Osmanlı İmparatorluğu’nda, veba dönemi hariç, definler avlu içinde ya da kiliselerde yapılmaktaydı. Başlangıçta, Beyoğlu Mezarlığı vebaya tutulmuş Latin Katoliklerin definine tahsis edilmiştir. Mezarlığın yakınında iki hastanenin bulunuyor olması bu iddiayı doğrulamaktadır: Aziz Luigi ya da Sivil Hastane ve Peralıların olarak bilinen Aziz Giovanni ya da Latin Hastanesi.

Bu mezarlığın ilk lahitleri 1561 yılına dayanmaktadır: Yerin 1,5 metre derininde bulunan 1561 yılından kalma bozulmamış

47 Şimdi kısmen “Taksim Gezisi” belediye parkı bulunmaktadır.

Grand-Champs Mezarlığı'nda bulunan en eski anıt, 1335 (R. Marmara Arşivi).

bir mezar taşı, Busbecq⁴⁸ zamanında Galata'yı harap eden vebayla (1560-1561) aynı döneme aittir:

Wilhelmus Quackelbe en alias coturnossius, Belga, costracenus, medicinæ doctor et omnis philosophiæ peritissimus, cum Constantinopoli pluribus annis Reipublicæ christianæ navasset operam, tandem iter quod in patriam negabatur, Christo duce vertit in coelum; obiit peste viij id maj MDLXI.⁴⁹

Vebadan ölmüş Cizvit pederlerin mezarını kaplayan mezar taşı; ilk gömü 1585'te yapılmıştır: "Patres Societatis Jesu, peste interrempti" [Vebadan ölmüş Cizvit rahipleri].⁵⁰

Grands-Champs Mezarlığı'nın büyüklüğü tam olarak bilinmese de 1864'te kemikler mezarlıktan çıkarılırken 13,500 arşınlık bir alan üzerinde çalışılmıştır.⁵¹ Başlangıçta daha geniş olan mezarlığın

48 Augier Ghislen de Busbecq (1522-1592), 1555'ten 1562'ye kadar Kanuni Sultan Süleyman'ın yanında bulunan Avusturya Arşidükü Ferdinand'ın elçisi. Quackelbe, Busbecq'in hekimiydi.

49 *Compte-Rendu du Cimetière Catholique-latin*, 3. yıl, s. 23-27.

50 *Compte-Rendu du Cimetière Catholique-latin*, s. 23-24; "Padri della Compagnia di Gesù, morti della peste".

51 *Compte-Rendu du Cimetière Catholique-latin*, s. 9.

bir kısmı 1803-1804 yıllarında Topçu Kışlası yapılırken ortadan kaldırılmıştır.⁵²

3 Mayıs 1696’da kül olan⁵³ “Galata Aziz Francesco” Kilisesi’ne Sultan II. Mustafa’nın 6 Mart 1697 tarihli fermanıyla el konulmuştur. Fransız milleti “ölü kemiklerinin mezarlıktan çıkarılmasını ve Beaulou (Beyoğlu) Mezarlığı’na taşınmasını” talep etmiştir.⁵⁴

1750’den 1865’e kadar olan döneme dair, Azize Meryem Draperis Kilisesi’nin ölüm kayıtlarında şu ibareye rastlanır: “cimetorium commune catholicorum (ou fideluim) quod vulgo dicitur Beyoglo” [Beyoğlu olarak adlandırılan Katoliklerin ortak mezarlığı].

1615’ten itibaren yeni şehrin oluşmasıyla, bütün Latin Katolik definleri Grands-Champs Mezarlığı’na yapılmıştır.

19. yüzyılın ortalarına doğru Pera Mahallesi o kadar büyümüştür ki Grands-Champs Mezarlığı’nın halk sağlığını tehdit ettiğine karar verilmiştir. 1852’de (16 Cemaziyelâhir 1269) Osmanlı hükümeti Grands-Champs Mezarlığı’nın terk edilmesi için yabancı temsilciliklere bir genelge göndermiştir. Kemiklerin genelge tarihinden itibaren üç yıl içinde yerinden çıkarılması gerekmiştir. Kırım Harbi yüzünden (1854-1856) bu karar hayata geçirilememiştir. Ama bu sırada, Pera’daki çeşitli hastanelerde ölen Fransız subayların ve erlerin bedenleri, Fransız ordusunun maddi desteğiyle etrafı bir duvarla çevrilen Feriköy’deki yeni mezarlığa defnedilmiştir.⁵⁵

Daha 1863’te bir episkopos rehberliğinde, Fransa’nın Doğu ordusundan üç subay ile 134 askerin kemiklerinin mezarlıktan

52 Ayşe Yetişkin Kubilay, “Topçu Kışlası”, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1994, c. VII, s. 274, (Kışlanın yapım tarihi).

53 *Compte-Rendu du Cimetière Catholique-Latin*, esercizio mortuario 1864-65, 4. yıl, Constantinople: A. Zellich, 1877, s. 24. Del Giorno, *Esquisses sur la Latinité de Constantinople*, s. 572. Bu alana Câmî-i Cedid veya Yeni Camii veya Valide Sultan Camii inşa edilmiştir. Celâl Esad Arseven, *Eski Galata ve Binâları*, (yay. haz.) Dilek Yelkenci, İstanbul: İstanbul Kütüphanesi, 1989, s. 43. Valide Sultan Camii. Şimdi mevcut olmayan Valide Sultan Camii 1776-1786 tarihli Kauffer-Chevalier’e ait Konstantinopolis şehri haritasında görülmektedir.

54 *Registre des Délérations de la nation française; séance du 18 juin 1697*: “à l’exhumation des os des morts qui y restaient, et les fit transporter au semetière (sic) de Beaulou (Beyoğlu)”.

55 *Compte-Rendu du Cimetière Catholique-Latin*, 4 Kasım 1862, 1. yıl, 2. baskı, Constantinopoli: A. Zellich, 1875, s. 4-5.

[Grands-Champs] çıkarılmasına başlanmıştır. Ardından Alléon, Franchini, Pisani, Boccardo ailelerinin gösterdiği çeşitli mezarlarda da çalışmalar yapılmıştır. 29 Şubat 1864'ten 12 Mart 1864'e dek talep edilen mezarlar toplu olarak açılmıştır. 14 Mart-19 Mart tarihleri arasında sahihsiz mezarların üzerindeki taşlar kaldırılmıştır. 21 Mart-27 Nisan 1864 arasında da alan bütünüyle kazılmış ve deyim yerindeyse elekten geçirilmiştir. Eski Grands-Champs Mezarlığı'ndan çıkarılan kemikler yeni Latin Katolik Mezarlığı'nda özel olarak inşa edilmiş toplu bir kemikliğe koyulmuştur. Mezarlık komisyonunun kararıyla ölenlerin anısına kemikliğin üzerine eski mezar taşlarının yer alacağı bir anıt dikilmesi düşünülmüştür. Yerde bulunan bütün nesneler, tespihler, madalyalar büyük bir titizlikle teneke bir kutunun içinde toplanmış, kutu da kemikliğe yerleştirilmiştir.⁵⁶ Anıt 1870'te artık dikilmiştir: 1869'da başlayan çalışmalar tam olarak 1871'de bitirilmiştir.

Grands-Champs Mezarlığı'ndan 307 mezar taşı çıkarılmıştır.⁵⁷ 1872'de eski mezarlığa ait iki yeni mezar taşı daha Topçu Kışlası çalışmaları sırasında bulunmuş ve askeri yetkililer tarafından Feriköy Latin Katolik Mezarlığı idaresine teslim edilmiştir.⁵⁸ 1896 yılında üzerinde "PETRUS FILIUS MICHAELIS HAGIAR ALEPPINI A. D. 1800" yazan son bir mezar taşı daha Taksim Belediye Bahçesi'nde ele geçirilmiş ve Feriköy'e nakledilmiştir.⁵⁹

Feriköy Latin-Katolik Mezarlığı'nın 1863-1864 yılları raporunda,⁶⁰ Alphonse Belin, Grands-Champs Mezarlığı'nda gömülen şahısların listesini vermektedir.

Galata ve Pera'da ikamet eden ailelerin adlarını veren bu tarihi belgeyi kitabın sonunda sunuyoruz. (Bkz. Ek 2)

56 *Compte-Rendu du Cimetière Catholique-Latin*, 3. yıl, s. 5-10.

57 *Compte-Rendu du Cimetière Catholique-Latin*, s. 12.

58 *Compte-Rendu du Cimetière Catholique-Latin*, esercizio mortuario 1871-72, 11. yıl, Constantinopoli: A. Zellich, 1872, s. 11.

59 *Compte-Rendu du Cimetière Catholique-Latin*, esercizio mortuario 1895-96, 35. yıl, Constantinopoli: A. Zellich, 1897, s. 8-9.

60 *Compte-Rendu du Cimetière Catholique-Latin*, 3. yıl, s. 26-30.

Galata

Galata'nın sosyal topografisine göz atmadan önce, Galata Kulesi ve mahallenin başlıca kiliselerini tanıtalım:

Galata Kulesi

Şimdiki Galata Kulesi'ne ilk kez 1304 yılına ait Galata'yı güçlendirme projesinde rastlanmıştır. Galata Kulesi, IV. Haçlı Seferi yazarlarının bahsettiği, limanı kapatmaya yarayan zinciri taşıyan denize nazır kuleyle karıştırılmamalıdır. Bu kule halen mevcut olan Podestà [vali] Sarayı'nın (Franchini Han) yakınlarında yükselmekteydi; vatandaşları Galata'yı savunmak için ivedi çağırmaya imkân veren bir yeraltı yolu aracılığıyla kulenin sarayla bağlantısı sağlanmıştı. 1446 tarihine ait bir yazıta göre, Potestà Maruffo Baldassarre'nin görevi esnasında onarılan kule eski yüksekliğinin iki katına getirilerek şehre hâkim olma imkânına erişilmiştir. Konstantinopolis'i fethi esnasında II. Mehmed'in Cenevizlilere verdiği kapitülasyon gereği kulenin yıkılması gerekmesine rağmen, hâkimiyetin korunması için sadece birkaç metre alçaltmakla yetinilmiştir. Daha sonra tekrar yükseltilirken Osmanlı bayrağı eski Ceneviz haçının yerini almıştır [bu yüzden Haç Kulesi veya İsa Kulesi olarak da bilinir]. 1791 ve 1824'te yeniden yapılandırılmıştır.¹

1 Mori, *Gli italiani a Costantinopoli*, s. 42.

Haliç'in diğer yakasından Galata (R. Marmara-Policarpo Giudici Arşivi).

1794 yılında çıkan Galata Kulesi yangını oldukça büyük boyutlara varmıştır. Dominiken Peder Vincenzo Salvi'nin konuyla ilgili anlattıklarını aktaralım:²

Alt Başlık: 1794'te Galata'da vuku bulan dehşet yangın, Manastır kitabının 87. sayfasında şöyle yazmaktadır: Aziz havari Giacomo ve Aziz Anna bayramını bağlayan 26 Temmuz gecesi saat 11'de, Galata Kapısı dışında yangın patlak vermiştir ve büyük şaşkınlık içerisinde kulenin yakınlarındaki surlar alev almıştır [...] herkesi endişelendirmiş, izleyenlere ve alevlerin altında kalan ev sakinlerine dehşet saçmıştır; alevler her tarafa sıçrarken, yangın sakin daha doğrusu güçlü kuzey rüzgârıyla her yere savrulup Galata'nın uzaklarına kadar ulaşmıştır, bilhassa kulenin tepesinde bulunan tahta yapı alevlerle çökünce, yaşanan durumu anlatmaya kelimeler kifayetsiz kalmaktadır. Ardından adeta Napoli Vezüvü gibi korkunç bir patlama olmuş ve evlerin üzerine sanki ateş yağmuru yağmıştır. Durum öyle bir hal almıştır ki her yere yağmur gibi düşen yangını söndürmek için herkes çatıların üstünde su kovalarıyla güçlük, sıkıntı

2 Vincenzo Salvi, *Domenicano, Cose della Missione dei Padri Predicatori in Costantinopoli e dipendenze*, üç ciltlik elyazması (Dominiken Arşivi, İstanbul), 1896, c. 1, s. 29-30.

ve tehlike içerisinde durmak zorunda kalmıştır. Her yerinde bekçi bulundurmamıza rağmen manastırımız iki veya üç yerinden alev almıştır. Bizi en çok gözlerimizin önündeki büyük alevler korkutmaktaydı, yangının ne zaman ve nerede son bulacağı bilinemiyordu. O yılki çoraklık nedeniyle çeşmelerden su akmaması ve su kıtlığı büyük talihsizlikti. Bu arada ilerleyen yangın bahçemizin üzerindeki evlere ulaşmıştır. Bahçe havuzunun su dolu olması, Siros adası Katoliklerinin kiliseyi korumak için yardımımıza gelmesi ve bahcenin aynı tarafına dört tane su hortumu yerleştirilmesi sayesinde, o dehşet alevler söndürülebilmiş ve yangının ilerlemesi engellenebilmiştir. [...]

Bahsettiğimiz gibi 10 saat süren yangında 1.500'den fazla ev kül olmuştur. Bir daha bu boyutta bir kule yangını vuku bulmamıştır.

Galata'nın Başlıca Kiliseleri

Aziz Pietro [Petrus] ve Aziz Paolo [Pavlus] Kilisesi³

Türklerin şehri fethetmesiyle, Aziz Paolo ve Aziz Domenico [Dominik] kiliselerinden çıkarılan Dominikenler, Sienalı Azize Caterina [Katerina] rahibelerine ait ve Aziz Pietro adıyla bilinen bir kiliseye sahip olan manastıra sığınmışlardır. Fetihten sonra burası Pietro Antonio Zaccharia'nın özel mülkiyeti olmuştur. Zaccharia, her on iki yılda bir yenilenecek bir sözleşmeyle, Dominikenlere kiliseye hizmet etme ve manastırda yerleşme hakkını vermiştir. Daha sonra, 20 Nisan 1535 yılında imzalanan bir antlaşmayla Angelo Zaccharia, himaye hakkını kendine ve vârislerine saklı tutarak, Dominikenlere kilise ve manastırın süresiz kullanım hakkını vermiştir. Mülkiyetin devrinden sonra Dominikenler eski kilisenin anısını yaşatmak için yeni kilisenin adına Aziz Paolo unvanını eklemişlerdir.

1603 yılında kilise tekrar inşa edilmiştir. Yarım asır sonra 1 Nisan 1660 yılında çıkan şiddetli yangında Aziz Pietro Kilisesi ve

3 Bu kilisenin geçmişiyle ilgili esin kaynağı olan eser: Palazzo, A. Raineri, *La chiesa de S. Pietro in Galata*, Costantinopoli: Harti, 1943; E. Dalleggio D'alessio, *Le couvent et église des Saints-Pierre-et Paul*, İstanbul: Milli Neşriyat Yurdu, 1935.

Manastırı'nın bir kısmı kül olmuştur.⁴ Sağlam kalan rahiplerin yemekhanesi şapele çevrilmiştir. Bu koşullar altındayken, meşhur Konstantinopolis "Odigitria" Meryem Ana tablosu Olivieri Bey tarafından alevlerden kurtarılmıştır. Pera toplumunun 13 Mart 1662 tarihli kararı ile kilisenin tekrar inşa edilmesi üzerine, Olivieri Bey'den tabloyu Galata Aziz Pietro ve Aziz Paolo Kilisesi'ne iade etmesi rica olunmuştur.⁵

1731 yılındaki yangında kilise ve manastır tekrar harap olmuştur ve aynı yıl 7 Ekim, Aziz Tesbih Yortusu'nda, Fransız elçisi Louis-Sauveur Maquis de Villeneuve, kiliseyi yeniden inşa etme izni almıştır. 13 Kasım 1731'de ilk taşı yerleştirilen kilisenin görkemli kutsanması 14 Mart 1732 yılında gerçekleşmiştir.

1731'de kilise kısmen ahşaptan inşa edilmiştir. 1841'de Aya Sofia'nın [Ayasofya] restoratörü ünlü mimar Gaspere Fossati'nin Konstantinopolis'te bulunmasını fırsat bilen Dominikenler, kilisenin yenilenme projesini hayata geçirmeyi başarmıştır. Nihayetinde 19 Şubat 1843 yılında şehrin en güzel Latin kilisesi Monsenyör Hillereau tarafından kutsanmıştır.

Aziz Pietro Kilisesi, başından beri Venedik Cumhuriyeti'nin himayesi altında olmuştur. Aralık 1705'ten 1793'e, XVI. Louis'nin idamına kadar, Dominikenler Fransızların himayesinde kalmıştır. Kısa bir dönem İspanya himayesinin akabinde, bu hak tekrar Fransa'ya verilmiştir. Kilise Fransızların parışı [bölge kilisesi] haline gelmişti; koloni üyelerinin çoğu zaten mahallede ikamet ediyorlardı.

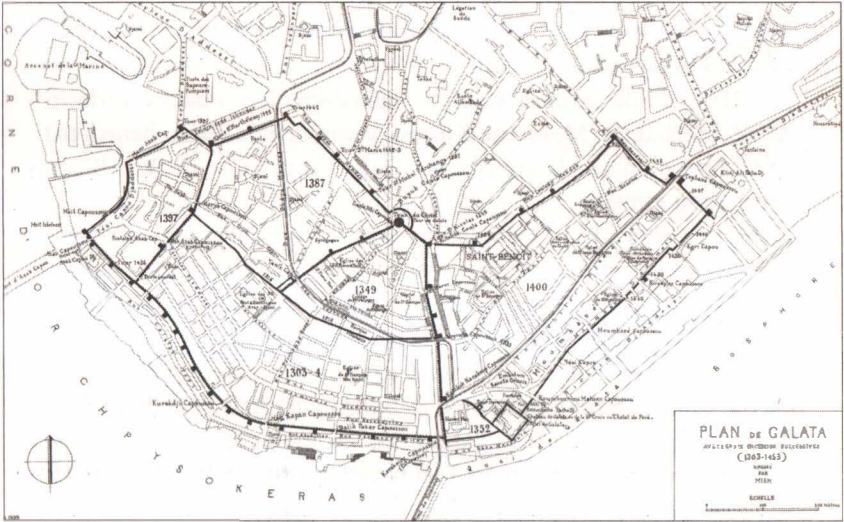
4 Salvi, *Dominiken, Cose della Missione dei...*, s. 216-217: "Kayıt Defteri'nin aktardığına göre 1660 yılında 10 Nisan'ı 11'ine bağlayan gece, şiddetli yangında bütün Galata, kilise ve manastır gelirinin çoğunu oluşturan evler kül olmuştur [...]. Arşiv belgelerinin belirttiği gibi Aziz Petrus Kilisemizden sadece demir kapılar sağlam kalmıştır ki bunları da çıkarabilmek için 40 akçe harcanmıştır. Adı geçen kitaptaki notlarda yazdığı gibi halkın manevi ihtiyaçları geçici olarak küçük bir kilisede karşılanmıştır. Manastırın ihtiyaçları borçla, sadakayla ve yangından kurtulan eşyaların satılmasıyla giderilmiştir. Satılan gümüşlüklerden 24 bin akçe elde edilmiştir. Rosario Okulu 8.540 akçe bağışlamıştır. Cesareo adındaki bir mukim 4.500 akçe sadaka vermiştir. 94 bin akçelik bir borç sözleşmesi imzalanmıştır. Bu fonun kullanılması şu şekilde olmuştur: 8 Ağustos 1661 tarihinden [...] 90.300 akçe yangından önce kilisenin işgal ettiği ve bize ait arazinin bedeli olarak manastır tarafından Maliye'ye ödenmiştir."

5 Salvi, *Dominiken, Cose della Missione dei...*, s. 217.

9 Aralık 1905'te "Devlet" ile "Kilise" ayrımını öngören kanunun Fransız parlamentosunda kabul edilmesi, Aziz Pietro Kilisesi'nin üzerindeki Fransız himayesini sona erdirmiştir. 1907'de başka diğer kurumlar gibi Dominikenlerin Galata Aziz Pietro Kilisesi de İtalyan himayesine geçmiştir. İtalya elçisi bu değişikliği 1 Şubat 1907 tarihli mektubunda Dominikenlerin başrahibi Peder Gabriele Moriondo'ya duyurmuştur.⁶

Aziz Benedetto [Benedikt] ve Santa Maria della Misericordia della Cisterna [Sarnıcın Azize Merhamet Meryemi] Kiliseleri

İkinci Bizans döneminde (1261-1453) Aziz Benedetto tarikatı Galata'ya çekilmiştir. Galata'nın üçüncü sıra surların bölgesinde bulunan kilise, V. Urbano'nun (1362-1370) papalığı döneminde "Sarnıcın Azize Merhamet Meryemi" himayesinde inşa edilmiştir.⁷

*Saint-Benoît Kilisesi ve Manastırı'nın planı, 1924
(R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi).*

6 Dominiken Arşivi, İstanbul, 31. dosya, 5. zarf, no. 3/1 (mektup no. 202).

7 Palazzo, *I Frati Predicatori a Costantinopoli*, s. 129.

8 Kasım 1583 yılında Cizvit rahipleri Konstantinopolis'e gelmişlerdir. Peder Honoré Caze, peder Maurice Timpanizza ve rahipler Martino ve Francesco, tarikatın başrahibi Peder Giulio Mancinelli'ye eşlik etmişlerdir. 18 Kasım 1583'te Cizvit rahipleri Aziz Benedetto Kilisesi'ne yerleşmişlerdir. Konstantinopolis'te bir süre kaldıktan sonra, tekrar İtalya'ya çağrılan Peder Giulio Mancinelli, 1618'de Napoli'de vefat etmiştir. Arkadaşları tarikatın görevini üstlenip vebalılara da hizmet eder ve hepsi salgından etkilenip Konstantinopolis'te vefat etmişlerdir.

Lancosme,¹² 23 Mayıs 1586 yılında Fransız krala yazdığı mektupta, Cizvit rahiplerin ölümünden sonra kilisenin boşaldığını aktarmaktadır. Onların yerine yaklaşık iki sene Aziz Benedetto Kilisesi'nde kalan Kapüsenler gelmiştir: Peder Pietro della Croce, Roma'dan Başrahip Dionigi, Peder Giuseppe di Leonisse ve onlara eşlik eden din adamı Gregorio di Leonisse.¹³

Cizvitler kısa süre sonra geri dönmüşlerdir. İlk başta yola çıkacak grup üç kişiden oluşmuştur. Kraliyet himayesini her koşulda garanti altına aldıktan sonra, "21 Ocak 1609'da Peder Charles Gobin ve Guillaume Levesque ve rahibimiz Claudio Colomb, sıkı Hristiyan olan ve bu Hristiyan girişimin destekçisi şaniyla anılan Kral IV. Henry'yi (Henri) hürmetle selamladıktan sonra Paris'ten yola çıkmışlardır".¹⁴ Yolculuk esnasında başrahip Peder Canillac ve rahip Viar (P. Carayon'un raporuna göre Etienne Viau idi) bu gruba dahil olmuşlardır.¹⁵

Cizvitler 20 Eylül 1609'da Aziz Sebastiano [Sebastian] Kilisesi'ne yerleştikten sonra, 15 Şubat 1610'da Aziz Benedikt Kilisesi'ni sahiplenmişlerdir.¹⁶

IV. Henry'nin ve elçisi Salignac'ın vefatları, Venedik Elçisi'nin 1605'ten beri Venedik Cumhuriyeti'yle zaten hemfikir olmayan

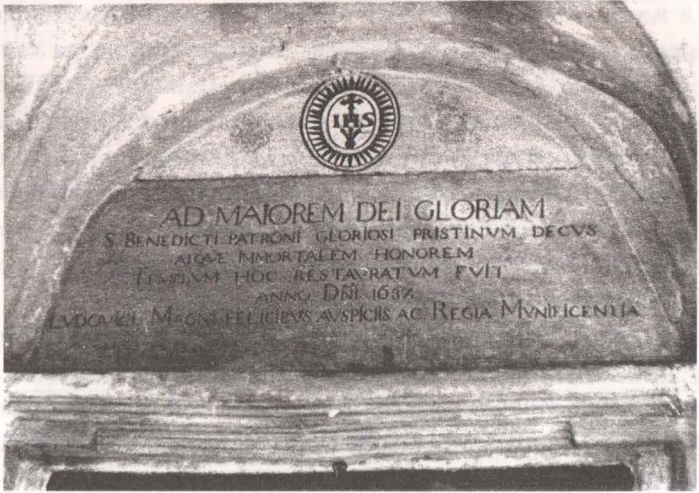
12 Jacques Savary de Lancosme, Osmanlı İmparatorluğu'nda Fransız Büyükelçisi (1585-1589).

13 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 240.

14 A. Carayon, *Relations inédites des missions de la Compagnie de Jésus à Constantinople et dans le Levant au XVIIe siècle*, Ch. Douniol, Paris, 1864, s. 2.

15 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 242.

16 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 243-244.

*Saint-Benoît Kilisesi'nin dış yazısı; Cizvit rahiplerin zamanında, 1637
(R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi).*

*Saint-Benoît Kilisesi'nin dış yazısı; Cizvit rahiplerin zamanında, 1929
(R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi).*

Cizvitlere yönelik kinin önünü açmıştır. Cizvitlerin Konstantinopolis'e yerleşmelerine karşı olan Venedik elçisi zulmüne devam etmiştir. Nihayet bütün Cizvit pederler hapse atılmışlardır. Kısa sürede suçsuzlukları tespit edilip serbest bırakılmışlardır. Venedik kininin açmış olduğu hasarlar konusunda bilinçli olan Cizvitler, Venedik Cumhuriyeti'yle iyi ilişkilerin kısa sürede sağlanmasını dilemişlerdir. Cizvit Peder Saulger 20 Mart 1664 tarihli mektubunda¹⁷ rahiplerin faaliyetlerinden bahsetmektedir.

16 Nisan 1660'ta bütün Galata kiliselerini alevler sarmıştır. Yangından kurtulabilen Aziz Benedetto Kilisesi yağmaya maruz kalmıştır.¹⁸

1663'te Cizvitler Monsenyör Ridolfi'den kiliselerinin parış [bölge kilisesi] sayılmasını talep etmişler ancak bu istekleri uygun görülmemiştir.¹⁹

1686 yılı yangınında imha olan Aziz Benedetto Kilisesi, Peder Besnier'in müftüyle dostluk ilişkileri ve büyükelçi Girardin'in gerekli fermanın imzalanması için gösterdiği aktif girişimi sayesinde tekrar inşa edilmiştir. Peder Besnier camilere münhasır olan kurşun kaplama iznini kendi kilisesi için de almıştır. Kilise girişindeki mermer kolonları müftünün hediye ettiği düşünülmektedir.²⁰

1696'da Aziz Benedetto Kilisesi Galata'yı kuşatan yangında tekrar harap olmuştur. Kilise inşasına izin veren 1697 yılı fermanının belirttiği boyutlarda, iki ay gibi bir sürede tekrar inşa edilmiştir. Kilise 1731 yılı yangınında tekrar kül olmuştur. Giriş kısmının sağındaki yazıtta da belirtildiği gibi kilise ertesi yıl tekrar inşa edilmiştir.²¹

Cizvitler 1773'te Papa XIV. Clemente'in [Klemens] emri üzere tarikatlarının kaldırılmasına kadar görevlerine devam etmişlerdir. Bazı Cizvit din adamları Aziz Benedetto Kilisesi'ne hizmet etmek

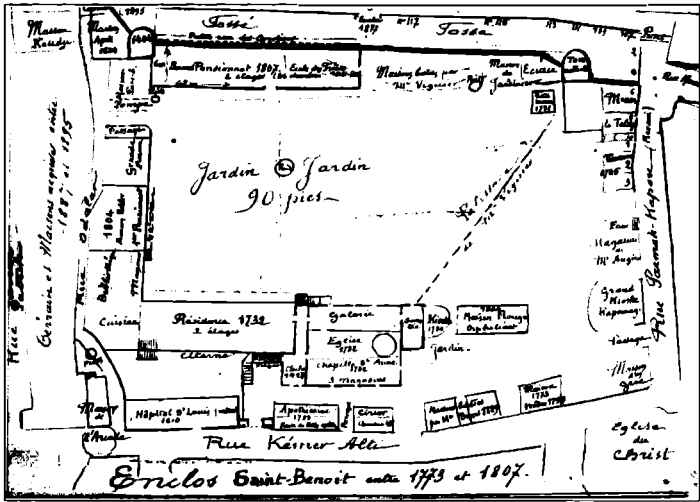
17 Carayon, *Relations inédites des missions...*, s. 99-108.

18 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 257. "Diğerleri 1660 yılı yangınında kül olduklarından, bizimki kalan tek Latin kilisesi"; aynı eser, s. 258.

19 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 258.

20 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 261.

21 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 268.

1773-1807 yılları arasında Saint-Benoît binalarının planı
(R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi).

için seküler rahip olarak kalmışlardır.²² On sene sonra buraya Lazaristler²³ yerleşmiştir.

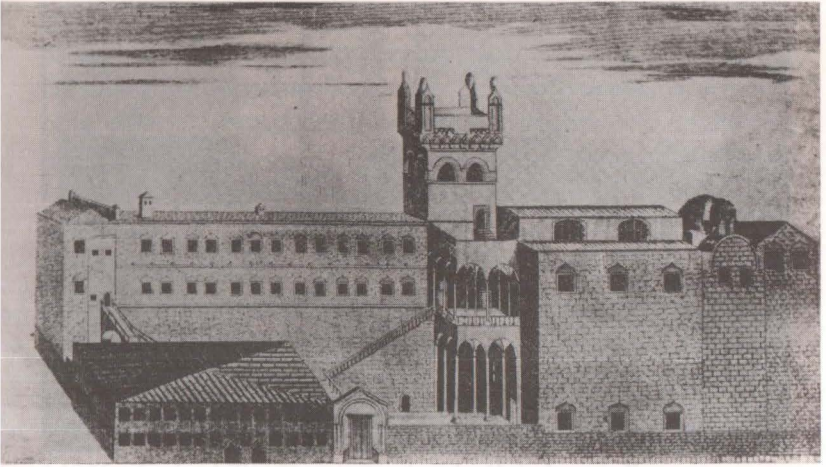
23 Aralık 1780 tarihli Fransız hükümetinin kararnamesiyle Aziz Benedetto Kilisesi, Kral XVI. Louis huzurunda Lazaristlere verilmiştir. Fransa Büyükelçisi Kont Saint-Priest, 19 Temmuz 1783'te Konstantinopolis'e gelen Pierre François Viguier'e manastırın mülkiyetini vermiştir.

Devrimci fırtına, 1793 ve 1802 yılları arasında Lazaristleri Aziz Benedetto Kilisesi'nin yönetiminden çekilmeye zorlamıştır. 25 Temmuz 1799'da İkinci Abukir Savaşı'nda Türklerin Napolyon'a karşı mağlubiyetinin akabinde, Sultan III. Selim'in emri üzerine Osmanlı İmparatorluğu'nda ikamet eden tüm Fransızlar²⁴ ya

22 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 270: "Yasaklanmalarını öngören XIV. Clemente'in [Klemens] emri akabinde, kiliselerini, Aziz Benedetto [Kilisesi civarındaki] evlerini ve tüm eserlerini terk edip çekilmek zorunda kalmışlardır. Bazılarının ülkede kalmasına rağmen, direniş göstermemişlerdir (10 Ağustos 1773)".

23 Lazaristler, 1625'te Paris'te Aziz Vincent de Paul tarafından kurulan tarikatın üyeleridir.

24 42 memur ve 1.800 sivil. "Ruffin Bey tercüman Kieffer ve Dantan'la beraber tutuklanıp Pouqueville, Fauvel, Beauvoisin ve diğer on kişi gibi Yedikule'ye hapsedilmişlerdir." A. Droulez, *Supplément à l'histoire de Saint-Benoît*, elyazması, İstanbul, *Lazarist Arşivi*, 1947-1948, s. 52.

Saint-Benoît binalarının planı, 1794 (R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi).

Saint-Benoît Kilisesi, genel görünüm (R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi).

*Saint-Benoît Kız Okulu, öğrenciler ders yaparken, 20. yüzyılın başları
(R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi).*

hapsedimiş ya da sınır dışı edilmiştir. 27 Mart 1802’de imzalanan Amiens Antlaşması’yla Mısır Osmanlı İmparatorluğu’na iade edilirken, özgürlüğüne kavuşan Pierre Ruffin, III. Selim’den Fransızların Aziz Benedetto Kilisesi üzerinde hakkını tanıyan hatt-ı şerifi alabilmiştir. 14 Kasım 1802 tarihinde Pierre Ruffin, “sekreterleri ve birkaç Fransız eşliğinde haşmetle manastıra gidip” Lazarist rahip Renard’a Aziz Benedikt Kilisesi’ni vermiştir.²⁵

Bu tarihten itibaren, Saint-Benoît Kilisesi’nde Lazarist idaresi günümüze dek devam etmiştir. 1988’de birçok rahibin ülkeden ayrılmasıyla laik bir yönetime geçen okul, Hayır Cemiyeti Rahibeleri’nin [Filles de la Charité] yönettiği kız okuluyla birleşmiştir.

Aziz Giorgio (Saint-Georges) Kilisesi

Bu kilisenin adı ilk defa 1303 yılında anılmaktadır.²⁶ Lakin bu ibadethanenin Hristiyanlığın ilk senelerine dayandığı ve avlusunda bulunan pagan tanrıya adanan kutsal bir kaynaktan

²⁵ Droulez, *Supplément à l’histoire de Saint-Benoît*, s. 56.

²⁶ Andronikos Palaiologos’un Cenevizlilerin mahallesini sınırlandıran belgesi. O dönemde, Aziz Giorgio (Aziz Yorgi) Kilisesi Ceneviz surlarının dışında yer almaktaydı.

(Ayazma) neşet ettiği düşünülmektedir. İnanılana göre, Licinius'un kızı İrini burada işkence görüp katledildikten sonra kafası kutsal kaynak kuyusuna²⁷ atılmıştır.²⁸ Daha sonra, Konstantinopolis'in koruyucusu Aziz İrini'ye yapılan ibadet Aziz Giorgio ile birleştirilmiştir.

Galata'nın merkezinde tepenin üstünde bulunan bu kilise, imparator V. İoannis Palaiologos (1341-1391) tarafından Cenevizlilere verilmiştir.²⁹ "Osmanlı fethinden önce, Galata Cenevli-lere ait iken Aziz Giorgio Kilisesi onların merkezi ve katedrali gibiydi."³⁰

1583'te gelen Cizvitlere kadar Aziz Giorgio Kilisesi'nde ayin-lerin kimler tarafından gerçekleştirildiği bilinmemektedir. Peder Benedetto Palazzo'ya göre, Ceneviz işgalinin son dönemlerinden 1620'ye kadar kilise Dominiknlere bağlı kalmıştır.³¹

8 Kasım 1622'de Monsenyör Pietro Demarchis'in Papa'nın isteği üzerine gerçekleştirdiği ziyareti esnasında, kilisede Fransis-kenler³² tarafından hizmet edilmektedir. Bu ziyaret raporuna göre, orta büyüklükteki kilise 16 adım uzunluğundadır; nefin her iki tarafında, büyük altarın arkasında, üzerinde kabartılmış haç res-medilen mermer kemeri iki sütun taşımaktadır. Peder Domenico Marengo ise kiliseye bitişik üç odalı küçük evde yaşamaktadır.³³

Fransa büyükelçisi Césy vasıtasıyla Konstantinopolis'e gelen Kapüsenler 19 Temmuz 1626'da Aziz Giorgio Kilisesi'ne yerleşmişlerdir.³⁴ Konstantinopolis'e gelen ilk Kapüsen rahipleri, Archange des Fossés, Léonard de la Tour ve Raphaël de la Neuville-Roy.

27 Ract, "Eglise Saint Georges de Galata (1)", s. 2: "Kilisemizde 14 metre derinliğinde bir kuyunun mevcudiyeti bilinmekteydi. Yüzyılımıza dek Ortodoks Yunanlılar buradan Aziz İrini suyunu almaya geliyorlardı. Kilisenin altında yeraltı treni tünelinin kazılmasıyla kaynak kurudu ve kuyu kupkuru oldu." Galata'yı Pera'ya bağlayan yeraltı tüneli 1871-1876 yılları arasında inşa edilmiştir.

28 *Almanach à l'usage des Familles...*, s. 77.

29 Ract, "Eglise Saint Georges à Galata (1)", s. 2.

30 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 287. "İsa'nın şövalyesi Aziz Yorgi, bilindiği üzere, Cenova'nın koruyucusu idi."

31 Palazzo, *I Frati Predicatori a Costantinopoli*, s. 129.

32 Frati Minori Osservantini [Fransiskan ailesinden].

33 G. Hoffmann, *Il Vicariato Apostolico di Costantinopoli*, s. 58-59.

34 A. Bailly, *Les Capucins français à Saint Louis, 1628-1999*, broşür, s. 2.

Kısa sürede Aziz Giorgio Kilisesi Kapüsenleri kilise yakınında bir gayrimenkul edinmişlerdi. 1628'den itibaren küçük bir okul açmışlardı. 18. yüzyılda bu okulda altı dil öğretilmekteydi.³⁵ Aziz Giorgio Kilisesi'ni ve neredeyse bütün Galata'yı harap eden, 10 Nisan 1660 tarihini 11 Nisan'a bağlayan gecede çıkan yangına kadar, rahipler kilise bitişiğindeki manastır olarak adlandırılan küçük evde kalmaktaydılar. Aynı yıl, şüpheleri gidermek için, kilisenin yerine üst katında odalar bulunan büyük bir depo inşa edilmiştir. Zamanla buranın kiliseye çevrilmiş olmasından kuşkulanan yetkililer bütün binayı yıkmışlardır. El konulan mülkiyet İslami dini bağışlara (*Vakıf*) dahil olmuştur. Daha sonra arsayı satın alan bir Türk, bir kısmını bir Yahudi'ye satmıştır.³⁶

1670'de Konstantinopolis'e gönderilen Fransa büyükelçisi De Nointel'in ilk görevi Kapüsenlerin kilisesinin tekrar inşa edilmesini talep etmektir. 1673 yılı kapitülasyonlarının bir maddesinden de anlaşılacağı gibi, müzakerelerden sonuç elde edilmiş ve izin alınmıştır.³⁷ Böylece daha önce el konulan arsa Kapüsenler tarafından satın alınabilmiştir. İnşaat 3 Ekim 1675'te başlamıştır fakat tahta kirişlerin erken kaldırılmasından dolayı bazı kemerler çökmüştür. De Nointel'in onarımı için yeniden izin aldığı kilise, 6 Ocak 1677'de Monsenyör Ridolfi tarafından kutsanmıştır.³⁸ 1696'da ve 1731'de Aziz Giorgio Kilisesi bir kez daha alevlerin ortasında kalmasına rağmen sağlam kalabilmiştir. Yangında kül olan kilise hızla tekrar inşa edilmiştir.

Monsenyör Davide di S. Carlo, Papa'nın isteği üzerinde gerçekleşen 11 Şubat 1704 tarihli ziyaretinin raporunda, orta boyutlarda, üç altarı olan taştan bir kiliseden bahsetmektedir. Üç rahibin kilisenin bitişiğindeki, aslında beş kişiyi barındırabilecek evde yaşadıklarını ve cemaatin küçük bir bahçesinin bulunduğunu da öğrenmekteyiz.

35 Bailly, *Les Capucins français à Saint Louis*, s. 2.

36 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 295.

37 Articolo 3. *Etude Historico-Juridique d'un Prélat Romain (P. Gasparri)*, "Le protectorat catholique de la France en Orient et en Extrême-Orient", *Questions Actuelles*, 28 Ocak 1905, c. LXXVII, no. 4, s. 101.

38 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 297.

De Priest,³⁹ Choiseul Kontu'na⁴⁰ yazdığı 6 Kasım 1769 tarihli mektupta belirttiği gibi, Aziz Giorgio Kilisesi'nde Fransız deniz ticaret gemilerinin mensupları için bir hastane kurulmasını düşünmüştür. O zamanlarda "Konstantinopolis limanında 70 tane Fransız gemisi bulunmaktaydı".⁴¹

1783 yılında Kapüsenler, Propaganda Fide [İnancı Yayma Bakanlığı, Vatikan] adına Aziz Giorgio Kilisesi'ni Konstantinopolis Papa Vekili Monsenyör François Antoine Fracchia'ya satmışlardır.⁴² Böylece 1853'e kadar Aziz Giorgio Kilisesi, Papa Vekilliği'nin merkezi olmuştur. Bu tarihte kilise Boşnak Fransisken rahiplere satılmıştır; bu rahipler bilhassa Avusturyalı ve Macar hasta denizcilere hizmet eden bir hastane inşa etmişlerdir.

Papa Vekili Monsenyör Fonton Konstantinopolis kiliselerinin 1803 yılındaki durumu hakkındaki raporunda,⁴³ Aziz Giorgio Kilisesi'ni dört sütunun desteklediği üç küçük neften oluşan taştan bir kilise olarak tanıtmaktadır.

1882'de Avusturyalı Lazaristler Aziz Giorgio Kilisesi'ne yerleşmişlerdir ve 1901 yılının Almancağı⁴⁴ rahiplerin gerçekleştirdikleri çeşitli hayır işlerini aktarmaktadır: Bir erkek okulu, bir kız okulu, 2-5 yaş arası çocuklar için bir anaokulu, iki klinik, bir çocuk hastanesi, yoksullar için bir dispanser.

Aziz Giorgio Kilisesi halen İstanbul Avusturyalı Katolik cemaatinin merkezidir.⁴⁵

39 François Emmanuel, Saint-Priest Kontu, Konstantinopolis'te Fransız büyükelçisi, 1768-1784.

40 Marie-Gabriel-Florent-Auguste, Choiseul Kontu, Konstantinopolis'te Fransız büyükelçisi, 1784-1792.

41 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 300.

42 Belin, *Histoire de la Latinité de Constantinople*, s. 300. Kapüsenler manastırın satışından 32.000 kuruş elde etmişlerdir.

43 G. Hoffmann, *Il Vicariato Apostolico di Costantinopoli*, s. 236.

44 *Almanach à l'usage des Familles ...*, s. 78.

45 Ract, "Eglise Saint Georges de Galata (2)", s. 4-5.

Galata'daki İtalyanların Ticari Faaliyetleri

19. yüzyılda en çok nüfusa sahip koloni olan İtalyan kolonisi Konstantinopolis iş hayatının, sanayi, ticaret, temsilcilik gibi, her alanına iyice yerleşmiştir.⁴⁶

Reformlardan sonra ekonomik faaliyetlerin başlaması ve yabancılar gayrimenkul mülkiyet edinme hakkı tanınması, yabancı Latin cemaatinin yükselme dönemini gösterir.

İş hayatının her alanına yerleşen İtalyan şirketler kurucuları vasıtasıyla kısaca incelenecektir. Konstantinopolis'e önceden yerleşen ve daha sonra gelen İtalyanlar, reformların olumlu ikliminde, büyük bir gelişmeye katkıda bulunurken, bu misafirperver ülkede gururla bayraklarını temsil etmişlerdir.

Galata, ithalat ve ihracat yapan firmaların ticaret merkezi haline gelmiştir.

Sınai ve Ticari Kuruluşlar

19. yüzyılın başlarında, 50 kadar İtalyan sanayi şirketi bulunmaktadır: Gemi yapımı, damıtma, tuğla, makarna, piyano, halı, cam fabrikaları; dökümhane, değirmen, kuru temizleme, terzi.

O dönemde başkentte yaklaşık seksen ticari firma yer almaktadır: Sigortacı, bankacı, gemi acente ve tedarikçileri, otel, eczane, av malzemeleri ve silahları, nalbur, ayakkabı, deri ve kürk, cam ve seramik, optik, parfümeri, koleksiyon pulları, gazete, yapı malzemeleri. Galata-Pera şirketlerini aşağıda aktarıyoruz:

Eczacılık ürünleri: Doğu'da ilk eczaneler İtalyanlar tarafından kurulmuştur. 19. yüzyılın ilk yarısında Konstantinopolis'te ilk eczane İtalyanlar tarafından açılmıştır. Barozzi, Ottoni, Raimondi, Zaloni, Cociffi ve İmparatorluk Tıp ve Eczacılık Mektebi'nde hocalık yapmış olan Calleia, Konstantinopolis'te eczacılığın asıl kurucularıdır. Hekimlerin çoğu İtalyan olduğundan, reçeteler, terminoloji, genel anlamda unvanlar, ilaç etiketleri, farmakope İtal-

yanca yapılmaktadır. O dönemde ilaç eczacı tarafından üretildiğinden, İtalyan yöntemi ve eski İtalyan eczacılık ölçüleri kullanılarak hazırlanmaktadır.

Eczacılık ürün ithalatı büyük oranda gerçekleşmemesine rağmen, tamamen İtalyanların kontrolündedir. İlaç ve merhemlerin çoğu, pudra, boraks, terementi, tiryak, oğulotu gibi ürünler ve neredeyse bütün tuzlar ve kimyasal ürünler, Konstantinopolis pazarının tek tedarikçisi olan Venedik'ten ithal edilmektedir.

Isıtma ürünleri: Isıtma ürünlerinde uzman olan A. Perini şirketi 1854'te kurulmuştur. Mütevazı kökeni Konstantinopolis'e göç etmiş Novaralı kalaycı Antonio Perini'ye dayanır. Galata'nın arka dükkânlarında bulunan küçük atölyesi 1880'de değişikliğe uğramış ve Pera'ya taşınmıştır. İmparatorluğun başkentine toprak ve demirdöküm sobayı, henüz bilinmeyen modern petrol lambalarını getiren ilk firma olmuştur. Çelik fırın ve ocak, bakır kazan ve kalorifer, çinko ve pirinç banyo ve farklı ürünler üretir.

Piyano: G. Turconi piyano fabrikası 1871'de Milano Turconi şirketinin şubesi olarak kurulmuştur. Konstantinopolis'te Euterpe müzik şirketinin yönetimine geçen başarılı müzisyen Turconi, uzun çalışmalar ve denemelerin sonucunda ritim ve frekansta farklı olan doğu müziğini piyanoya uyarlayabilmiş ve "Tremolofono" olarak adlandırılan, mandolinin titrek sesini veren yeni bir piyano türü icat etmiştir. Repertuvarını yeni bestelerle zenginleştirip Doğu halkının zevkine hitap edebilmiştir. Böylece şubeyi sadece Milano şirketinden bağımsız hale getirmekle yetinmeyip Balkanlar bölgesinin en çok takdir edilen Türkiye tedarikçisi haline getirmiştir.

Mobilyalar: G. Psalti fabrikası 1893'te kurulmuştur. Zengin bir mobilya deposuna sahipti. Kabristan Sokak'ın beş katlı geniş binasında Rönesans'tan, XIV., XV., XVI. Louis'e, Barok'a kadar modeller ve mobilyalar sergilenmekteydi.

Halılar: Doğu halı fabrikaları arasında Roberto S. Pardo, Abramo Misrachi'nin (ki üretimin yanında Doğu halılarının tamir sisteminin de başlatıcısıdır) yanı sıra Piperno firmaları zikredilebilir.

Gıda endüstrisinde aşağıdaki firmalar göze çarpar: 1861'de kurulan Luigi Cassinelli, 1863'te kurulan Angelo Belfanti, 1898'de kurulan Alessandro Blumberg, 1902'de kurulan Pietro Mazzolini.

Gıda, likör dalında geniş çapta ithalat yapan ve çay karışımında tanınmış olan Giuseppe Parma ve konserve, Napoli makarnası, Torino vermutu ithal eden Domenico Parma firmaları zikredilebilir.

Dekorasyon atölyeleri arasında 1871’de Konstantinopolis’e yerleşen Luigi Leone firmasını hatırlayalım. Kuruçeşme’deki Sultan Zekiye ve Ortaköy yalıları gibi kraliyet ailesinin başlıca saray dekorasyonunu bu firma gerçekleştirmiştir. İngiltere Büyükelçiliği ve Büyükdere’deki Azize Meryem (Maria) Kilisesi’nin dekorasyonu da onların eseridir. Attilio Passaga, F. Davanzo ve A. Callegari, başkentin en tanınmış dekorasyon-ressamları arasında yer alırlar.

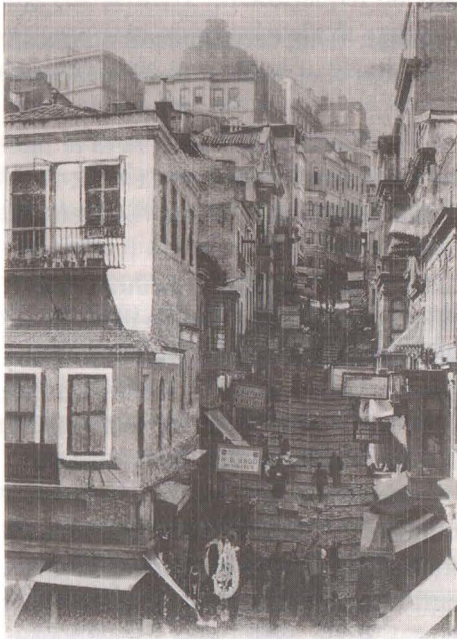
Paolo Parma terzilik atölyesi: Konstantinopolis’in en tanınmış terzileri arasında yer alırdı, sultanın ve tüm sarayın tedarikçisiydi. 1854’te Livornolu Palma tarafından kurulan firma, Lena’ya devretilmiş, daha sonra vârislerine ve bunlardan da Parma’ya geçmiştir. İki terzi ile 50 işçinin çalıştığı işyeri her türlü arzı üstlenebilecek kapasitedeydi. Almanya imparatorunun ziyareti münasebetiyle sultanın 50 üniformadan oluşan konfeksiyon siparişini 15 günde yerine getirmiş olmaları, siparişleri yetiştirmedeki hızlarının bir göstergesidir.

Eczaneler: Konstantinopolis eczaneleri arasında sadece Conso-li İtalyan’dı, buna rağmen Eugenio Della Sudda Eczanesi ayrıca anılmayı hak etmektedir. 1881’de kurulan ve 1890’da yenilenen eczane, sempatisini korumaya ve faydalanmaya çalıştığı İtalyan vatandaşların ilgisini hemen çekebilmiştir. Della Sudda Eczanesi İtalyan hekimlerinin tercih ettiği buluşma yeri haline gelmiştir. Konuşulan dilin tercihen İtalyanca olması, ona İtalyan künyesi kazandırmış ve İtalyan kolonisinin sempatisini doğrulamıştır. Aziz Antuan Kilisesi Fransiskanlarının, “Società Operaia” işçi derneğinin, İtalyan Hastanesi’nin, İtalya Büyükelçiliği’nin, Konstantinopolis’te bekleyen İtalyan gemilerinin tedarikçisiydi. Zambelletti firmasının temsilcisi, devamlı İtalyan ilaç sanayi ürünlerinin en kalitelilerini barındırmaktaydı.

Bankacılar: İtalyan bankacılar arasında bankası 1843’te kurulan Costantino Eliasco’yu hatırlayalım. Başkentin ilk ve en değerli bankacılarından olması ona saygınlık kazandırmıştır. Ciddi mik-

Galata (R. Marmara-Policarpo Giudici Arşivi).

Yüksekkaldırım, 20. yüzyılın başları (R. Marmara-Policarpo Giudici Arşivi).

tarda olan sermayesini sadece banka işlemleri için kullanmakla kalmayıp, birçok sanayi firmasına da borç vermiştir. Ayrıca Sakız Adası limanının imtiyazına sahiptir.

Çok tanınmış olan Levi Figli di Abramo Bankası da önemli miktarda sermaye işletmiş, banka işlemleri, sanayi ve ticari işler gerçekleştirmiştir. Tanınmış bankalar arasında Haim S. de Toledo, Casa del Medico ve bütün banka işlemleriyle yoğun biçimde ilgilenen D. Corpi sayılabilir.

Deniz sigortacıları ve acenteleri: Casaretto en eski tarihte kurulan sigortacılar arasındadır. Bu şirkete mensup G. Battista 1876'da sigorta sektörüne girmiş ve merkezi Cenova'da bulunan "İtalya" sigorta şirketinin şube yönetimine geçmiştir. 1870'te kurulan Antonio Prodi en iyi deniz acenteleri arasındadır. 1857'de 16 yaşında Compagnia Frassinetti'e girmesiyle deniz kariyeri başlayan Antonio Rossi ve birçok önemli acenteyi temsil eden Ignazio S. Dandria'yı da hatırlayalım.

İhracatçı firmalar: Tahıl, deri ürünlerinin ihracatında, Casa Al-latini'nin de temsilcisi olan, Comm. Fernandez çok önemli bir yere sahiptir.

En eski ihracatçı firmalar arasında 1845'te tahıl ihracatı için kurulan Fratelli Dandria'yı anabiliriz. Cenova, Napoli ve Venedik ile çok aktif ilişkileri bulunan bu şirket, "Stefano Dandria" adlı bir gemiye de sahiptir.

Önemli miktarda tahıl, koza ve ipek ihraç ettiği İtalya'yla geniş ilişkileri olan Giuseppe Mattalon firması da en iyi ve bilinen firmalar arasında yer almaktadır.

Takı ve biblolar: 1860'ta kurulan, tuhafiye, biblo, takı dükkânlarına sahip olan La Candela şirketi en eski firmalar arasındadır. Kadın şapkaları için bitişik bir atölyesi de mevcuttu.

İmalat ve konfeksiyon: 1856'da Konstantinopolis'te kurulan Coen'in devamı olan M. Viterbo'yu hatırlayalım. Bilhassa İtalyan endüstrisini kullanarak çeşitli seri üretim, kazak, ipek, çamaşır, perde ve benzeri ürünlerin ticaretini yapardı. 1872'de kurulan ve İtalya başta olmak üzere geniş çapta ithalat yapan N.J. Levi en eskiler arasında yer almaktadır. 1884'te kurulan Pacifico Viterbo

şirketi tekstil ürünleriyle de ilgilenmiş ve komisyon sektöründe de gelişme kaydetmiştir. 1874'te kurulan Mazza Haim şirketi İtalya'dan ipek ürünler ithal etmiştir. 1854'ten beri başkentte bulunan Goldemberg, Konstantinopolis'in en önemli konfeksiyon elbise mağazaları arasında yer almıştır.

Farklı alanlar: 1870'te kurulan M. Vassiliadi Şirketi, demir ve çelik ticaretinde başlıca firmalar arasındadır. Hatırlanması gereken başlıca firmalar şöyledir: 1861'de silah ve aksesuar satımı için kurulan L. Gazzan; 1860'ta kurulan ve İtalya'dan yıllık takriben 150 bin liralık kâğıt, ip ve kibrit ithal eden Abramo De Medina; İtalya'dan büyük oranda porselen, çini ve seramik ithal eden B. Elia Alfandari ve Kardeşleri; deri ve ürünleri alanında önem arz eden T. Castelli ve Kardeşleri; baharat sektörünün öncülerinden olan Giovanni De Barbieri.

Komisyoncu ve mümessil firmalar: Avrupa'da kurulan sanayilerin mümessiliği çok sermaye gerektirmeyen bir faaliyet oluşturmaktaydı. Yerel sanayinin çeşitli sektörlerde yetersiz olduğu veya hiç bulunmadığı dönemde, komisyoncu olarak adlandırılan yabancı fabrikaların mümessilleri sermaye içinde yüzüyorlardı. Sayıca çok fazlaydılar. Konstantinopolis'te mümessillik özel bir öneme sahiptir. Küçük tüccar Avrupalı imalatçıyla neredeyse hiç direkt irtibatla bulunmuyordu. Bütün ticari faaliyetler komisyoncu sınıfına verilmişti. Her türlü iş anlaşması için komisyoncunun vazgeçilmez bir vasıta olması, onun arz ettiği önemi daha iyi sergilemektedir. Görevi yabancı rakip, rekabet araçları, müşterinin taleplerine uyarlamak için gerekli değişiklikler ve pazara hâkimiyeti hakkında imalatçıyı bilgilendirmektir.

20. yüzyılın başında 40 kadar İtalyan mümessil firması bulunmaktaydı. En iyileri arasında zikredebileceğimiz şunlardır: Commendiger Isacco Fernandez (1886'da Casa Allatini tarafından mümessil olarak Konstantinopolis'e gönderilmiştir. İtalyan Ticaret Odası başkanı, başkentin bütün hayır ve Yahudi eğitim işlerine başkanlık yapmaya ve "Alliance Israélite Universelle"yi Konstantinopolis'te temsil etmeye çağırılmıştır); Cav. Parma (tekstil, metal ürünleri ve ilaç mümessiliğinde uzmanlaşmıştır); Cav. Bonomi (Kırım Har-

bi'nden itibaren ticaretle ilgileniyordu, İtalyan mümessillerinin dekanı idi, en iyi İtalyan ürünlerini –gıda, lüks şaraplar...– tanıtan kişidir); Raffaello Ricci (1879'da Konstantinopolis'e gelip ip ve pamuk ürünleriyle uğraşmıştır. Doğuda İtalyan pamuk sanayisinin gelişim süreciyle bağlantılıdır); Nathan Darr, Comm. Adolfo Hefter, Maurizio Darr, İsacco Matalon, Augusto De Medina (İtalyan işlenmemiş kumaşlarının Konstantinopolis'e ithalatıyla başarı kazanmıştır); R. Vitalis ve C., Emanuele Casaretto, Luigi Parma, G. Parodi, V. Castelli (deri ve ürünlerinde uzman); G. B. Casaretto, Pacifico Viterno.

**ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
LEVANTENLERİN ORTAK LİSANI,
GELENEKLERİ VE DERNEKLERİ**

Levantenlerin Ortak Lisanı: Rumca

Rumca, İtalyan kolonisi ile diğer yabancı toplumlar arasında ortak lisan olarak kullanılmaktaydı. Levanten Rumcanın Yunanistan'da konuşulan Yunancaya etkisi İstanbul Rumlarının göçüyle bağlantılıdır.

Monsenyör Cedulini'nin detaylı raporuna göre, 1475'te Salatomruk Mahallesi'nde ikamet eden Kefeli Cenevizliler sadece Rumca ve Türkçe¹ konuşmaktaydılar. Cenevizli ve Galata sakinleri Rumca konuştuklarından, *Magnifica Comunità* [Büyük Pera Cemaati] Konstantinopolis'e 1580'de apostolik ziyarete gelen Monsenyör Cedulini'ye Rumca² konuşabilen rahipler göndermesini talep etmişti. Hatta Dalleggio'nun naklettiğine göre Konstantinopolis'te geçici ikamet edenler de kendi dillerinin yanı sıra Rumca³ konuşmaktaydılar.

-
- 1 E. Dalleggio, *Bibliographie analytique d'ouvrages religieux en grec imprimés avec des caractères latins*, Atina, 1961, s. 388. Monsenyör Pietro Cedulini'nin apostolik ziyaret raporu, f. 7v, 20r.
 - 2 Dalleggio, *Bibliographie analytique d'ouvrages*, s. 389-389; ff. 53r, 118r (*Magnifica Comunità*'nin [Büyük Pera Cemaati] 10 Nisan 1581 tarihli mektubu).
 - 3 Dalleggio, *Bibliographie analytique d'ouvrages*, s. 389.

Ailevi ve ticari sebeplerden dolayı azınlıklarla bir arada yaşayan yabancı topluluk, Türklerin ikamet ettiği mahallelerden farklı yerlerde yaşar ve ortak lisan olarak Rumca'yı kullanırlardı. Dalleggio'nun aktardığı gibi yabancıların bilhassa Katolik Rum kızlarıyla izdivaçları sonucunda "Rumca günlük hayat dili olmuştur".⁴

İstanbul'da bugün bile Türkçeden, İtalyancadan hatta Fransızcadan etkilenmiş Rumcayla karşılaşmak mümkündür. Bu lisan Levanten topluluğuna has üç dillilik durumunun sonucudur. Farklı durumlarda kullanılan iki-dillilik⁵ (*diglossia*)⁶ olarak da ifade edilebilir. Bir dilin ya da diğerinin tercihi belirli durumlara göre değişiklik gösterir:

– Çift-dillilik anadil (İtalyanca ya da Fransızca) - Rumca: günlük ve cemaat içinde kullanım.

– Çift-dillilik anadil (İtalyanca ya da Fransızca) - Türkçe: resmi, cemaat dışında, Türklerle ilişkilerde kullanım.

Latin cemaatinin konuşma ve ortak lisanı olan Rumca Yunanca, Türkçe, İtalyanca ve Fransızcanın özel bir karışımı gibi ortaya çıkar. Böylece, Doğu ve Batı uygarlıklarının sentezi olan Levanten kültürünün görüntüsünü sergiler. Ağırlıklı olarak Yunanca olan bu kod, morfolojik ve fonetik olarak bütün yabancı sesleri (Türk-Osmanlı, İtalyan, Fransız) Yunanlaştırıp kendi yapısında meşrulaştırmıştır.

Bir kişi veya grup tarafından iki ya da daha fazla dil kullanması durumu çok dillilik olarak tanımlanır. Rumca, Türkçe, İtalyanca ya da Fransızcanın kullanıldığı Levantenlerin spesifik durumunu belirtmek için üç dillilik kavramını tercih etmekteyiz. Çok dillilik Doğu'ya ilk göçlerle gelmiş ve Avrupalıların veya Levantenlerin Rumlar ve Türklerle irtibat kurmasıyla eşzamanlı olarak gelişmiştir.

4 Dalleggio, *Bibliographie analytique d'ouvrages*, s. 388.

5 "Kişinin iki dili anadili seviyesinde konuşabilmesi. Aynı şekilde, çoğu konuşmacının çift dilli olması şartıyla, aynı toplumda iki dilin mevcudiyeti. Bazı Amerikalı sosyo-dilbilimciler iki dilliliği ilk cümleyle tanımlarken, *diglossia*yı toplumun iki dilliliğini belirtmek için kullanmaktalar", *Dictionnaire de la Linguistique*, (yay. haz.) Georges Mounin, Paris: PUF, 1974, s. 52.

6 "Diglossia terimi bazen dikkatsizce çift dillilikle eşanlamlı olarak kullanılır. Daha doğrusu, bütün topluma genelleşmiş bir iki dillilik durumunu ifade etmek için kullanılır. Daha ayrıntılı olarak, aynı anda mevcut olan her iki dilin kullanımı yaşamın özel koşullarla sınırlı olduğu bir hali tanımlar", *Dictionnaire de la Linguistique*, s. 108.

14 Haziran 1837’de Lazarist Peder Leleu, tarikatın başkanı olan Peder Etienne’e İstanbul’dan yazdığı mektubunda Latin cemaatinin çok dilliliğini vurgular: “Zorunlu bir şekilde dört dil bilmek gerekir: Türkçe, Rumca, İtalyanca ve Fransızca. Diğer misyonlarda çoğunlukla bir dili dezavantajlara maruz kalmadan orta derecede bilmek yeterlidir [...]. Burada kendi diline hâkim insanlarla muhatap olduğunuzdan, kötü konuştuğunuzda küçümsenmektesiniz.”⁷

Konstantinopolis’e yeni gelen Avrupalı göçmenler hariç, neredeyse bütün Latin cemaatinin doğdukları andan itibaren birçok farklı dili konuşmaları, çok-dillilik ile ifade edilebilir. Anadilin yazılı bir statüsü bulunurken, konuşma dili olan Rumca günlük hayatta kullanılırdı. Toplum içerisinde Rumcanın Latin harfleriyle yazılması yaygındı.

Seçkin iletişim aracı olan Rumca, Konstantinopolis’e yerleşen Batı toplumu tarafından giderek benimsenmeye başlandı ve Levantenlerin Yunanlılar ile diğer farklı milletlere mensup Levantenlerle ortak lisanı⁸ haline geldi. Levantenler Rumlarla iletişim kurabilmek için Türkçe ve İtalyancanın seslerini Yunanlaştıırken, konuştukları Rumcanın boşluklarını bu yolla doldurmuş oldular.

Bareilles bu ortak lisanın yayılma görevini Rum hizmetçilere atfeder: “Dahası, Pera bir Rum şehridir, sadece mukimlerinin nüfus oranlarından dolayı değil, konuşulan ya da farklı Hristiyan vatandaşlar tarafından anlaşılan dilden dolayı da. İlginçtir ki bu durumun yayılması Rum hizmetçiler sayesinde. Tinos ve Andros adaları Pera evlerine dadı ve hizmetçi sağlamaktaydılar. Ermeni fazlaca gururluyken, Yahudi kendi dinine mensup olmayan yabancıların evine girmez. Yunan bu kuşkuları görmezden gelerek her yere girer, bilhassa Avrupalıların evine ve burada pervasızca

7 *Annales de la Congrégation De La Mission*, c. III, E.-J. Bailly, Paris, 1837, s. 322-323.

8 J. Fourquet, “Le Langage et les Hommes”, *Encyclopédie de la Pléiade*, Gallimard: Le Langage, 1968, s. 577-578: “Anadilleri çok farklı kişilere iletişim imkânı veren her türlü faaliyete, kişilerin anlaşabilmesi için, kelimeyle iletişim konusunda bir anlaşma eşlik eder. Bu araç mevcut bir dil ya da bu kullanım için özel bir dil olabilir. Dil basit pratik faaliyetlerin hizmetinde ise eğer, ortak lisandan bahsedilir (Alm. Verkehrssprache)”.

kendi alışkanlıklarını, diyalektini ve hareketlerini dayatır. Pera'nın küçük Fransızları Yunanca konuşuyorlar. Tabii ki bu Yunanca Eflatun'unkine benzememektedir [...]”.⁹

Rumcanın ortak lisan olarak benimsenmesinde karışık evliliklerin büyük rol oynamasının yanında, bu alanda Katolik din adamlarının da etkisini küçümsemek gerekir.

Chios [Sakız Adası], Tinos [İstendil], Santoron [Santorini], Siros takımadalarından gelen rahiplerin önemli düzeydeki sayısından dolayı, Konstantinopolis'teki dini törenlerinde, Katolik din adamları İtalyanca ve Fransızcanın yanında Yunanca da kullanırlardı.

Ortak Lisanın Delili Olarak “Frangochiotika”

Latin harfleriyle yazılmış ya da basılmış Yunanca metinleri tanımlayan “Frangochiotika”, Rumcanın konuşulan ama (Yunan harfleriyle) yazılmayan ortak iletişim lisanı olmasının bir kanıtıdır.

Sakız Adalı Peder Vincent Castagnola tarafından çevrilen Jacques Ledesma'nın ilmi hali Osmanlı İmparatorluğu Katoliklerine Latin harfleri kullanılarak demotik Rumca şeklinde sunulan ilk dini kitaptır. 1595'te Roma'da yayımlanmıştır.¹⁰ 79 sayfalık bu küçük eser bir tarafta demotik metni kullanırken diğer taraftan da Latin harflerle yazılmıştır.¹¹

Dalleggio'ya göre “Frangochiotika” baştan beri Sakız Adası sakinlerinin Yunanca metinlerin Latin harfleriyle yayımlanmasına göstermiş olduğu ilgiden kaynaklanır.¹²

9 B. Bareilles, *Constantinople, ses cités franques et levantines* (Péra-Galata-Banlieu), Paris: Bossard, 1918, s. 344-345.

10 Dalleggio, *Bibliographie analytique d'ouvrages religieux...* s. 389.

11 Dalleggio, *Bibliographie analytique d'ouvrages...*, s. 402; “Chios doğumlu Vincenzo Castagn(i)ola, dini hayata girmeye karar verdiğinde Deniz Kuvvetleri'ndeydi. 1584'te 47 yaşında talebeliğe kabul edilmiştir. Papa VIII. Clemens bir manastır kurması için onu Sakız Adası'na gönderdi. Burada şevk ve başarıyla insanların kurtuluşu ermesi için çalışmıştır. 13 Aralık 1604'te Messina'da vefat etti.”

12 Dalleggio, *Bibliographie analytique d'ouvrages...*, s. 389.

Dalleggio, Sakız Adası halkının bu alanda bir şey icat etmediğini belirtirken, Yunancanın Latin harfleriyle yazılmasını eski Roma tarihine dayandırır.¹³

Latin harfleriyle Yunanca yazma eğilimine, dini kitapların yanı sıra dil öğretimi kitaplarında da rastlanır. Bu bağlamda 1853'te Konstantinopol'de basılan *Primi Elementi della Lingua Italiana con corrispondente significato Turco e Greco volgare ad uso delle scuole dei PP. Cappuccini nella Missione di Trebizonda* kitabı zikredilebilir. Kitap¹⁴ Latin harfleriyle demotik Yunanca yazılmıştır.

13 Dalleggio, *Bibliographie analytique d'ouvrages...*, s. 389-390: "Latin yazarlar eserlerinde Yunanca kelimeler kullanarak, Latin harfleriyle Yunanca dilinin ortografisini kurdular. [...] Roma mezarlıklarının Latince yazılarında bazı kişilerin Yunanca adı yazmaktadır: Cornelia, Dyonisia, Kyriaco, Evtichi, Evporo [...]. Hristiyanlık, İncil ve Kilise kurucularının tercüme gereksinimi için Yunanca kullanımını yaygınlaştırmıştır. Roma dua kitabında methiyeler Yunanca yapılmaktadır: Ayinin başında pederin üç kere Kirie eleison, Criste eleison, Kirie eleison tekrarlama gibi. 5. yüzyılda Katolik liturjisi bu methiyeleri benimsemektedir [...]. Aynı şekilde Kutsal Cuma günü, haç töreninde, Peder Latin harfleriyle yazılmış methiyeyi okur ve koro Yunanca ve Latince söyler: Agios o Theos, Sanctus Deus. Agios ischiro, Sanctus fortis. Agios athanatos, eleison imas, Sanctus immortalis, miscerere nobis. Methiye ilk defa 9.-10. yüzyıllarda Latin liturji metinlerinde görülmektedir."

14 *Archivio Storico Di Propaganda Fide*, "Scritture Riferite nei Congressi", c. 32, s. 584-605; "Primi Elementi della Lingua Italiana con corrispondente significato Turco e Greco volgare ad uso delle scuole dei PP. Cappuccini nella Missione di Trebizonda" [çev. Trabzon misyonunda bulunan Kapüşen rahiplerin kullanımları için Türkçe ve Yunanca karşılıkları ile İtalyanca dilinin ilk kuralları].

Galata-Pera'daki Dini Gelenekler

Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme döneminde, Latin cemaatinin dini gelenekleri kültürel zenginliğin bir nişanesi olarak kendileri için gurur kaynağı niteliğindedir.

Galata'nın dini hayatının bir parçası olan bu gelenekler, Levanten tarihinin az bilinen bir bölümünü oluşturur. Kısa bir özet¹ yaparak bu geleneklerden söz edebiliriz:

Pera Magnifica Comunità'nın yöneticileri aynı zamanda Azize Anna Cemaati'ne başkanlık etmişlerdir. 17. yüzyılın sonralarına doğru Magnifica Comunità'nın ortadan kalkmış olmasıyla, Azize Anna Cemaati safları güçlendirip geçmişte olduğu gibi dini ibadetlerini yerine getirmeye, senenin farklı bayramlarına katılmaya, özellikle dini tören, Kutsal Hafta ve Paskalya'nın geleneksel ayin alayına katılmaya devam etmişlerdir.

Galata-Pera sokaklarında, Kutsal Perşembe ve Cuma günleri ve benzer şekilde Paskalya günü de mum ve fenerlerle muhteşem bir ayin alayı düzenlenirdi.

1 Hildebert Ch. de Zara, *Traditions populaires de la Semaine Sainte à Constantinople (Galata-Péra-Buyukdéré)*. La pieuse et vénérable confrérie de Sainte Anne, İstanbul: A.S.E., 1933, s. 71.

*Pera (İstiklal Caddesi) bir bayram gününde, 20. yüzyılın başları
(R. Marmara-Policarpo Giudici Arşivi).*

Heybeti ve ihtişamı destansı olan bu tören ve ayin alayları önceleri Galata'da Aziz Francesco Kilisesi'nde gerçekleştirilirdi. Bu kilisedeki Azize Anna Şapeli'nde, onunla aynı adı taşıyan cemaat mensuplarının toplantıları düzenlenirdi. Kendi statülerinin gerektirdiği ibadetleri de burada yerine getirirlerdi.

1660'tan itibaren, resmi törenler, aynı sene vuku bulan yangından kurtulabilen tek kilise olan Aziz Benedetto (Saint-Benoît) Kilisesi'nde kutlanmıştır. Farklı cemaat ve dernekler buraya sığınmışlardır. En eskilerden olan Azize Anna cemaati de merkezini buraya taşımıştır. Halkın da memnuniyetiyle eski gelenekleri senenin belli başlı bayramlarında devam ettirebilmişlerdir.

Bu süreçte halkın Pera'ya göçü yoğunlaşmıştır. 1880'de muhterem Azize Anna Cemaati, bu hareketi izlemek zorunda kalıp, nihayet Azize Anna ve Aziz Yuhanna Derneği adı altında Meryem (Maria) Draperis Kilisesi'ne taşınmıştır.

Azize Anna Cemaati

Azize Anna Cemaati² Galata'da kendileriyle aynı adı taşıyan ve Fransisken rahiplerinin manastırının avlusunda bulunan şapeli merkezleri olarak benimsemiştir.

Bu cemaat bilhassa hayır işleriyle meşgul olup üyelerine bütün dini törenlere katılma fırsatı sunmuştur. Ayrıca senenin belirli günlerinde kendi şapelinde bazı yortuları kutlama ayrıcalığına sahiptir.

Bu cemaatin üst yöneticileri başkan ve başkan yardımcısı olarak belirlenirdi; *Muhteşem Bey* unvanıyla kentin ileri gelenleri arasından seçilirlerdi. Bilinen en eski cemaat başkanı bu görevi 1559'da yerine getiren Edouard Zaccharia'dır.

Başkanın görevleri arasında dini görevler ağırlıklıdır: Başta kutsal hafta ve Paskalya yortusu olmak üzere çeşitli törenlerin organizasyonundan ve aktif katılımdan sorumludurlar. Üyelerin hepsi Latin Katolik Kilisesi'ne mensuptur. Eski şehrin mahalle sakinleri haricinde, yabancılar da cemaate üye olabilmişlerdir. Belirlenen yortularda ve kullanımını kurulun belirlediği zamanlarda "çuval" olarak adlandırılan tek tip bir kıyafet giymişlerdir. İnce ve beyaz kumaştan yapılmış kollu kıyafet, kemer kısmında muhtemelen Aziz Francesco tarikatındaki gibi ipi ve şapkası da mevcut olan geniş bir elbiseden oluşurdu.

Cemaat kendi bayrağına ve değerli eşyalara sahiptir. Bunların arasında, Dirilmiş İsa resmi, Azize Anna'nın gümüş tablosu ve Kutsal Diken'in ince bir şekilde yontulmuş gümüş kutsal kabı bulunurdu.

Azize Anna Yortusu görkemli bir şekilde 26 Temmuz günü kutlanırdı.

Cemaat üyeleri her ay Galata'daki Azize Anna Şapeli'nde düzenlenen pazar toplantısına katılırlardı. Azize Anna'nın kutsal emanet geçidi, ayini müteakip yapılırdı.

Cemaat genellikle "çuval" denilen elbiseyi giyer ve ellerinde büyük bir kandil taşıyan 12 üye tarafından temsil edilirdi. Ayrıca her sene 12 Ocak'ta bir ayin düzenlenirdi. Muhterem cemaat faaliyet-

2 Zara, *Traditions populaires de la Semaine*, s. 19-27.

lerinin en parlak sergilendiği günler tartışmasız Kutsal Perşembe ve Cuma günleriyle Paskalya Pazarı’ydı.

Kutsal Cuma gecesi Galata sokaklarında cenaze ayini gerçekleştirilirdi. Cemaat, özel elbise [sacco = *çuval*] giymiş başkan, başkan yardımcısı ve konsey üyeleri tarafından temsil edilirdi. Diğer üyeler de hazır bulunurlardı. Cemaate ait olan Kutsal Diken inanların hürmetine sunulurdu.

Azize Anna Cemaati (Galata) ile Aziz Giovanni Battista Cemaati (Pera) arasında geçmişte muhtemelen derin bağlantılar kurulmuştur. 1857’de Azize Anna Cemaati’nin temsilcisi ve başrahibi, Aziz Giovanni Battista cemaat kurulunda kendi cemaatlerini temsil etmeye kabul edilmişler ve nihayet 1864’te iki cemaat birleşmiştir. Cemaatin yeni üyeleri 18 Peralı aileden (Aziz Giovanni Battista) ve 18 Sakız Adalı (Azize Anna) aileden oluşmuştu.

1880’de “Azize Anna ve Aziz Giovanni Battista Cemaati” yönetim kurulu şu kişilerden ibarettir: Pera ailelerini temsilen Michel Timoni (başrahip), Charles Testa (başkan), Albert Chabert, Baron Emile de Hübsch, Baron Gustave de Hübsch, İsidore de Kirico, Félix Salzani ve Sakız Adalı aileleri temsilen Giacomo Tübini (başkan), Angelo G. Corpi (başrahip), Jacques Giraud, Barthélémy Giustiniani, François Nomico, Giuseppe Thalasso ve Hycinthe Tübini.

Azize Anna Cemaati’ne Mensup Aileler

Pera aileleri: Amédée Alléon, Albert Chabert, Septime Franchini, Baron Apollinaire de Hübsch, (Baron) Charles de Hübsch, (Baron) Emile de Hübsch, Isidore de Kirico, Antoine Pisani, Frédéric Pisani, Félix Salzani, Antoine de Summerer, (Baron) Gaspard Testa, Const. Charles Testa, Hippolyte Testa, (Baron) Ignace Testa, Amédée Timoni, Georges Timoni, Michel Timoni.

Sakız Adalı aileler: Michel Braggiotti, Thomas Braggiotti, Joseph Caro, Théodore Castelli, Nicolas Castelli, Xavier Castelli, Bernard Corpi, Ignace Corpi, Jean Corpi, Ignace d’Andria, Barthélémy Giustiniani, Brice Giustiniani, Michel Giustiniani, Jacques Giraud, François Nomico, Paul Thalasso, Bernard Tubini, Giacomo Tubini.

Ayinler

Ayin alayları başlangıçta Aziz Francesco ve Aziz Benedetto kiliselerinin Azize Anna Şapeli'nde düzenlenmekteyken, Latinlerin Galata'dan Pera'ya taşınmalarıyla Azize Meryem (Maria) Draperis Kilisesi'nde kutlanmaya başlanmıştır.³

Galata'daki Aziz Francesco (Azize Anna Şapeli)

Azize Anna Şapeli'nin iki kapısı bulunmaktaydı: Biri manastıra girişi sağlarken, diğeri öncesinde yirmi basamak merdivenle, dış giriş kapısıydı. Yapılışının üzerinden uzun seneler geçmesine rağmen oldukça güzel, büyük ve rahat olan bu şapel iç tarafında koro halinde dizilmiş katlanır tahta sandalyelerle çevriliydi. Aziz Francesco Kilisesi'nin kürsüsüne benzeyen kürsüsü mermerden yapılmıştır. Çatısı kurşunla kaplıdır.

Kadı ve Galata valisinin gece serbest dolaşım izni vermeleriyle, cemaat üyeleri tarafından Kutsal Cuma gecesi *çuval* kıyafetleriyle ve inananların geniş katılımıyla ticari şehrin sokaklarında cenaze ayini düzenlenirdi.

Alay Azize Anna Şapeli'nin dış kapısından çıkıp, kilise ve Aziz Francesco Manastırı'ndan geçerek sokağa akardı. Hüzünlü dualar ve ilahiler eşliğinde aynı yolu izleyerek geri dönülürdü. İki saatten fazla süren bu ayin alayı gün ağarmasıyla son bulurdu. Bu sırada başlayan vaaz gün doğumuna kadar devam ederdi.

Cemaat üyeleri Paskalya günü tan vakti Dirilen İsa ayinini aynı güzergâh üzerinde düzenlerlerdi. Çok sayıda kişi kâh ibadet için kâh meraktan ayin alayına katılırdı. Bilhassa Türkler Hıristiyanlara sunulmak üzere ellerinde buketlerle yortuya gelirdi.

Galata'daki Aziz Benedetto Kilisesi (Azize Anna Şapeli)

1660'taki büyük yangın Galata Mahallesi'ni harap etmiştir. Bütün kiliseler alevlere yem olmuştur. Sadece Benediktenler tara-

3 Zara, *Traditions populaires de la Semaine*, s. 28-32 ve 51-55.

fından 12 Mayıs 1427’de kurulan Aziz Benedetto (Aziz Benedikt; Saint-Benoît) Kilisesi felaketten kurtulabilmiştir.

Galata’nın nüfusu tepe üstündeki yeni mahalle lehine azalmaya devam etmiştir. Lakin, Latin Katolikler Aziz Benedetto Kilisesi’ne yoğunlaşmışlardır. 1660’ta oldukça güzel olan kilise çok büyük değildir. Hz. İsa’nın hayatını anlatan mozaiklerle kaplıdır. 1660’tan itibaren resmi törenler ve geleneksel ayinler Aziz Benedetto Kilisesi’nde kutlanmaya başlanmıştır.

Cizvit Peder Tarillon’un verdiği bilgilerden esinlenerek meşhur eski bir ayini hatırlayalım:

1712’de Kutsal Cumartesi’yi Paskalya Pazarı’na bağlayan gecedeyiz. Saat sabahın ikisidir. Aziz Benedetto Kilisesi’nde merkezi bulunan Azize Anna Cemaati’nin senelik ayini olan Kutsal Diken Ayini için her şey hazır beklemektedir.

Dışarıda muazzam, görkemli ve rengârenk bir kalabalık, huşu içerisinde ya hızla hareket ediyor ya da Galata Mahallesi’nin ana sokaklarında beklemekteler.

Gece durgundur. Tütsü ve çiçek kokuları Galata’yı sarmaktadır. Rengârenk sancaklarla bayraklar dalgalanmakta ve ayin alayı kili-seden ayrılarak ilerlemektedir.

Büyükelçiliklerden seçilen kemancı, obeist ve trompetçilerden oluşan kalabalık bir grup, alayın başını çekmektedir. Müzisyenler yanan 20 fenerle çevrilmiş üç parlak sancağı takip etmektedirler.

Onları 200 Azize Anna mensubu takip etmektedir. Beyaz ve ince kanaviçeden yapılmış geleneksel kıyafetleriyle, ellerinde meşaleler ikişer ikişer yürümekteler. Ayin devam ederken alayın geçmesiyle kalabalık kâh diz çöküyor kâh eğiliyor.

Dirilmiş İsa’yı sergileyen işlenmiş gümüşten yapılmış taşınır bir altar Azize Anna mensuplarının ayinine hükmeder. Dirilmiş İsa resmi, sütunların kaldırdığı yuvarlak bir kubbe içerisinde bulunur. Kutsal gümüş emanetin etrafında sekiz tane altın yaldızlarla oymalı ışık görünür.

Bu değerli altarın hemen arkasında Konstantinopolis’in din adamları bulunmaktadır: Cüppe giyinmiş Fransiskenler, Domini-kenler, uzun pelerinli Cizvitler.

En arkada Kutsal Diken emanetiyle Aziz Benedetto Kilisesi'nin pederi ya da başrahibini koruyan baldaken⁴ belirmektedir. Ak kıyafetleriyle cemaatin önde gelen üç görevlisi, beyaz damaskodan yapılmış altın püsküllü bu baldakeni taşırlar. Sayısız rahip ve fener onu çevreler. Yirmi kadar rahip, ellerinde birer meşale olan diğer görevlilerle çevrilmiş halde ayini bitirir.

Tütsü geçilen yolları kokuturken, Azize Anna'nın dört rahibi, ellerindeki gümüş vazodan halka gül suyu serper.

Şimdi alay Karaköy sokaklarına doğru ilerlemekte ve her yerde saygıyla karşılanmaktadır. Yolda rastlanan Türkler ilk önce durarak bu saygıyı sergilerler. Bütün evler aydınlanmış, kapılar ve pencereler insan kaynamaktadır. Her taraftan çiçek atılır.

Katolik milletlerin büyükelçileri kilisede veya yan evlerde bulunmaktalar [...].

Alay, merasım için altın ve gümüş perdelerle süslenmiş kiliseye döner. Fakat kilise, alaya katılan inançlı kalabalığı içine alamayacak kadar küçüktür.

Saat sabahın dördüdür...

Pera Azize Meryem (Maria) Draperis Kilisesi

Kentteki nüfus yoğunluğunun Galata'dan Dörttyol (Stavrodhromion) denilen Galatasaray Mahallesi'ne ya da şimdiki Beyoğlu'na (Pera) kaymasıyla nihayet Azize Meryem (Maria) Draperis Kilisesi Konstantinopolis Latinlerinin yeni buluşma merkezi olmuştur.

Azize Meryem (Maria) Draperis Kilisesi'nde karanlığın şarkısı yerel bir özgünlükle dünyada benzersizlik kazanmıştır. Seçilen kantörlerin söylediği şarkı ilginç özellikler sergilemektedir. Bu şarkı geleneğinin Konstantinopolis'te başlayıp kiliseye bağlı Levanten aileler arasında nesilden nesile aktarıldığını bilmekteyiz. Başlıca aileleri tanıtalım:

Sakız Adalı Aileler: Bragiotti, Brazzafolli, Corpi, Caro, Castelli, Carneri, Calomati, Comneno, d'Andria, Giustiniani, Mavromati, Nomico, Tubini, Taoussi, ...

Tinos [İstendil] Adalı Aileler: Armao, Aperio, Amoury, Alberti, Catazas, Critico, Coucoula, Daveron, Della Tolla, Etimo, Foscolo, Filipucci, Levantino, Miconio, Langade, Negroponte, Paléologue, Perpignani, Ruggieri, Rostand, Sigala, Scalo, Vitali, Vuccino, Xenopoulos, ...

Syros (Sira) Adalı Aileler: Brindisi, Cappella, Dalleggio, Della Sudda, Mazzolini, Paléologue, Privileggio, Salacha, Sigala, Vuccino, ...

Nakşalı [Naxos], Sisamlı [Samos], İtalyan, Dalmaçyalı, Maltalı Aileler: Barozzi, Sotiraki, Badioli, Ciampi, Demarchi, Morawski, Salzani, Berkan, Belli, Sessa, Zellich, Borj, De Zara, Falzon, Fléry, Gritti, Mercieca, Schembri, Tedeschi, ...

1825-1830 yılları arasında Sakız Adalı Giovanni Corpi Konstantinopolis'e yerleşmiş, ardından kardeşi Jean-Baptiste gelmiştir. Dini şarkıyı aktaranların bu ikisi olduğu kanaati taşınmaktadır. Eskiden olduğu gibi, öğretim sistemleri ustadan talebeye aktarılan sözlü geleneğe dayanır. Sakız Adası'nın âdeti gereği, şarkı söyleyenler öncelikle kendi aile fertleri arasından seçilmiştir; bunlar da aynısını Kutsal Hafta'dan Kutsal Hafta'ya takviye için gelen gençlere uyarlamıştır. Böylece Karanlığın Şarkısı'na katılımı kabul edilen şarkıcı sayısı artmıştır.

Bu yeni katılımların çoğu Tinos Adası'ndan gelenlerden oluşmuştur. 1871'den itibaren bu kişiler Sakız Adalı şarkıcılardan daha ileriye giderek Aziz Benedetto Kilisesi'nde Tinos-Katolik Derneği'ni kurmuşlardır.

Nihayet 1880'de Achille Corpi'nin törenlerin ana organizatörü olduğu Aziz Giovanni Battista ve Azize Anna rahipleri ile bilhassa Karanlığın Şarkısı için oluşturulan bütün koro üyeleri Azize Meriem (Maria) Draperis Kilisesi'ne taşınmışlardır.

Grubun şefi, Jean-Baptiste'nin yeğeni ve talebesi olan Cesare Corpi olmuştur. Yaklaşık yirmi kişiden oluşan grupta Barozzi, Castelli, Cappella, Calavas, Calich, Germanos, Mazzolini, Mavromati, Pupator, Rossolato, Tedeschi yer almıştır.

Geri çekilen Cesare Corpi'nin yerine, şef olarak Vicent Baptiste geçmiştir. Şarkıcılar arasında (1897) Jean Catazas (bas), Antoine

Berkan (bas bariton) ve zamanla solist olacak kaliteli yedek sanatçı yer almıştır.

Sakız Adalı şarkıcı üstatlarının faaliyetlerinin yükselme döneminin son yıllarında, Büyükdere'ye taşınan ve burada 1900'e kadar Natività Kilisesi'nde kutsal haftada şarkı söyleyen Vincent Brindisi'nin yerine Tinoslu Katolik Jean Catazas geçmiştir.

Zamanla şarkıcıların sayısı azalmıştır. Corpi ailesi artık çekilmiştir. Sakız Adalı yaşlı şarkıcılar arasında sadece Ignace Corpi yaşına rağmen canlılığını korumuştur.

Gelenek'in tamamen kaybolmasını engellemek için Tinos Katolik Derneği üyelerinin yardımına başvurulması düşünülmüştür. Bunlardan bazılarına, hocaları Azize Anna Sakız Adalı kardeşlerin öğrettiği gibi, Karanlığın Şarkısı geleneğinin özellikleri öğretilmeye başlanmıştır.

Tinos Katolik Derneği'nin başkanı olan Jean Ruggieri, kurula bu eski geleneğin korunmasını önermiştir. Öneri oybirliğiyle kabul edilmiştir. 1906-1907 yılları arasında, yeni Tinos Katolik Derneği korosu aşağıdaki kişilerden oluşmuştur:

Şef: Jean Catazas (bas).

Tenorlar ve soprano: Georges Amuri, F. Barozzi, Ignace Corpi, X. Castelli, J. Calomati, Emile Della Sudda, G. Miconio, Rosario Mercieca, Auguste Mazzolini, A. Mastichiadis, Sébastien Paléologue, Jean Sclavo, Sotiraki Kardeşler, Jacques Taoussi, ...

Bariton ve bas: Marc Apério, G. Alberti, Antoine Berkan, Antoine Borj, Georges Cappella, Joseph Etimo, Antoine Gritti, Marco Perpignani, Arghiris Théodossiu, Antoine Tedeschi, ...

Amatörler: Michele Almanzi ve Attilio Regazzi.

Tinos Katolik Derneği'nin 1923'te iptal olmasıyla, Jean Catazas, son başkan Jean Ruggieri'nin tavsiyesi üzerine ve Azize Meryem (Maria) Draperis Kilisesi'nin başrahibinin onayıyla, 1931'e kadar koronun şefliğini üstlenmiştir. Bu tarihte şefliğe devam ettiği "Pia Unione" kurulmuştur.

1932 senesinde Kutsal Hafta boyunca Azize Meryem (Maria) Draperis Kilisesi tribününü oluşturan şarkıcıların listesi şöyledir:

Şef: Jean Catazas (bas)

Dekan: Ignace Corpi (tenor)

Solist: J. Calomati (tenor), E. Della Sudda, S. Paléologue (bariton), A. Berkan (bas bariton)

Koro üyeleri: G. Amuri, M. Apério, G. Alberti, A. Borj, L. Berkan, R. Belli, F. Badioli, A. Carikiopoulo, J. Dalleggio, J. Etimo, R. Filipucci, W. Falzon, R. Mercieca, C. Milovich, U. Polichetti, Righetti, J. Sclavo, Chr. Sotiraki, F. Sterghiotis, H. De Zara...

Levantenlerin Toplumsal Hayatı, Dernekler

“Società Operaia” İşçi Derneği

Konstantinopolis’e sığınan bir avuç siyasi mülteci, 19 Mart 1863’te Giuseppe Garibaldi’nin isim yortusunu kutlamak için toplanmıştır. Aynı gün, “vatan sevdasından sarhoş vaziyette ‘Özgür ve Tek İtalya’ sloganıyla 2.000 İtalyan lireti toplayıp kurtuluş cıglığını desteklemek için vatanseverlikle kumandan Garibaldi’ye göndermişlerdir”.¹ Kumandan şöyle cevap vermiştir:² “Sevgili dostlarım, vatanseverliğiniz ve göndermiş olduğunuz 2.000 İtalyan lireti için sizlere teşekkür ederim. Bana göstermiş olduğunuz sevgi derecesinde heyecanla isim yortumu kutlamak istediniz. Size minnettarım ve gönülden şükranlarımı sunarım. Gönülümün en derinliklerinden kardeşçe selamlarımı gönderiyorum. Saygılarımla G. GARIBALDI, Caprera 14 Mayıs 1863.”

17 Mayıs 1863’te nihayet hepsi işçi olan 41 üyesiyle “Società Operaia” adlı işçi derneği kurulmuştur:³ Alloli C., Badioli A., Bal-

1 *Memorie storiche della Società Operaia Italiana di mutuo soccorso in Costantinopoli, 1863-1911*, (yeni baskı, Istituto Italiano di Cultura di Istanbul, 2006); s. 3.

2 *Memorie storiche della Società Operaia*, s. 4.

3 *Memorie storiche della Società Operaia*, s. 4-5.

tazzi P., Barborini F., Berti G., Biadego V., Bianchi A., Botta E., Bricola F., Cardelli L., Cecioni T., Cenerini V., De Domenico G., De Lorenzi R., De Scalzi C., Dini F., Faverio G. B., Foggi E., Gambarà L., Gambini P., Golzio F., Lella G., Lelli R., Mencacci C., Mornaghi A., Moro L., Mosini M., Onofri M., Orsi G., Pagano G. B., Pellegrini C., Petrini A. C., Pocci L., Quercioli P., Ratti G. B., Regazzi A., Scapagnini P., Serpi S., Veggetti F., Vergani P.

Kısa bir süre önce Konstantinopolis göçmenleri arasında yer alan Giuseppe Garibaldi başkan ilan edilirken,⁴ Mazzini'ye onursal başkanlık teklif edilmiştir. Bu ikisinin korumasında “Vatanını seven onu eserlerle onurlandırısın” sloganıyla “Società Operaia” işçi derneği kurulmuştur.

Tüzüğün birinci maddesine göre, dernek işçilerin ahlaki ve ekonomik durumunu iyileştirmeyi, üyeler arasında hastalık, yaşlılık veya erken iş görememezlik durumlarında birlik ve yardımlaşmayı, ulusal çıkarları ve İtalyan adının itibarını artırmayı hedefler.

Karşılıklı yardımlaşma farklı şekillerde uygulanmıştır: Günlük yardımlarla ve üyelerin hasta olması durumunda ilaç temini ile tıbbi hizmet; onlara bir odanın tahsis edildiği İtalyan Hastanesi'nde bakım; yoksul dul ve yetimlere yardım. Dernek, sosyal vergiden muaf tutulan, çalışamayacak durumda olan üyelerine de farklı yöntemlerle yardım ediyordu: Acil ihtiyaç durumunda faizsiz borç; ciddi kaza halinde yardım; küçük çocuklarına ve yetimlerine tıbbi bakım.

Dernek hayır işlerinde de aşkla yer almıştır. Bu hayırseverliğin niteliğini daha iyi anlayabilmek için sayısız cömertliklerinden başlıcalarını hatırlatalım.

Çerkesler için büyük önem arz eden ipekböceklerinin telef olması nedeniyle 1863'te Çerkes halkına yardım gönderilmiştir. Her yıl başkan Giuseppe Garibaldi'nin isim yortusu münasebetiyle, koloninin en muhtaç ailelerine büyük miktarda bağışta bulunulmuştur. 1865'te, şehri ıssızlaştıran kolera Konstantinopolis'e acı çektiirdiği sırada, insani misyonunun bilincinde olan dernek, üyelerini birçok ekibe ayırıp, dini ve milli mensubiyetine bakmadan

4 Mori, *Gli italiani a Costantinopoli*, s. 260-264 (Società Operaia bölümü).

*70'li yıllarda Società Operaia'nın verdiği yemekli baloda Levantenler:
Ön sırada karşılıklı Pietro ve Matilde Marmara, arka sırada karşılıklı, Angelo ve
Adalgisa Casagrande (R. Marmara Arşivi).*

bütün hastaları ziyarete göndermiş, para ve ilaç yardımında bulunmuştur; tehlikenin en yoğun olduğu yerlere hayırla, fedakârlıkta esas nitelikteki cömertçe bir rekabetle gitmişlerdir. Daha sonra başlatılan yardım toplama kampanyası ile korkunç koleranın en acı yoksulluğa götürdüğü ve sarstığı ailelerin menfaatine destek sunmuştur. 1867 yılı sert kışında koloninin yoksullarına yardım için piyango çekilişi düzenlemiştir.

Hiçbir afet, hiçbir kamu yararına hayır çağrısı yoktur ki, dernek bağışçısı ve bu yardımların gayretli başlatıcısı olmasın. 1870'te Pera'daki dehşetli yangın 7.000 evi yıkıp, 2.000 kişiyi mağdur ettiğinde; 1871'de çiçek hastalığı baş gösterdiğinde; 1880'de kıtlık imparatorluğun bazı şehirlerine uğradığında; 1898'de yangın Büyükdere köyünü harap ettiğinde dernek hepsi için yardım organize etmiştir. Fransa'dan, Yunanistan'dan, Sakız Adası'ndan, Baltimore'dan, yurtdışından gelen yardım çağrılarına cevap vermiş, tıpkı Etna Yanardağı patlamasında, 1879 yılı Ferrara ve Mantova selinde ve Sicilya, Liguria ve Calabria depremlerinde olduğu gibi bütün ulusal afetlerde cömert bir yardımcı olmuştur.

İşçi derneğinin koloniye yaptığı sayısız hayrı da zikrederim: Muhtaç ve hastalara yiyecek temini; yoksul olarak tanımlanan İtalyanlara ücretsiz tıbbi tedavi; İtalya'ya dönen geçiş halindeki İtalyan ailelere ve askerlik görevi için gidenlere yardım. Bunlar işçi derneğinin etkili ve cömert eserleridir.

Dernek vatanın özgürlüğü ilkesinin temelinde yer aldığı her halk gösterisinin heyecanlı bir katılımcısı olmuştur. Garibaldi ve Mazzini'nin onursal başkan ilan edilmeleriyle, İtalya'nın birleşmesini kahramanca sergileyen Cairolı, Salvi ve Cipriani onursal üye ilan edilmişlerdir. Veneto Komitesi'ne, Garibaldi'nin çağrısı üzerine Roma Kutsal Fonu'na ve Venedik'e para yardımı göndererek, Aspromonteliler yani 29 Ağustos 1862 savaşına katılanlar (Garibaldi yanlıları) için yardım başlatarak ciddi miktarlarla vatanserverlik için katkıda bulunmuştur.

1866 yılı savaşını başlatan Prusya'yla antlaşmanın kamuya duyurulmasıyla ve Garibaldi'nin gönüllü birliği oluşturmayı kabul etmesiyle, "Società Operaia" şehrin ve Doğu'nun bütün kolonilerini gönüllü yapmak ve para toplamak için çağrıda bulunmuştur; 10 bin frank toplayıp aralarında Polonyalı, Macar, Yunan ve Bohemyalıların bulunduğu 45 gönüllü göndermiştir. Daha sonra yaralanan gönüllülere ve ailelerine para yollamıştır. Veneto'nun İtalya'ya dahil edilmesini kutlamış, heyecanla kutladığı Roma'nın kurtuluşu çatışmalarında yaralananlar için yardım başlatmıştır.

İşçi derneğinin 30 senelik varlığında verdiği İtalyanlık imtihanlarını hatırlamak, vatanın sevinç ve hüznelerini, her önemli olayını hatırlamak demektir; çünkü dernek mutlu veya hüznü tüm gelişmelere, milli olaylara katılmıştır ve vatani hatırlatan her gösteride koloninin başında olmuştur; girişim ve beyanları alkış ve yardımla desteklemiştir.

Kolonide en görkemli gösteriler arasında, I. Umberto'yu anma töreni ve aynı zamanda oluşmasına büyük katkıda bulunduğu "Dante" komitesinin kurulduğu tarih olan, Roma'nın ele geçirilmesinin 25. yıldönümünü hatırlayalım. En güzel girişimleri arasında Doğu'da bulunan bütün işçi derneklerinin genel merkezinin kuruluşu; 1831'de Konstantinopolis'te Giuseppe Garibaldi'nin kaldığı evde tutulan ve bu mahallelerde düzenin değişmesiyle der-

nek merkezine götürülen anı yazısı taşı; dernek merkezinde Garibaldi ve I. Umberto için, daha sonra Comm. Santoro'nun hediyesi olarak Kral Vittorio için yapılan büst açılış törenleri yer alır. Mart 1890'da ise Società Operaia Konstantinopolis'teki İtalyan kolonisine ilk resmi ziyareti gerçekleştirecek olan dönemin Napoli Prensi III. Vittorio Emanuele'nin onuruna tören düzenlemek için İtalyan dernek başkanları bir araya getirilmişlerdir.

Prensi karşılayacak koloniyi götürmek için iki tane vapur kiralanmıştır. Dernek başkanı prensin huzuruna kabul edilmiş ve majesteleri onuruna verilen tüm şölen ve resepsiyonlara katılmıştır. Daha sonra koloniyi ziyarete gelen Cenova Dükü ve Torino Kontu'na centilmence ev sahipliği yapmakla onurlandırılmıştır.

En eski kurum niteliğini taşıyan işçi derneği her zaman Konstantinopolis'teki İtalyanların çıkarlarını koruyup onların refahı için faydalı girişimlerde bulunmuştur.

İtalyan Hastanesi'nin sağlık hizmetinin, ücretsiz halk eğitiminin, koloni ile anavatan arasındaki posta iletişiminin iyileştirilmesiyle ilgilenmiştir. İtalyan Dışişleri Bakanı'na gönderilen bir rapor vasıtasıyla koloninin ticari ihtiyaçlarını tespit etmiştir; bunlar şöyledir: Gümrük sorunu, İtalyan Ticaret Odası ve okul kurma ihtiyacı, İtalyan Hastanesi için bir bina inşası. 1864'te ise masraflarını üstlenerek kendi mekânında bir akşam okulu açmıştır. Kendi binasında konferanslar ve tarihi okumalar teşvik etmiştir, İtalyan dilini öğreten okullara yardım etmiştir. 1889'da yetişkinlere yönelik akşam okulu açmak için uygulamalar yapmıştır. Kendi sorumluluğu altında borç aldığı 115 bin frank haricinde 28 bin frank bağış toplamıştır ve şehre dağılmış İtalyan okullarını, inşa ettiği tek binada birleştirmiştir. Şimdi bina hükümetin [İtalyan] mülkiyetine aittir. Başarılı şölenlere imza atan amatör dramaturji bölümleri açma girişiminde bulunmuştur. Onursal üyeleri arasında Ristori, Ernesto Rossi, Ermete Novelli yer almışlardır.

Konstantinopolis'te İtalyan gazetesi oluşmasına yardımcı oluren, bir kütüphane girişimine başlamıştır.

Üyelerini geçici olarak kiraladığı mekânlarda toplamak zorunda olan Società Operaia, kuruluşunun dördüncü yılında, artık

mütevazı sosyal fona sahip olduğundan ve üyelerinin üstlendiği bir borçla, Pera’da kendi mekânını satın almıştır. Zamanla yeni mekân derneğin sürekli ve istikrarlı gelişmesine yaraşır biçimde cevap veremediğinden, 1884’te Pera’nın merkezinde, Esadji Sokağı’nda bir arsa satın alıp taş ve demirle yeni merkezini inşa etmiştir. Bu binada bir okuma salonu, kütüphane, bilardo salonu, sahne ve sundurmalı büyük bir salon, yemek salonu, kurum toplantı salonu... mevcuttu. Sultan Abdülhamid’in zarıfçe vergi muafiyeti tanıdığı mekân tekrar yetersiz olunca, derneğin ve koloninin isteği daha büyük bir merkez yönünde olmuştur.

250’den fazla üyesiyle, 30 Nisan 1905’te dernek 105.641 frank bilanço aktifine sahiptir.

İtalyan Hayır Derneği

İtalyan Hayır Derneği, 30 Temmuz 1888’de, Büyükelçi Baron Blanc’in teşvikiyle bazı koloni üyeleri tarafından kurulmuştur.⁵ İşadamı Salomone Fernandez organizasyon komite başkanı olmuştur. Derneği hoş karşılayan İtalyan hükümeti hemen senelik 3.000 frank yardımda bulunmuştur. Dernek kısa zamanda 100 üyeye ulaşmıştır. Derneğin ilk başkanı Rosasco olmuş ve faaliyetlerine İtalya Başkonsolosluğu’nun bir mekânında başlamıştır.

Yardımlar muhtaç ve hasta mukimlere, yolculara ve İtalyan Kraliyet Hastanesi’nde tedavi görenlere dağıtılmıştır. Yardımlar muhtaç mukimlere ekmek, ayakkabı, para; hastalara reçete, para ve süt olarak; yolculara ülkelerine geri dönmelerini sağlayarak verilmiştir.

Ayakkabılar genellikle İtalyan okullarını başarıyla geçen çocuklara verilmiştir. Kurum, vatanlarına geri dönen ya da iş aramak için diğer şehirlere giden muhtaç İtalyanlara, Avusturya *Lyod* vapurundan uygun fiyatlara yolculuk bileti temin etmiştir. Şehrin bakımevlerinde yoksul yaşlılar ve çocuklar, kısmen masraflarını sosyal fonun karşılamasıyla, kısmen bedava olarak tedavi ettirilmiştir. Genellikle Kraliyet hastanesinin titiz hizmetleri sayesinde, evsiz ve

5 Mori, *Gli italiani a Costantinopoli*, s. 266-268.

geçim kaynağı olmayan fakir işçilere geçici barınak ve gıda verilmiştir. Diğer kolonilerin sempatisini kazanan Hayır Derneği bu kolonilere de mensup olan hayırsever insanların işbirliğiyle mukim hemşerilerine ve geçici işçilere iş sağlamayı üstlenmiştir. Doktorlar Zeri, Salvatori, Mongeri ve Violi'nin özenle verdiği sağlık hizmeti düzenli olarak sürdürülmüştür. Şehrin farklı eczaneleri büyük oranda indirimli fiyatlarla reçeteler sunmuşlardır.

Dernek bu ihtiyaçları öncelikle üyelerinin aidatlarıyla karşılamıştır. 1903-1904 yılları arasında senelik 1 Osmanlı lirası (23 frank) ödeyen dernek üyelerinin sayısı şöyledir:

Yıl	Üye sayısı	Yıl	Üye sayısı	Yıl	Üye sayısı
1888-89	157	1894-95	171	1900-01	158
1889-90	201	1895-96	146	1901-02	154
1890-91	222	1896-97	133	1902-03	148
1891-92	242	1897-98	132	1903-04	160
1892-93	171	1898-99	178		
1893-94	144	1899-00	159		

İster Osmanlı ister yabancı olsun yoksullara, her zaman ve her durumda yardım etmeye hazır olan Sultan, bağışçı listesinin en başında zikredilmelidir. Birçok bağışçısı bulunan derneğin kuruluş senelerinde yapılan yıllık para bağışları aşağıdaki gibidir:

Yıl	Türk lirası	Yıl	Türk lirası	Yıl	Türk lirası
1889-90	86	1895-96	20	1901-02	337
1890-91	48	1896-97	128	1902-03	104
1891-92	51	1897-98	44	1903-04	48
1892-93	141	1898-99	75	1904-05	48
1893-94	157	1899-00	71	1905-06	56
1894-95	167	1900-01	94		

Derneğin hayırseverlerinden Enrico Santoro'nun bağışının Santoro Özel Fonu adı altında özel yardımlara tahsis edilmesindeki gibi, bazı bağışlar belirli yardımlar için yapılmıştır. Örneğin, şehir tüccarları yoksul İtalyanlara dağıtılmak üzere derneğe giysiler sunmuştur.

Konstantinopolis'in her anlamda en başarılıları arasında yer alan geleneksel yardım balosu, her sene İtalyanların yanı sıra, hem Osmanlı vatandaşları hem yabancı koloniler arasında en seçkin kesimleri bir araya getirmiştir. Her yıl ciddi miktarlarda gelir toplanmıştır:

Yıl	Türk lirası	Yıl	Türk lirası	Yıl	Türk lirası
1889-90	270	1895-96	343	1901-02	586
1890-91	235	1896-97	483	1902-03	551
1891-92	79	1897-98	300	1903-04	573
1892-93	449	1898-99	513	1904-05	645
1893-94	467	1899-00	576	1905-06	670
1894-95	474	1900-01	437		

Bu vesileyle Sultan, her seferinde büyük bir meblağ gönderirken, şehrin sanatçıları ve tüccarları piyango için bağış yapmışlardır.

Casa d'Italia

Casa d'Italia⁶ adıyla bilinen bina, 25 Ekim 1823 yılından itibaren Sardanya Krallığı'nın konsolosluğu olarak hizmet verirken, kançılara 6 Kasım 1859 tarihine kadar Pera'da bir binada yer almıştır. Sardanya Krallığı'nın Kırım Harbi'ne (1853-1856) askeri güç göndermesi Osmanlı İmparatorluğu'yla ilişkileri pekiştirmiştir. Casa d'Italia önce Sardanya Krallığı'nın konsolosluğu, daha sonra İtalya Konsolosluğu olarak hizmet vermiştir. Kevork adında bir

6 V. Graziano, *Ambasciate d'Italia in Turchia, Mediterraneo, Catania, 1994*, s. 49.

Osmanlı Ermenisinin mülkü olan bina, İtalya'nın birleşmesinden sonra mimar Alessandro Bresci tarafından elden geçirilerek onarımı 1867 yılında tamamlanmıştır. Onarımlar sonucunda elde edilen görüntü, binanın bugünkü halinin neredeyse aynısını yansıtmıştır.

1872 yılında Osmanlı İmparatorluğu, mülkiyetini Kevork'tan aldığı binayı dönemin büyükelçisi Raffaele Barbolani'ye teslim ederek resmen İtalya'ya hediye etmiştir. 19. yüzyılın sonralarından itibaren ve 1919 yılına kadar bina İtalya Konsolosluğu'na hizmet etmiştir. Bu tarihte Venedik Sarayı'nın Sforza Kontu'nun eline geçmesiyle konsolosluk buraya taşınmıştır. 1919 yılında İstanbul İtalyan kolonisinin kullanımına verilen bina, 1951 yılından itibaren o sene kurulan İtalyan Kültür Merkezi'ne tahsis edilmiştir.

Venedik Sarayı

Venedik elçisinin binası Türk stilinde, tahta ve kerpiçten, dış cephe boyunca devam eden galerisiyle tek katlı inşa edilmiştir. Karşısında bir bostan, bir bahçe ve kuyu yer almaktadır. Salvago ailesine ait olan bina kiralıktır.

Venedik elçisi⁷ Venier, senato tarafından Venedik Sarayı'nı satın almakla görevlendirilmiştir. Nihayet 24 Eylül 1746 yılında 13.500 kraliyet parası [reali] fiyatla satış sözleşmesi imzalanmıştır. Babiâli ile Venedik arasında ilişkilerin kopması halinde gayrimenkul mülkiyetini korumak maksadıyla, sözleşme Fransa'nın tercümanı İtalyan asıllı Carlo Fornetti adına yapılmıştır. Fornetti villanın tamamen Venedik Cumhuriyeti'nin parasıyla alındığından mülkiyeti ve kullanımının Venedik'e ait olduğunu ispatlayan bir beyan imzalamıştır.

Venier'den sonra elçi olan Diedo'nun Senato'nun izniyle başlattığı saray onarım ve bahçe düzenleme çalışmaları 1752'den 1754'e kadar toplam 15.158 kraliyet parası sarf edilerek tamamlanmıştır. Duvar çalışmaları yapılmış, cephe yenilenmiş, bazı odaların yerleri değiştirilmiş ve bahçe tesviye edilmişti. Lakin tadilat nihai değil-

7 Bailo.

dir. Binanın içerisinde ele geçen bir belge, 1772’de elçi Renier’in daha sonra yaptırdığı tadilatları işaret etmektedir. 1777 yılında elçi Andrea Memmo (mimar Lodoli’nin talebesi) tarafından radikal değişiklikler yapılmıştır. Binayı Ermeni bir patriğe satma çabasının boşa çıkması ve binayı yıkıp tekrar inşa etme projesinin Venedik Cumhuriyeti tarafından reddedilmesiyle, Andrea Memmo Polonyalı rahip Orłowsky’in yardımıyla aşağıdaki projeleri hazırlamıştır: “Palladino” stilinde ön cephenin yenilenmesi, klasik stilde kemerli, ortasında çift merdivenli merkez bir loca ve üçgen bir çatı yapılması, büyük bir salonla sarayın genişletilmesi, yangına dayanıklı arşivler yapılması, yeniçeri konağının yakınına bir hapishane, bir revir ve ibadet için bir şapel inşa edilmesi.

17 Kasım 1797’de yürürlüğe giren Campo Formio Antlaşmasıyla Venedik Cumhuriyeti tarihten silinmiş ve toprakları Avusturya hâkimiyetine girmiştir. Saray Napolyon Savaşları’nın iniş çıkışlarını takip etmiştir: Eylül 1798 yılından itibaren Venedik Elçiliği’nin arşivini sahiplenen Avusturya Büyükelçisi Baron Herbert Rathkeal’in ikametgâhı olmuştur. Sarayın Avusturya mülkiyeti uzun sürmemiştir: 26 Aralık 1805’te Austerlitz Muharebesi’nin bitişinde imzalanan Pressburg Antlaşması, Venedik, Istria ve Dalmaçya’nın Fransız İmparatorluğu’na verilmesini kararlaştırmıştır. Böylece saray 1806’dan imparatorluğun yıkımı ve Fransa Krallığı’nın restorasyonuna kadar geçen dönemde yani 1815’e kadar Fransızlar tarafından kullanılmıştır. Viyana Antlaşması’yla tekrar Avusturyalılara verilen bina, yaklaşık bir asır süresince, 1918 yılında Avusturya İmparatorluğu’nun yenilgisine kadar onların elinde kalmıştır.

Bu dönemde, 1853’te Baron Karl von Bruck, sonuçlarını 1869’da İmparator Francesco Giuseppe’nin takdir ettiği, geniş bir restorasyon uygulamıştır. Daha sonra 1887’de Büyükelçi Calice ve 1908’de Büyükelçi Pallavicini tarafından başka çalışmalar da yapılmıştır. Bu girişimler Venedik elçisi Memmo’nun bir asır önce uyguladığı mimarı çizgiyi değiştirmemiştir.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avusturya İmparatorluğu’nun tarihten silinmesiyle, İtalya “tarihi İtalyan mülkiyeti” olan Venedik Sarayı’nı geri talep etmiştir. İstanbul Yüksek İtalyan Komiseri

Kont Carlo Sforza 1 Aralık 1918 yılında İtalyan denizcilere sarayı işgal ettirmiştir. Nihayet 27 Mart 1919'da Yüksek Komiser'in kararnamesiyle resmi taşınma emredilmiştir. Bu tarihten 1936'ya kadar, Venedik Sarayı İtalyan büyükelçilerinin ana merkezi olmuştur. Dış büyükelçiliklerin Ankara'ya taşınmasıyla, bina geleneksel olarak İtalyan büyükelçisinin İstanbul ikametgâhı ve bitişiğindeki bina ise İtalya Başkonsolosluğu olarak hizmet etmektedir.

Ek 1

Levantenler¹

Fortunato Maresia

Babadan İtalyan ve anneden Fransız bir Levanten kimliğimle karşınızda bulunuyorum. Batılı gezgin ve yazarların Levantenler için kullandıkları aşağılayıcı sıfatlardan bıktım, usandım. Bir yazımda da belirttiğim gibi bu tutumun bu yazarların bir kıskançlık duygusundan kaynaklandığını düşünüyorum. Şöyle ki Doğu'ya has egzotik bir ortam bulmaya gelmişken kendi yaşamlarına benzeyen hatta ondan daha üstün olan bir yaşam sürdüren bir Batılı zümreyle karşılaşınca hayrete düşüp kıskandılar. Bu hususta çok güzel bir Fransız deyimini söyleyerek bu konuyu kapatacağım: *Il vaut mieux faire envie que pitié*, yani acınmaktansa kıskanılmak daha iyidir.

Levantenler hakkında Türkiye'de geçirdiğim 81 senelik hayatım boyunca biriktirdiğim bazı bilgi ve hatıralarımı size aktarmaya gayret edeceğim. Zaten bir yazarın dediği gibi benim söyleyecekle-

1 Fortunato Maresia'nın 21 Eylül 2019'da Büyükkada'da gerçekleştirilen "Prens Adaları'nda Levanten Yaşam Tarzı" başlıklı panelde yaptığı konuşmasının metni.

rim önemli değil, beni okuduktan sonra kendi kendinize söyleyecekleriniz önemli.

Edebiyatta “Levanten” kelimesi 17. yüzyılda La Fontaine tarafından “Dünyadan El Çeken Sıçan”² masalında kullanıldı, “Efsanelerinde Levantenler” (“Les levantins dans leur légende”) şeklinde. Levanten kelimesinin kullanılmış olması şaşırtıcı, çünkü “Les Orientaux dans leur légende” [“Efsanelerinde Doğulular”] de diyebilirdi. Ancak La Fontaine, bir Doğu efsanesini anlatıyormuş gibi yapmakla beraber bir nüans getiriyor. Levanten ile Doğulu arasında fark olduğunu ortaya koymak istiyor. O dönem için bu oldukça ilginç bir yaklaşımdır. Daha sonra Renan, Zola ve Victor Hugo gibi yazarlar, örneğin çift kulplu bir hançer, bir ipek kumaş, bir denizci kelimelerinin yerine “Levanten” sözcüğünü kullanmışlar.

Bir de benden dinleyin. Bana göre Levantenler belli bir zaman dilimi içinde Batı’dan gelmiş, Osmanlı İmparatorluğu’nun topraklarında yerleşen ancak yerlisi olmayan ve Hristiyan bireylerdir. Kısacası bir Levanten nitelendiren şartlar bunlardır:

- 1) Batı’dan gelmiş olan.
- 2) Geliş tarihi belli olan.
- 3) Hristiyan (Katolik, Protestan veya Anglikan) olan.
- 4) Ortadoğu yerlisi olmayan.

Bu saydığım dört şart bir araya geldiğinde Levantenlikten bahsedilebilir. Bunların çoğu kökenlerinden dolayı Katolik Latin mezhebine bağlı. Ancak yine kökenlerinden dolayı sayıları az da olsa Anglikan ve Protestan olanları da var. Bazı araştırmacılar Melkitleri ve artık Türkiye’de kalmamış ve merkezleri Beyrut’ta olan Marunileri (Maronite) Levanten kategorisine koyarlar. Bence yanlış bir yaklaşım, çünkü bu Hristiyan topluluklar Ortadoğu’nun yerlisidir. Oysa Levantenler Osmanlı İmparatorluğu’nun himayesi altında olmayan memleketlerden gelen Hristiyanlardır (Katolik, Protestan veya Anglikan).

Levantenlerin büyük çoğunluğunu teşkil eden İtalyan, Fransız, Maltız, İspanyol, Leh, Alman ve Avusturyalı olanlar Latin Kato-

2 La Fontaine, *Masallar*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 218 (e.n.).

lik'tir. Sonraları Sanayi Devrimi ile bilhassa İzmir'de olmak üzere Belçikalılar, Hollandalılar ve İngilizler de bu gruba katıldı. Bunların vasıtasıyla da Protestan kiliseleri de kurulmaya başlandı. İngilizler genellikle İzmir'in Buca ve Bornova ilçelerinde geniş bahçelerde inşa ettikleri görkemli villalarda otururlardı.

Levantenler hiçbir zaman nüfus olarak kalabalık olmadılar ve çoğu yabancı olduklarından millet ve/veya azınlık statüsüne girmediler. Bana göre onları etnik-dinsel (*ethno-confessionnel*) bir grup olarak tanımlamak doğru olur. Hiçbir zaman kurumsallaşmadılar ve çoğu zaman Türkiye'de Latin Katolik diniyle özdeşleştirildiler. Rum, Ermeni ve Musevi azınlıkları gibi hiçbir zaman kendi okulları, hastaneleri olmadı. Bu tür faaliyetler Latin Katolik Kilisesi'nin dini toplulukları tarafından üstlenildi. Levantenlerin ise doğrudan doğruya kurdukları kurumlar ancak sosyal amaçlı kulüplerdi: Cercle d'Orient, Prinkipo Yat Kulübü, Makriköy Aya Stefanos Yelken Kulübü, Khalkedon Racing Club, nam-ı diğer Kadıköy Yarış Kulübü, Societa Operaia, Circolo Roma, Union Française, Teutonia gibi. Levantenlerin kurdukları tek hayırsever kurumu ise 1838'de bir İtalyan tarafından kurulan Harbiye'deki ARTIGIANA Huzurevi'dir. 1967'de kamu yararına çalışan bir dernek statüsüne kavuşturulan bu kurum bugüne kadar da Levantenler tarafından idare edilmektedir.

Bu etnik-dinsel kavramından hareket edecek olursak, Levantenlerin yazlık olarak gittikleri yerlerde bir Latin Katolik kilisesinin bulunması şarttı. Durum böyle iken akla bir soru geliyor: Acaba yazları Levantenler gittiği için mi buralarda kiliseler inşa edildi yoksa o yerlerde kiliseler bulunduğu için mi Levantenler buralara sayfiyeye gitti. Bunun cevabını da burada bulunan değerli tarihçilere bırakıyorum.

Bana ayrılan zaman dilimini aşmamak için kısaca bu sayfiye yerleriyle ilgili bilgileri vermeden Levantenleri de, diğer sosyal gruplar gibi birkaç sınıfa ayırmak gerektiğini belirteyim. Reaya olarak adlandırılan Osmanlı/Türk vatandaşı, yabancı uyruklu olanlar ve biraz evvel bahsettiğim olumsuz sıfatlardan etkilenip Levantenliklerini inkâr edenler.

19. yüzyılın sonlarında bu Levanten grupları yazları sayfiye yerlerine taşınırdı. Böylece dil ve sosyal aidiyetlerine göre şehrin muhtelif yerlerinde genellikle kiliselerin bulunduğu yerlere Adalar, Boğaz, Moda/Fenerbahçe ve Sirkeci/Halkalı tren hattı üzerinde Yedikule, Bakırköy, Yeşilköy ve Galata'ya giderlerdi. Bir de Polonezköy vardır. Orası Katolik kilisesine bağlı bir yerleşim yeridir. Statüsü tamamen farklıdır. İlkbaharda kiraz zamanında Polonyalı ailelerin işlettikleri pansiyonlara hafta sonları gidilirdi. Ama bu da başka bir hikâye.

Adalardan başlayacak olursak:

Kınalıada Latin kilisesi olmadığı için Levantenlerin –biz dahil bir iki aile haricinde– tercih ettikleri bir yer değildi. Bunlar da Pazar ayinine Burgazada'ya veya Büyükada'ya giderlerdi.

Burgazada'da durum biraz farklıydı. Her ne kadar bir Latin kilisesi yoksa da Avusturya Saint Georges Okulu ve hastanesinin rahip ve rahibelerinin yazlık evlerinde küçük bir Latin Katolik şapeli olduğundan çok az sayıda da olsa Almanca konuşan (Germanophone) bazı Levanten aileleri bu adaya sayfiyeye giderdi.

Heybeliada'da Latin Katolik kilisesi olmadığı için Levantenlerin pek rağbet ettikleri bir sayfiye yeri olmamıştır. Ancak bir iki tane Rum'la evli Levanten vardır.

Büyükada'da farklıydı. Bir Levanten ailesi olan Corpi ailesinin yardımıyla inşa edilen San Pacifico Latin Katolik Kilisesi'nin bulunması nedeniyle burası Levanten ailelerin tercih ettikleri bir sayfiye yeri olmuştur. Her ne kadar sayıları azaldıysa da birkaç Levanten ailesi yazları geçirmek için halen Büyükada'ya gelmektedir. Tabii ki eski ada hayatı gitgide yok olmakta ancak Levantenlerin oturdukları bazı köşkler el değiştirmiş olmalarına rağmen bir dönemin şahitleri olarak ayakta duruyor.

Adalar'dan sonra Boğaz'a doğru uzanacak olursak durum pek farklı değildir. Levantenler dil ve sosyal sınıflarına göre birleşerek bazı mekânları yazlık yeri olarak seçmişlerdir. Bunların arasında Meryem Ana'ya adanmış Büyükdere Kilisesi'nin etrafında toplanan bir iki kalburüstü aile vardı.

Tarabya'da bir Latin kilisesi olmamasına rağmen bugün Cumhurbaşkanlığı tarafından kullanılan rahibelerin Notre Dame de

Sion şapelinden faydalanmak suretiyle birkaç Levanten ailesi Yeniköy ve Tarabaya'ya sayfiyeye giderdi.

Bebek, Levantenlerin en çok rağbet ettikleri sayfiye yerlerden biriydi. Saint-Benoît Lazarist rahiplerin Sacré Cœur Kilisesi ve Filles de la Charité rahibelerinin meşhur ve çok acıklı öyküsüne sahne olan yetimhanede bulunan şapel nedeniyle kışları Beyoğlu'nda oturan birçok Levanten ailesi yazları burada buluşurdu. 1970'lere kadar Bebek bir sayfiye yeri olarak cazibesini muhafaza edebildi. Ancak modern hayatın şartları ve yetimhaneye ait evlerin kiraya verilmesini yasaklayan keyfi uygulamalar, zaten sayıları azalan Levantenlerin artık yazları Bebek'e gitmelerini imkânsız kılmıştır.

Anadolu Yakası'na bakacak olursak, Levantenlerin Kandilli'de yoğunlaştıklarını görüyoruz. Burada da bir Latin kilisesi olmamasına rağmen Fransız asıllı birkaç Levanten ailesi sayfiyeye gidiyordu. Bir müddet bu ailelerden birinin evinde Pazar ayini yapmak üzere, Saint-Antoine Kilisesi'nden bir rahip de geliyordu. Sonraları Kandilli'de kalan Kont Ostrorog ve ailesi, yalılarından motorla karşıya geçip Bebek'teki Pazar ayinine katılmaya başladı. Onun gidişinden sonra Kandilli'de Levanten ailesi kalmadı.

Moda, İngiliz ve Malta asıllı Levantenlerin tercih ettikleri bir sayfiye yeri idi. Burada da bir Levanten tarafından inşa edilen Tubini Şapeli ve Cem Sokak'taki rahiplerin Assomptioniste kilisesi vardır. Tanınmış Whittal ailesi bu semtte yazlığa giderdi.

Fenerbahçe de Touring Oteli'nin bahçesinde küçük bir şapel bulunduğu için Levantenlerin gittiği bir başka sayfiye bölgesiydi. Burada tanınmış Belçikalı bir Levanten olan Coûteaux ailesinin bugün bir modern siteye dönüştürülen büyük bir malikanesi vardı. Modernleşme furyası burayı da kemirdi.

Nihayet Marmara Denizi'nin kıyısındaki sayfiye yerlerine gelince, en çok rağbet gören Yeşilköy olmuştur. San Stefano Latin Katolik Kilisesi'nin burada bulunması ve av alanlarının yakınlığı nedeniyle Yeşilköy, avcılığa çok meraklı olan İtalyan Levantenlerin tercih ettikleri bir yazlık yeri idi. Burada son senelere kadar tanınmış Levanten ailelerin görkemli yazlık evlerini görmek mümkündü. Değişen yaşam şartları sonucunda Yeşilköy de tıpkı Bebek gibi

artık sayfiye yeri olmaktan çıkmasına rağmen birkaç Levanten ailesine rastlamak mümkündür.

Bakırköy ve Yedikule de Latin kiliselerinin bulunduğu iki semttir. Buralar, bilhassa Yedikule, demiryolu inşaatında çalışan İtalyan mühendisleri ve ailelerinin bulundukları yerlerdi.

Sizi fazla tarihi bilgiyle sıkmak istemedim. Bu bilgileri kitaplar aracılığıyla veya internet üzerinden bulabilirsiniz. Ben sadece yaşadığım hayatı göz önüne sermek istedim. Sözlerimi bitirmeden Levantenliğin hâlâ küçük bir realite olarak yaşamakta olan çok başarılı bir entegrasyon örneği olduğunun bilhassa altını çizmek isterim. Ancak yakında kaybolmaya mahkûm olan bir kültür ve yaşam tarzı olarak hafızalarda kalırsa ne mutlu bizlere.

Beyoğlu'nda ve Adalar'da bu yaşam tarzını geri getirmek imkânsızdır. İnsan dokusu tamamen değişmiştir. Binaları yenileyebilir ya da benzerlerini yapabiliriz ancak ne yazık ki onlara ruhunu veren insanları geri getiremeyiz. Latince kalıplaşmış bir deyim vardır; “Sic transit gloriam mundi”. İşte dünyanın ihtişamı böyle geçiyor. Levantenler de bu dünyadan böyle geçmiş olacaklar.

Profesör Ekrem Buğra Ekinci'nin dediği gibi Levantenler her şeye rağmen Türk sosyal tarihinde mühim bir iz bıraktılar. Bundan da mutluluk duyuyorum.

Bana gelince, bütün söylenenlere, yazılanlara ve olumsuzluklara rağmen, bir Levanten olarak yaşamış olmaktan mutluyum ve gurur duyuyorum:

- Çünkü atalarım tarafından asırlarca muhafaza edilmiş geleneklerin hayatta kalan mirasçısıyım,
- Çünkü Türkiye’de tam olarak bütünleşmiş olduğum halde, asimile olmadan ve kimliğimi kaybetmeden entegre oldum,
- Çünkü iki kültür arasında, Batı ve Türkiye kültürleri arasındayım,
- Çünkü “arrabbiata soslu makarna”yı severek yediğim gibi “imambayıldı” yemeğini de aynı zevkle yiyorum,
- Çünkü müşkülpesentler telaffuzumda bir şive bozukluğu tespit etseler de İtalyanca ve Fransızca’yı konuşmayı unutmadım. Bilakis birçok Fransız ve İtalyandan daha zengin bir kelime hazinesine sahibim,

- Çünkü Roma'da ya da Paris'te olduğu gibi İstanbul'da da kendimi rahat hissediyorum,
 - Çünkü burada var olarak hem İtalya'ya hem Türkiye'ye hizmet etmiş olduğumu düşünüyorum,
 - Çünkü ben herkese ve her şeye açığım,
 - Çünkü ben bu ülkenin zenginliği olan çeşitliliğin bir parçasıyım,
 - Çünkü benim bir kimlik problemim yoktur,
 - Çünkü son zamanlarda, ismini vermeyeceğim çok önemli bir şahsın dediği gibi, ben tam olarak nereden geldiğimi ve kim olduğumu biliyorum:
- Türkiyeli kozmopolit bir İtalyan, yani bir Levanten.

Ek 2

Beyoğlu (Pera) Mezarlığı'na (Grands-Champs) Gömülen Kişilerin [Mezarların] Listesi

Mezarlık 1864 senesinde bugünkü Feriköy (Pangaltı) Latin Katolik Mezarlığı'na taşındı. Kemikler, 1870 senesinde, 178 mezar taşından inşa edilen Anıt-Mezar'da muhafaza ediliyor.

Burada mezarları bulunan kişiler eski Galata-Pera'da oturan Latin veya Katolik aile üyeleri idi.

Vicari apostolici di Costantinopoli [Vatikan'ın (Papalık) Gayriresmi İstanbul Temsilcileri]

- 1637 R.P. Guillelmus Vizzani, a Bononia ord. min. conv. minister proalis proiæ orientis ac vicarius generalis patriarchalis Cost. lat. 17 Octobris.
- 1641 R.P. Franciscus Staffulanus picenates, ord. min. conv. proiæ orient. minister vic. patriarch. Byzantii ac utriusque Vallach. miss. præfect. 15 Octobris.
- 1643 R.P. Joannes Mercedrinus, fananensis proiæ Bon. ord. min. conv. proiæ orient. min. vic. patriarchalis Byzantii et utriusque Vallach. miss. pref. 6 Decembris.
- 1677 Pater Andrias Ridolfi, episc. calamne Byzantii suffrag. patriarch. minoritæ missionum prefectus vic. apostolicus.
- 1730 Petrus Battista Mauri, dei RR. PP. minori osservantini riformati, vicario apostolico di Costantinopoli, 11 Aprile.

- 1772 Josephus Roverani, vicarius apostolicus Constantinopoleos, *morto di peste*.
 1778 Nicolaus Pugliesi alumnus de prop. fide, vicarius apostolicus Constantinop. *morto di peste*.

Vescovo armeno-cattolico [Ermeni Katolik Episkoposu]

- 1741 Minas de Sébaste, missionario apostolico, *iscrizione armena*.

Patres Societatis Jesu, peste interrepti [Vebadan Ölen Cizvit Rahipleri]

- 1585 P. Ludovicus Chizzola.
 1612 P. Car. Gobin.
 1613 P. Lud. Grangier.
 1662 P. Franc. Martin.
 1680 P. Nicole de Ste-Geneviève.
 1683 P. Petrus Bernard.
 1686 P. Nic. Vabois.
 1696 P. Henricus Vanderman.
 1719 P. Fr. Rangeart.
 1726 P. Jacob. Cachod.
 1726 P. Ans. Bayle.
 1751 P. Marc. Charot.
 1756 P. Petrus Clerget.

Series Cappucinatorum ab institutione illorum in Græcia missionum anno 1625

- 1642 P. Robertus Bellovacus.
 1643 P. Laurentius Silvanect.
 1648 P. Honoratus parisiensis, peste corrept.
 1655 P. Joannes Franciscus antisidor, peste corrept.
 1661 F. Cosmas Silvanect laicus.

- 1665 R.P. Jacobus parisiensis custos.
 1671 R.P. Thomas parisiensis id.
 1681 P. Franciscus Montrol, peste corrept.
 1689 P. Leo parisinus peste corrept.
 1705 R.P. Franciscus.
 1712 R.P. Hierotheus Balserin peste corrept.
 1723 R.P. Ludovicus Franciscus parisinus, superior Sti-Georgii,
 peste corrept.
 1723 F. Ægidius venetus, laicus peste corrept.
 1739 P. Carolus Dullensis peste corrept.

PP. et FF. min. Conv. peste interrepti [Vebadan Ölen Konventual Rahipleri]

- 1754 P. Antonio Bianchi Brundv.
 1769 P. Ubaldus Rochi.
 1778 P.M. Antonius Pomoni patav. m. plis. ac pref. apost.
 1817 F. Philippus Bonfils mauratus.
 1689 Padre Gregorio di Nicomedia, armeno domenicano.
 1812 R.P. Angelus Talloni ordin. præd. Mesopotamiæ regionis
 apost. miss. peste correptus, 30 Octobris.
 1815 Joannes Baptista de Portu miss capellanus hospitii Sti-Joan-
 nis Battistæ pestiferantium.
 1834 D. Giorgio Rigo di Tine cappellano dei pestiferati.

Sepulcrum fratrum minorum Sti-Francisci strictoris observantiæ (Nessuna iscrizione su questa pietra) [Fransiskan Rahiplerin Mezarı; (Mezar Taşını Üzerinde Yazı Yok)]

14° Secolo [14. Yüzyıl]

- 1335 Sepulcrum Domini Andrioli de Pagana et haeredum suo-
 rum qui obiit anno Dni MCCCXXXV die XV Junii.

15° Secolo [15. Yüzyıl]

Nessuna pietra ritrovata di questo secolo.

16° Secolo [16. Yüzyıl]

- 1561 Wilhelmus Quackelbe en alias coturnossius, Belga Cortracenus medicinæ doctor et omnis philosophiæ peritissimus, cum Costantinopoli pluribus annis reipublicæ christianæ navasset operam, tandem iter quod in patriam negabatur Christo duce vertit in cælum; obiit peste viij Id Maj. MDLXI. *Più sotto, sul lato sinistro della stessa pietra, si legge:* Eodem agro sepeliuntur, Barth. Scablos, Wolfius, Doltsceh, Michel Cot, Petrus Zacowit, Christoforus Heres, Stephanus Schath.

17° Secolo [17. Yüzyıl]

- 1615 Joannis Pauli Zoïs venet. mercat. 22 Julii.
 1634 Nicole Sciota, 5 Maij.
 1656 Stefanus Justinianus 5 Maij.
 1648 Jacobus Rota Bergomas, mercator venetus, 27 Septembris.
 1648 Famiglia Cousin, di Parigi, *iscrizione bilingue latino-greca*.
 1651 Josephus Favre, massiliensis, 27 Decembris.
 1661 Maximilianus Vischer austriacus viensis patricius.
 1667 Bartholomæus Soncino, Ven. ratiocinator; Julij.
 1669 Victoria Bianchi.
 1677 Joannes d'Andrea.
 1678 Josephus Fieschi ven. bis legationis thesaurius, peste corrept.
 1678 Bartholomæus Greasque Massiliensis mercator.
 1684 Homæ Navony, ser. Venet. Reipublic. interpres.
 1689 Maria Gano, de Marchis chiensis uxor; 21 Decembris.
 1690 Pietro di Rafaele, *iscrizione armena*.

18° Secolo [18. Yüzyıl]

- 1707 Lucas Jagelski, caesareus ad Portam interpres natus in Silesia denatus Byzantij 12 Decembris.

- 1709 Lucas Barga, ragusinus. pro eadem Reipublic. in hac urbe consul, 16 Julij.
- 1712 Josephus Pascal Meynard, mercator; *morto di peste.*
- 1715 Joannes Battista Navon, interpretes peritiss.
- 1726 Joannes Forner Sonnenhold sacr. caes. reg. cat. majest. linguarium orientalium secretar. ejusq. ad Portam Ottoman. interpretes primar.
- 1730 Vittore e Elisabetta di Gomidas; (*nipoti del beato Comidas*) *iscrizione armena.*
- 1734 Gasparo Tilakian, *iscrizione armena.*
- 1738 Anne Thérèse Serane, 5 Novembre; *morti di peste.*
- 1739 Jean François Sarmet.
- 1740 David Magy, mercator gallus, pluries unanimi consensu nationis suæ res gessit. 3 Octobris.
- 1742 Antonius Byzantinus, 12 Sept.
- 1743 Raymundus Dugabé Delaria, Galliarum imperatori a secretis et orientalium idiomatum interpretes, pestilenti morbo corrept. 18 Aug.
- 1756 Georgius della Rocca, peste corrept. 18 Julij.
- 1761 Smaragda Lakitz, 11 Mai.
- 1762 Lucia Rossi.
- 1762 Nicoletta Lassa, 11 Avril.
- 1762 Antonius Moronini liburnensis, peste corrept.
- 1762 Josephus Haddet, doctor, peste oppressus, 24 Octobris.
- 1764 Marguerite Meynard Stephani Roustain uxor, pestilenti morbo corrept. 8 Julij.
- 1765 Nicolaki Spercos.
- 1768 Catharina Cartier Ludovic Rolland sponsa; 22 Septembris.
- 1768 Guillaume Gérard Dedelio, inviato dal Belgio presso il sultano Mustafa III (*Presse d'Orient*).
- 1770 Zorzi.
- 1770 Jean Galibert, dottore di medicina presso l'ambasciata di Francia, 24 Marzo.
- 1772 Anetta Laza da morbo fello corrept. 10 Aprile.
- 1777 Anna Burlagi, 7 Decembris; *iscrizione armena.*

- 1778 Petrus Roustan, gallus primus interpres, pestilentia ictus. August.
- 1778 Giuseppe Tentil, *morto di peste*.
- 1778 Semeri Tentil.
- 1778 Babik Polaco, *iscrizione armena*.
- 1778 Musa Alepino.
- 1780 Giuseppe Crutta, interprete di S.M.I. di tutte le Russie, morto di peste.
- 1780 Demetrius Calavagi.
- 1780 Don Petro Marusci d'Angora, *iscrizione armena*.
- 1780 Baldassare, figlio di Balasan, *iscrizione armena*.
- 1783 Catterina e Teresa Gobi, peste corrept. 12 August.
- 1785 Joseph Martinez.
- 1787 François Jacques le Bris, Sr. du Rest, francese, ingeniere della marina, morto di peste il 25 Settembre.
- 1788 Marie Thérèse Glavany.
- 1789 Elena Glioco.
- 1791 M. Esprit Melé, fabbro francese morto di peste il 5 Settembre.
- 1792 Dom. Jacobus Janowski, exc. illustr. Dn. Potocki magni Poloniae legati capellanus, peste corrept.
- 1792 Oscar Armenus, Janowski servus fidelis.
- 1793 Nicola Rostaing, 1° maggiore del reggimento dei granatieri di Siberia al servizio di S.M. l'Imperatore di tutte le Russie, addetto alla delegazione straordinaria del suo governo inviata presso la Porta ottomana, dopo la pace di Jassy; 7 Dicembre; *iscrizione bilingue francese e russa*.
- 1794 Nicolas-Auguste Mazurier, capitano di genio militare, inviato dalla Convenzione Nazionale al servizio della Porta ottomana, morto il 13 Luglio 1794 (25 messidor an II).
- 1796 D. Martinus Perzowski, polonus, de Brodi juris mercator lue morsus.
- 1796 Stephanus Sahacevich, polonus, *iscrizione armeno-latina*.
- 1797 Margarita Schiembria.
- 1797 Joannes Dezaloy, 4 Febbraio, –Rosa Dezaloy, 9 Marzo 1781–

- 1798 Bogdan Markievich de Mohilow, polonese; *iscrizione armeno-latina*, 22 Aprile.
 1798 Elena Schmit, 26 Dicembre.
 1798 Josephus Cardine.

19° Secolo [19. Yüzyıl]

- 1801 Henri du Bois, de Lyon, vice commissario cancelliere di Francia a Bucarest, morto il "16 nivose an IX".
 1801 Marie-Madeleine Bourlan, née Gavrina; 8 Marzo.
 1803 Rafaël Andriovich, Bulgarus, 26 Jan. an rep. sal.
 1803 Jean-Marie L'Espinasse, 28 Aprile.
 1803 Agathe et Adélaïde Thierry.
 1804 Catherine Giove.
 1804 Jacques Sellecques; Ottobre.
 1805 Catherine Rossi; 4 Febbraio.
 1805 Georgius Condilli.
 1806 Anna Hipfinger.
 1806 Maria Stamata Gliochio.
 1806 Marie Westerling.
 1807 Etienne Marie Menard.
 1809 Annetta Anderson.
 1810 Rose Mercenier.
 1810 Constantin Bartoletti.
 1812 Samaritana Quequiech.
 1812 Mario Lindi Raguseo, peste corrept. 27 August.
 1812 Elisabeth Ruggieri, "colpita del male contagioso li 27 Settembre".
 1812 Marguerite Stephane, nata Legier, morta il 26 Dicembre.
 1813 Caterina Costantina Calomati.
 1813 Johan Maria von Kolb.
 1813 Olier Rohot.
 1814 Jean Tiran.
 1814 Elisabetta Marussig.
 1815 Giovanni Lehliian, alepino; *iscrizione armena*.
 1816 Georges Francomes.

- 1816 Francesca Kalavagi di Scio, moglie di Moise Emergi Alepino, 8 Febbraio.
- 1816 Maria Scechevich, 2 Decembris.
- 1817 Giovanni Gliochio.
- 1817 Vincent Greibowski, aggregato alla missione imperiale russa; *iscrizione bilingue russo-francese*.
- 1817 Joseph Ange Peyres, de Toulon, 26 Dicembre.
- 1817 Jean Hyppolyte Muneret.
- 1817 Francesco Ghisi; *peste*.
- 1818 Constantin Pisani.
- 1818 Marie Meynard.
- 1818 Magdalena Sebastiani.
- 1818 Constant Westerling; 30 Giugno.
- 1819 Giuseppe Vellich; 3 Ottobre.
- 1819 Eloisa Vittoria Meglia.
- 1819 Aleko di Derdavid.
- 1819 Francesco Boccardo di Savona, 22 Settembre.
- 1819 Anton Stolle, 27 Novembre.
- 1819 Stephanus Stephano.
- 1820 Alexandre Menard.
- 1820 Rafaele Tinioto di Coni, morto di peste, il 3 Gennaio.
- 1821 Charles-Joseph de Ledoulx, scudiero, console di Francia a Rodi, morto il 29 Gennaio.
- 1821 Adelaïde Menard Berzolese.
- 1821 Dottor Giacomo di Roma, 17 Dicembre.
- 1821 Anna Galizzi.
- 1821 Antonio di Santo Famiani, veronese; 19 Aprile.
- 1824 Teresa Galibert; *iscrizione bilingue: italiano e armeno*.
- 1824 Antonio Mercenier.
- 1824 Sophia Wood, ex familia Zohrab Georgii Wood uxor, S.M.B. regis interpretes, a peste consumpta.
- 1825 Georges Legier, fabricant cirier; 22 Aprile.
- 1826 Giovanni Padojanich, 12 Mag.
- 1826 Constance Sophie Collomb de Bretonnière, cantone di Vaud, Svizzera, 26 Giugno.

- 1826 Elia Damianovich di Cattaro; 21 Giugno.
- 1826 Giuseppe Stojanovich, raguseo, 20 Ottobre.
- 1827 Elias Palme, 30 Settembre.
- 1827 Nicolo Tuschì di Scutari.
- 1828 Antonius Michaëlis Hipfinger philosophiæ ac medicin. doctor.
- 1829 Bagdad Amiei.
- 1829 Auguste Heltzel.
- 1830 Catherine Westerling, nata Ligier; 31 Dicembre.
- 1831 François Lehman.
- 1831 André Cadet.
- 1831 Antoine du Bocard, morto di colera il 20 Agosto.
- 1832 Luigi Parrini di Livorno, 7 Marzo.
- 1832 Catherine Marchand née Menard.
- 1832 Antonio Bortolotti, bolognese medico, 24 Settembre.
- 1833 Figlia di Stepan Georgiano, moglie di Agostino Calavassi di Scio, Ottobre; e Paolo Calavasi, Ottobre 1841.
- 1834 Georgius Wood, esq. dragoman to this english embassy to the Sublime Porte.
- 1834 Michel Moret, originario di Corsica; Maggio.
- 1835 Gaetano Puppo di Genova; 2 Aprile.
- 1836 Rosa Kvechvich.
- 1836 Marie Badetti.
- 1836 Tommaso Rizzo.
- 1836 Andrea Tagliavini, parmigiano.
- 1836 Geneviève Mavrocordato, nata Bazin, vedova L'Espinasse, 9 Febbraio.
- 1836 Francesco Wogl, boemo, morto di peste li 25 Dicembre.
- 1836 Carolina Zorngibel, 19 Dicembre.
- 1836 Anetta Obilovich, 27 Ottobre.
- 1836 Antoine Placide Pelletier, francese, dottore in medicina, morto di peste il 28 Settembre.
- 1837 Joseph Walter, 7 Agosto.
- 1837 Ignatius Mercenier.
- 1837 Lucia Rossi.
- 1837 Caterina Hierschi.

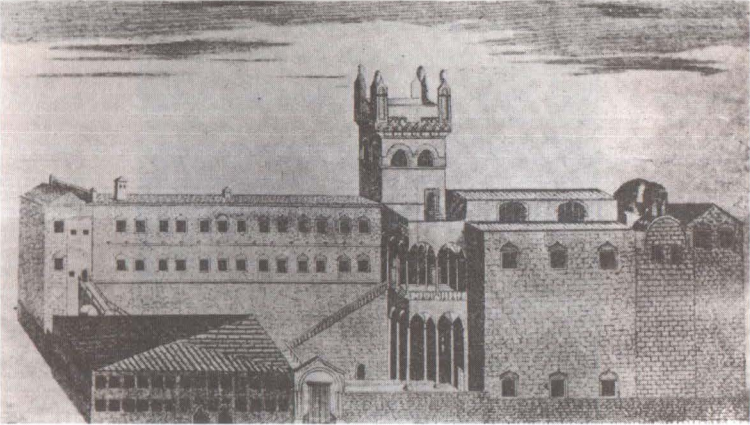
- 1837 Felicita Polity, 25 Febbraio.
1837 Antonio de Nicolini di Ligure stipite, 14 Dicembre.
1837 Giovanni Gilibert, morto di peste.
1838 Lucia Tiran Mercenier.
1838 Francesco Lescovich.
1838 Maria Cociffi.
1839 Jérôme Westerling.
1839 Siméon Berenger, Maggio.
1839 Louis L'Espinasse; 27 Febbraio.
1840 Constantin Sauvaigue.
1840 Maria Luigi.
1840 Milla Obradovich.
1840 Carlo Maffioli, 24 Dicembre.
1842 Antonio Mottura.
1842 Anna Menegoli, 19 Giugno.
1843 Giuseppe Mottura.
1843 Elisabetta vedova Boccardo.
1843 Abelardo Carovi, architetto; 1 Febbraio.
1844 Joseph Eder, med. et chir. doctor austriacus. Januar.
1845 Caterina Clician.
1845 Emilia Groetschel, 26 Novembre.
1845 Antonio Paladino; 12 Marzo.
1846 Antonio Tiran.
1846 Sophie Spitznagel, nata Gianni, 10 Aprile.
1846 Matteo Clician.
1847 Maria Lorenzo Creievich.
1847 Gerolamo Marcopoli.
1847 Anna Perini, 10 Dicembre.
1847 Elise Albertine Munier.
1848 Isabella Amadeo.
1848 Francesco Amadeo.
1848 Catinco Siritotta.
1848 Giacomo Ceci, 17 Giugno.
1848 Anton Stener.
1849 Carl Walser, 28 Ottobre.

- 1849 Lodovico Loschi, 25 Ottobre.
- 1850 Annetta Vitalis, 14 Aprile.
- 1850 Constantin Marcopoli, medico, morto il 3 Maggio; *iscrizione bilingue turco-francese*.
- 1851 Francesco Ruscovich, 17 Febbraio.
- 1851 Augusto Calavassi, di Scio.
- 1852 Gaetano e Giovanni Ceci.
- 1852 Eve Dienz Kuhnert.
- 1852 Janies.
- 1852 Daniel Dubroca, veterinario dell'armata francese e fondatore della scuola veterinaria di Costantinopoli; Dicembre.
- 1854 Maria Lucanovich.
- 1854 Giovanni Battista Pavoni.
- 1854 Franz Weigl, 7 Janner.
- 1855 Carlo Ceido, 10 Dicembre.
- 1855 Francesco Gherardi Dragomani, italiano; 17 Giugno.
- 1855 Darro Maffei, 3 Aprile.
- 1855 Giorgio Foscolo Drivini, 26 Novembre.
- 1855 Giovanni Privileggio, 17 Maggio.
- 1856 Anton Krebs.
- 1856 Emilie Collaro.
- 1856 Charles Barbet, negoziante, 11 Febbraio.
- 1856 François Borelly, capitano.
- 1856 Gustave Adolphe Baumgarten, Ingegnere capo dell'ente francese preposto alla realizzazione e manutenzione delle vie di comunicazione (Ponts et chaussées de France), cavaliere della *Légion d'Honneur*, morto a *Kuruçeşme* il 6 Ottobre.
- 1857 Veronica Papanicola.
- 1857 Maria Dalleggio.
- 1857 Oscar Bielefeld.
- 1858 Maria Corniola.
- 1858 Joseph Wesselenyi (*Presse d'Orient*).
- 1858 Chabert; *iscrizione e data illeggibili*.

Ek 3

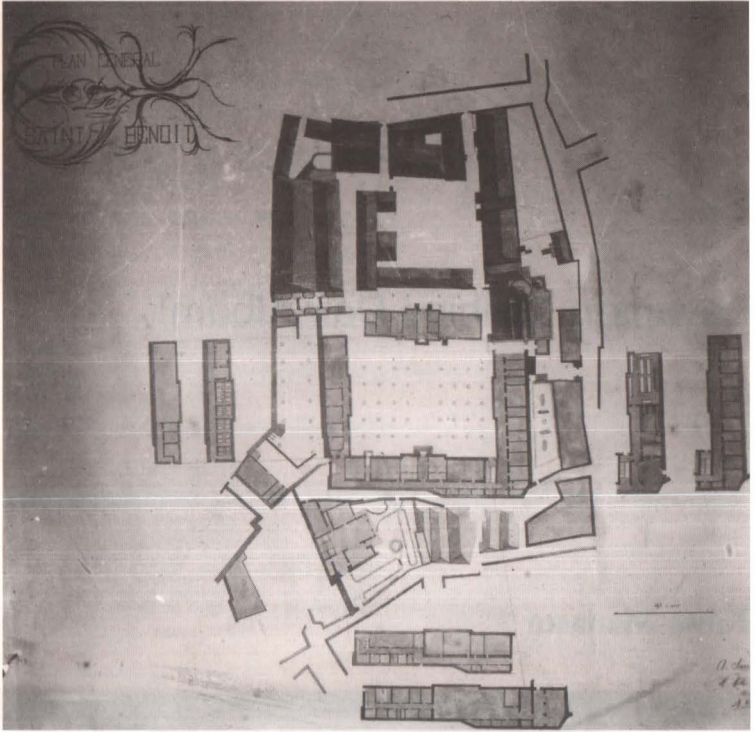
Levanten Tarihine Dair Albüm¹

Kilise-Manastır

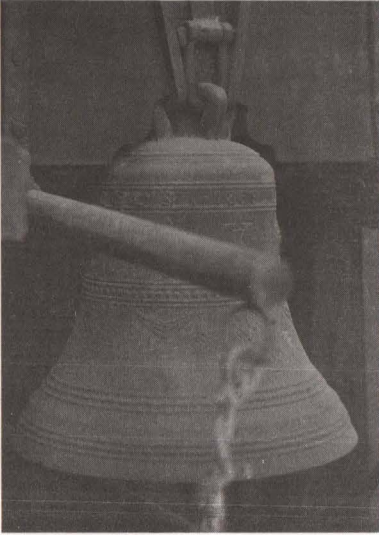

Saint-Benoît (eski Aziz Benedetto) Manastırı, Galata, 1794.

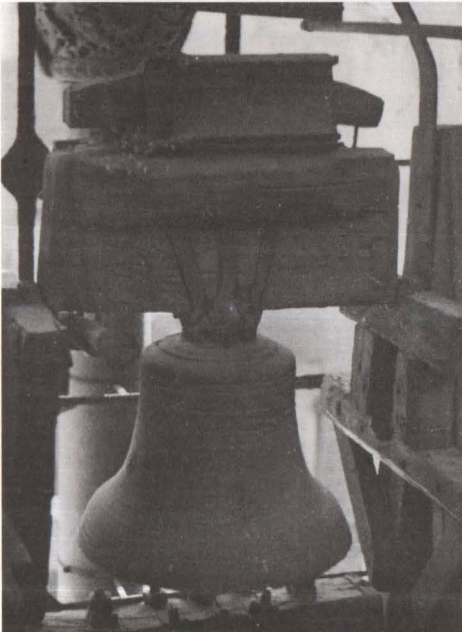
1 Bu kısımda yer alan hütün fotoğraflar R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi'ne aittir.

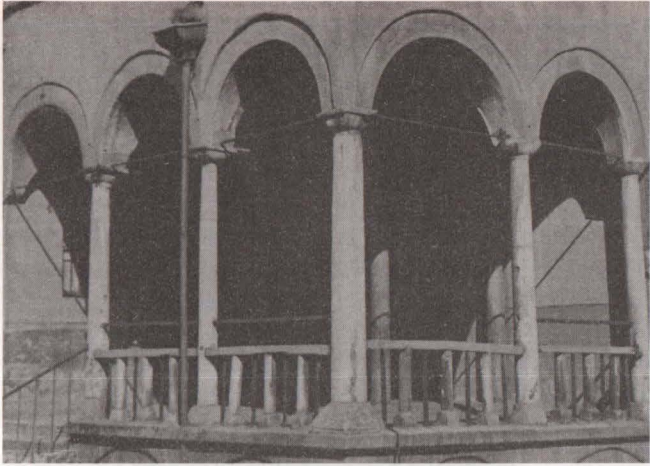

Saint-Benoît Kilisesi'nin planı.

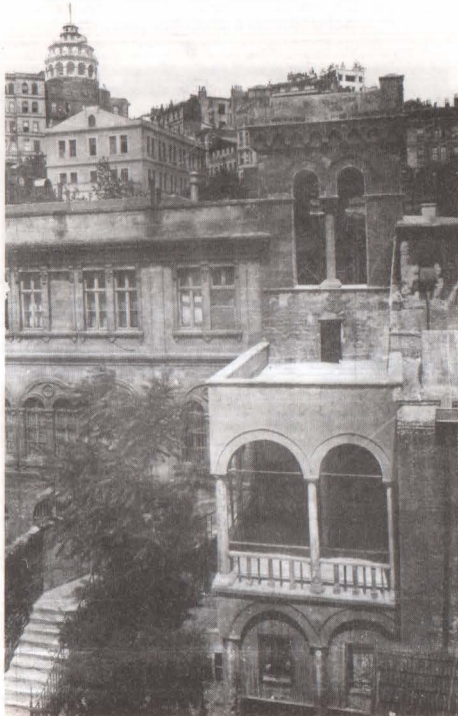

Saint-Benoît Kilisesi'nin çanı.

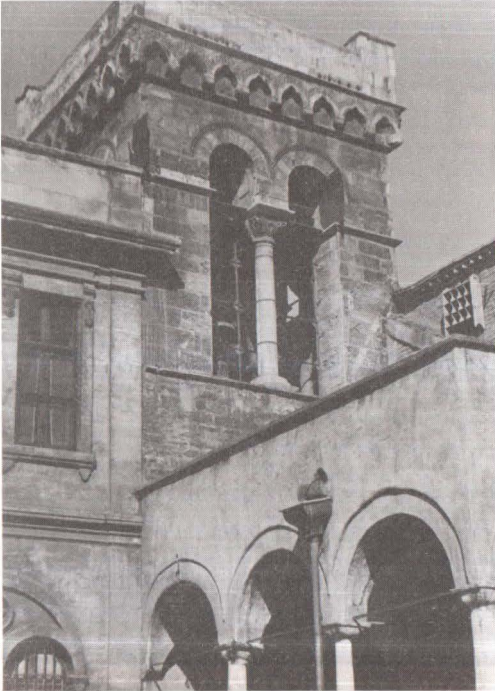
Saint-Benoît Kilisesi'nin giriş avlusu.

Saint-Benoît Kilisesi, manastır ve kulenin görüntüsü.

Saint-Benoît, Ceneviz Kulesi.

Jebah & Co.

CONSTANTINOPLE
439 GRAND'RUE DE PERA

Saint-Benoît'da Lazarist rahip M. Vachette.

Törenler-Ayinler

Saint-Benoît Kilisesi'nin avlusunda yapılan bir dini bayram töreni, 1921.

Açıkhavada yapılan bir dini tören, 1922.

Sağlık-Dispanser

Kuledibi'nde kolera salgını esnasında rahibelerin [Filles de la Charit ] açtığı hastane, 1865.

Rahibeler dispenserde, 1919.

Dispanserin girişi, 1920.

Saint-Benoît Dispanseri'nin girişi.

Saint-Benoît Dispanseri'nde görevli rahibeler, 1927.

Balkan Savaşı sırasında rahibeler Haydarpaşa Tıp Mektebi'nde [Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane] bakımları yapılan yaralılarla.

Haydarpaşa Tıp Mektebi, 20. yüzyılın başları.

Balkan Savaşı sırasında Haydarpaşa Tıp Mektebi'nde bakımları yapılan yaralıları yemekhanede.

Rahibeler Haydarpaşa Tıp Mektebi'nde ameliyathanede.

Yardımlar

Yardıma muhtaç çocuklarla ilgilenen rahibeler.

Yardıma muhtaç çocuklarla ilgilenen rahibeler.

Yardıma muhtaç çocuklar arasında bir rahibe, 1922.

Yardıma muhtaç kişilerle ilgilenen rahibeler.

Rahibeler fakirlere çorba dağıtırken.

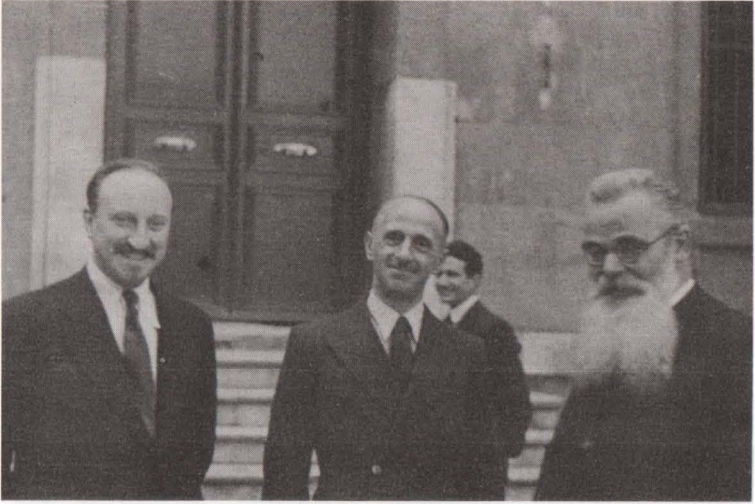

Rahibeler, gündelik hayattan bir kesit, 20. yüzyılın başları.

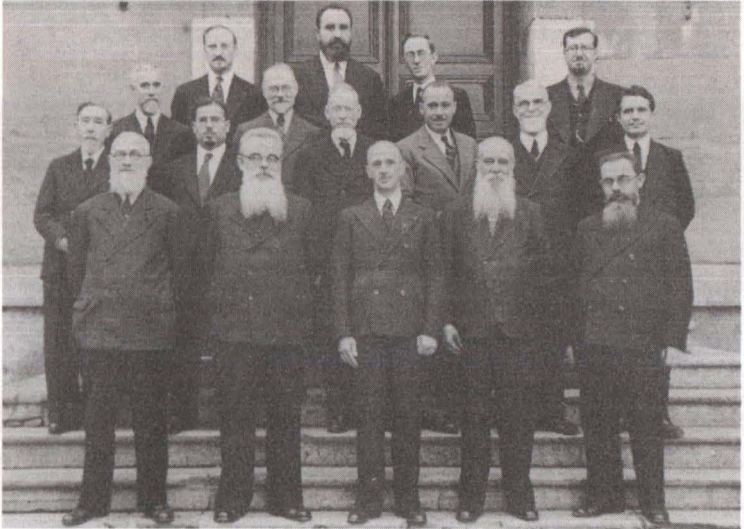
Eğitim

Saint-Benoît Okulu'nun öğretmenleri, 1908-1909.

Saint-Benoît Okulu'nda rahip öğretmenler.

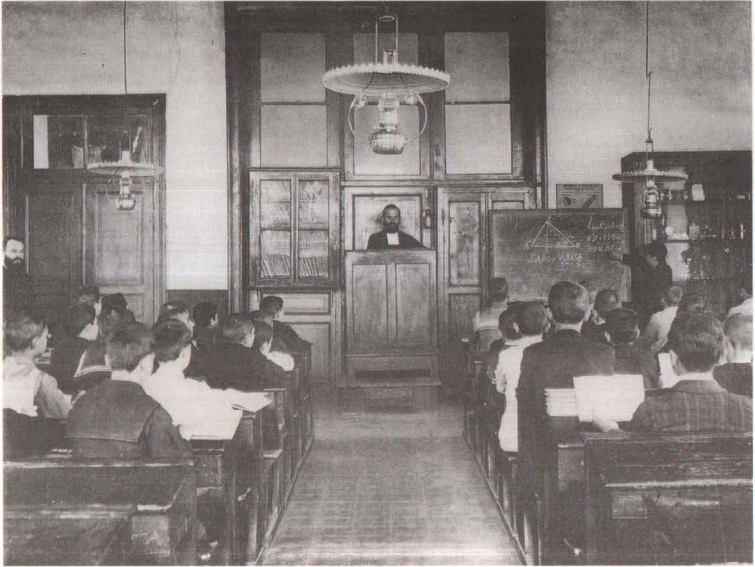

Saint-Benoît Okulu'nun öğretmenleri.

Sainte-Pulchérie Okulu öğretmen ve öğrencileri, 1906-1907 ders yılı.

Sainte-Pulchérie Okulu, ders yapılırken, 1908-1909 ders yılı.

Saint-Benoît Kız Okulu, 20. yüzyılın başları.

Saint-Benoît Kız Okulu cımnastik dersi, 20. yüzyılın başları.

long

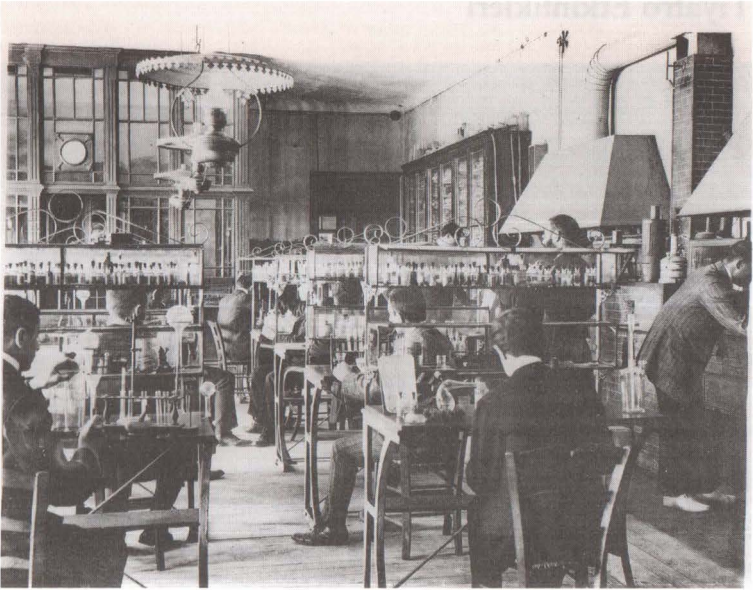
Saint-Benoît Kız Okulu, teneffüs, 20. yüzyılın başları.

Saint-Benoît Kız Okulu, talebeler İstiklal Marşı söylerken, 20. yüzyılın başları.

Saint-Benoît Kız Okulu'nda kimya dersi, 20. yüzyılın başları.

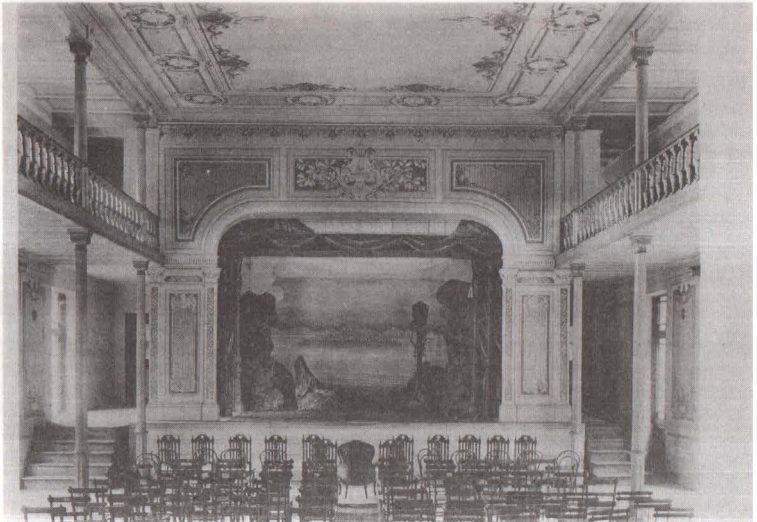

Saint-Benoît Okulu, kimya laboratuvarı, 1937.

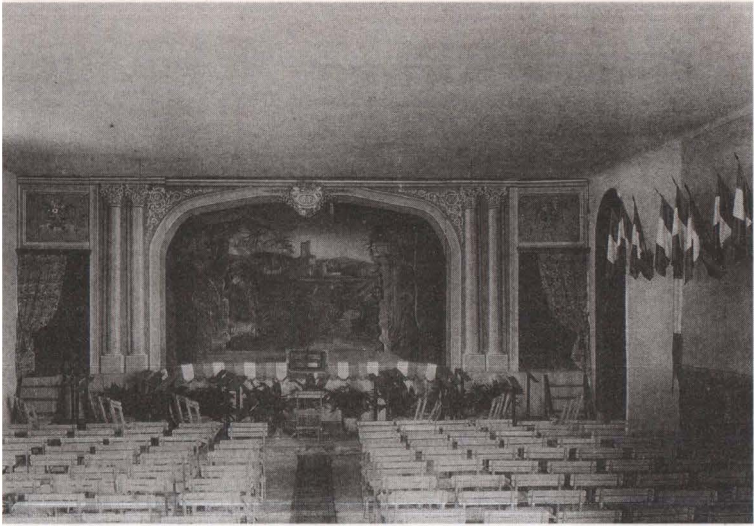

Saint-Benoît Kız Okulu, yemekhane, 20. yüzyılın başları.

Tiyatro Etkinlikleri

Saint-Benoît Okulu'nun tiyatro salonu, 1908-1909.

Saint-Benoît Okulu'nda yapılan tiyatro gösterilerinden sahneler, 20. yüzyılın başları.

KAYNAKÇA

- "1913-1988, 75e anniversaire de la basilique de Saint-Antoine", *Présence*, Ocak 1989, no. 1.
- Almanach à l'usage des Familles Catholiques de Constantinople*, "Mission des Frères Mineurs, Paroisse Sainte-Marie Draperis", Constantinople: A. Zellich Frères, 1901.
- Annales de la Congrégation de la Mission*, c. III, E.-J. Bailly, Paris, 1837, s. 322-323.
- Annuaire Oriental, Commerce Industrie, Administration, Magistrature de l'Orient*, Constantinople: The Annuaire Oriental Ltd., 1913, Grande rue de Péra.
- Archivio dei Francescani Conventuali, Sant'Antonio Istanbul*.
- Archivio Storico Di Propaganda Fide*, "Scritture Riferite nei Congressi", c. 32.
- Aristarchi Bey, *Législation ottomane*, c. II, yayımlayan: Demetrius Nicolaïdes, Constantinople: 1873.
- Arseven, Celâl Esad, *Eski Galata ve Binâları*, (yay. haz.) Dilek Yelkenci, İstanbul: İstanbul Kütüphanesi, 1989.
- Articolo 3. *Etude Historico-Juridique d'un Prélat Romain (P. Gasparri)*, "Le protectorat catholique de la France en Orient et en Extrême-Orient", *Questions Actuelles*, 28 Ocak 1905, c. LXXVII, n. 4.
- Bailly, A., *Les Capucins français à Saint Louis*, 1628-1999, broşür.
- Bareilles, B., *Constantinople, ses cités franques et levantines (Péra-Galata-Banlieu)*, Paris: Bossard, 1918.
- Belin, A., *Histoire de la Latinité de Constantinople*, revize edilen, genişletilmiş ve güncel 2. baskı, R. P. Arsène de Chatel, Alphonse Picard et Fils, Paris, 1894.
- Biblioteca Apostolica Vaticana (BAV)*, Ms. Barb. Lat. 5403, Relatione di Costantinopoli del 1629 (contenuta nel Ms. Barb. Lat. 5403) [çev. 1629 Konstantinopolis raporu].
- Biskupski, L., *L'origine et l'histoire de la représentation officielle du Saint-Siège en Turquie*, İstanbul: Ümit Basımevi, 1968, s. 40-41.
- Bölük, Gülderen, *İstanbul'un 100 Fotoğrafı*, İstanbul: Kültür A.Ş., 2009.
- Carayon, A. *Relations inédites des missions de la Compagnie de Jésus à Constantinople et dans le Levant au XVIIe siècle*, Ch. Douniol, Paris, 1864.
- Ceccherelli, C., "Santa Maria Draperis", *Le Flambeau*, Şubat 1959, n. 2.
- Ceco, Sinan, *İstanbul'un 100 Hanı*, İstanbul: Kültür A.Ş., 2012.
- Charles Edouard Goad'ın *İstanbul Sigorta Haritaları*, haz. İrfan Dağdelen, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2007.
- Compte-Rendu du Cimetière Catholique-Latin*, esercizio mortuario 1864-65, 4. yıl, Constantinople: A. Zellich, 1877, s. 24.
- Compte-Rendu du Cimetière Catholique-Latin*, esercizio mortuario 1871-72, 11. yıl, Constantinople: A. Zellich, 1872.
- Compte-Rendu du Cimetière Catholique-Latin*, esercizio mortuario 1895-96, 35. yıl, Constantinople: A. Zellich, 1897.
- Compte-Rendu du Cimetière Catholique-Latin*, 4 Kasım 1862, 1. yıl, 2. baskı, Constantinople: A. Zellich, 1875.
- Compte-Rendu du Cimetière Catholique-Latin*, esercizio mortuario 1863-1864, 3. yıl, 2. baskı, Constantinople: A. Zellich, 1875.
- D'alessio, E. Dalleggio, "Familles latines de Péra au temps des Paléologues d'après les inscriptions funéraires d'Arab-Djami", *Echos d'Orient*, İstanbul, Ekim-Aralık 1936, c. XXXV, dosya no. 184, s. 418-419.
- D'alessio, E. Dalleggio, "La communauté latine de Constantinople au lendemain de la

- conquête ottomane”, *Echos d'Orient*, C. XXXVI, dosya 187, Temmuz-Ekim 1937, s. 309.
- D'alessio, E. Dalleggio, “Le monastère de Sainte-Marie de la Miséricorde de la Citerne de Péra ou de Saint-Benoit”, *Echos d'Orient*, İstanbul, Ocak-Mart 1934, t. XXXIII, dosya 173, s. 64.
- D'alessio, E. Dalleggio, “Les inscriptions latines funéraires de Constantinople au moyen âge”, *Echos d'Orient*, Nisan-Haziran 1932, c. XXXI, dosya no. 166, s. 189.
- D'alessio, E. Dalleggio, “Listes des podestats de la colonie génoise de Péra (Galata) des prieurs et sous-prieurs de la Magnifica Comunità”, *Revue des Etudes Byzantines*, c. XXVII, Paris, 1969, s. 151-157. Fonds Testa, c. 1, kutu Galata, belge no. 1 (4 sayfa).
- D'alessio, E. Dalleggio, “Recherches sur l'histoire de la Latinité de Constantinople”, *Echos d'Orient*, Ocak-Mart 1926, c. XXV, dosya no. 141, s. 24-25.
- D'alessio, E. Dalleggio, “Traité entre les Génois de Galata et Mehmed II”, *Echos d'Orient*, c. XXXIX, dosya no. 197-198, Bucarest, Ocak-Haziran 1940, s. 161.
- D'alessio, E. Dalleggio, *Bibliographie analytique d'ouvrages religieux en grec imprimés avec des caractères latins*, Atina, 1961.
- D'alessio, E. Dalleggio, *Le couvent et église des Saints-Pierre-et Paul*, İstanbul: Milli Neşriyat Yurdu, 1935.
- Del Giorno, V., *Esquisses sur la Latinité de Constantinople*, yayımlanmamış elyazması, İstanbul, 1983.
- Dictionnaire de la Linguistique*, (yay. haz.) Georges Mounin, Paris: PUF, 1974.
- Dominiken Arşivi, İstanbul, 31. dosya, 5. zarf, no. 3/1 (mektup no. 202).
- Droulez, A., *Supplément à l'histoire de Saint-Benoît*, elyazması, İstanbul, *Lazarist Arşivi*, 1947-1948.
- Ducellier, A., *Byzance et le monde orthodoxe*, Paris: Armand Colin, s. 323.
- Eryılmaz, B., *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi*, Risale, İstanbul, 1990, s. 64.
- Essad, D., *Constantinople de Byzance à Stamboul*, Paris: Renouard, H. Laurens, 1909, s. 35.
- Eyice, Semavi, “Arap Camii”, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1993, c. I, s. 294-295.
- Falcini, F. ve C. Ceccherelli, *La Missione dei Frati Minori in Turchia e Grecia*, Firenze, 1981, s. 17.
- Fourquet, J., “Le Langage et les Hommes”, *Encyclopédie de la Pléiade*, Gallimard: Le Langage, 1968.
- Fratta, Giovanni Mauri Della, *Relatione dello Stato della Cristianità di Pera e di Constantinopoli obediante al Sommo Pontefice Romano*, (1629-1631); yayımlayan: E. Dalleggio D'alessio, Constantinopoli: Edizioni Rizzo & Son, 1925.
- Fratta, Giovanni Mauri Della, *Relatione dello stato della Cristianità di Pera e Constantinopoli Obediente Al Sommo Pontefice Romano, Annotato e pubblicato da E. Dalleggio D'alessio*, Edizioni Rizzo & Son, Constantinopoli, 1925.
- Graziano, V., *Ambasciate d'Italia in Turchia, Mediterraneo*, Catania, 1994.
- Guichonnet, P., *Histoire de l'Italie*, Presses Universitaires de France, Paris, 1975.
- Hofmann, G., *Il Vicariato Apostolico di Costantinopoli, 1453-1830*, Pot. Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1935.
- Jacob, Xavier, *Essai d'un Lexique Chrétien en Langue Turque* (Hristiyan Terimler Sözlüğü, bir deneme), İstanbul: Saint Antuan Kilisesi, 2004.
- Janin, R., *Constantinople Byzantine*, Institut Français d'Etudes Byzantines, Paris, 1950.
- Janin, R., *La géographie ecclésiastique de l'Empire byzantin*, c. III, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1953.

- Kaptan (Arkan), Özdemir, *Beyoğlu*, İstanbul: Aybay Yayınları, 1988.
- Karal, E. Z. *Osmanlı Tarihi*, c. 5, Ankara: TTK, 1982-1983.
- Konventual Tarikatı'nın Arşivi*, Aziz Antuan Bazilikası, İstanbul; "Come si è fatta la chiesa di Sant'Antonio", numaralandırılmamış elyazması (59 sayfa).
- Kubılay, Ayşe Yetişkin, "Topçu Kışlası", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. VII, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1994.
- La Fontaine, *Masallar*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mamboury, E., *İstanbul Touristique*, İstanbul: Çituri Biraderler, 1951.
- Marmara, Rinaldo, "De l'Empire byzantin à la République Turque, la formation, l'apogée et le déclin de la Communauté levantine de Constantinople", Avrupa Label Doktora tezi, Prof. Marie-Paul Masson'un yönlendirmesinde, Montpellier III Üniversitesi, Ocak 2003.
- Marmara, Rinaldo, "İstanbul'daki Latin ya da Levanten Cemaatin Oluşumu", *I'm İstanbul, Ben İstanbul'um*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 2007, s. 145-151
- Marmara, Rinaldo, *Deux documents d'archives pour l'histoire de la Latinité de Constantinople*, İstanbul: Les éditions ISIS, 2004.
- Marmara, Rinaldo, *I'm İstanbul, Ben İstanbul'um*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 2007.
- Marmara, Rinaldo, *Le registre du bain de Constantinople*, Université Montpellier III, Montpellier.
- Marmara, Rinaldo, *Saint-Benoît Notre-Dame de la Providence, 1839-2009*, Latin Katolik Ruhani Reisi, İstanbul, 2009.
- Memorie storiche della Società Operaia Italiana di mutuo soccorso in Costantinopoli, 1863-1911*, (yeni baskı, Istituto Italiano di Cultura di İstanbul, 2006).
- Mori, Angiolo, *Gli Italiani a Costantinopoli*, Konstantinopolis, İtalyan Ticaret Odası tarafından düzenlenen yurtdışındaki İtalyanlar sergisinde yer alan koloni monografisi, 1906 Milano Uluslararası Sergisi, Modena: Soliani, 1906.
- Naum-Duhanî, Said, *Eski İnsanlar Eski Evler, 19. Yüzyılda Beyoğlu'nun Sosyal Topografyası*, çev. Cemal Süreya, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2017.
- Palazzo, A. Raineri, *La chiesa de S. Pietro in Galata*, İstanbul: Harti, 1943.
- Palazzo, B., *Deux anciennes églises dominicaines à Stamboul*, İstanbul: Güler, 1951.
- Palazzo, B., *I Frati Predicatori a Costantinopoli*, daktiloyla yazılmış, s. 24. Dominiken Arşivi, İstanbul.
- Palmieri, A., *L'Associazione Commerciale Artigiana di Pietà in Costantinopoli*, Cenni storici 1837-1902. Napoli: Francesco Gianni e figli, 1902.
- Per localizzare i nomi delle vie di una volta e trovare i loro corrispondenti attuali ci siamo serviti delle tavole n° 36, 37, 38, 39 e 40 della Pianta d'Assicurazione di Costantinopoli*, c. II, Aralık 1905, Pera & Galata, di Charles Edward Goad (1848-1910).
- Pistarino, G., "La storia dei Genovesi", *Atti del Convegno di Studi sui Ceti Dirigenti nelle Istituzioni della Repubblica di Genova*, Genova, 12-13-14 Nisan 1984, s. 17-18.
- Ract, J., "Eglise Saint Georges de Galata (1)", *Présence*, Erol Ferah, İstanbul, Ekim 1996, no. 8.
- Ract, J., "Eglise Saint Georges de Galata (2)", *Présence*, Erol Ferah, İstanbul, Kasım 1996, no. 9.
- Registre des Delibations de la nation française; séance du 18 juin 1697: "à l'exhumation des os des morts qui y restaient, et les fit transporter au semetiere (sic) de Beaulou (Beyoğlu)".

- Saîh, César, *Notice Historique sur la Communauté Latine Ottomane*, Constantinople: A. Zellich Fils, 1908 (Hammer, *Histoire de l'Empire ottoman*, c. II).
- Salvi, Vincenzo, *Domenicano, Cose della Missione dei Padri Predicatori in Costantinopoli e dipendenze*, üç ciltlik elyazması (Dominiken Arşivi, İstanbul), 1896.
- Sauli, L., *Della Colonia dei Genovesi in Galata*, Libraio Giuseppe Bocca, c. II, Torino, 1831.
- Sauvaget, J., "Notes sur la colonie génoise de Péra", *Syria, Librairie orientaliste Paul Geuthner*, Paris, 1934.
- Sperco, W., *Turcs d'hier et d'aujourd'hui*, Paris: Nouvelles Editions Latines, 1961.
- Stefani, Guglielmo, *Stabilimenti Civelli G. e E.*, Milano, 1856.
- Texier, C., *Asie Mineure*, Paris: Firmin Didot Frères, Fils et Cie.
- Tuna, Turgay, *Taksim'den Tünel'e Adım Adım Beyoğlu*, İstanbul: E Yayınları, 2015.
- Ubicini, A. ve P. de Courteille, *Etat Présent de l'Empire Ottoman*, Paris: Librairie Militaire J. Dumaine, 1876.
- Ubicini, A., *Lettres sur la Turquie*, 2. baskı, c. I, Paris: Librairie militaire de J. Dumaine, 1853.
- Vatikan Gizli Arşivleri* [22 Ekim 2019'dan sonra *Archivio Apostolico Vaticano*, AAV – Vatikan Apostolik Arşivi]
- Yerasimos, Stefanos, *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye* (Turquie: le processus d'un sous-développement), Fransızcadan Türkçeye çeviren: Babür Kuzucu, c.II, 5. baskı, İstanbul: Belge Yayınları.
- Young, G., *Constantinople depuis les origines jusqu'à nos jours*, İngilizceden çeviren: M. Dard ve M. Ténine, Paris: Payot, 1948.
- Zara, Hildebert Ch. de, *Traditions populaires de la Semaine Sainte à Constantinople (Galata-Péra-Buyukdéré)*. La pieuse et vénérable confrérie de Sainte Anne, İstanbul: A.S.E., 1933.

DİZİN

1913 Doğu Yılığ 73

6. Belediye Dairesi 21

A. Perini Şirketi 169

Abalian, Agop H. 93

Abanos Sokağı (Abanoz Sokak) 123, 145

Abdullah Hacı Ali 94

Abdullah Sokak (Abdullah Sokağı) 122, 145

Abdülaziz (Sultan) 102

Abdülhamid, II 76, 100, 198

Abdülmecid (Sultan) 54

Abdülrahman Bey 111

Abonneau, Georges 140

Abramo De Medina 173

Acquarone (Ailesi) 123

Ada Sokağı (Acar Sokak) 103, 145

Adalar 208, 210

Adalı, N. 96

Adamopoulos Apartmanı 92

Adenauer, Konrad 94

Adger, Clod 139

Ægidius 215

Afia, Moiz 99

Agélou, Paul 140

Aghniadis ve Yakumis 79

Agopian, Haçık 108

Agostini, Jean 134

Ağa Çeşmesi (Agha Tchehmessi) Sokak 122, 145

Ağa Hamam Caddesi 122

Ağa Hamam Sokağı 122, 145, 147

Ağa Sokağı (Agha Sokağı) 122, 145

Ahbaryan ve Assaduryan 99

Ahçıyan, Keropé 96

Ahmed Ağa (Odabaşı) 85

Ahmed, I 39

Ahnam, Charles 89

Ahududu Sokak (bkz. Bursa Sokağı)

Ak Sokağı (Akarsu Sokak, Douzio Sokağı) 145, 146

Akka 11, 12

Alberti Ailesi 142, 190

Alberti, Eftimi 93

Alberti, G. 191, 192

Alberti, Giacomo 43

Alberti, Nicolas 142

Albini, D. 140

Albori, Antonio deli 43

Aleksandratos, G. A. 113

Aleksandratos, Minas 112

Aleksanian, O. 99

Aleksiadis, D. G. 80

Aleksios Angelos, III 9

Aleksios Komnenos, I 7, 29

Alemşah, Nişan 85

Alepino, Musa 218

Alessandro Blumberg 169

Alessio, Francesco 44

Alexandridis, Alex. 110

Alfred (Bayan) 75

Algranti (Bayan) 112

Aliprandi, L. 137

Alisaffi 122

Alisier 138

Allahverdi, Ohannes 104

Alléon Ailesi 85

Alléon Pasajı 123, 145

Alléon Sokağı 123, 145

Alléon, Amédée 186

Alliance Israélite Universelle 173

Alloli, C. 193

Alman 29, 83, 94, 206

Almanach à l'usage des Familles 167

Almanya 7

Almanzi, Michele 191

Altherr Ailesi 128

Aluta, Em. 139

Aluta, Henri 131

Alvanopoulos, K. 109

Alyon Geçidi (bkz. Alleon Pasajı)

Amadeo, Francesco 222

Amadeo, Isabella 222

Amalfi 7, 28

Amancich, Alfred 126

Ambassade de France [Fransa Büyükelçiliği] Sokağı 124

Amerika 64

Amerikan Pazarı 87

Amiei, Bagdad 221

- Amiens Antlaşması 164
 Amıraglı Ailesi 142
 Amoury Ailesi 190
 Amphiaros 69
 Amuri, Georges 191, 192
 Ana Çeşme Sokak (bkz. Valide Çeşme Sokağı)
 Anadolu Demiryolları 103, 111
 Anadolu Pasajı (Anadolu Geçidi) 100, 145
 Anadolu Sokağı (Anadolu Sokak) 124, 145
 Ananian, Fanny (Matmazel) 80
 Ananian, Marie (Matmazel) 80
 Anastasiadis, A. G. 106
 Anastasiadis, A. X. 99
 Anatolie [Anadolu] Pasajı 124
 Anceli (Halepli) 41
 Ancona 7
 Anderson, Annetta 219
 Andrea, Joannes de 216
 Andres, Helle 101
 Andres, Louis 101
 Andria, Georges de 134
 Andria, Herman de 134
 Andrinios, Hristo 94
 Andriomenos, N. 79
 Andriotti 131
 Andriovich, Rafaël 219
 Androniki (Bayan) 101
 Andronikos 13
 Andros Adası 179
 Anemateros, D. 104
 Angelides, D. 103
 Angelis, Gaëtan De 122
 Angelo Belfanti 169
 Angiapulos Pastanesi 75
 Angiopulos, K. 75
 Anglikan 206
 Angora, Don Petro Marusci de 218
 Ankara 203
 Anmegiyan Efendi 97
 Ant. Foltz Apartmanı 97
 Antoine, André 77
 Antonio Prodi (acente) 172
 Antonovitz (Ailesi) 124
 Aperio Ailesi 190
 Aperio, Ernest 126
 Apério, Marc 191, 192
 Apery, Simon 123
 Apikian Eff., Grégoire (avukat) 77
 Apikian, G. 77
 Apostolidis, E. 102
 Apostolidis, Ger. 84
 Apostoloğlu, A. 107
 Apoyevmatini 88
 Aprahamıyan, G. 104
 Aprahamıyan, Zenop (Hacı) 74
 Arabacı Sokağı 145
 Aractingi, Ch. 125
 Arap Camii 13, 16
 Araslar Sokağı 124
 Archerio, Rolando 17
 Arevian, Artin 106
 Argenti, Baptiste 17
 Argenti, Niliani 17
 Argiris, G. 103
 Arior de Messine, Bonacita de 17
 Arkeoloji Müzesi 16
 Arlaud, Eugène 136
 Armao Ailesi 190
 Armao, A. 102
 Armao, Jacques 126
 Armao, Teodore 100
 Armenus, Oscar 218
 Armstrong Co. Tersanesi 77
 Artigiana Huzurevi 207
 Aslan, J. (Madame) 141
 Asmalı Mescit Sokağı (Asmalı Mescit Sokak) 89, 145
 Asmani, Stilianos 74
 Asseo, Is. M. 112
 Assimacopulos, Const. 99
 Assomptioniste Kilisesi 209
 Assouad 135
 Aste, Antoine de 17
 Asya 2
 Atatürk Köprüsü 71
 Atlas Şirketi 112
 Au Bon Marché (Bon Marché Mağazaları) 85
 Au Louvre 80
 Au Palais Royal 87
 Au Petit Louvre 87
 Aubert, Victor 128
 Aulle, Salvatore 109
 Aux Fabriques Réunies 85
 Aux Galeries de Péra 101
 Auzière, A. 127
 Auzière, Pascal 143
 Avrupa 32, 33, 55, 64
 Avusturya 41, 64, 202
 Avusturya Hastanesi 74, 103
 Avusturya Postanesi 89, 92, 98, 113

- Avusturya Saint Georges Okulu 208
 Avusturya-Macaristan İmparatorluğu 120
 Aya İrini Kilisesi 14
 Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi 96
 Ayasofya 16, 36, 156
 Ayhan Işık Sokak (bkz. Kuloğlu Sokağı)
 Azapkapı Sokağı 71
 Azarian Apartmanı 80
 Azaryan Efendi 97
 Azaziyan, K. 94
 Aziz Antonio (Saint-Antuan) Kilisesi 24, 50, 51, 115, 120, 121, 170
 Aziz Antonio 24, 27, 120
 Aziz Antonio Abate Kilisesi 3
 Aziz Antonio Bazilikası 120
 Aziz Antonio dei Cipressi 117
 Aziz Benedetto Kilisesi 3, 115, 157-159, 161, 162, 164, 184, 186, 188-190
 Aziz Domenico Kilisesi 16, 18
 Aziz Francesco 2, 26
 Aziz Francesco Kilisesi 2, 22, 23, 26, 27, 115, 116, 120, 150, 184, 186, 187
 Aziz Giorgio Kilisesi 3, 115, 164-167
 Aziz Giovanni Bartista Kilisesi 3, 115, 186
 Aziz Giovanni Hastanesi 148
 Aziz Luigi Hastanesi 148
 Aziz Paolo Kilisesi 14, 16, 155, 156
 Aziz Paolo ve Aziz Domenico Kilisesi 14, 16, 155
 Aziz Petrus Manastırı 25
 Aziz Pietro Kilisesi 2, 50, 51, 115, 155-157
 Aziz Pietro Manastırı 16
 Aziz Romano Kapısı 35
 Aziz Sauveur Ermeni-Katolik Kilisesi 71
 Aziz Sebastiano Kilisesi 3, 115, 159
 Aziz Yorgi Kilisesi 25
 Azize Anna Cemaati (Santa Anna Tarikatı) 40, 42, 44, 45, 183-186
 Azize Anna Kilisesi 22, 23, 115
 Azize Anna Şapeli 184, 185, 187
 Azize Chiara Kapısı 26
 Azize Chiara Manastırı ve Kilisesi 25, 26
 Azize İrini Kilisesi 14, 70
 Azize Katerina Manastırı 25
 Azize Merhamet Meryemi Kilisesi 157, 158
 Azize Meryem (Maria) Draperis Kilisesi 3, 9, 12, 50, 51, 115, 117, 120, 150, 170, 184, 187, 189-191
 Azize Meryem 26
 Azize Meryem Kilisesi 115
 Azize Tecla Kilisesi 14
 Azizyan A. 104
 Azizyan D. 104
 Azizyan Kardeşler 104
 Azkanever (Ermeni Kadınları Derneği) 99
 Aznavur Kardeşler 112
 Aznavur Pasajı 82, 88
 Aznavur Sitesi 82
 Aznavur, Hovsep 82
 Aznavur, Oh. 112
 B. Elia Alfandari ve Kardeşleri 173
 Babayan Kardeşler 86
 Babiâli 26, 40, 44, 45, 57, 58, 61, 158, 201
 Badetti, Albert 131
 Badetti, Jacques 140
 Badetti, John (Ailesi) 144
 Badetti, Marie 221
 Badioli Ailesi 190
 Badioli, A. 193
 Badioli, F. 192
 Bahçeli Hamam Sokağı 99
 Bakalian, Aram 104
 Bakas, Marius A. 97
 Baker, A. 86, 91, 101
 Baker, George 86, 91, 101
 Bakırköy 208, 210
 Balaban Pravizin 38
 Balabanyan, Gomidas 80
 Balatti, Jean 144
 Balatti, Pascal 128
 Baldassare 218
 Baldassare, Maruffo 153
 Balgi, Emilie 110
 Balgi, Paul 98, 126
 Balis, Naum 84
 Balkon Sokağı 111
 Balladur, E. 129
 Ballerini 26
 Bally, Charles 123
 Balo Sokağı (bkz. Mektep Sokağı, Sağ Sokak)
 Balserin, Hierotheus 215
 Baltazzi Çıkma Sokağı 125
 Baltazzi, P. 193
 Baltimore 195
 Balyoz Sokak (bkz. Venedik Sokağı)
 Bankalar Caddesi 98
 Banque de Salonique 105
 Baptiste, G. 108
 Baptiste, Vincent 190
 Barbet, Charles 223

- Barbieri, Giovanni De 173
 Barbolani, Raffaele 201
 Barborini, F. 194
 Barborini, Giovanni 77
 Barca, Luca 44
 Bareilles 179
 Barelia, Jacob 113
 Barga, Lucas 217
 Barisien Ailesi 124
 Barozzi Ailesi 190
 Barozzi, Ant. 132
 Barozzi, F. 191
 Barozzi, Jacques 134
 Barozzi, Pierre 141
 Barry-Sabunci Eczanesi 111
 Barşah, Hirsch 113
 Bartoletti, Constantin 219
 Baruh Moise 93
 Barzilai, A. 93
 Basileus Kararnamesi 20, 21
 Bassignana, Pietro di 24
 Başağa Çeşmesi Sokak (bkz. Ağa Çeşmesi Sokak)
 Batı Denizi (bkz. Ege Denizi)
 Batoistatos, Const. D. 89
 Battista, G. 172
 Battus Ailesi 135
 Baudouin, II 19
 Baudouy (Madame) 140
 Baudouy, Emile 134
 Baudouy, Joseph 133
 Baudouy, Maurice 129
 Baumgarten, Gustave Adolphe 223
 Baumgarten, Jacques 112
 Bava, J. B. 139
 Bayle, Ans. 214
 Bayram Sokağı (Büyük Bayram Sokak) 125, 145
 Bebek 209
 Bechler, Achille 127
 Behar, Elia 111
 Bekâr Sokağı (Bekâr Sokak) 75, 125, 145
 Belart (memur) 103
 Belhomi, Jean 17
 Belin, Alphonse 151
 Belli Ailesi 190
 Belli, Ant. 143
 Belli, R. 192
 Belloli 138
 Bellovacus, Robertus 214
 Benci Ailesi 136
 Benditsch, Robert 81
 Bendorio, Gian Battista 43
 Bendorio, Gian Battista 43
 Benedetto 26
 Beneven de Segio, Jean de 17
 Benveniste, Joseph 113
 Berberyan, Onnik 110
 Berenger, Siméon 222
 Berger, Léon 141
 Berghelich Ailesi 132
 Bergomas, Jacobus Rota 216
 Berkan Ailesi 190
 Berkan, Antoine 191, 192
 Berkan, L. 192
 Berlin 57
 Bernard, Petrus 214
 Bernasconi, Alfred 134
 Bernhardt, Sarah 77
 Bernone, Asperti 17
 Bernstein, Malke 113
 Berti, G. 194
 Bertola, Clara 117
 Berzolese, Adelaide Menard 220
 Besnier (Peder) 161
 Beykoz Korusu 78
 Beylerya, Bedros. 110
 Beyoğlu 76, 79, 81, 86, 87, 90, 121, 189, 209, 210
 Beyoğlu Mezarlığı (Beaulou Mezarlığı) 148-151, 213
 Bezzolese, Ant. 130
 Biadego, V. 194
 Bianchi, A. 194
 Bianchi, Victoria 216
 Bianco (Prof.) 138
 Bielefeld, Oscar 223
 Bilian, Jean 123
 Bilikaki, François C. 93
 Billurcu Sokak 146
 Biloroglu Ailesi 131
 Bima (komisyoncu) 74
 Bir Kuyulu Sokağı 125
 Bittis, Stylianos 112
 Bizans İmparatorluğu 7, 8, 12, 13, 19, 28, 29, 35, 71
 Blacque Bey 122
 Blanc (Baron) 198
 Blanchenay 136
 Blanchet, A. 130
 Bo, John 140
 Bocard, Antoine du 221

- Boccognano 137
 Boccognano, Pierre Louis 85
 Bodiasco, Amadei de 28
 Bogdanovich Ailesi 132
 Boggetti, Jules 126
 Boğaz Çıkması 82
 Boğaz ix, 13, 69, 208
 Boğaz Pasajı 125
 Boğaz Sokağı 146
 Bois, Henri du 219
 Bolian, Sirak 103
 Bon, P. 109
 Bona, Soror 28
 Bonaldi, E. 129
 Bonfils, Philippus 215
 Bonifacius, IX (Papa) 24
 Bonis, G. 109
 Bonkowsky, Pacha 128
 Bonkowsky, Pierre 125
 Bonnal, Ar. 139
 Bonnici, Joseph 100
 Bonomi (Cav.) 173
 Bontempi, Jacob 17 Bracellis, Ambroise de 17
 Borelly, François 223
 Borghini, R. 123
 Borgomanero, Giovanni (Monsenyör) 121
 Borj Ailesi 190
 Borj, Antoine 191, 192
 Bornova 207
 Bornstein, L. 100
 Bortoli Kardeşler 85
 Bortolotti, Antonio 221
 Bossy, Alex. 129
 Boşnakyan, Vahan H. 88
 Botaneiates Sarayı 9
 Botta, E. 194
 Botter Apartmanı 108
 Botter, J. 108
 Bouchet, E. 138
 Boulor 125
 Bourdon, H. 89
 Bourlan, Marie-Madeleine 219
 Bournias, A. 92
 Bourqueney, de (Baron) 74
 Bouzouron, Ant. 145
 Boyacıyan, G. 107
 Bradovich, V. 137
 Braggiotti Ailesi 189
 Braggiotti, F. 140
 Braggiotti, Michel 136, 186
 Braggiotti, Thomas 186
 Braun, W. 109
 Bravakis, G. D. 79
 Brazzafolli Ailesi 189
 Breitner, H. 111
 Bresci, Alessandro 201
 Bretonnière, Constance Sophie Collomb de 220
 Brèves, François Savary de 26
 Briata, Jules 142
 Bricola, F. 194
 Brindisi Ailesi 190
 Brindisi, Marc 133
 Brindisi, Pierre 132
 Brindisi, Vincent 191
 Bris, François Jacques le 218
 Britannique Ecçanesi 102
 Brod, N. B. 111
 Brogakis, Avgust. 99
 Brossard, Eugène 130
 Broussali, Helen 82
 Bruchner 138
 Brundv, Antonio Bianchi 215
 Brussali, Kiriaco E. 100
 Brutti, Cristoforo 43
 Bründel Ailesi 138
 Buca 207
 Bucich, Ant. 143
 Bulgarlar 12
Bulla Aurea 21
 Burgazada 208
 Burgeni, Victor 86
 Burlagi, Anna 217
 Bursa Sokağı (Brousse Sokağı) 99, 126, 146
 Busbecq, Augier Ghislen de 149
 Büyük Kurul 20
 Büyük Parmak Kapı (Parmakkapı) Sokağı 98, 126, 146
 Büyükada 208
 Büyükdere 170, 191, 195
 Büyükdere Kilisesi 208
 Byzantiadis, C. 85
 Byzantinus, Antonius 217
 Cachod, Jacob. 214
 Cadet, André 221
 Cafe Splendide 79
 Caffiero, Ferd. 132
 Cairoli 196
 Calabrese, Etienne 139
 Calavagi, Demetrius 218

- Calavas Ailesi 127
 Calavassi, Augusto 223
 Calavassi, Joseph 142
 Calavrias, Alex. 79
 Calfoglu, D. 92
 Calfopulos, Theod. 92
 Calice (Büyükelçi) 202
 Callegari, Ant. 128, 170
 Calleja, Ant. 139
 Callich, Joseph 128
 Calligas ve Vassiliadis 81
 Callos, J. 139
 Caloghera, Georges 110
 Calomati Ailesi 189
 Calomati, Caterina Costantina 219
 Calomati, J. 191, 192
 Caloui, Georges 127
 Calutzis, L. 95
 Camcı Çıkma Sokak 146
 Camcı Sokağı 126
 Cami, Antoine de 17
 Camilieris ve Cie 102
 Camilieris, N. 102
 Camondo Apartmanı 98
 Camondo, Isaac 98
 Campo Formio Antlaşması 202
 Campofregoso, de 17
 Camposagrado, S. E. 142
 Caneve, Giuseppe 120, 121
 Canillac (Peder) 159
 Canzuch 136
 Capello, François 142
 Caponi, Franç 143
 Caporal Ailesi 126
 Cappella Ailesi 190
 Cappella, Georges 191
 Cara, G. 111
 Caraffi, Nicolas 123
 Caralli Ailesi 125
 Caravas, S. 96
 Carayon, P. 159
 Carayosma, Joseph 142
 Cardelli, L. 194
 Cardine, Josephus 219
 Carikiopoulo, A. 192
 Carikiopoulo, Const. 127
 Carlo, Davide di S. (Monsenyör) 166
 Carlotti Ailesi 132
 Carnavoula [Karnavula] Sokağı 126
 Carneri A. 126
 Carneri Ailesi 189
 Caro Ailesi 141, 189
 Caro, Joseph 186
 Carovi, Abelardo 222
 Carruthers Ailesi 133
 Carthy (Madame) 138
 Cartizza, François 131
 Carvallo 136
 Carwetzki, Jean St. 111
 Casa Allatini 172, 173
 Casa d'Italia 200
 Casa del Medico Bankası 172
 Casaretto 172
 Casaretto, Emanuele 174
 Casaretto, G. B. 174
 Castagnola, Vincent (Peder) 180
 Castelli Ailesi 138, 189
 Castelli, E. D. 130
 Castelli, Nicolas 186
 Castelli, Théodore 186
 Castelli, V. 174
 Castelli, Xavier 186, 191
 Castono Spelta, Bertolotti de 17
 Catazas Ailesi 190
 Catazas, Jean 190, 191
 Cattanei 17
 Cattaneo Ailesi 133
 Cattaro, Elia Damianovich di 221
 Cavallaro, Cost. 133
 Caze, Honoré 159
 Ceci, Gaetano 223
 Ceci, Giacomo 222
 Ceci, Giovanni 223
 Cecioni, T. 194
 Cedulini, Pietro (Monsenyör) 25, 47, 177
 Ceido, Carlo 223
 Celis, J. A. De 123
 Celis, J. De 101
 Cem Sokak 209
 Cemal Bey Apartmanı 106
 Cenerini, V. 194
 Ceneviz Cumhuriyeti 12, 13
 Cenevizliler 2, 8, 9, 11-14, 16, 19-21, 28, 32, 36-39, 46, 47, 70, 153, 165, 177
 Cenova 7, 11-13, 20, 39, 172
 Cent Mille Chemises 79
 Centola, E. 143
 Central Lokanta 82
 Cercle d'Orient 78, 207
 Cerrahi Çıkma Sokak 126
 Cerrahpaşa Sokak 93
 Césy (Büyükelçi) 165

- Cevento de Durantis, Manuel 17
 Chabert (Şövalye Albay) 77
 Chabert 223
 Chabert, Albert 136, 186
 Chabert, Georges 122
 Chabert, Hyllarion 129
 Chaliciopoulos, Jacques 133
 Champsoor, Georges 79
 Chancellerie Sokağı 146
 Charot, Marc. 214
 Charrier, Aimé 131
 Charvet, L. 135
 Chiavetta, Jean 128
 Chios Adası 36, 39, 47, 172, 180, 181, 190, 195
 Chirico, Frederico 44
 Chizzola, Ludovicus 214
 Chrissos, P. 97
 Christidi, Georges D. 79
 Christodulos, Const. 113
 Churchill, Sidney 136
 Ciampi Ailesi 190
 Cigallo, Don Pedro 139
 Cilière, Console di Francia 143
 Cilis, A. de 129
 Cimara, A 103
 Cinema Americano (Amerikan Sineması) 97
 Cinémas Orientaux 79
 Cingria Ailesi 140
 Cipriani 196
 Circolo Roma 207
 Cité de Pera Pasajı (Çiçek Pasajı) 80
 Cité Roumélie Pasajı (Rumeli Han Geçidi) 146
 Civan Apartmanı 112
 Cizvitler 158, 159, 161, 165, 188
 Clavica, Andrioli de 28
 Clemente, XIV (Papa) 161
 Clerget, Petrus 214
 Clermont Konsili 11
 Clician, Alfred 136
 Clician, Alfred S. 75
 Clician, Caterina 222
 Clician, Eddy 135
 Clician, Matteo 222
 Coca, Jean 17
 Coca, Manuel 17
 Cociffi, Maria 222
 Cociffi, Arthur 130
 Coen 172
 Cohen, Elia 114
 Collaro Ailesi 124, 138, 142
 Collaro, Emilie 223
 Collaro, F. 107
 Collaro, Fr. 132
 Collaros, Frangisco 91
 Collaros, Hilarion 133
 Colomb, Claudio 159
 Commendiger, A. 104, 137
 Commendiger, Ernest 104, 128, 138
 Commendiger, Isacco Fernandez 173
 Comneno Ailesi 189
 Compagnia Frassinetti 172
 Concordia Tiyatrosu 121
 Condilli, Georgius 219
 Coni, Raffaele Tinioto di 220
 Consoli Eczanesi 170
 Constans, Ernest 120
 Constantinides, N. 77
 Constantinides, N. C. 114
 Constantinople Palace 84
 Conti L. (Ailesi) 124
 Copello, F. 124
 Copello, Richard 136
 Corbelli, A. 143
 Coressi, Isidore 140
 Coressi, Marie J. 101
 Corniola, Maria 223
 Corpi Ailesi 189, 191, 208
 Corpi, Achille 190
 Corpi, Angelo G. 186
 Corpi, Berbard 186
 Corpi, César 135, 190
 Corpi, Giovanni 190
 Corpi, Ignace 186, 191
 Corpi, Jean 186
 Corpi, Jean-Baptiste 190
 Corpi, John R. 96
 Coschieri, V. (Ailesi) 144
 Cosmas, Dim. 101
 Cosmas, Nicolas (Paşa) 77, 101
 Cossio, Egidio De 127
 Costa, Dominique 17
 Coucoula Ailesi 190
 Coukis, Michel 100
 Coulouthros, C. 92
 Coumbia, Zoï 77
 Cousin Ailesi 216
 Coussoulis, Nic. 81
 Coûteaux Ailesi 209
 Coûteaux Apartmanı 99

- Coûteaux, Gustave 140
 Coûteaux, Richard 141
 Crédit Lyonnais 103, 104
 Creievich, Maria Lorenzo 222
 Crespi, B. 93
 Crespi, J. 93
 Crippa, Louis 127
 Cristich, John 128
 Critico Ailesi 190
 Croce, Pietro della (peder) 159
 Cruce, Nicolas de 17
 Crutta, Giuseppe 218
 Cuchet, A. 127
 Cuinet Ailesi 124
 Cuinet, Alph 134
 Curtessi Kardeşler 93
 Czecheny Pacha 132
- Çalpoğlu Kardeşler 93
 Çangopulos, Niko 77
 Çerkes 194
 Çeşme Sokağı 148
 Çiracıyan Apartmanı 96
 Çiçek Pasajı (bkz. Cité de Pera Pasajı)
 Çiçek Sokağı 127
 Çobanakis, Serafim 101
 Çobanyan, Remy 110
 Çohadiç, Dim. (Tchohadjitch, Dim.) 101
 Çubacı, G. 96
 Çukur Sokak 127
 Çukurbostan Sokağı 127
 Çukurçeşme (Çukurlu Çeşme) Sokağı 127, 147
- D. Corpi Bankası 172
 D. H. Pollak 108
 D'Alessio, Dalleggio 14, 16-18, 47, 177, 180, 181
 D'Alger [Cezayir] Sokağı 123
 D'Andria Ailesi 189
 D'Andria, G. 91
 D'Andria, Ignace 186
 D'Andria, Lorenzo 44
 D'Arnoux (Kont) 141
 D'Aronco Ailesi 136
 D'Isidoro (Bayan) 112
 Dadryan, A. 102
 Daggagliano, Benedetto 43
 Daggagliano, Odoardo 43
 Dalleggio Ailesi 190
 Dalleggio, Etienne 140
- Dalleggio, Eugène 139
 Dalleggio, Jean 138, 192
 Dalleggio, Léonard 125
 Dalleggio, Maria 223
 Dalmaçya 64, 202
 Damas Hama 92
 Dameno, Ang. 126
 Damigu, Helene (Matmazel) 80
 Dandolo, Enrico (Büyük) 16
 Dandria Pasajı 86
 Dandria, A. 89
 Dandria, Ignazio S. 172
 Dandria, Jérôme 141
 Danese, Bartolomeo 43
 Danielis, Jean de 17
 Danon, B. J. 99
 Danubius 107
 Dapola, Georges 124
 Dapola, Georges F. 105
 Dapola, Simon 82, 136
 Dapolla Ailesi 144
 Daravinga, Stavro 95
 Darmon, David 112
 Darr, Maurizio 174
 Darr, Nathan 174
 Dassira Ailesi 129
 Davanzo, Franç. 112, 170
 Daveron Ailesi 190
 David, J. 89
 De Giacomo 130
 De Luca Ailesi 129
 De Priest 167
 De Santo Ailesi 143
 De Summerer Ailesi 138
 Décugis, H. 108
 Dedeg, Nicolas 17
 Dedelio, Guillaume Gérard 217
 Değirmen Sokak 92
 Delaria, Raymundus Dugabé 217
 Dell'Aspa, Agostino 43
 Dell'Aspa, Giovanni 43
 Della Mea, Vincent 136
 Della Sudda (Pacha) 141
 Della Sudda Ailesi 190
 Della Sudda Eczanesi 83
 Della Sudda, Emile 191, 192
 Della Sudda, Eugenio 83, 128
 Della Sudda, François 141
 Della Tolla Ailesi 190
 Della Tolla, Ant. 126
 Demarchi Ailesi 190

- Demarchi, Pietro (Monsenyör) 22-24, 165
 Demirören AVM 77
 Demole, Henri 125
 Deniz Zindanı 50
 Derarsene, G. 83
 Dervavid, Aleko di 220
 Derviş Sokak (Derviş Sokağı) 87, 146
 Desanti, Louis 135
 Descuffi, G. 135
 Dethier 130
 Deutsche Orient Bank 89
 Deutsche Bank 103, 112
 Deva Sokağı (bkz. Esadji Sokak, Eczacı Sokağı)
 Deveaux Sokağı 78, 146
 Dezalay, Joannes 218
 Diamant, F. 108
 Diedo (İtalyan elçisi) 201
 Dikraniyan, V. 97
 Dilotti (Ailesi) 126
 Dimaropulos, Cons. 111
 Dimboğlu, Georges C. 112
 Dimitrakopulo Kardeşler 88
 Dimitrakopulo, G. 107
 Dimitrievitch, Yannaki Eff. 112
 Dimitriu, Jean 89
 Dini, F. 194
 Dionigi (Başrahıp) 159
 Dionysos 69
 Ditsos, Const. 97
 Divan-ı Hümayun 41
 Djermaguian, Vincent 77
 Doğu Akdeniz 32
 Doğu Latin İmparatorluğu 9, 11-14, 16
 Dolu, Joanni 28
 Domenico Parma 170
 Domenico, G. de 194
 Dominiken 2, 16, 24, 25, 155, 156, 158, 165, 188
 Doni, Andrea 43
 Doria 17
 Dott. Arié 122
 Dotzo, C. 112
 Doudou (Dudu) Odalar Sokağı 146
 Douzio Sokağı 145, 146
 Dörtüyl 27, 117, 189
 Dragatsis, J. J. 109
 Dragomani, Francesco Gherardi 223
 Draperis, Francesco 44
 Draperis, Giorgio 43, 44, 117
 Draperis, Lazarotto 43
 Draperis, Marc 28
 Draperis, Nicolò 43, 117
 Drivini, Giorgio Foscolo 223
 Drossos, P. A. 112
 Droungarion (Zindankapı) 8, 29
 Du bon Marché Apartmanı 85
 Dubois, Alfred 124
 Dubroca, Daniel 223
 Ducas, Georges 95
 Dudu Odalar Sokağı (Dudu Odaları Sokak) 127, 146
 Duhani, Said Naum 85
 Duka Paşa 99
 Dullensis, Carolus 215
 Dumas Ailesi 141
 Dumas Kardeşler 99
 Dupont 137
 Duprès, Auguste 130
 Dupuis, Edouard 140
 Dupuis, Isidore 141
 Durazzo Ailesi 129
 Duroni, Alphonse 131
 Dülbenci Sokağı 128
Dünyadan El Çeken Sıçan 206
 Eczacı Sokağı (Esadji Sokak, Deva Sokağı) 146
 Eder, Joseph 222
 Edirmekapı 47
 Edwards, E. 133
 Edwards, E. O. 108
 Eflatun 180
 Ege Denizi 1, 13
 Ehrlich, Albert 110
 Eikborn, Konrad 103
 Eisenstein, A. 93
 Eker, Gaetan 127
 Ekinci, Ekrem Buğra 210
 Ekrem Tur Sokak (bkz. Margarite Sokağı)
 Ekzarhos, D. G. 92
 Elefteriadis Ailesi 98
 Elefteriadis, Avram 92
 Elias Paşa 98
 Elias Paşa Apartmanı 89
 Eliasco, Costantino 170
 Eliasco, John 98
 Elisabetta vedova Boccardo 222
 Emek Sineması 78
 Eminian, Bedros 94

- Emir Nevruz Çıkmazı 83
 Emir Nevruz Sokak (bkz. Panaia Çıkmaz Sokak)
 Englaender, Michel 92
 Enli Yokuş Sokağı 128
 Epiro Kahvesi 99
 Eptalophos 95
 Erik Sokağı 128
 Ermeni 44, 73, 81, 179, 207
 Ermeni Kilisesi Sokağı 128, 146
 Ermeni Kilisesi Vakfı 79
 Esadji Sokak (Eczacı Sokak, Deva Sokak) 86, 198
 Eski Çiçekçi Sokak (bkz. Linardi Sokağı)
 Esposito, Robert 132
 Essarts, J. de 131
 Essayan Apartmanı 101
 Essayan, Virginie 101
 Ester Pasajı 111
 Etienne (Peder) 179
 Etimo Ailesi 190
 Etimo, Joseph 191, 192
 Euterpe 169
 Evangelidis, P. 109
 Evangelino, S. 89
 Exerdjoglou, Théod. 87
- Fabri, A. 130
 Fabrichesi, A. 128
 Faik Paşa Sokağı 128
 Falla, Lucien 135
 Falaria, Emile 133
 Falzon Ailesi 190
 Falzon, W. 192
 Farhi, D. 111
 Farra Paul 144
 Farra, Antoine 134
 Farra, J. 137
 Farsopulos, Spiro 99
 Fasanotti 138
 Faure, Jules 136
 Faverio, Ant. 138
 Faverio, C. 138
 Faverio, G. B. 194
 Favre, Josephus 216
 Fazıl İsmail 110
 Felek Sokak 98
 Fenerbahçe 208, 209
 Fenerciyan, H. 99
- Ferigo, Petro 92
 Feriköy (Pangaltı) Latin Katolik Mezarlığı 76, 151, 213
 Feriköy 150
 Fernandez, Comm. 172
 Fernandez, Joseph 135
 Fernandez, Salomone 198
 Fernando, II 16
 Ferrari, De 126
 Ferraris, Andrea (di) 43
 Ferri, Ernest 112
 Ferro, Gaetan 129
 Fetaki, Öfemi 110
 Fettel, C. J. 127
 Fezleke 24
 Fiat 64
 Fieschi, Josephus 216
 Figli 104
 Filakis, N. 91
 Filipachi, Paul 132
 Filippidis, Athan. 110
 Filippidis, Defkalios 101
 Filipu, Philipou Georges 98
 Filipucci Ailesi 190
 Filipucci, R. 192
 Fillidis, Marco 111
 Fischer 124
 Fischer, F. 123
 Fischer, P. 98
 Flamment Ailesi 139
 Fléry Ailesi 190
 Fléry, Joseph 131
 Floransa 7, 57
 Floransalılar 29
 Floria, Zuhul x
 Florio 124
 Florya Bar 75
 Foggi, E. 194
 Fontana, Abram 44
 Fonton (Monsenyör) 167
 Fornetti, Carlo 201
 Fornetti, Domenico 43
 Fornetti, Francesco 43
 Fornetti, Gian (Batta) Battista 44
 FornettiNicolo 43
 Foscolo Ailesi 190
 Foscolo, François 127
 Fossati, Gaspere 107, 156
 Fossati, Giuseppe 107
 Fossés, Archange des 165
 Foti ve Kardeşler 100

- Foussat, A. 110
 Fracchia, François Antoine (Monsenyör) 51, 167
 Francavilla, Guglielmo İmperiali di 120
 Francesco (Rahip) 159
 Francesco, I 158
 Franchi [Franki] Çıkmaz Sokağı 129
 Franchi, Marchisio de 36
 Franchini, Septime 186
 Franciscus 215
 Franciscus, Joannes 214
 Franciscus, Ludovicus 215
 Franco Cussa Fetih Bey 131
 Franco Cussa Joussouf (Yusuf) Bey 134
 Franco, Lazzaro 100
 Francomes, Georges 219
 Franghioudakis, Ant. 93
 Fransa 27, 40, 41, 120, 150, 156, 158, 195, 201
 Fransa Başkonsolosluğu 74, 106
 Fransa Büyükelçiliği 104
 Fransız Hastanesi 74
 Fransız Sarayı 26, 27
 Fransiken 24-26, 117, 118, 120, 121, 165, 167, 170, 185, 188, 215
 Franzoni 135
 Fratelli Dandria 172
 Fratta, Giovanni Mauri dalla 23, 27, 48, 115, 120
 Fraus, Arrigo 143
 Frères, Atlas
 Freri 135
 Freri, Livarevich 123
 Freund, J. 144
 Fréville, Ernest de 142
 Friedmann Apartmanı 110, 113
 Friedmann, J. R. 113
 Friedmann, Marie 89
 Frisch, F. 89
 Fruchtermann, Max 104
 Fuad Paşa 57
 Fusarini, F. 140

 G. Psalti Fabrikası 169
 G. Turconi Piyano Fabrikası 169
 Gabai, Albert 139
 Gabinelli Ailesi 130
 Gabriel ve Şirketi 103
 Gabuzzi, Dott. Jérôme 134
 Gad, Don Agostino 41
 Gagliar, Edouard 131
 Gaillac, Guillaume di 25
 Gaillac, Guillaume Bernard de 14
 Galani, Ant. 128
 Galante, Pietro 43
 Galata ix, 1, 2, 9, 12-14, 16, 19-22, 26, 27, 30, 35-39, 47, 53, 69-71, 98, 117, 149, 151, 153-155, 157, 161, 165, 166, 168, 169, 183, 185-189, 208, 213
 Galata Kalesi 70, 71
 Galata Kapısı 154
 Galata Köprüsü 71
 Galata Kulesi 21, 71, 153, 154
 Galata Sarayı Medresesi 102
 Galatasaray Lisesi 102
 Galatasaray Pasajı 103, 129
 Galatreos, Evang. 84
 Galeries Lafayette 102, 105
 Galibert, Jean 217
 Galibert, Teresa 220
 Galizzi, Anna 220
 Galliardi, Alfred 132
 Gamba 132
 Gambara, L. 130, 194
 Gambini, P. 194
 Gambrinus 84
 Gandolfi, Guillaume de 17
 Gano, Maria 216
 Ganz Elektrik Anonim Şirketi 107
 Ganz ve Cie. 107
 Garde Malades Apartmanı 143
 Gargiullo, Alf. 133, 139
 Garibaldi, Giuseppe 193, 194, 196, 197
 Garih, U. 89
 Garrus Ailesi 129
 Gasparian, Agop 113
 Gategari, Pierre 17
 Gatidis, Odyssee A. 105
 Gavand, Eugène Henri 90
 Gavroche 96
 Gazeteci Erol Dernek Sokak (bkz. Alleon Sokağı)
 Geido, J. 137
 Geno, Raniero (Duka) 20
 Genovesi, Salvatore 126
 Georgiadis ve Perpinyas Kardeşler 85
 Georgiadis, Ath. 80, 101
 Georgiadis, Georges 78
 Georgiadis, K. 105
 Giorgio, Raphaël De 128
 Georgopoulos, P. 95
 Germani, Antoine 123

- Gherardus, Alessius 28
 Gherson, Isidore 101
 Gherson, Maurice 77
 Ghikas, Arist. 92
 Ghisi, Francesco 220
 Giacomo di Roma (Dottor) 220
 Giannetti Ailesi 131
 Giannetti, V. 102
 Giffard Henry Hastanesi 74
 Gilibert, Giovanni 222
 Giorgiani, Ant. 122
 Giorgio (Aziz) 165
 Giorno, Joseph Del 130
 Giorno, Vittorio Del (Monsenyör) 22, 45
 Giovanni Cantacuzeno 21
 Giove, Catherine 219
 Girardin (Büyükelçi) 161
 Giraud, Jacques 186
 Girit 86
 Giudici 142
 Giudici Ailesi 124
 Giudici, Policarpo x
 Giuliani, César 140
 Giuseppe Mattalon 172
 Giuseppe Parma 170
 Giuseppe, Francesco (İmparator) 202
 Giustiniani Ailesi 189
 Giustiniani, B. 123
 Giustiniani, Barthélémy 186
 Giustiniani, Brice 138, 186
 Giustiniani, Edm. 141
 Giustiniani, Michel 186
 Giustiniani, Thomas 141
 Glavany Çıkma Sokak (Glavany Sokağı)
 84, 129, 146
 Glavany, Albert 143
 Glavany, Alfred 134
 Glavany, Edouard 126
 Glavany, M. 129
 Glavany, Marie Thérèse 218
 Glavany, René 77
 Glavany, Richard 92
 Glocho, Giovanni 220
 Glocho, Maria Stamata 219
 Glioco, Elena 218
 Gnallo, Ant. 139
 Gobi, Catterina 218
 Gobi, Teresa 218
 Gobin, Car. 214
 Gobin, Charles 159
 Goebels, Joseph 94
 Goldemberg 173
 Golzio, F. 194
 Gomidas, Elisabetta di 217
 Gomidas, Vittore di 217
 Gorgoly, A. M. 103
 Gorniaczewski, Th. 92
 Gottesmam, Nathan 111
 Goutas, D. 80
 Gönül Sokak (bkz. Tımonı Sokağı)
 Granada 16
 Grand Pera 78
 Grand-Champs Mezarlığı (bkz. Beyoğlu
 Mezarlığı)
 Grands Magasins du Louvre 103
 Grangier, Lud. 214
 Granis, E. 103
 Gravier, Casimir 142
 Gravina, Constantin 130
 Gravina, Marc 130
 Greasque, Bartholomæus 216
 Greibowski, Vincent 220
 Grenier, Claude 143
 Grenier, Ernest 128
 Grilli, Brancaloni 28
 Grillo, Ambrosio 43
 Grillo, Antonio 43
 Grillo, Giacomo 43
 Grillo, Gian Antonio 43
 Grillo, Nicolo 43
 Grillo, Nicoroso 43
 Grimaldis, Eliani de 17
 Gritti Ailesi 190
 Gritti, A. 88
 Gritti, Andrea 28, 88
 Gritti, Antoine 191
 Gritti, Emilia 88
 Griyevitch, P. 90
 Grizagorides Kardeşler 79
 Grob, Jacques 132
 Groetschel, Emilia 222
 Gross Kardeşler 109
 Guarraccino, Alfr. 138
 Gubbio, Tommaso di 24
 Guès, André 135
 Guès, Philogone 133
 Guglielmi, Ern. 130
 Guiccioli, Guido 124
 Guiglia, Joseph 131
 Gulerian, Karnik 101
 Gulerian, Z. 76
 Guliadis, Vassili 109

- Gulmez Kardeşler 105
 Gutowsky 122
 Gülbaba Sokağı 130
 Gülersoy, Çelik 85
 Gülhane 54
 Gülhane Hatt-ı Hümayunu 53-55, 58, 60

 Haas, A. von 103
 Hacopulos, Jean 100
 Hacopulos, M. 82
 Haç Kulesi (bkz. Galata Kulesi)
 Haçikyan, Nişan 87
 Haçopulo 146
 Haçopulo Sokak (bkz. Boğaz Sokağı)
 Haddet, Josephus 217
 Hadji Grigoriou, Alex. 95
 Hailer (Ailesi) 124
 Haim S. de Toledo Bankası 172
 Halas, Demostenes 84
 Halep Sitesi 79
 Halepli Sokağı 130
 Haliç 1, 2, 8, 29, 69-71
 Halil Ağa 99
 Halkiopulos, I. 110
 Hallas, Phillippe 108
 Hamal Başı Sokağı (Hamal Başı Sokak) 81, 130, 146
 Hamamcıyan 79
 Hamamcıyan, Gurnik 97
 Hamamcıyan, Keşam 97
 Hammer-Purgstall, Joseph Von 38
 Hanessian, Ohannes 98
 Haniotis, M. 88
 Hanya 86
 Haralambidis, E. S. 102
 Harbiye Nezareti 42
 Hariciye Nezareti 41, 42, 57
 Hasnun Galip Sokak (bkz. Yeni Sokağı)
 Hatsios 75
 Hava Merkezi 130
 Hava Sokağı (Hava Sokak) 100, 131, 146
 Havard Duclos Ailesi 142
 Hayden Brothers 108
 Hayden Çıkmazı 108
 Hayır Cemiyeti Rahibeleri (Filles de la Charité) 164
 Hayler 142
 Hayriye Sokağı 131
 Hazai, H. 105
 Hazapis ve Gulantris 84
 Hazarosyan, Leon 99
 Hazarosyan, Melik 99
 Hazzopoulo (Hacopulos, Haçopulo, Hazzopulo) Pasajı 82, 146
 Heer, Fritz 133
 Heer, Rudolphe 124
 Hefter, Adolfo (Comm.) 139, 174
 Heilpern, Rudolf 112
 Heimling, Alex. 130
 Helbig Ailesi 134
 Helbig, Ch. 134
 Helbig, Gustave 124
 Heltzel, Auguste 221
 Hendlé, J. 125
 Henri, IV 26, 159
 Heuss, Theodor 94
 Heybeliada 208
 Heydrich, E. 108
 Hezez (Ailesi) 126
 Hırstıyan 2, 11, 45, 48, 56-58, 115-117, 179, 187, 206
 Hırstodulos Apartmanı (Christodoulos Apartmanı) 113
 Hicaz 61
 Hiçyılmaz, Ergun 79
 Hierschi, Caterina 221
 Hilbert, Theod. 134
 Hillel, Isaac 94
 Hillereau (Monsenyör) 156
 Hipfinger, Anna 219
 Hipfinger, Antonius Michaëlis 221
 Hocasade Sokağı (Hocasade Sokak) 131, 146
 Hoci Efendi 98
 Hofbraühaus 78
 Hollanda Ortaelçiliği 105
 Honoratus 214
 Hornstein Kardeşler 110
 Hovagimyan Kardeşler 106
 Hoyland 125
 Hrisos (Chrissos) Apartmanı 97
 Hrisstos, I. 74
 Hristidis, Jean D. 83
 Hristidis, Sotiri 101
 Hristopulos, Dem. 93
 Hruby, Robert 110
 Hudaverdi, M. 99
 Hugo, Victor 206
 Hübsch, Apollinaire de (Baron) 186
 Hübsch, Charles de (Baron) 186
 Hübsch, Emile de (Baron) 186
 Hübsch, Gustave de (Baron) 136, 186

Hübsch, Henri (Baron) 136

Hüseyin Ağa 109

Hüseyin Habib Efendi 81

İbil Sokağı 146

İliadis, Const. 93

İliadis, Hristo 84

Illich 77

Illich Ailesi 126

Imperiali Braschi 17

Ioannidis, Ph. 89

Ioannidis, Sp. 101

Iofan, Salom. 111

Isaac Camondo & Cie 98

İslahat Fermanı 30, 39, 53, 56, 57, 60

Isoard, Léon 142

Israelite Universelle Derneği 98

Istria 64, 202

Ivrakis, Taxiarchis 87

İbrahim Halil 96

İbrahim Paşa Apartmanı 107

İkdam 66

İki Kuyulu Sokak 131

İlia, Paul 76

İmam Adnan Sokak (İmam Sokağı) 76, 131, 146

İmparatorluk Tıp ve Eczacılık Mektebi 168

İnciciyan Kardeşler 99

İngiliz Büyükelçiliği 83

İoannes Komnenos, II (İmparator) 8

İoannes, XXII (Papa) 25

İpek Sokak (bkz. İbil Sokağı)

İppostene 69

İrini (Azize) 165

İsa (Hz.) 83, 188

İsa Kulesi (bkz. Galata Kulesi)

İsmail Halil 98

İsmenos Nehri 69

İspanya 7, 16

İstanbul ix, 16, 28, 29, 32, 45, 47, 53, 64, 70, 75, 76, 79, 83, 85, 86, 94, 102, 107, 117, 167, 177-179, 201, 203, 211

İstiklal Caddesi (bkz. Pera Caddesi)

İsveç Elçiliği (Büyükelçiliği) 77, 108, 170, 198

İsveç Konsolosluğu (Başkonsolosluğu) 108, 198, 203

İsveç Krallığı 108

İsveç Sarayı 108

İsveç Sokağı (bkz. Suède Sokağı)

İtalya 63-66, 159, 172, 173, 193, 196, 201, 202, 211

İtalya Büyükelçiliği 77, 108, 170, 198

İtalya Konsolosluğu (Başkonsolosluğu) 64, 65, 198, 200, 201, 203

İtalyan Deniz Cumhuriyetleri 3, 28

İtalyan Hastanesi 170, 194, 197

İtalyan Hayır Derneği 198, 199

İtalyan Kraliyet Hastanesi 198

İtalyan Kültür Merkezi 201

İtalyan Pastanesi 86

İtalyan Ticaret Odası 173, 197

İtfaiyeciler Sokağı 74

İzmir 32, 207

İzzet Ağa 97

İzzet Bey (Nazır) 41

J.-S.-C. Demiryolu Şirketi 108

Jacob, Avram 112

Jacobus 215

Jagelski, Lucas 216

Janies 223

Janin, R. 9

Janko, Chev. Nicolas De 142

Janko, P. De 142

Jannovich, Edouard 131

Janowski, Dom. Jacobus 218

Jaremgi, P. 129

Jasmund, August 76

Joallier, Polycarpe 105, 106

Joannidi, G. D. 105

Joffredy, Cesar 108

Jogna, Juste 122

Jones, W. J. 124

Josipovich 136

Journal de Stamboul 88

Journal Sokağı (Jurnal Sokak) 146

Jugliucci, Alfred 130

Jurdan, Alex E. 105

Justinianus (imparator) 70

Justinianus, Stefanus 216

Justinyen, I 14, 19

Kabristan Sokağı 146, 169

Kalamanos (Kalaman) Sarayı 9, 20

Kalemkarian, H. 76

Kalemkarian, Mihran 98

Kalfa Kardeşler 94

Kalfa, C. 94

Kalicic, Ant. 113

Kalicic, John Ph. 113

- Kalivrusi, E. 84
 Kallavi Çukmazı (bkz. Glavany Çukmaz Sokak)
 Kallavi Sokak (bkz. Glavany Sokağı)
 Kaller, M. 108
 Kallias Kardeşler 100
 Kaloğlu, Const. 111
 Kaloyeropoulos, L. 111
 Kamler, Henri 98
 Kamondo Evi 98
 Kanavaloff Apartmanı 87
 Kanavaloff, Ath. 87
 Kandçıyan, S. 88
 Kandilli 209
 Kandiye 27
 Kanzuk, J. (Canzuch, J.) 102
 Kapalıçarşı 79
 Kaporali, N. 85
 Kaprielyan, Kirkor 80
 Kapusenler 165-167
 Karadeniz (Büyük Deniz) 1, 13
 Karadimos, Lambros 111
 Karagözyan, A. 80
 Karakahya, Abraham 78
 Karakaş (Caracache) Kardeşler 87, 90
 Karakaşyan, Rober 87
 Karakaşyan, V. 110
 Karako, A. 112
 Karako, Joseph 112
 Karako, V. 112
 Karaköy 90, 189
 Karanlığın Şarkısı 190, 191
 Karanlık Sokak 132
 Karayanni Kardeşler 93, 95
 Karayannidis, J. 109
 Karayanopoulos, G. N. 83
 Karayosma, F. 88
 Kardamenis, T. 78
 Karikiopulo, F. 107
 Karl, XV 108
 Karlman (Carl) 86
 Karlman Ailesi 85
 Karlman Bonmarşesi (bkz. Karlman Pasajı)
 Karlman Pasajı 85
 Kartal Sokağı (Kartal Sokak) 102, 132, 146
 Kasımpaşa 90
 Kassar, Kleoniki 110
 Kastellides Kardeşler 91
 Katanos, J. 107
 Kâtip Çelebi 24
 Katolik 32, 40, 46, 47, 51, 115, 120, 148,
 150, 155, 167, 178, 180, 189, 206-208
 Kavadias, Socrate 113
 Kayseriliyan Apartmanı 107
 Kazancıyan, Vincent 109
 Kazian, A. 99
 Kefe (Kıbrıs) 47
 Kefe Mahallesi 47
 Kehayadopoulos, Stilianos 96
 Keil, Otto 107
 Keller, Pascal 143
 Kemankeş Mustafa Paşa Camii 24
 Kepek Sokağı 132
 Kepekçioglu, Djordji 111
 Keresteci Sokağı 132
 Keussy, Joseph 125
 Kevork 200, 201
 Khalkedon Racing Club (Kadıköy Yarış
 Kulübü) 207
 Khédivial-Palace Hôtel 108
 Kıbrıs 11
 Kinalıada 208
 Kırlangıç Sokağı 132
 Kızlar Sokağı 132
 Kiepek Sokağı 146
 Kilid Sokağı (Kilit Sokak) 146
 Kilikya 8
 Killave (Bayan) 109
 Kiriakopoulos, E. 106
 Kirico, de Ailesi 142
 Kirico, Isidore de 186
 Kitterer 138
 Klemens, P. P. 103
 Klonarides, P. 103
 Koca Ağa Sokak (bkz. Agha Sokağı)
 Kocabeyekian, Alex. 99
 Kocabeyekian, Vahran 99
 Kokidis, D. 85
 Kolb, Johan Maria von 219
 Komnenos 83
 Kondaris, Arist. 110
 Kondaris, S. 75
 Kondulis, A. 109
 Konstantinopolis x, 1-3, 7-9, 11-13, 16, 19-
 23, 25, 26, 35, 39, 42, 44, 48, 49, 51,
 63, 64, 66, 115, 153, 156, 159, 161,
 162, 165-170, 173, 174, 177, 179-181,
 188-190, 193, 194, 196, 197, 200
 Koparia 8
 Kopas, Platon 107
 Kopp, Karl 105
 Korsan Çukmazı (bkz. Lorando Çukmaz
 Sokağı)

- Kosma ve Miltiade 74
 Kostantinidis, S. 101
 Kousis, Evnoikos 113
 Kovach, Albert de 92
 Koyun Sokağı 146
 Köçeoğlu Agop Efendi Ailesi (Keutchéoglou) 100
 Kraml, A. 106
 Krebs, Anton 223
 Krikoryan, Filo 91
 Krunsky, B. 110
 Ksantos [Xanthos], Georges 91
 Kuhnert, Eve Dienz 223
 Kule Kapısı Sokağı 93
 Kuloğlu Sokağı 100, 133, 146
 Kumbaracı Yokuşu Sokağı (Kumbaracı Yokuşu) 108, 146
 Kurabiye Sokak (bkz. Şişli Sokağı)
 Kuruçeşme 170
 Kuşas, G. 93
 Kutelis, E. D. 105
 Kutikas, Vassilios 93
 Kutsal Diken 185, 186, 188-190
 Kuyum Sokağı 133
 Küçük Kurul 20
 Küçük Parmak Kapı Sokağı (Küçük Parmakkapı Sokak) 97, 132, 146
 Küçükyan, Alex. 92
 Küçük yazıcı Sokağı 133
 Külhan Sokağı 133
 Kürkciyan, Puzant 106
 Kvechvich, Rosa 221
 Kwassay, Erienne de 133
 Kyriakopoulos, E. 109

 L. Gazzan 173
 L'Espinasse, Jean-Marie 219
 L'Espinasse, Louis 222
 La Candela 172
 La Candela, Jérôme 133
 La Fontaine 206
 La Turquie 82
 Labo, Ludovic 124
 Lacandella, N. 135
 Lachèze, Paul 138
 Lacombe, Dort. de 85
 Lacomblez (Prof.) 141
 Ladopoulos, Yossif 95
 Laendler, Henri 144
 Lahaille, Alphonse 140
 Lakitz, Smaragda 217
 Lale Sokağı 133, 147
 Lamanarolo, Antoine de 17
 Lambert, A. 125
 Lambert, Pierre 129
 Lambiri, R. 129
 Lambrinidis, Alex. 87
 Lambrinidis, Marc 86
 Lambro, T. 102
 Lambropulos Kardeşler 83
 Lancosme, Jacques Savary de 159
 Lanfranco, Dom. 136
 Langade Ailesi 190
 Langade, Jacques 135
 Langoussis, Alex. 77
 Lannessans, E. 105
 Lanza, C. 122
 Lanza, P. 128
 Lanzoni, Edouard 127
 Lanzoni, Joseph 128, 139
 Lanzoni, Vedova J. 141
 Laski, Vassil 113
 Laspe, Angelo 43
 Lassa, Nicoletta 217
 Lastrego Fabre, Antoine de 17
 Latin Çıkma Sokak (Latin Çıkma) 86, 147
 Latin Çıkma 86
 Latin Hastanesi (bkz. Aziz Giovanni Hastanesi)
 Latin Patrikliği 46
 Laude, Jean de 17
 Lauffer, Geza 101
 Lauro, Pierre 142
 Laza, Anetta 217
 Lazar, Alfred 126
 Lazar, Michel 131
 Lazaretto, G. 100, 103
 Lazaridis, Pierre 107, 109
 Lazaristler 162
 Lazian, Jean 122, 143
 Le Phénix 75
 Lebon et Trophe 133
 Lecavella, Jean 17
 Leclercq 75
 Leclercq Ailesi 136
 Leclercq, Gaston 75
 Lecocq (Paşa) 129
 Ledesma, Jacques 180
 Ledoulx, Charles-Joseph de 220
 Leduc, G. 135
 Legier, Georges 220

- Legoff, Pierre 131
 Leh Sokağı (bkz. Pologne Sokağı)
 Lehlüan, Giovanni 219
 Lehman, François 221
 Lekos, P. H. 78
 Leleu (Peder) 179
 Lella, G. 194
 Lelli, R. 194
 Lemmi Ailesi 142
 Lemoncioğlu, C. 81, 88, 103
 Lemoncioğlu, N. 81
 Lemonidis, S. 101
 Lena D. 89, 170
 Leo 215
 Leon (Terzi) 105
 Leonardi (Casimir ailesi) 123
 Leone, Luigi 170
 Leonisse, Gregorio di 159
 Leonisse, Peder Giuseppe di 159
 Leontides, C. C. 105
 Leontidi, Georges 79
 Lercaro, Jean de 17
 Lescovich, Francesco 222
Lettres sur la Turquie 54
 Levanten ix, x, 7, 8, 16, 22, 28, 29, 31-33, 35, 44, 48, 51, 73, 177-179, 183, 193, 205-210
 Levantino Ailesi 190
 Levantino, Const. 127
 Levanto 18
 Levanto, Antonio di 43
 Levesque, Guillaume 159
 Levi Figli di Abramo Bankası 172
 Levi ve Kardeşi 113
 Levi, Jacques 113
 Levi-Kezapçıoğlu, Isaac 74
 Licinius 165
 Lifonti, G. Schaday 98
 Lifonti, Georges 136
 Liman Denizi (bkz. Haliç)
 Limonciyan, E. 75
 Linardi Sokağı 104, 147
 Lindell, Ch. 124
 Livadari 129
 Livadari, Ant. 126
 Livadari, J. 144
 Livarevich Ailesi 131
 Livorno, Luigi Parrini di 221
 Lodoli (mimar) 202
 Loeduc 136
 Loeffler, F. 110
 Loenertz (Peder) 25
 Lombardo, G. B. 105
 Lombardo, Jean 122
 Lomellini, Caroli 28
 Lomellino, Angelo Giovanni 36, 39
 Londra 90
 Londra Birahanesi 83
 Longeville 138
 Lorando Ailesi 134
 Lorando Çıkmaz Sokağı (Lorando Çıkmazı) 86, 133, 147
 Lorando Çıkmazı 86
 Lorenzi, R. de 194
 Loschi, Lodovico 223
 Lotz, Rudolphe 139
 Louis, XVI 156, 162
 Lozan Antlaşması 30
 Lucanovich, Maria 223
 Ludci, Georges 97
 Luigi Cassinelli 169
 Luigi, Maria 222
 Luiz (Tebrizli) 24
 Lukas, Tomas 99
 Lupo, J. 138
 Luxembourg Apartmanı 77
 Lüleci Hendek Sokağı 114
 Lyster, A. J. 131
 M. Vassiliadi Şirketi 173
 M. Viterbo 85, 172
 Macar 167, 196
 Mackensen, Von 94
 Maç Sokak (bkz. Kiepek Sokağı)
 Madelli, Henri 122
 Maffei, Darro 223
 Maffioli, Carlo 222
 Magnifica Comunità di Pera (Azize Anna Cemaati) 22-25, 177, 183
 Magy, David 217
 Mahmud, II 54
 Mahyacı Sokak (bkz. Çeşme Sokağı)
 Maillard, J. 141
 Majoni 122
 Makrides, P. 76
 Makriköy Aya Stefanos Yelken Kulübü 207
 Makropulos, N. 110
 Malkassian, Elia 99
 Mallo Ailesi 145
 Mamoretto, Georgio 43
 Mananti 125
 Manara, Mario 97

- Manasso, S. N. 97
 Mancinelli, Giulio 159
 Mane 117
 Mangalçıyan Kardeşler 100
 Manios, Miche 99
 Manuel Komnenos, I 8
 Marc Lambrinidis Şirketi 87
 Marchand, Catherine 221
 Marchesi, Germain 139
 Marcopoli, Constantin 223
 Marcopoli, Gerolamo 222
 Mardirosoyan, M. 95
 Marengo, A. 125
 Marengo, Domenico (Peder) 165
 Marengo, William 135
 Maresia, Fortunato x, 205
 Margarite (Marguerite) Sokağı 134, 147
 Margossian, M. 95
 Marianopulos, Dim. 83
 Marinelli, Raphaël 128
 Marini, Alfred 125
 Marini, C. de 137
 Marinis (de) 18
 Markarian, A. 81
 Marketto, Hristo 92
 Markizoh Frenku 38
 Marmara Denizi 1, 209
 Marseillaise 97
 Marsilya 85
 Martin, Franc. 214
 Martinez, Joseph 218
 Martini, N. 132
 Martino (Rahip) 159
 Martinos, J. 109
 Martire 138
 Maruniler 206
 Marussig, Elisabetta 219
 Massad, Gabriel 139
 Mastichiadis, A. 191
 Mastroyeni, F. 85
 Matalon, Isacco 174
 Matcovich, A. G. 106
 Mateovich, Ant. 134
 Mateudakis, Jean 77
 Mathieu ve Cie 104
 Mattar (Bayan) 74
 Maubach, Charles 123
 Mauri, Petrus Battista 213
 Mavrides Apartmanı 110
 Mavrocordato, Genevieve 221
 Mavrocordato, L. 100
 Mavromati Ailesi 189
 Mavrommatis, G. 111
 Mayro, Aex. 107
 Mazurier, Nicolas-Auguste 218
 Mazza Haim 173
 Mazzini, B. 125, 196
 Mazzolini Ailesi 130, 190
 Mazzolini, Auguste 128, 191
 Mazzolini, Georges 132
 Mazzolini, Nicola 125
 Mazzolini, Pascal 107
 Medina, Augusto De 174
 Medina, Joseph 112
 Meglia, Eloisa Vittoria 220
 Mehmed (Odabaşı) 111
 Mehmed Ağa 102
 Mehmed Ali Paşa (Kavalalı) 78
 Mehmed Ali Paşa 41
 Mehmed Emin Paşa 41
 Mehmed Halil 112
 Mehmed Rıza 95
 Mehmed Rüştü Paşa 42
 Mehmed, II (Fatih) 16, 26, 35-37, 39, 40, 46, 153
 Mekteb Sokağı (Mektep Sokak) 134, 147
 Mekteb-i Sultani (bkz. Galatasaray Lisesi)
 Melconian Kardeşler 104
 Melé, M. Esprit 218
 Melhamé, Habib 140
 Melia, Carmel (Prof.) 140
 Melisse 19
 Melkenstein, Isidore 90
 Melkitler 206
 Melkonyan, Melkon 91
 Memmo, Andrea 202
 Menard, Alexandre 220
 Menard, Etienne Marie 219
 Mencacci, C. 194
Mencuma-i Ahbar (Mendjouma-i-Ahbar)
 96
 Menegoli, Anna 222
 Mentzos, B. G. 91
 Menziger, Preusenthal de 143
 Mercedrinus, Joannes 213
 Mercenier, Antonio 220
 Mercenier, Ignatius 221
 Mercenier, Lucia Tiran 222
 Mercenier, P. 123
 Mercenier, Pierre 143
 Mercenier, Rose 219
 Mercieca Ailesi 190

- Mercieca, Rosario 191, 192
 Mercîs (Vve [Dul bayan]) 126
 Merdiven Sokak 94
 Merkuriadis (Hacı) 100
 Merode (Merodii) 18
 Mertzanoff ve Altıparmak 74
 Meryem (Hz.) 83
 Mesciyan, İsak 83
 Meşelik Sokak (bkz. Rum Kabristan Sokağı)
 Meşrutiyet Caddesi (bkz. Tepebaşı Caddesi, Kabristan Sokağı)
 Metalidis, Hristo 102
 Metaxa, Elen 111
 Metses, Haralam 81
 Meynard, Josephus Pascal 217
 Meynard, Marie 220
 Mezarlık (bis) Sokağı 134, 147
 Mezarlık Sokağı (Mezarlık Sokak) 134
 Mısır 78, 164
 Mısır Apartmanı 83, 85
 Michelini, Joseph 139
 Micoğlu, Georges, 110
 Miconio Ailesi 190
 Miconio, G. 191
 Miglievich, Arthur 139
 Mihailidis, Sofi 111
 Milla Kardeşler 103
 Mille, Dominique 123
 Mille, Victor 140
 Millet Ailesi 138
 Millioris, Fr. 127
 Millot, Louis 101
 Milovich, C. 192
 Milovich, Frano 107
 Milovich, Yuvan 105
 Milyan, Etienne 125
 Mimar Sokağı 147
 Mimidyen, Ant. 80
 Minare Sokak (Minaret Sokağı) 147
 Miniati, N. N. 113
 Mir ve Cottereau 78
 Mirabel (Doktor) 143
 Mirikelam, P. 104
 Mis Sokak (Misk Sokağı) 75, 134, 147
 Misrachi, Abramo 169
 Missassian, S. 93
 Mitsopulos, Gr. 93
 Mitsotaki, Haral. 98
 Mizzi, Lewis 126
 Moda 208, 209
 Moderne Kitabevi 87
 Mohilow, Bogdan Markievich de 219
 Molinari 135
 Mongavy, Louis 105
 Mongeri (Dr.) 199
 Mongeri, Giulio 121
 Monnier Ailesi 136
 Monte Rubiano, Giulio di 24
 Monteil, Vimal de 128
 Montrol, Franciscus 215
 Morawski Ailesi 190
 Mordo, Jean 93
 Morelli, Florio 127
 Moret, Michel 221
 Moretti, Frédéric 129
 Mori, Angiolo 64
 Moriondo, Gabriele 157
 Mornaghi, A. 194
 Moro, L. 194
 Moronini, Antonius 217
 Morosini 13, 20, 27
 Mosini, M. 194
 Motorola Kardeşler 105
 Motola, Robert 105
 Mottura, Antonio 222
 Mottura, Giuseppe 222
 Moussat, Albert 129
 Moussat, Emile 135
 Mratovich, Mathieu 123
 Muhammed (Hz.) 117
 Muhtar Ağa 75
 Mulatier Apartmanı 138
 Mulieri 123
 Mullatier 137
 Mullatier, F. 104
 Mumhane 26, 117
 Muneret, Jean Hyppolyte 220
 Munier, Elise Albertine 222
 Murad, III 26
 Murad, IV 39
 Muras, Georges 77
 Muriades, Th. 86
 Musevi 85, 207
 Mussala Çıkamaz Sokağı 135
 Mussich 123
 Mustafa Mehmed 113
 Mustafa, I 39
 Mustafa, II 150
 Mustafa, III 27
 Mutaftidis, Fokion 113
 Mutevelli, Dim. 110
 Müderrisoğlu, Mehmet 76

Müeyyet Sokak (bkz. Suède Sokağı)
Müslümanlar 11, 16, 54, 57, 58, 61

N. Critico 86

N. J. Levi 172

Nakaşyan, Aram 97

Nalpas Ailesi 132

Namık Paşa Apartmanı 84

Nane Sokağı (Nane Sokak) 135, 147

Napoli 159, 172

Napolyon 162

Nari, Edouard De 103

Narmanlı Hanı 107

Naskidoff, A. 91

Natività Kilisesi 191

Natsos, Hariton 76

Naum Paşa 142

Naum, Béatrix 124

Naumann Cie 100

Nava 122

Navon, Joannes Battista 217

Navone, Tommaso 43, 44

Navone, Tommaso Peron 44

Navony, Homæ 216

Nebat Sokak (Tünel Sokağı) 91, 147

Necib (Melhamé) 141

Necib ve Oğlu 80

Necibler (Nedjibler) Şirketi 80

Negri, Achille 136

Negri, Achille O. 77

Negri, Bernardo de 43

Negri, Nicoroso de 44

Negro, Antonio di 43

Negro, Francesco di 43, 44

Negro, Louis 103

Negron Navone, Pasquale di 43

Negroponte Ailesi 190

Nenopulos, Panayotti C. 95

Neologos 75

Neorion Kapısı (Bahçekapı) 8, 29

Nergiz Sokağı (Nergiz Sokak, Nadir Sokak)
147

Neuville-Roy, Raphaël de la 165

Nevizade Sokak (bkz. Ermeni Kilisesi Sokağı)

New York 90

New-Camelia 76

New-Hôtel 101

New-Palace 101

Niaros, Sot. 92

Nicola (Rahip, Laupurg, Nicolas) 24

Nicolaidis, Georges S. 78

Nicolaidis, T. 106

Nicolau, Vassil 93

Nicolini di Ligure, Antonio de 222

Nicomedia, Gregorio di 215

Nigrono, Juceni de 18

Nikiforaki, Georges 92

Nikolaides, Nicolas 105

Nikoro Baluğu 38

Nişan Efendi 97

Nişastacıyan Kardeşler 106

Noblet 140

Noblet Ailesi 140

Nointel, De 166

Noios, Georges 98

Nomico Ailesi 189

Nomico, François 186

Noradungıyan Apartmanı 97

Notre Dame de Sion Şapeli 208

Noulis, G. K. 101

Nouvelle [Nuvel] Sokağı 109, 135

Novelli, Ermete 197

Nurian, Hatçık 95

Nürüziya Sokak (bkz. Pologne Sokağı)

Nymphaeum Antlaşması 9, 12, 13

Obilovich, Anetta 221

Obradovich, Milla 222

Odakule 85

Odeon Tiyatrosu (Théâtre Odéon) 77

Odiert, G. 127

Odigitria 156

Ognienovich, Spiro 87, 104

Olivieri Bey 156

Olivieri, Olivier 43

Olivo Ailesi 135

Olivo Merkezi 135

Olivo Pasajı 83

Olivo Sokağı 135

On İki Ada 66

Onofri, Louis 103

Onofri, M. 194

Onoriano 70

Orlowsky (Rahip) 202

Orsi, G. 194

Ortaköy Yalısı 170

Oryantal Pasajı 89

Osmanlı Bankası 99, 103-105, 113

Osmanlı İmparatorluğu x, 22, 25, 30-33,
39, 42, 45, 48, 53-55, 58-62, 64, 66,
77, 102, 148, 162, 164, 180, 183, 200,
201, 206

- Osmanlı Kooperatifi (Cooperativa Ottomana) 83
 Osmanlı Latin Muhtarlığı 41, 42
 Osmanlı Posta ve Telgraf İdaresi 80, 106
 Osteuropäische Telegraphengesellschaft
 (Doğu Avrupa Telgraf Şirketi) 81
 Ostrorog (Kont) 209
 Ostrow, A. 91
 Otaviani 18
 Otel Sarım 74
 Otel Turkia 74
 Ottoni Çıkmazı 88
 Ovagimyan, Hatçik 99
 Öğüt Sokağı (Öğüt Sokak, Arabacı Sokağı) 76
- P. Hazarossian Şirketi 99
 Pabuçyan, Garabed 74
 Pachymeres, Giorgio 70
 Pacifico Viterno 172, 174
 Paçikakis, B. 84
 Padojanich, Giovanni 220
 Pagana, Andrioli de 215
 Pagana, Gaspere di 25
 Pagana, Marietta di 25
 Pagana, Théodore de 18
 Pagano, G. B. 194
 Pagliuzzi, Nicolò 36
 Paidas, G. 103
 Pakos, P. 89
 Paladino, Antonio 222
 Palaiologos, Andronikos II 21
 Palaiologos, Ioannis V 165
 Palaiologos, Mikhail VIII 9, 12, 13, 19, 20
 Palamidis, Georges 89
 Palazzo, Benedetto (Peder) 25, 50, 69, 165
 Paléologue Ailesi 190
 Paléologue, Sébastien 192
 Palietak, Noël 139
 Pallamary, Jean 122
 Pallavicini, Markgraf 202
 Pallavicino, Babilano 36
 Palma, M. 89, 170
 Palme, Elias 221
 Paluka, Johann 103
 Paluka, W. 86
 Pan 97
 Panaia Çıkmaz Sokak 147
 Panaia Rum Kilisesi 83
 Panayotidis 76
 Panayotidis, Minas 77
- Pancaldi (Pangaltı) 30
 Pangalo, Pietro 44
 Paganikas, S. S. 95
 Pantopulos, C. K. 114
 Panzano, Domenico 43
 Paolo Parma Terzilik Atölyesi 170
 Papadimitratos, Fotis 89
 Papagabriel, Demetre G. 76
 Papalık 40, 41, 45, 121, 213
 Papanicola, Veronica 223
 Papo, Simon 113
 Pappa, G. P. 84
 Pappadopoulos, B. P. 84
 Pappadopoulos, Const. K. 94
 Pappadopoulos, Demet. 90
 Pappadopoulos, Dimitro 101
 Pappadopoulos, Etienne 111
 Pappadopoulos, M. N. 100
 Pappadopoulos, Panayoti 84
 Pappadopoulos, Tomas 95
 Pappadopoulos, Vassil 77
 Pappantoine, Georges 112
 Pappantoine, Gerass. 92
 Pappavramidis, Christo 97
 Pappavramidis, Dim. 98
 Pappayanopoulos, J. 81
 Pappayanopoulos, T. 81
 Pappi 136
 Pappi, J. 83, 133
 Pappudoff, Fotius 80
 Parada, Michele 44
 Parayios, Dim. 92
 Paris 57, 76, 85, 159, 211
 Paris Printemps Mağazaları (Grands Magasins
 du Printemps de Paris) 88
 Parissis, M. 86
 Parladi, Jacques 89
 Parma (Cav.) 173
 Parma, Ant. 136
 Parma, Louis 89
 Parma, Luigi 174
 Parma, Paul 89, 170
 Parnasse 83
 Parodi, G. 174
 Parret Şirketi 82
 Pascal, Théophile 138
 Pascaldes, Vasil 86
 Pasquali, M. 130
 Pasqualino, An. 130
 Passacio, Jean 18
 Passacio, Ogerio 18

- Passega, Attilio 170
 Pastellas, I. 88
 Pastera, François 18
 Patriano, Darius 101
 Patriarkeas, S. 90
 Patrigo, Giovanni 43
 Paulovich Ailesi 143
 Pavloviç, Tomas 89
 Pavoni, Giovanni Battista 223
 Pazaryan, G. 83
 Pè, Giacomo da 43
 Pech, Hilarion 113
 Pech, Jacques 127
 Pedrelli, Fulvius 142
 Pedrelli, Louis de 143
 Pekios Kardeşler 105
 Pekios N. 105
 Pekios, D. 105
 Pellegrini, C. 194
 Pelletier, Antoine Placide 221
 Pellissier, Eugène 137
 Pera Caddesi 73, 76, 78, 79, 82, 85, 88, 106, 115, 136, 147
 Pera ix, 2, 3, 14, 20, 26, 27, 38-40, 49, 53, 69, 71, 73, 108, 115, 117, 120, 121, 148, 150, 151, 169, 179, 180, 183, 184, 187, 195, 197, 200, 213
 Pera Latin Mukimleri Cemaati 39
 Pera Rum Hastanesi 96
 Peramatis Kapısı (Balıkpazarı Kapısı) 8, 29
 Perini Ailesi 139
 Perini, Anna 222
 Perini, Ant. 143, 169
 Perone, Antonio 43
 Perone, Domenico 44
 Perone, Giovanni 43
 Perone, Matteo 43
 Perone, Nicoloso 43
 Perone, Stefano 43
 Perovolidis, Leonidas 96
 Perpignani 128
 Perpignani Ailesi 190
 Perpignani, A. 141
 Perpignani, Antoine 133
 Perpignani, Laurent 137
 Perpignani, Marc 142
 Perpignani, Marco 191
 Perrard, J. 132
 Persides, Constantin 112
 Pertinace 14
 Perukar Çıkmazı (bkz. Latin Çıkmaz Sokak)
 Pervitich, Jacques 123
 Perzowski, D. Martinus 218
 Peşkirici Sokağı 137
 Petersburg 57
 Petits-Champs [Pötişan] Sokağı 137, 147
 Petrangelo, Mişel 89
 Petridis, Dr. 107
 Petrini, A. C. 194
 Peyres, Joseph Ange 220
 Phébus 104
 Pietro Mazzolini 169
 Piliuris, J. 108
 Piperno 169
 Piperno, L. 98
 Piremeci Sokak (bkz. Derviş Sokağı)
 Pirimoglu, P. 75
 Pisa 7
 Pisa Mahallesi 9
 Pisani 137
 Pisani, Antoine 186
 Pisani, Constantin 220
 Pisani, Edouard 139
 Pisani, Frédéric 133, 186
 Pistofoçyan Kardeşler 113
 Pistoff, Nicolas M. 96
 Platidu, Veroniki 102
 Platis, Hristo 92
 Plavo, N. 144
 Plescoff (Doktor) 106
 Pocci, L. 194
 Podestà Sarayı (Franchini Han) 153
 Podesta, Chev. G. 134
 Podesta, Margh. 125
 Podio, Andola 28
 Podio, Frederic de 28
 Podio, Jean de 18
 Pol Sokağı 138
 Polaco, Babik 218
 Poladiyan, Léon 74
 Poladiyan, Suren 74
 Polat Ailesi 133
 Polichetti, U. 192
 Polihroni, J. 88
 Polity, Felicita 222
 Pollak, D. H. 105
 Pollak, Rudolf 113
 Pologne Sokağı (Polonya Sokağı) 104, 138, 147
 Polonezköy 208
 Polonya 3
 Polter, Charles 145

- Pomoni, Antonius 215
 Ponte, Paul de 18
 Ponthieu, Vismes de 77
 Porta, Precivali de 28
 Portokalidis, Cleov. 110
 Portonari, Lamfranchi 28
 Portu, Joannes Baptista de 215
 Posseldt (Albay) 77
 Postacılar Sokak 106, 147
 Prelorenzo Kardeşler 109
 Prelorenzo, Michel 131
 Prelorenzo, N. 144
 Prementorio 18
 Pressburg Antlaşması 202
 Pretextat, Charles 139
 Preziosi, R. (Kont) 136
Primi Elementi della Lingua Italiana con corrispondente significato Turco e Greco volgare ad uso delle scuole dei PP. Cappuccini nella Missione di Trebizonda 181
 Prinkipo Yat Kulübü 207
 Privileggio Ailesi 131, 190
 Privileggio, Giovanni 223
 Privilegio, P. 80, 106
 Propaganda Fide (İnancı Yayma Kurumu) 40, 45, 167
 Propaganda Fide Tarihi Arşivi ix
 Prost, Albert 131
 Protestan 206, 207
 Provence 7
 Provensliler 29
 Prusya 196
 Psalty, A. 141
 Psalty, Albert 126
 Psalty, Georges J. 78
 Psalty, Joseph 138
 Psalty, Max 144
 Psaropulos, Alex. 78
 Psilopulos, Const. 93
 Psoma, Jean 102
 Pugliesi, Nicolaus 214
 Pulgher 108
 Puppo di Genova, Gaetano 221
 Pussich, L. 139
 Quackelbe, Wilhelmus 216
 Quequiech, Samaritana 219
 Quercioli, P. 194
 Rabaglietti, Ant. 132
 Raday, C. de 143
 Radomsky, Théophile 122
 Rafaele, Pietro di 216
 Ragalsky, J. 113
 Ragıp Paşa (Sarica) 76, 100
 Ragusa 7
 Raguseo, Mario Lindi 219
 Raguzalılar 29
 Rangeart, Fr. 214
 Rapp, A. 103
 Rappaport, S. 110
 Raptopulos, Petros 77
 Rathkeal, Herbert (Baron) 202
 Ratkovitç, Petro 92
 Ratti, G. B. 194
 Ravecchi, Antoine de 18
 Ravouna Apartmanı 105
 Raymond, Clement de 92
 Rayos, Ch. 101
 Reaya 207
 Reboul, Alex 123
 Reboul, Jean Cesare 76
 Rebul (Reboul) Eczanesi 76, 136
 Regazzi, Attilio 191, 194
 Reggio, Alphonse 126
 Régie des Tabacs (Tütün İnhisarı) 75, 80
Relazioni Venete 47
 Renan, Ernest 206
 Renard (Rahip) 164
 Renaud, Hariclia 102
 Renier (Elçi) 202
 Renouard, Alfred 123
 Reşat Paşa Apartmanı 88
 Reşid Paşa 54
 Reuter, Domenico 120
 Rey, Alexis 108, 131
 Rıza Nur 106
 Ricci Ailesi 135
 Ricci, Domen. 93
 Ricci, Georges 18
 Ricci, N. 144
 Ricci, Raffaello 102
 Ricci, Raffaello 174
 Ridolfi (Monsenyör) 161, 166
 Ridolfi, Louis 128
 Ridolfi, Pater Andrias 213
 Rigaudias, Théodore 122
 Righetti 192
 Rigo, Arthur 144
 Rigopulos, Stilianos 93
 Ristori 197

- Rizzo, Dott. A. 108
 Rizzo, John 125
 Rizzo, Tommaso 221
 Robert, Jean 138
 Roberto S. Pardo Fabrikası 169
 Roboly Ailesi 130
 Rocca, Georgius della 217
 Rochi, Ubaldus 215
 Rodos Adası 66
 Rohot, Olier 219
 Rolland, Catharina Cartier Ludovic 217
 Roma 63, 159, 180, 196, 211
 Roma Kutsal Fonu 196
 Romanet, Louis 104
 Romano 129
 Ronzevalle, C. 122
 Rosa, Angelo 44
 Rosani Ailesi 143
 Rosasco 198
 Rosenstein, Z. 91
 Rosenthal 108
 Rosenthal, Moritz L. 92
 Rosolato, Louis 134
 Rossel, Paul 142
 Rossetto, J. 137
 Rossi 122
 Rossi Ailesi 143
 Rossi, Antonio 85, 98, 137, 172
 Rossi, Catherine 219
 Rossi, D. 79
 Rossi, Ernesto 197
 Rossi, Eugène 133
 Rossi, Guillaume 98
 Rossi, J. 85, 134
 Rossi, Lucia 217, 221
 Rossi, Oscar 125
 Rossolato, Celestin 142
 Rossolato, Franç. 143
 Rossolato, Joseph 128
 Rossolato, Richard 130
 Rossopulos, Alex. 99
 Rostaing, Nicola 218
 Rostand Ailesi 190
 Rostand, Jacques 112
 Rothenberg, Ch. 109
 Rotin, Georges 125
 Rottino, J. 144
 Rouet, 108
 Roustan, Petrus 218
 Roux, Loussignan de 136
 Rouzaud, Toussaint 129
 Roverani (Monsenyör) 118
 Roverani, Josephus 214
 Roy, Léon 140
 Royal Kahvesi 102
 Rubbers, Joseph 122
 Rudolphe [Rudolf] Sokağı 138
 Ruffin, Pierre 164
 Ruffo, Ottavio 8
 Ruggieri Ailesi 190
 Ruggieri, Elisabeth 219
 Ruggieri, Jean 191
 Rum 2, 86, 178, 179, 207, 208
 Rum Kabristan Sokağı 96, 139, 147
 Rumebe, J. 122
 Rumeli Han Geçidi (bkz. Cité Roumélie Pasajı)
 Rumeli Pasajı 76, 139
 Runzler, Rudolf 134
 Ruscovich, Francesco 223
 Russano, J. 129
 Russo Ailesi 139
 Russo, S. 109
 Rusya Başkonsolosluğu 89
 Rusya Büyükelçiliği 107, 108
 Ruşanopulos, Nic. 111
 Ruta, Arthur 127
 Ruzicka, Ottokar (Dr) 92
 Rziha, E. De 98

Sabah 99
 Sabuncakis, Efstratios S. 86
 Sabunci, Philippe G, 111
 Sacré Coeur Kilisesi 209
 Sadik Mulayaya 94
 Sağ Sokağı 79, 140, 147
 Sahacevich, Stephanus 218
 Sahné Sokak (bkz. Tiyatro Sokağı)
 Said Paşa Apartmanı 102
 Saih (Vve [Dul bayan]) 135
 Saih (Vve [Dul bayan]) Costaki Bey 131
 Saih, César 40-42, 46
 Saih, Charles 135
 Saint-Antoine [Sent-Antuan] Çıkmaz Sokağı 140
 Saint-Antoine Apartmanı 103
 Saint-Antoine Kilisesi 103, 209
 Saint-Benoît Kilisesi 164
 Saint-Marie Apartmanı 106
 Saint-Petersburg Salonu 106
 Saint-Petersburg şekerci ve pastahane 89
 Saint-Priest (Kont) 162

- Saka Salim Sokak (Saka Çıkmaz Sokak) 84, 140, 47
- Sakayan, S. 95
- Sakız Adası (bkz. Chios Adası)
- Sakız Ağacı Sokağı (Sakız Sokağı) 140, 147
- Sakızağaç Sokağı (Sakızağaç Caddesi) 77
- Saksı Sokağı 147
- Salacha Ailesi 190
- Salignac (Elçi) 159
- Salla, Edouard 145
- Salmatomruk Mahallesi 47, 177
- Salvago Ailesi 201
- Salvago Odonus 18
- Salvago, Gianesin 43
- Salvatori (Dr.) 199
- Salvi 196
- Salvi, Vincenzo (Monsenyör) 121, 154
- Salzani Ailesi 190
- Salzani, Félix 186
- Samaras, Sp. D. 91
- San Nicolò Kilisesi 47
- San Pacifico Latin Katolik Kilisesi 208
- San Stefano Latin Katolik Kilisesi 209
- Sandalgi, Georges 131
- Sandalgi, Jean 134
- Sandalgi, Thérèse 131
- Sanguinezo, Agostino 44
- Santa Maria (Katolik) Kilisesi 47, 106
- Santo Famiani, Antonio di 220
- Santo-Francesco, Antoine de 18
- Santor 125
- Santoro Özel Fonu 200
- Santoro, Comm. 197
- Santoro, Enrico 200
- Santoro, Jean 128
- Santoron (Santorini) Adası 180
- Sapienza, Charles 128
- Saraçyan, Leon 110
- Sarades, Marie S. 84
- Sarafidis, Stavro 87
- Saray Sineması 77
- Sardegna (Sardenya) Krallığı 64, 200
- Sardhis, Greg. D. 96
- Sarebey, Melcon 104
- Sargologo Ailesi 133
- Sargologo, Nicolas 142
- Sarim, K (Hacı), 74
- Sarmet, Jean François 217
- Sartinsky, Jean 141
- Sasso, H. 128
- Saulger (Peder) 161
- Saury, M. 88
- Sauvaigue, Constantin 222
- Savato, Dimitro 117
- Savona, Francesco Boccardo di 220
- Say, Hector 124
- Scalo Ailesi 190
- Scalzi, C. de 194
- Scanziani, Ange 124
- Scapagnini, P. 194
- Scarlato, Nicolas M. 90, 91
- Scechevich, Maria 220
- Scheggi, Alex. 130, 139
- Schegloff, A. 108
- Schembri Ailesi 190
- Schembri, Georges 140
- Scherrer, J. 130
- Schiembria, Margarita 218
- Schlick, A. 91
- Schmit 134
- Schmit, Elena 219
- Schröder 143
- Schütt Ailesi 131
- Schwartz, Joseph 113
- Scio, Francesca Kalavagi di 220
- Sciota, Nicole 216
- Sclavo, Fotius 95
- Sclavo, Jean 191, 192
- Scutari, Nicolo Tuschi di 221
- Sebah ve Joaillier 106
- Sebah, Pascal 106
- Sébaste, Minas de 214
- Sebastiani, Magdalena 220
- Secoria de Merano, Balthasar de 18
- Seefelder, L. 141
- Seferyan (Bayan) 97
- Selami Bey Apartmanı 111
- Selim Paşa (Melhamé) 141
- Selim, III 162, 164
- Sellecques, Jacques 219
- Sellié, Léon 136
- Serane, Anne Thérèse 217
- Sergiades, Xenop. 109
- Serkis Efendi 79
- Serpi, S. 194
- Serpos, Albert 140
- Servitchen (Nomico) 131
- Sessa Ailesi 190
- Sevy, Isaac 103
- Sfikas, Sphicas D. 96
- Sforza, Carlo (Kont) 203
- Sgradich, Etienne 130

- Siraselvi Sokağı 141
 Sırbistan Ortalığı 101
 Sıvacıyan, Armenak 83
 Sıvacıyan, Theodor 81
 Sigala Ailesi 190
 Sigala Ailesi 190
 Sigala, Demetrius 114
 Sigro, Simon de 18
 Silberstein, Marco 113
 Silogos Sokağı (bkz. Topçular Sokağı)
 Silvanect, Cosmas 214
 Silvanect, Laurentius 214
 Simon, Georges 92
 Simone, Vinc. De 126
 Simonidis, A. 77
 Sintagmaticos Politikos Sindesmos 79
 Sirenayka 66
 Siritotta, Catino 222
 Siros Adası 155, 180
 Sismanoğlu, Jean 78
 Sivil Hastane (bkz. Aziz Luigi Hastanesi)
 Skiadas, Ant. P. 112
 Skifos, Angeli 84
 Skufopulos, Georges 91
 Sladovitch, E. K. 112
 Società Anonima Gio. Ansaldo, Armstrong
 ve Cie. 106
 Società Operaia Çıkılmaz Sokağı 141
 Società Operaia İşçi Derneği 170, 193, 194,
 196, 197, 207
 Société des Producteurs de France [Fransız
 Üreticiler Şirketi] 108
 Société Générale d'Assurances Ottomane
 104
 Sofialy Sokağı (Sofyalı Sokak) 147
 Sofiano, Ant. D. 97
 Sol Sokak (Solakzade Sokağı) 79, 147
 Solimbergo 138
 Soncino, Bartholomæus 216
 Sonnenhold, Joannes Forner 217
 Sossonovich, Pierre 123
 Sotiraki Ailesi 190
 Sotiraki Kardeşler 191
 Sotiraki, Chr. 192
 Sotiriades, Lazare 76
 Soulié, Paul 123
 Souterazi Sokağı 145
 Spadaro, Isidore 140
 Spanudis ve Rossinopulos 103
 Sperco, Bartolomeo 44
 Spercos, Nicolaki 217
 Spiegel, A. L. 103
 Spinola, Francisci de 28
 Spinola, Luchineta de 18
 Spiraki Paşa 139
 Spiridion, E 103
 Spiridion, Ev. 81
 Spiridonos, J. P. 95
 Spiteri 139
 Spitznagel, Sophie 222
 Staffulanus, Franciscus 213
 Stamatiadis Apartmanı 105
 Stambolluyan, Parsek H. 98
 Stanich Ailesi 140
 Stanko, Viskovitch 77
 Stavraki (Nic. S.) 78
 Stavrides, A. D. 80
 Stavridis, Ant. 91
 Stavridis, Const. 101
 Stavrodhromion (bkz. Dörtöl)
 Stefanu, Jean 102
 Ste-Geneviève, Nicole de 214
 Stein Şirketi 112
 Stener, Anton 222
 Stepan Georgiano, Figlia di 221
 Stepanyan, C. 103
 Stephane, Marguerite 219
 Stephano, Stephanus 220
 Sterghiotis, F. 192
 Stojanovich, Giuseppe 221
 Stokowsky, Ernest 126
 Stolle, Anton 220
 Strabon 69
 Strasbourg Birahanesi 88
 Stratigaki Kardeşler 95, 97
 Stratigaki, Efstratios 95
 Stronguilo Kardeşler 82
 Sudda, Eugène Della 136, 144
 Sudda, François Della 83
 Suède Sokağı 90, 147
 Sultan Zekiye Yalısı 170
 Summa, Lorenzo 44
 Summerer, Antoine de 186
 Summerer, R. de 103
 Sur (Tyra) 8
 Surenyan, A. 107
 Surenyan, Th. 75
 Suriye Pasajı (Suriye Sitesi, Cité De Syrie) 88
 Surmenian, Sebuğ 96
 Survanos, D. G. 93
 Survanos, Mihail 91
 Suterazi Sokağı 101, 142

Süleyman, I 158
 Sümbül Sokak (bkz. Zumbul Sokağı)
 Süslü Saksı Sokak (bkz. Saksı Sokağı)
 Syke 69-71
 Sykiotis, Georges 84
 Sykodes (bkz. Syke)

Şahbaz, Ed. 97
 Şahinyan, Duruk 91
 Şahkulu Bostanı Sokak (bkz. Nouvelle Sokağı)
 Şapirer, Jacob 89
 Şaub, Martin 105
 Şehbender Sokak (bkz. Chancellerie Sokağı)
 Şerif Kemaleddin 99
 Şevki (Chevki) 95
 Şişli Sokağı 141, 146
 Şişliyan, Hrant 97
 Şükrü 74
 Şükrü Bey Apartmanı 101

T. Castelli ve Kardeşleri 173
 Tacchella, Amédée 126
 Tacci, Giovanni (Monsenyör) 121
 Tacoli, Arrigo 108
 Tagliavini, Andrea 221
 Tahtacıyan, Sertço 80
 Taksim Belediye Bahçesi 151
 Taksim Kuyu Sokak (bkz. Koyun Sokağı)
 Taksim Meydanı 73
 Taksim Sokağı (Taxim Sokağı) 74, 147
 Talloni, Angelus 215
 Tanqueray, Georges 107
 Tansi, Battista 43
 Tanti, Victoire 95
 Tanzimat Fermanı 30, 48, 54
 Taoussi Ailesi 189
 Taoussi, Jacques 191
 Tarabya 208, 209
 Tarillon (Peder) 188
 Tarkoul, Paul 104
 Tarlabası Sokağı 142
 Tarsia, Cristoforo 44
 Tarsia, Giacomo 44
 Taşcıyan, V. 95
 Tatarian, P. 78
 Tatavolali Sokağı 142
 Tchitedjian, Pascal 99
 Tedeschi Ailesi 190
 Tedeschi, Antoine 122, 191
 Tedeschi, Gabriel 98

Tel Sokak (bkz. Télégraphe Sokağı)
 Télégraphe Sokağı 142, 148
 Tentil, Giuseppe 218
 Tentil, Semeri 218
 Teodorides, N. 75
 Teodoridi 74
 Teofilopulos, Thom. 85
 Tepebaşı 85, 90
 Tepebaşı Caddesi 82
 Tepebaşı Sokağı 143
 Tercüman Çıkmaz Sokak (Tercüman Çıkmazı) 148
 Terkos Çıkmazı (bkz. Testa Çıkmazı)
 Terni Çelik Fabrikası 64
 Terrin, E. 123
 Testa Apartmanı 108
 Testa Çıkmazı 86, 148
 Testa, Angelo 43
 Testa, Bartolomeo de 43, 44
 Testa, Charles 123, 186
 Testa, Francesco 44
 Testa, Gaspard (Baron) 186
 Testa, Gaspard 43
 Testa, Hippolyte 186
 Testa, Ignace (Baron) 186
 Testis (Testa), Thomas de 18
 Teutonia Kulübü 94, 111, 207
 Thalasso, Alfr. 127
 Thalasso, Giuseppe 186
 Thalasso, Gustave 123
 Thalasso, Paul 186
 The Eastern Telegraph Company (Doğu Telgraf Şirketi) 81
 The Oriental Carpet Manufacturers Ltd 103
 The Singer Manufacturing Company 104
 Them, C. (Vve) 141
 Théodossiu, Arghiris 191
 Theofilos 70
 Thierry, Adélaïde 219
 Thierry, Agathe 219
 Thiggini, N. 130
 Thodi Kardeşler 74
 Thomas 215
 Tilakian, Gasparo 217
 Timone, Demetrio 44
 Timoni Sokağı 88, 148
 Timoni, Amédée 132, 186
 Timoni, Georges 186
 Timoni, Michel 186
 Timpanizza, Maurice 159
 Tine, D. Giorgio Rigo di 215

- Tinos (İstendil) Adası 179, 190
 Tinos Katolik Derneği 190, 191
 Tira, Guglielmo di 8
 Tiran, Antonio 222
 Tiran, Jean 219
 Tiring, Victor 109
 Tiryakian, Haig A. 75
 Tiyatro Sokağı 80, 148
 Tokatlıyan Han 79
 Tokatlıyan Otel 79
 Tokatlıyan, Mıgırdiç 79
 Tokatlian (Mıgırdiç) Şirketi 79
 Tolayan, Ohannes 96
 Tolayan, Yervant 96
 Toliecarı 18
 Tom Tom Sokağı 106, 143
 Tomaidis, A. 110
 Tomas, Stef. 92
 Toni, Ange 129
 Toniatti, S. 132
 Tonti, Nicolai 28
 Topanelli, Riza 75
 Topçekenler Sokak (bkz. Topçular Sokağı)
 Topçu Kışlası 150, 151
 Topçular Sokağı 144, 148
 Tophane 21
 Topkapı Sarayı 54
 Toprak Lüle Sokak (bkz. Lale Sokağı)
 Torchia, Ernest 130
 Torrant, Michel 126
 Torre, Marc Antonio Mamouca Della 44
 Torreleone, Agostino 43
 Tosbağa Sokak (bkz. Mimar Sokağı)
 Toskana Büyük Dükalığı 64
 Toucas Ailesi 141
 Toucy 18
 Tour, Léonard de la 165
 Touring Otel 209
 Tourtet, Louis 141, 143
 Toustain, Pacha Vedova 124
 Touzet E. Ailesi 143
 Trablusgarp 66
 Trabzon 76
 Tramvay İşletmesi Müdürlüğü 98
 Tranopulos, Antoine D. 84
 Tranopulos, B. 84
 Tranopulos, Ch. 84
 Travers (Vve) 138
 Tremmas, M. 107
 Trentino 64
 Triantoyani, Dim. 84
 Trieste 64
 Trophe, V. 129
 Trullet, A. 139
 Tsangopoulos (J.) Kardeşler 77
 Tsaoussakis, Spiridion 94
 Tsitsopulos, Eftimios 98
 Tsitsopulos, Nicolas 103
 Tubini Ailesi 189
 Tubini Şapeli 209
 Tubini, Aristide 124
 Tubini, Berbard 186
 Tubini, Giacomo 186
 Tuhtaryan, Garabed 102
 Tulbenciyan, Apik 99
 Tumanoff, Lucie 110
 Tunda, Emile 85
 Tunda, Etienne 130
 Türkoff, I. B. 110
 Turnacıbaşı Sokak (bkz. Ağa-Hamam Sokağı, Souterazi Sokağı)
 Tübini, Giacomo 186
 Tübini, Hycinthe 186
 Tülbendciyan, Vincent 95
 Tünel 73, 90, 107
 Tünel Meydanı 90
 Tünel Sokak (bkz. Nebat Sokağı)
 Türkiye Cumhuriyeti x, 30, 33, 55, 76, 94, 102, 205, 207, 210, 211
 Türkler 8, 16, 25, 29, 32, 35, 47, 54, 115, 117, 162, 177, 187, 189
 Türlüncü Çıkma Sokak (Türlüncü Çıkma) 82, 148
 Tzallas, Lucas 107
 Tzega Kardeşler 95
 Tzega, G. 95
 Tzuklos, C. 87
 Tzuma Kardeşler 96
 Ubicini, Abdolonyme 54
 Uhrmann, Moiz 113
 Umberto, I 196, 197
 Union Française 207
 Urbano, V (Papa) 157
 Urbanus, II (Papa) 11
 Uşi Antlaşması 66
 Vabois, Nic. 214
 Vaca, Nicolas 18
 Vacondio, M. 127
 Vafiades, Const. E. 91
 Vafiadis, M. 109

- Vafiadis, Th. 92
 Valenti Ailesi 129
 Valianos, G. A. 112
 Valide Camii (bkz. Yeni Camii)
 Valide Çeşme Sokağı 148
 Valide Sultan 27
 Vallaury, Alexandre 78, 141
 Vallaury, Pierre 127
 Valsamakis, Pand. 96
 Vamvakis, A. 98
 Van den Steen, Jehay de 141
 Vanderman, Henricus 214
 Vandro, Demosth. 110
 Varian, J. C. 87
 Varna, Antoine de 18
 Vartaliti, Corc (Georges Varthaliti) 41, 42
 Vartaliti, Othon 42
 Vartan 105
 Varthaliti, Othon 135
 Varutti, Th. 109
 Varyete Tiyatrosu 77
 Vassilatou, Socrate 113
 Vassiliadis, C. P. 87
 Vassiliadis, Dimitri 88
 Vassiliadis, Nic. 100
 Vassiliadis, V. 96
 Vassiliadis, Vassil 87
 Vatikan 40, 45, 167, 213
 Vatikan Gizli Arşivi ix, 44, 46
 Vatikan Kütüphanesi 1
 Veggetti, Alph. 142
 Veggetti, F. 194
 Veggetti, R. 122
 Vekil Ailesi 138
 Velasti, Georges 126
 Velcovich, W. 139
 Veletsos, A. 78
 Veletsos, P. 79
 Velicanidi, E. J. 101
 Velicanidi, M. 101
 Vellich, Giuseppe 220
 Venedik Cumhuriyeti 7, 11-13, 26, 27, 41, 156, 159, 161, 172, 196, 201, 202
 Venedik Sarayı 201-203
 Venedik Sokağı 87, 148
 Venedikliler 7, 9, 12, 13, 19-21, 27-29, 32, 47
 Veneto 63, 196
 Veneto Komitesi 196
 Venier, Bailo 201
 Venier, Maffeo x
 Verdoux, J. 90
 Vergani, P. 194
 Vergoglu, D. 101
 Vernacia, Dominique 18
 Vernoni, Ed. 132
 Via, Alessandro de 43
 Via, Bernardo de 43
 Viar (Rahip) 159
 Viau, Ettienne (bkz. Viar)
 Viciis, Albertus de 28
 Vidalis, M. 110
 Vido, Roch 135
 Vidoevich, A. 108
 Vidovich, N. J. 134
 Vignola 129
 Viguier, Pierre François 162
 Villeneuve, Louis-Sauveur Maquis de 156
 Violi (Dr.) 199
 Viraps (Ailesi) 124
 Vircovich, Mathieu 133
 Virgile Pedrelli 143
 Vischer, Maximilianus 216
 Vitalis Ailesi 190
 Vitalis Paşa (Dul Bayan) 144
 Vitalis, Annetta 223
 Vitalis, Antoine 140
 Vitalis, Léonard 141
 Vitalis, Nicolas 127, 141
 Vittorio (Kral) 197
 Vittorio Emanuele, II 63
 Vittorio Emanuele, III 197
 Viyana 57
 Viyana Antlaşması 202
 Viyana Birahanesi 87
 Vizzani, Guillelmus 213
 Vlastari, C. 75
 Vogl Ailesi 143
 Voisin, Jean 123
 Volgo, Jules 127
 Volkmann, Johann 100
 Vorias, C. 80
 Voridis 96
 Vretas, A. 84
 Vringas, Jean 82
 Vuccino Ailesi 144, 190
 Vuccino Apartmanı 105
 Vuccino, A. 127
 Vuccino, Camille 136
 Vuccino, Othon 143
 Wahl, Auguste 111

- Walser, Carl 222
 Walter, Joseph 221
 Walter, Richard 134
 Wassa Pacha Ailesi 132
 Weigl, Franz 223
 Weinberg, Sigm 108
 Weiss, S. H. 108
 Wesselenyi, Joseph 223
 Westerling, Catherine 221
 Westerling, Constant 220
 Westerling, Jérôme 222
 Westerling, Marie 219
 Whittal Ailesi 209
 Wiener Bank Verein 96, 101, 103
 Wilhelm, II (Kayser) 94
 Winkler, F. Wilh. 112
 Wogl, Francesco 221
 Wood, Georgius 221
 Wood, Sophia 220
- Xahoraris, André 124
 Xantulis, G. A. 109
 Xenopoulos Ailesi 190
 Xenos, Ath. 92
- Yacubian, Petri 97
 Yağmuryan, H. 106
 Yannicopulos, N. 112
 Yannios, Mihali 105
 Yazıcı Sokağı 112
 Yedikule 208, 210
 Yemenici Sokağı (Yemenici Sokak) 148
 Yeni Camii 27
 Yeni Çarşı Sokağı 102, 144, 148
 Yeni Sokağı (Hasnun Galip Sokak) 148
 Yeni Yol (bkz. Nouvelle Sokağı)
 Yeniçarşı Caddesi (bkz. Yeni Çarşı Sokağı)
 Yenidunia, C. D. 87
 Yeniköy 209
 Yeraltı Camii 71
 Yeşil Çam Sokak (bkz. Deveaux Sokağı,
 Yeşil Sokak)
 Yeşil Sokağı (Yeşil Sokak) 145, 146, 148
 Yeşilköy 208, 209
 Youvan, Calitza 75
- Yuhanna Baptist Kilisesi 115
 Yunanistan 177, 195
 Yunanlar 12, 19, 49, 73, 178, 179, 196
 Yusuf Zeki 95
- Zaptiye Nezareti 42
 Zaccagnini, Joseph 138
 Zaccharia, Angelo 155
 Zaccharia, Edouard 185
 Zaccharia, Odoardo 43
 Zaccharia, Pietro Antonio 155
 Zacevich, I. 135
 Zağanos Paşa 36, 37
 Zahariades, A. 87
 Zahariades, D. 106
 Zaharopulo, Emm. 98
 Zakum, Hector 91
 Zalloni, Pierre 104
 Zambak Sokak (bkz. Taksim Sokağı)
 Zambelletti 170
 Zanetti, Leone 43
 Zanni, Joseph 133, 136
 Zara, De Ailesi 190
 Zara, H. De 192
 Zarfçıyan, Roza 106
 Zarfçıyan, K. 96
 Zeki Paşa Apartmanı 85
 Zellich Ailesi 190
 Zellich Kardeşler 137
 Zellich, A. 104
 Zépharovich, L. de 143
 Zeri, Richard (Dr.) 124, 199
 Zervos, A. 111
 Zeytinburnu Fişek Fabrikası 103
 Zimpulides, D. S. 82
 Zinguilli 105
 Zoïs, Joannis Pauli 216
 Zola, Émile 206
 Zollikofer, Hermann 75
 Zonguldak Limanı 64
 Zorngibel, Carolina 221
 Zorzi 217
 Zumbul Sokağı 148
 Zundo, Av. 130

Galata ve Pera, araştırmacılar tarafından gözde konular olarak sıklıkla ele alınmış olsa da bölgenin tarihinde önemli yer tutan ve ekonomik, siyasal, kültürel katkıları bugün de devam eden Levantenlerin yerleşimine dair yapılan çalışmaların sayısı azdır.

Levantenlerin tarihi, 10. yüzyılda İtalyan kolonilerin deniz ticareti yapmak amacıyla Haliç'in sağ yakasına göç etmeleriyle başlar. Levantenler, Latin cemaatinin yükselme dönemi olan 19. yüzyılda Osmanlı topraklarına yerleşerek kendilerine tanınan ticari serbestlik ve inanç özgürlüğü sayesinde hayatlarını rahatlıkla sürdürürler.

Rinaldo Marmara, kitabında Levantenlerin tarihini farklı bir bakış açısıyla ve Vatikan Gizli Arşivi, Propaganda Fide Tarihi Arşivi gibi daha önce ulaşılmamış kaynaklara, Latin kiliselerinin arşivlerine dayanarak ele alıyor. Galata ve Pera'nın sokakları, kiliseleri ve Levantenlerin dilleri, dini yaşamları ile ticari faaliyetleri kitabın ana konusunu teşkil ediyor.

Levantenlerin tarihine ışık tutarken Osmanlı hoşgörüsünün bir kanıtı niteliği de taşıyan *Osmanlı Başkentinde Bir Levanten Semt*i Galata-Pera'da, Latin kilise arşivlerinden derlenen eğitim, sağlık ve gündelik yaşam konularında Levantenlere dair kesitler sunan 20. yüzyılın başlarında çekilmiş fotoğraflar ile Rinaldo Marmara'nın dedesi Policarpo Giudici'nin koleksiyonundan bazı kartpostallara da yer veriliyor.

Rinaldo Marmara: Fransa, Montpellier Paul Valéry Üniversitesi'nde Bizans'tan günümüze Latin veya Levanten cemaatinin kuruluş, yükselme ve gerileme dönemleri hakkında doktora yaptı. Elliye yakın kitap ve yüzden fazla makale kaleme aldı. Vatikan Arşivleri'nde araştırmalar yapmakta, Türkiye-Vatikan diplomatik ilişkileri konusunda çalışmalarını sürdürmektedir. Türkiye Katolik Ruhani Reisler Kurulu'nun resmi tarihçisi ve basın sözcüsü olan Marmara, Vatikan tarafından "Chevalier de l'Ordre de Saint-Grégoire le Grand" ve Polonya Cumhuriyeti tarafından "Bene Merito" nişanlarıyla ödüllendirilmiştir.

Kapak fotoğrafı: Hendek Sokak, Galata
(R. Marmara-Policarpo Giudici Arşivi).

